

කච්චායන සුත්ත නිද්දෙසො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සමමා සම්මුඛස්ස.

නික්කන්තුං පනතලබ්බො යො, පනිඨාපෙසි සාසනං,
වඤ්ඤා ලොකනාථං නං, ධම්මඤ්ච'ස්ස ගණ්හතමං.

සධම්මට්ඨිතිකාවෙන, සාවිනො ධම්මවාදිනා,
සනිද්දසං කපිස්සාමි, කච්චානසුත්තවණ්ණනං.

පොරාණෙහි කතා නෙකා, සනති සා පන වණ්ණනා,
නා ජගිත්වාන නිද්දසා, විඤ්චාරනසදීපකා.

නාමා කිඤ්චි අවසිට්ඨං, කපිස්සං සුත්තවණ්ණනං,
කිඤ්චිමත්තං අමෙකබ්ථ, සාසනස්ස ගිනාදුට්ඨාති.

තත් “අපො, අකබරසඤ්ඤාතො” ති ආදිං අවත්වා “සෙසං
තිලොකමතින”නති ආදිගාථාවයං කච්චායනාවරියෙන කස්මා
චුත්තනන්ති? රතනතත්තපණාමපුබ්බබ්ගමං පුබ්බපඤ්චකං දෙස්සන්තුං
ගාථාවයමාග. චුත්තඤ්ච:—

සඤ්ඤා නිමිත්තං කතතා ව, පරිමාණං පයොජනං,
සබ්බාගමස්ස පුබ්බෙව, වත්තබ්බං වත්තුමිච්ඡතාති.

තත් “සෙසං—පෙ—මුත්තමඤ්චා” ති ඉමිනා පණමො දසසි
තො; නාමං පන දුට්ඨං සාමඤ්ඤානාමං විසෙසනාවඤ්ච; තත්
‘කච්චායන’ නති ඉදං සාමඤ්ඤානාමං, ‘සකිකප්ප’ නති ඉදං විසෙ
සනාමං, ඉධ පන ‘සකිකප්ප’නති විසෙසනාමං දසසිතං. ‘පාරුජික
කණ්ණා’ ති එවමාදියු විස ආදිලඬනාමවසෙන සාමඤ්ඤානාමනති
පි වදනති. නිමිත්තමපන දුට්ඨං අජ්ඣන්තිකං බාහිරඤ්ච; තත්
අජ්ඣන්තිකං නාම දුන්නිකම්මතපදබ්ගඤ්ඤාතත්තාය දුන්නිතමත්ථං.
ගහෙත්වා පටිපත්තිවීරජකුතවසෙන දුකෙකාසනිමුජ්ජමානං අත්ත
සමුගං දිස්වා සමුස්සාහිසමානා කරුණා, සා පකරණාරමාකර

ණෙනෙව විද්දසුයති. බාහිරං නාම තද්දරමභණ්ඩුතො සත්තසමු
 හො, තං 'බුධ්ධා' ති ඉමිනා දසෙසති. කත්තා නාම එතදගෙන ධ්වි
 තො මහාකච්චායනො, තං 'වත්ඛාමි' ති පදෙන දසෙසති. පරිමා
 ණං පන දුට්ඨං, පරිචේන්ද්‍රප්පමාණං සමුහප්පමාණස්සව, තත්ථපරි
 චේන්ද්‍රප්පමාණං තෙවිසතිවිධං, තථාහි-පස්සව සත්ථිපරිචේන්ද්‍ර, අභි
 නාමපරිචේන්ද්‍ර, වත්තාගේ ආබ්‍යානපරිචේන්ද්‍ර, ඡ කිංඛිධාන පරි
 චේන්ද්‍ර, එතානි එව පකරණවසෙන වත්තාරීති වුවිනති. සමුහප්ප
 මාණං වුත්තිප්පයොගෙහි සභිං සත්තසත්තාධිකසහස්සවිධං; සුත්තා
 නි පන දසාධිකානි සත්තසත්තානි, තං "සුසන්තිකප්ප" නති එත්ථ
 සුඤ්ජරත්ථවාචකෙන සුසංඥෙන දසෙසති. පයොජනං පන දුට්ඨං
 මුඛපරමපර්වසෙන, තත්ථ අකඛරකොසලං සමාදෙද්ධා වචි
 නත්ථසුමොධනං මුඛප්පයොජනං නාම; තං "වචනත්ථවරං සුමො
 චු" නති ඉමිනා දසෙසති. වචනත්ථසුමොධනවසෙන යථානුසිඨං
 පටිපනතිසා යං ලොකීයලොකුත්තරසම්පනතිං ලභනති ඉදං පර
 මපරපයොජනං නාම, තං "සෙය්‍ය" නති ආදිනා අපදිසති. තත්ථ
 රතනත්තසපණ්ණමො කසමා දසසිතොති? යං කිංඤ්චි ගන්තං
 සමාරභිතුකාමෙන තාව ආවරියෙන රතනත්තසෙස පණ්ණමං
 කච්චා තඤ්ඤිතත්තරසෙන සමාරභිතබ්බනති කච්චා දසසිතො.
 එත්ථ හි' තඤ්ඤිතත්තරසතා නාම යථාපටිඤ්ඤත්තරාහිත්ථප්පාද
 නසමත්තා, සා රතනත්තසපණ්ණමකරණෙනෙව හොති; රතන
 ත්තසපණ්ණමකරණෙන හි අනුතරයවිසොසිතෙන පඤ්ඤය බල
 වා හොතිති. පණ්ණමො පන තිවිධො කායච්චිමනොපණ්ණමවසෙන,
 තත්ථ කො පණ්ණමොති? වචිපණ්ණමො, නනුව කායමනොපණ්ණමෙ
 හිපි ඊදිසං පයොජනං හොති, කසමා ගන්තරුජනකො වචිපණ්ණ
 මො විහිතොති? තෙහි චිති පණ්ණමෙහි අත්තතිතපයොජනමෙව
 හොති, වචිපණ්ණමෙන පන අත්තතිතපයොජනස්සව පරතිතපයො
 ජනස්සව හොති, වුත්තස්සව:-"රතනත්තසපණ්ණමවචනං සද්දවාර
 වොකකමනත්ථං, තං විඤ්ඤානං චිත්තාරාධනත්ථං, තං පකරණස්ස
 ගාහණත්ථං, තං වචනත්ථාවමොධනත්ථං, තං සබ්බසම්පනතිත්ථප්පා
 දනත්ථනති" තසමා සාතිසයො වචිපණ්ණමො විහිතොති. පුබ්බපස්සව
 කං කසමා දසසිතනති? අවිඤ්ඤත්තසඤ්ඤස්ස වොහාරසුඛත්ථං
 සඤ්ඤ දසසිතා; අත්තනා කතපකරණස්ස ගරුභාවදස්සනත්ථං
 නිවිපනං ව කත්තං ව දසසිතා; උග්ගහණත්ථං පරිමාණං දසසිතං;
 උග්ගහණෙ උස්සාගජනනත්ථං පයොජනං දසසිතනති. තත්ථ ගුණ
 මහත්තතාය-සෙට්ඨං, පසත්ථනරං; පුඤ්ඤමහත්තතාය නිලොක
 මහිතං, නිලොකෙන පුජිතං; ජාතිමහත්තතාය අග්ගං, උත්තමං;
 බුධං අභිවජ්ඣිස; අමලං, මලපටිපක්ඛං; ධම්මස්සව, උච්චතමත්තා

උතතමං, සෙසං; ගණං, අරියසමුහස්සථි; අභිවජ්ඣය, සජ්ඣස්ස, තිලොකානුසාසකස්ස, තස්ස බුබුස්ස, වචනස්ථරං; පාලිඅනුත්තමං, සුමොද්ධං, සුවස්ස සුතුං; සුත්තනිතං, පිටකතතයානුකූලං; සුසංකප්පං, සුඤ්ජං සංකිකප්පා; අභං වක්කාමි. එස්ථ, එතස්මිං වචනස්ථ වරෙ, යං නවලොකුත්තරධම්මජ්ඣතං සෙසං තං ජිනෙරිතනසෙන, ජිනෙන ඊරිතනසෙන; බුබු, පටිසංකිපස්සස්ස පස්සඤ්චනෙතා; ලහ නති, පටිච්ඡිකනති; තස්සොපි, තං ජිනෙරිතනසං අපි; සජ්ඣස්ස තස්ස වචනස්ථසුමොධනෙන ලහනති. අස්ථස්සථ, පාලියස්ථස්සථ; අකබරපදෙසු අමොහභාවා ලහනති. අතො, තස්මා පටිච්ඡිකකාරණා; සෙය්‍යස්මිකො, සෙය්‍යසංඛාතනවලොකුත්තරධම්මජිකො කුල පුත්තො; විවිධං, අනෙකප්පකාරං; පදං, අකබරපදං; සුමොය්‍ය, සිකෙය්‍යාති යොජනා-අකබරපදනති වත්තබ්බ ඡන්දහානිහයා අකබරසදුලොපං කතා පදනති වුත්තං. යස්මා ඉමස්ස පකරණස්ස උග්ගහණෙන අකබරපදෙසු අමොහභාවො හොති අමුලකස්ස වචනස්ථවබ්බොධො හොති වචනස්ථවබ්බොධස්ස ජිනෙරිතනසෙන පටිපජ්ජනතො සෙය්‍යසංඛාතනවලොකුත්තරධම්මපටිලාහො හොති, තස්මා සෙය්‍යස්මිකො විවිධං අකබරපදං සිකෙය්‍යාති අධිප්පායො.

අකබරපදකොසලෙසු කතරකොසලං පඨමං සමපාදෙන බ්බනති විහ්‍යායං පදකොසලස්ස අකබරකොසලමුලකතො පඨමං අකබරකොසලං සමපාදෙනබ්බනති දස්සොතුං-

1. අපේඛා අකබරසදුස්ස, තො.

ඉතිවාක්‍යමාහ.

තස්ථ “අපේඛා අකබරසදුස්ස, තො” නි ඉදං භගවතො මුඛසා ධම්මං පුබ්බවාක්‍යං න කච්චායනෙන වුත්තවාක්‍යං; තථාති “එකො බුද්ධිපබ්බජිතො භගවතො සනාතිකෙ කම්මසානං ගගෙතො අනොත්තනනීරෙ සාලරුකම්මලෙ නිසිනෙනා උදයබ්බයකම්මසානං කතෙති, සො උදකෙ වරන්තං බකං දිස්වා උදකබකනති කම්මසානං කතෙති, භගවා තං විතථභාවං දිස්වා බුද්ධිපබ්බජිතං පනෙකාසාපෙතො “අපේඛා අකබරසදුස්ස, තො” නි වාක්‍යමාහ. කච්චායනනීරෙනපි භගවතො අධිප්පායං ඡනිතො “අපේඛා අකබරසදුස්ස, තො” නි වාක්‍යං පුබ්බධිපෙතො ඉදං පකරණං කතනාති; කච්චායනෙන කතසුත්තනනීපි වදනති.

සමබ්බො ව පදස්සථව පදපේඛා පදවිග්ගහො,
වොදනා පරිහානෙ ව ඡබ්බිධා සුත්තවණ්ණනා’ති.

වුත්තත්තො එවං සමබ්බොදයො වෙදිතබ්බා. කිමස්මිදමුච්චතෙ? ලොකීයලොකුත්තරසංඛාතවචනස්ථවිඤ්ඤපකො අකබරප්ප හෙදෙව පඨමං සිකම්තබ්බොති සද්දපනස්මිදමුච්චතෙති අයමිහ

සමබ්බො. අන්තර් ඵකං පදං, අකබරසඤ්ඤාතොති ඵකං පදං, විභත්තාන්තපදවිභාගවසෙන විපදමිදනති දඨබ්බං. අන්තර් පදෙන කම්මන්තරිදදසො, අකබරසඤ්ඤාතොති පදෙන සහකරණෙන කීරියානිදදසොති අයං පදවිත්තා. සුත්තනනි වදන්තානං මනෙන පන සඤ්ඤාධිකාරපරිහාසාපටිසෙධනියමවිධිසුත්තනසු පටිභාසාසු තත්තනි දඨබ්බං. යො කොචි ලොකියලොකුත්තරදිසංඛාතවචනන්තො යො සබ්බො අකබරෙතෙව සඤ්ඤාතොති අයං පදන්තො. අරියතෙ ඤ්ඤාතෙති අන්තො, නකබරනනිති අකබර, පමාණතො එකචත්තාලියමත්තාවණණ, වාචකභාවෙන පිටකත්තයමපි පචා නබ්බන්තනිති අන්තො. සඤ්ඤායතෙති සඤ්ඤාතො, අකබරෙති සඤ්ඤාතො=අකබරසඤ්ඤාතොති අයං පදවිග්ගතො. නනුව අන්තො පදෙනාපි සඤ්ඤායතෙ තස්මා අකබරපදසඤ්ඤාතොති වත්තබ්බනති? සවටං. අකබරෙති විතා පදස්ස අභාවා අකබරෙතෙව සබ්බතෙත්වා අකබරසඤ්ඤාතොති චුත්තනනි අයං වොදනා පරිහායෙ. වාක්‍යස්ස අන්තං වත්තුං “සබ්බවචනාන”නති ආදිමාග. තත් “අන්තො චුට්ඨති ඵතායාති චුත්ති”ති දඨබ්බං. සුත්තෙ අචුත්තෙපි “සබ්බවචනාන”නති ඉදං කස්මා චුත්තනනි? අන්තොති පදං සමබ්බිභූතත්තා සමබ්බං අපෙකති තස්මා චුත්තං. “උදයබ්බය”නති එත් උපපජ්ජනතිජ්ජනසභාවො පදෙනෙව විඤ්ඤායති, න උ අකබරෙන වා, න ද ආදිඅකබරෙන වා. කස්මා අකබරෙතෙව සඤ්ඤායතෙති චුත්තනනි? වොදනං මනසි කත්වා ආග “අකබරවිපතනිය”නති ආදි-ති යස්මා අකබරවිපතනියං අකබරතිජ්ජනෙන අකබරඅජනනෙන වා අන්තස්ස වචනන්තස්ස දුන්නායතා දුඤ්ඤාණතා හොති, තස්මා අකබරෙතෙව සඤ්ඤාතත්තා අකබරකොසලං අකබරෙසු වත්තං ඡින්නං සුත්තනෙනසු තිසු පිටකෙසු බ්‍රහ්මාරං මහාරූපකාරනති, එවං පුබ්බවාකොසන බලවුස්සාගං ජනෙත්වා අවිඤ්ඤාතසඤ්ඤායස්ස වොහාරසිජ්ජනතො පඨමං සඤ්ඤාවිධානං දස්සෙන්නතා සාමඤ්ඤා විසෙසසඤ්ඤාසු සාමඤ්ඤා සඤ්ඤාය පඨමං වත්තබ්බත්තා තාව සාමඤ්ඤාසඤ්ඤා දස්සෙත්තුං:-

2. අකබරාපාදයො එකචත්තාලියං.

ඉතිසුත්තමාග.

ඡබ්බිධා සුත්තවණණනා ඤ්ඤෙ ඔලොකෙනබ්බා, අවසිඨමුඛ මත්තනගමෙව කරිස්සාමි.

සඤ්ඤීති චුට්ඨතෙ දබ්බං, සඤ්ඤාති තස්ස වොහාරෙ,
සඤ්ඤී සඤ්ඤා සද්ද, හෙද, සඤ්ඤාති පඤ්ඤනති මතාති.

අකබරති ඵකං පදං, අපීති ඵකං පදං, ආදයොති ඵකං පදං, එකචත්තාලියනනි ඵකං පදං, විභත්තාන්තපදවිභාගවසෙන වතුපපදමිදං සුත්තනනි දඨබ්බං. අකබරති සඤ්ඤානිදදසො, අපීති හෙතො

පෙකකිනිදෙදුණො, ආදයොති සඤ්ඤිනිදෙදුණො, එකවතනාලීසනති නබ්බිණසනතිදෙදුණො. සඤ්ඤාධිකාරපරිභාසාපටිසංධනියමච්චි සුතෙනසු සඤ්ඤා, සුතනනති දඨබ්බං. ඉදං සුතනං සඤ්ඤාසුතනනති කායමා ඤ්ඤාතීති? සඤ්ඤිසඤ්ඤාටිඛානනන වුතනතනාඤ්ඤාතී, තථා භොවු, අකබරතිසඤ්ඤා, ආදයොති සඤ්ඤිති කසමා ඤ්ඤාතීති? හෙය්‍යා පුබ්බවාකෙය්‍ය යෙ වණ්ණො අකබරති වොතරියනති තෙ වණ්ණො ආදයොති ඤ්ඤානන්ථං වුතනතනා ඤ්ඤාතී. පඨමං සඤ්ඤිං චිද්ධිති පඨමං සඤ්ඤාය චිතිතතනා සඤ්ඤිට්ඨං පඨමං වතනබ්බොති. සථමං; තථාපි සුබ්බිචාරණන්ථං එවං වුතනනති, එවං ඉතො පරෙසුපි අපිසද්දස්ස අබ්පායෙන සහ සුතනස්ස අන්ථං දෙස්සොතුං “තෙ ව බො”ති ආදිවුතනං. සුතනනෙනසු තීසු පිටකෙසු සොපකාර එකව තනාලීසං තෙ ව බො හෙය්‍යා වාකෙය්‍ය අකබරති වුතනා අකාරද සො නිගහතිතනනා වණ්ණො අකබරනාම භොනතීති යොජනා, එන්ථ අපි සද්දස්ස හෙය්‍යා වුතනඅකබරනමපෙකකිභාවං පාකටං කා වුං, තෙ’ති සද්දං පකඛිපති, වසදෙය්‍ය උභයං සමපිණ්ඩති, බොසදෙය්‍ය වාචාසිලිඨන්ථං පදපුරණං, එකවතනාලීසකබරතො අඤ්ඤා අකබ ර සුතනනෙනසු සොපකාර නනොනතීති ඤ්ඤානන්ථං “සුතන නෙනසු සොපකාර”ති වුතනං. අකාරදීනං සරූපං දෙස්සොතුං තං යථාති කප්ථෙකමයතාය පුච්ඡති, තං යථා, තෙ කතමෙ? අ ආ-පෙ-අං ඉති ඉමෙ අකබරනාම. භො ආවරිය! තෙන අකබර සඤ්ඤාකරණෙන අකබරනාමෙන වා කු කතරස්මිං සුතෙන අ නන්ථා පයොජනං භවති? භො සීස්ස! “අනන්ථා අකබරසඤ්ඤාතො” ති සුතෙන අකබරති වොභාරපයොජනං භවති. කසමා පන අ ආදිකකමො වුතෙතාති?.

පඤ්චනනං පන යානානං පටිපාටිවසා පි ව,
නිස්සයාදිපපභෙදෙති වුතෙතා තෙසමනුකකමො.

අවණ්ණො වෙව කවගො හකාරෙත්තරංඨි කණ්ණි,
ඉවණ්ණො වෙව වවගො යකාරෙත්තරංඨි තාලු.

වවගො රලකාරති සතන මුඛති * ජයරෙ,
තවගො ලසකාරති සතන දනෙනසු ජයරෙ.

උවණ්ණො වෙව පවගො සතන ඔසෙසු ජයරෙ,
කණ්ණිතාලුභවෙකාරෙ ඔකාරෙ කණ්ණිඔසෙසු.

දනෙනාසිපෙ වකාරෙ ව නාසජං නිගහතිතකං,
පඤ්චමා නාසිකා ජතා තෙ සකඨානජ පිච.

හකාරං පඤ්චමෙගෙව යවලෙති ව සංසුතං,
ඔරසනති වදනෙනකෙ කණ්ණිජං තදයංසුතං.

සත්තභානාති චණ්ණානං උරෙ කණ්ණිජං ව තාලු ව
මුඛා දනතා ව ඔභා ව නාසිකභානමෙව ව.

චතුර්ධා කරණං වුත්තං, ජ්වනාමජ්ඣං ජ්වෙතාපග්ගං,
ජ්වනග්ගං ව සකභානං, කරණං ජතගෙතුකං.

ජ්වනාමජ්ඣං නාලුජ්නං, මුඛිජ්නං ජ්වෙතාපග්ගං,
දනතජ්නඤ්ච ජ්වනග්ගං, සෙසානං සකභානිකං'ති.

විජ්ඣාතෙ පන ඤාසෙ ගගෙනබ්බො, ඉතො පරෙසුපි ඡබ්බිඛා
සුත්තචණ්ණනා වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බො.

3. තත්ථොදනතා සරා අඨ.

තත්ථාති එකං පදං, ඔදනතාති එකං පදං, සරාති එකං පදං, අ
භාති එකං පදං, විභත්තානන-පද-විභාගවසෙන චතුපදමිදං සුත්ත
නාති දඨබ්බං. 'තත්ථ' ති පදෙන නිධාරණසමුදයනිදද්දසො, 'ඔද
නතා' ති පදෙන නිධාරණසමුදයනිදද්දසො 'සරා' ති පදෙන
සමුදයනිදද්දසො, 'අඨ' ති පදෙන තබ්බිසෙසනනිදද්දසො-සමුදය
ධිකාරපරිභාසා පටිපෙට්ඨනිසමවිධිසුත්තනසු සමුදයසුත්තනනාති දඨ
බ්බං. තත්ථ ඔදනතාති පදෙන කකාරද්වයජ්නං නිවසෙනති.

4. ලුමුමත්තා තයො රසසා.

ලුමුමත්තාති එකං පදං, තයොති එකං පදං, රසසාති එකං
පදං, විභත්තානන-පෙ-නිපදමිදං සුත්තනනාති දඨබ්බං, 'ලුමුමත්තා'
ති පදෙන සමුදයනිදද්දසො. 'තයො' ති පදෙන තබ්බිසෙසනනිදද්ද
සො. 'රසසා' ති පදෙන සමුදයනිදද්දසො. සමුදය-පෙ-සුත්තනසු
සමුදයසුත්තනනාති දඨබ්බං. වුත්තියමපන එකදෙසත්තං ගගෙතො
තත්ථසද්දෙ අනුවත්තති.

5. අසෙසද දිඝා.

අසෙසද්දති එකං පදං, දිඝාති එකං පදං, විභත්තානන-පෙ-විපද
මිදං සුත්තනනාති දඨබ්බං. 'අසෙසද්ද' ති පදෙන සමුදයනිදද්දසො,
'දිඝා' ති පදෙන සමුදයනිදද්දසො. සමුදය-පෙ-සුත්තනසු සමුදය
සුත්තනනාති දඨබ්බං. වුත්තියමපන තත්ථසද්දෙ අනුවත්තති, අසෙස
සද්දස අවධි පෙකඛත්තා විභත්තිවිපරිණාමං කතො 'රසසාති' ති
අනුවත්තති. පාරිසෙසනසෙන සබ්බාපරිමාණස්ස ඤාතත්තා 'ප
ඤ්චා' ති වුත්තං.

6. පෙසා බ්බසුතා.

සෙසානි එකං පදං, බ්බසුතානි එකං පදං, විභ්වන්ත-ප-
 විපදම්දං සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. පෙසානි සඤ්ඤිතිද්දෙසො, බ්බසු-
 තානි සඤ්ඤිතිද්දෙසො. සඤ්ඤ-පෙ-සඤ්ඤසුත්තනනි දට්ඨබ්බං.
 වුත්තියමපන සෙසසද්දසං සාපෙකඛන්තා යපෙතො 'අට්ඨසරෙ'ති
 වුත්තං.

7. වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා.

වග්ගානි එකං පදං, පඤ්චපඤ්චසොනි එකං පදං, මන්තානි
 එකං පදං, විභ්වන්ත-පෙ-තිපදම්දං සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. වග්ගා-
 නි සඤ්ඤිතිද්දෙසො, පඤ්චපඤ්චසොනි නබ්බිසෙසනනිද්දෙසො.
 මන්තානි සඤ්ඤිතිද්දෙසො. සඤ්ඤ-පෙ-සඤ්ඤසුත්තනනි දට්ඨ-
 බ්බං. මන්තානි නිඛාරණියස්ස නිඛාරණසමුදයෙන විනා අසමභව
 තො 'තෙසං ඛො' ති ආදිවුත්තං. 'මන්තා'නි පදෙන යකාරදි අව-
 ග්ගා නිවතෙතනි. එත්ථ ච වග්ගසද්දෙස සමුග්ගානි, තෙන පඤ්ච පඤ්ච
 අකාර එකෙකසම්මං පයොගෙ අධිත්තතා එකෙකසම්මං කණ්ඩාදි
 ට්ඨාතො වග්ගභාවෙන ඡත්තතා ච වග්ගතාමං ලභනනිති දෙසෙති.
 'වග්ගියනනි ගුමගුමා උච්චාරිතනනිති වග්ගා' තිපි වදනති, තමපි
 සද්ධිසථානවසෙන උච්චාරිතබ්බතො වුත්තං, න එකෙකසම්මං පයො-
 ගෙ එකතො උච්චාරිතබ්බතොති. තෙන වග්ගානි සාමඤ්ඤවසෙන
 වුත්තනපි පඨමකාරවසෙන කවග්ගවවග්ගාදිවොභාරං ගහෙතො
 එකෙකකරොපි කවග්ගවවග්ගාදිවොභාරං ලභති. යථා 'පඤ්ච
 වග්ගා, ති තථානි වුත්තං:-"වග්ගනං වා වග්ග" ති ච, කවග්ගස්ස
 චවග්ගා' තිව. "පඤ්චපඤ්ච"ති විබ්බවනං විවිජ්ජායං වත්තනි, තිපි
 ධාති විවිජ්ජා-කිරියාගුණදබ්බවසෙන, තථාති 'රුකං රුකං පි
 ජෙජාතෙන වජ්ජ'ති ආදියු කිරියායං, 'ගාමො ගාමො රමණියො'
 ත්වාදියු ගුණෙ, 'ගෙගෙ ගෙගෙ පාතිය' න්ත්වාදියු දබ්බෙ, තත්ථ
 ගුණවිජ්ජා ඤ්ඤාබ්බා, සබ්බෙසු පඤ්චසු වග්ගා නාම ගුණස්ස බ්බාපි
 තත්තානි.

8. අං ඉති නිග්ගහිතං.

අංඉති එකං පදං, ඉතිනි එකං පදං, නිග්ගහිතනනි එකං පදං,
 විභ්වන්ත-පෙ-තිපදම්දං සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අංඉති සඤ්ඤිති-
 ද්දෙසො, ඉතිනි අනන්තරවුත්තත්ථනිද්දෙසො, නිග්ගහිතනනි සඤ්ඤ-
 නිද්දෙසො-සඤ්ඤ-පෙ-සඤ්ඤසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. එත්ථ අකා-
 රො උච්චාරණ්ණො, ඉතිසද්දෙස අත්තතො අනන්තරෙ වුත්තනිත්තු

යෙව නිගන්තිතං නාම න අකාරොති දිපෙති. “කරණං නිගන්තෙත්වා ගණාති උච්චාර්යතීති නිගන්තිතං කල්පපකරණෙ පන * “අංශුත්‍ය නුස්සාරො” ති අනුස්සාරසඤ්ඤා වුත්තා, තත්ථ සාරතො අනු පච්ඡා නිස්සයතිති නිබ්බවතං කාතබ්බං, සරතො පරං නිස්සයතිති අපේඛා.

පදමජේක්ඛි පදනො වා පතිට්ඨිතං අනුස්සාරං,
ඤ්ඤානිසං කම්මවාචායං, භණෙ නිගන්තිතන්තංවා.

දුර්ග්ගාදො මකාරන්තං, උපජ්ඣග්ගන්තොදිසු,
වග්ගන්තං නිගන්තිතන්ති, යථාරහමුදිරයෙ.

සරණාගමනදුතො, නිගන්තිතං මකාරන්තං,
අවග්ගෙසු ඔකාරස්ස, ඔාදයො නත්ථි සාසනෙති.

ඉධ අවුත්තානං පරසමඤ්ඤානමපි පයොගෙ සති ගහණේථං
“පරසමඤ්ඤා පයොගෙ” ති පටිභාසමාහ.

9. පරසමඤ්ඤා පයොගෙ.

පරසමඤ්ඤාති එකං පදං, පයොගෙති එකං පදං, විභත්‍යන්තං—
පෙ—විපදමිදං සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පරසමඤ්ඤාති කම්මත්ථනිද්දො
සො, පයොගෙති භාවසන්තමි නිද්දොසො, සඤ්ඤා—පෙ—පටිභාසා
සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පරසමඤ්ඤාසුත්තන්තිපි වදන්ති.

10. පුබ්බමධොසීතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ.

පුබ්බන්ති එකං පදං, අධොසීතන්ති එකං පදං, අස්සරන්ති එකං
පදං, සරෙනාති එකං පදං, වියොජයෙති එකං පදං, විභත්‍යන්තං—
පෙ—පඤ්ඤාපදමිදං සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පුබ්බන්ති කම්මත්ථනිද්දො
සො, අධොසීතන්ති කම්මත්ථනිද්දොසො, අස්සරන්ති කම්මත්ථනිද්දො
සො, සරෙනාති අවධිතිද්දොසො, වියොජයෙති කිරිගාතිද්දොසො,
සඤ්ඤා—පෙ—පටිභාසාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ ‘තත්‍රායමාදි’ ති
ආදිපයොගෙ සන්ධිං කතන්තාමො ආචරියො පුබ්බ ඛ්‍යාප්තං අධො
සීතං කත්වා අස්සරං කත්වා සරඤ්ඤා උපරි කත්වා සරෙන සරතො
වියොජයෙ. එත්ථ ‘තත්‍ර—අයං ආදි’ ති—පයොගෙ අකාරතො පරස්ස
යකාරස්ස නිවත්තනත්ථං. පුබ්බග්ගහණං වුත්තං, පුබ්බඛ්‍යාප්තං
වියොජෙත්වා කත්ථ යථෙතබ්බන්ති සද්දෙහතිවත්තනත්ථං. ‘අධොසී
ත’ නති වුත්තං. අධොසීතං කත්වාති එත්ථ පන අනාගතත්ථෙ තො
පච්චයො “තකෙකත්වා නිකම්මති” ති ආදිසු විය. සරෙනාති එතස්ස

සහයෝගයෙන් නිවන්තැනට අවබෝධයට දෙසෙත්තු වා උපරි අනුව තනනාදාය වා 'අසාර' නම් වුනහ. 'අසාරං කතා'ති එන් නාපප ච්ඡේදයා සමානකාලෙ වනනති "තමං ගතංවා උග්ගච්ඡන්ති"ති ආදිසු විය. නැවු නිබ්බාණේ අයං පඨමමග්ගො පඨමං දස්සනභාවෙන ආදි.

11. නයෙ පරං සුතො.

නයෙති එකං පදං, පරනති එකං පදං, සුතෙතති එකං පදං, විභත්තන-පෙ-තිපදමිදං සුත්තනති දට්ඨබ්බං. නයෙති කිරියා නිදද්දසො, පරනති කමමන්තිදද්දසො, සුතෙතති භාවසත්තමිති දද්දසො, සඤ්ඤ-පෙ-මිඤ්ඤාසා සුත්තනති දට්ඨබ්බං. නැවුනි තත්තු නිබ්බාණේ. භො ආචරිය! 'සුතෙන ති පදං කසමා ආචරියෙන වු තතා? භො සිසු! 'අනෙකාච්ඡි මං අවබි ම' නති එන් පයොගෙ නි ග්ගතිතස්ස උප්පතං වා මකාරස්ස පරපදෙ අකාරනයනං වා නිග්ග තිතස්ස පරඅකාරනයනං වා 'මද්දසරෙ'ති සුතෙන න මකාරං කතො පරඅකාරනයනං වා සුත්තං නභොති, වණ්ණකාලබ්බවතිනෙ සන්ති නභොතිති ඤපනන්තං 'සුතෙන'ති පදං වුත්තනති.

ඉති සංක්ෂිප්තපද්ධතියේ නිකාය.

අතිට්ඨිතං පදං කාරි නිට්ඨිතං කාරියං භවෙ,
තස්ස භෙත්තු නිමිත්තනත්තු තබ්බෙදකං විසෙසනං.

12. සරා සරෙ ලොපං.

සරාති එකං පදං, සරෙති එකං පදං, ලොපනති එකං පදං, විභ ත්තන-පෙ-තිපද මිදනති දට්ඨබ්බං. සරාති කාරිතිදද්දසො, සරෙ ති නිමිත්තසත්තමිතිදද්දසො, ලොපනති කාරිසතිදද්දසො, සඤ්ඤ-පෙ-මිඤ්ඤාසා සුත්තනති දට්ඨබ්බං. එන් වොදනා සියා සරාති බහුවචනං පටිච්ච සරෙසුති වත්තබ්බනති? න වත්තබ්බං, එකෙකසෙසව සරස්ස නිමිත්තභුතතා; යදි එවං එකස්ස සරස්ස ලොපතො 'සරෙ'ති වත්තබ්බනති? න. "සබ්බො ගස්සවා"ති එන් එකසමිං සරෙ චතු නනාමි ලොපතො. අඵවා එකෙකසමිං සරෙ සරුපාපි අසරුපාපි සබ්බෙ අට්ඨ සර ලොපං පපොපානතිති ඤපනන්තං 'සර'ති වුත්තං. තෙනාග වුත්තියං:- "සරා බො සබ්බෙපි සරෙ පරෙ ලොපං පපොපා නති"ති. එන් ච 'සරා සරෙ'ති සාමඤ්ඤවසෙන වුච්චමානෙපි 'පරෙ'ති කථං ඤයති? 'සරෙ'ති නිමිත්තසත්තමියා වුත්තතො ඤයති. අඵවා උපරි සුතෙන 'පරෙ'ති කාරිනො වුත්තතො ඤයති.

13. වා පරො අසරූපා.

වාහි එකං, පරෙති එකං, අසරූපාහි එකං, විභ්‍යානන-පෙ-තිපදමිදනති දට්ඨබ්බං. වාහි චචන්තිවිභාසානිදේශයෝ, පරෙති කාරිතිදේශයෝ, අසරූපාහි අවධිතිදේශයෝ, නිමිත්තපඤ්චමි නිදේශයෝ වා. සඤ්ඤ-පෙ-චිබ්බසුතනනති දට්ඨබ්බං. එත්ථ චචන්තිවිභාසනේවා වාසඥො නිච්චමනිච්චමසනනවිධිං දසෙසති, තත්ථ සසසද්ධති වක්ඛුඤ්ඤනති එවමාදි නිච්චවිධි. කතඤ්ඤාසි වන්තාගෙ මෙතිකඛමෙති එවමාදි අනිච්චවිධි. පඤ්චඤ්ඤානිති එවමාදි අසනනවිධි. විකප්පනනේවා වාසඥොතිපි වදනති, එවඤ්ඤ සති “පඤ්චඤ්ඤානිති එවමාදිසු රූපවයං භවෙය්‍ය, පුබ්බසුතනං නිස්සංය වා “අසරූපා”ති පුබ්බනිමිත්තං නිස්සංය වා, පඤ්ඤදේශන විනාපි පරලොපෙ විඤ්ඤායමානෙ පඤ්ඤගහණං ‘වා පරො’ති යොගවිභාගෙන සරූපමතා ලොපඤ්ඤපනන්ථං. තෙනෙවාහ:-

වාපරෙති විභාගෙන සරූපොපි පරො ලොපො,
තත්ථ විදුපමං නාලං ආදයො ඉති ආදිසුති.

භො ආචරිය ! වාහි පදං කසමා ආචරියෙන චුතතං? භො සිසු! සසඤ්ඤානිත්තාදිසු සතිපි අසරූපෙ වාසඥෙන නිවාරිතතතා අසරූපමතා පරෙ සරෙ ලොපං න පපොතිති ඤාපනන්ථං වාහි පදං චුතතනති.

14. කච්චාසවණ්ණං ලුතෙන.

කච්චි එකං, අසවණ්ණනති එකං, ලුතෙනති එකං, විභ්‍යානන-පෙ-තිපදමිදනති දට්ඨබ්බං. කච්චි කච්චන්තිදේශයෝ, අසවණ්ණනති කාරියතිදේශයෝ, ලුතෙනති භාවසතනමිතිදේශයෝ, සඤ්ඤ-පෙ-චිබ්බසුතනනති දට්ඨබ්බං. ‘නන්ති සමානං වණ්ණං සරූපා සුති එතෙසනති=අසවණ්ණා, එමකාර. අවණ්ණාදයො හි සවණ්ණා නාම. තෙන, තෙනත්ථ නෙ+ච්චානි එවමාදිසු “වා පරො අසරූපා”ති සුතනං ලබ්භති; එත්ථාපි ‘ලුතෙන’ති පදං අගහෙත්වා ලොපසදේශ වන්තමානෙ සිඬෙපි ලුතෙනගහණං ලුතෙනති යොග විභාගෙන පරලොපෙපි අසවණ්ණා භොතිති ඤාපනන්ථං. තෙනාහ:-

ලුතෙනති පුනුවාරණෙන අසවණ්ණං පරලොපෙ,
මුතෙලයො ඉසෙලයො රථෙසභොති ආදිසුති.

සරෙති සාමඤ්ඤවසෙන චුතෙනපි ධානාසනනවසෙන ඉසු වණ්ණා එව ගහෙනබ්බා කච්චසඥො අසනනවිධිං දිපෙති, තෙන සසඤ්ඤානිති පයොගො නිද්දිට්ඨො. භො ආචරිය! කච්චි පදං

කසමා ආවරියෙන වුත්තං? හො සිසු! සසංඝද්දිසානිත්තාදිසු සතිපි පුබ්බස්සරලොපෙ කච්ඡද්දෙන නිවාරිතත්තා පරෙ සරෙ අසවණ්ණං න පපෙපාතීති ඤපනන්ථං කච්චි පදං වුත්තං. එවං සති වාසද්දෙ වත්තමානෙ සිජ්ඣතිති? නසිජ්ඣති භික්ඛන්තත්තා, වාසද්දෙ භි නිවමනිවමසන්නවිධයො දීපෙනි, කච්චි සද්දෙ පන අසන්නවිධිවෙව දීපෙනිති.

15. දීඝං.

දීඝන්ති එකං, විභත්තන්ත-පෙ-එකපදමිදන්ති දට්ඨබ්බං. දීඝන්ති කාරියතිද්දෙසො, සඤ්ඤ-පෙ-විධිසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. හො ආවරිය! කච්චි පදං කසමා ආවරියෙන වුත්තන්ති? හො සිසු! පඤ්චත්තපාලි ත්තාදිසු පුබ්බස්සරෙ ලුත්තෙපි කච්චිසද්දෙන නිවාරිතත්තා පරෙ සරෙ දීඝං න පපෙපාතීති ඤපනන්ථං කච්චි පදං වුත්තන්ති.

16. පුබ්බො ව.

පුබ්බොති එකං, වාති එකං, විභත්තන්ත-පෙ-එකපදමිදන්ති දට්ඨබ්බං. පුබ්බොති කාරිතිද්දෙසො, වාති අනුකඤ්ඤානිද්දෙසො, සඤ්ඤ-පෙ-විධිසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථ වසද්දෙ නිමිත්තකාරියාති ආකඤ්ඤාති, දුට්ඨං භි ආකඤ්ඤානං-අනුච්ඡන්තමානස්ස ආකඤ්ඤානං අනුච්ඡන්තමානස්සාපි ආකඤ්ඤානාති, අනුච්ඡන්තමානෙපි ආකඤ්ඤානං කථන්ති? උත්තරසුත්තං නානුච්ඡන්තන්ථං. කාරිතො විජ්ජමානත්තා පණ්ණසද්දෙ කාරිං ඡඤ්ඤාති නිමිත්තභූතස්ස ලොපස්ස විසසනභාවෙන අනුච්ඡන්ති, හො ආවරිය! කච්චි පදං කසමා ආවරියෙන වුත්තං? හො සිසු! ඉතිස්ස මුත්තනමිදං ත්තාදිසු සතිපි පරලොපෙ කච්චිසද්දෙන නිවාරිතත්තා පුබ්බො සරෙ දීඝං න පපෙපාතීති ඤපනන්ථං 'කච්චි'ති පදං වුත්තන්ති.

17. යමෙදන්තස්සාදෙසො.

යන්ති එකං, එදන්තස්සාති එකං, ආදෙසොති එකං, විභත්තන්ත-පෙ-එකපදමිදන්ති දට්ඨබ්බං. යන්ති කාරියතිද්දෙසො, එදන්තස්සාති ආදෙසාපෙක්ඛනිකාරිතිද්දෙසො, ආදෙසොති තබ්බිසෙසනිද්දෙසො, සඤ්ඤ-පෙ-විධිසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. හො ආවරිය! කච්චි පදං කසමා ආවරියෙන වුත්තං? හො සිසු! නොනාගනා ත්තාදිසු සතිපි පරසරෙ කච්චිසද්දෙන නිවාරිතත්තා එකාරස්ස යකාරදෙසො න හොතීති ඤපනන්ථං කච්චි පදං වුත්තං. නොනො නො+එකාති පදවෙජ්ජෙ, එකාරවයස්ස සුතිසමානභාවෙපි "අසමානා"ති කලාප වචනං නිස්සාය අසමානභාවතො "වා පරෙ අසරාපා"ති සුභෙත්ත පරලොපො හොති.

18. වමොද්දනානං.

වනනී එකං, ඔද්දනනානනනී එකං, විභත්‍යන්ත-පෙ-විපද මිදනනී දට්ඨබ්බං. වනනී කාරියනිදේශයෝ, ඔද්දනනානනනී ආදේසාපෙකකි ජට්ඨිකාරීනිදේශයෝ, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුන්තනනී දට්ඨබ්බං. එත්ථ අන්තග්ගන්තං අග්ගෙහිං අනුච්ඡන්තනවසෙන සිජ්ඣිමානෙපි සුන්තග්ගන්තං පුබ්බඅන්තසද්දෙන අසමානත්ථං දීපෙනි. පුබ්බසුන්තනන නි පදන්තෙයෙව යකාරදේශයෝ හොති, ඉමිනා සුන්තනන පන පදන්තෙපි පදමජ්ඣෙපි වකාරදේශයෝ හොති, අඵවා අන්තග්ගන්තං ඉමෙච්චං ත්‍යාදිසු අඤ්ඤායාරුනමපි වකාරදේශයෝ හොති, කචිති පදං කසමා වුත්තං? චන්තාගේ මෙ ත්‍යාදිසු සතිපි පරසරෙ කචිසද්දෙන නිවාරිතන්තා ඔකාරයෝ වකාරදේශයෝ න හොතිති ඤපනත්ථං වුත්තනනි.

19. සබ්බො වනනී.

සබ්බොති එකං, වනනී එකං, නීති එකං, විභත්‍යන්ත-පෙ-නිපදමිදනනී දට්ඨබ්බං. සබ්බොති තබ්බිසෙසනනිදේශයෝ, වනනී කාරියනිදේශයෝ, නීති කාරීනිදේශයෝ, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුන්තනනී දට්ඨබ්බං. එත්ථ “බ්‍රහ්මජනා”ති වුත්තන්තා නීති වුත්තෙපි නිසද්දෙ ඵව කාරීති විඤ්ඤායති. රූපසිඛියං පන නිසද්දෙ ඵව කාරීභාවෙන වුත්තො. ඉතිස්ස මුත්තනමපි උද්ගරණං නිසසාය අයමෙව වාදෙ සුඤ්ජරතරෙති වදනනි. කචිති පදං කසමා වුත්තං? ඉතිස්ස මුත්තනමපි ත්‍යාදිසු සතිපි පරසරෙ කචිසද්දෙන නිවාරිතන්තා නිසද්දෙ බ්‍රහ්මජනා චකාරං න පපොසාතිති ඤපනත්ථං වුත්තනනි.

20. දෙ ධස්ස ව.

දෙති එකං, ධස්සාති එකං, වානී එකං, විභත්‍යන්ත-පෙ-නිපදමිදනනී දට්ඨබ්බං. දෙති කාරියනිදේශයෝ, ධස්සාති ආදේසාපෙකකි ජට්ඨිකාරීනිදේශයෝ, වානී සමුච්චයත්ථනිදේශයෝ, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුන්තනනී දට්ඨබ්බං. සුන්තවිභාගෙන සුන්තායෝ ච ඉති විභාගෙන ඔහුධාපි ආදේශයෝ සියා, දස්ස නාදේශයෝ හොති; යථා කතමං? සුගන්තො. ඵවං සෙසෙසුපි යොජෙතබ්බං; ඉත්‍යා නස්සානිපි පඨනති “ත්‍රො තතස්සා”ති පාඨො යෙව සුඤ්ජරෙ, කචිති පදං කසමා වුත්තං? ඉධෙව මරණං භවිස්සතිත්‍යාදිසු සතිපි පරසරෙ කචිසද්දෙන නිවාරිතන්තා ඔකාරයෝ දකාරදේශයෝ න හොතිති ඤපනත්ථං වුත්තනනි.

21. ඉවණ්ණො යං නවා.

ඉවණ්ණොති එකං, යනති එකං, නවාති එකං, විභත්‍යනන-පෙ-තිපදමිදනති දට්ඨබ්බං. ඉවණ්ණොති කාරිතිද්දෙසො, යනති කාරිසතිද්දෙසො, නවාති ඤවඤ්ඤාතිද්දෙසො, සඤ්ඤා-පෙ-විධිසු තත්තනති දට්ඨබ්බං. නවාති පදං කසමා වුත්තං? පඤ්ඤානමෙහි ත්‍යාගි සහිපි සරෙ පරෙ නවාසද්දෙන නිවාරිතත්තා ඉවණ්ණො ය කාරං න පපෙපාතීති ඤපනඤ්ඤං වුත්තං. එඤ්ඤා සද්දෙ 'කචි' සද්දෙන සමානඤ්ඤා.

22. එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රසෙස්සා.

එවාදිස්සාති එකං, රිති එකං, පුබ්බොති එකං, වාති එකං, රසෙස්සාති එකං, විභත්‍යනන-පෙ-පඤ්ඤාපදමිදනති දට්ඨබ්බං. එවාදිස්සාති සමබ්බන්ධකාරිතිද්දෙසො, රිති කාරිසතිද්දෙසො, පුබ්බොති කාරිතිද්දෙසො, වාති සමපිණ්ඩනඤ්ඤාතිද්දෙසො, රසෙස්සාති කාරිසතිද්දෙසො, පඤ්ඤා-පෙ-විධිසු තත්තනති දට්ඨබ්බං. සරමනා පරස්ස එවස්ස ආදිස්ස රිකාගෙ හොති. නවාති පදං කසමා වුත්තං? සඤ්ඤා එව ත්‍යාගි සහිපි සරෙ පරෙ නවාසද්දෙන නිවාරිතත්තා සරමනා පරස්ස එවස්ස ආදිභුත්තස්ස එකාරස්ස රිකාගෙ න හොතිති ඤපනඤ්ඤං වුත්තනති.

ඉති සංඝිකප්පෙය්‍ය දුතියො කණ්ණො.

23. සරා පකතී බ්‍යඤ්ජනෙ.

සරාති එකං, පකතීති එකං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, විභත්‍යනන-පෙ-තිපදමිදනති දට්ඨබ්බං. සරාති කාරිතිද්දෙසො, පකතීති කාරිසතිද්දෙසො, බ්‍යඤ්ජනෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, සඤ්ඤා-පෙ-විධිසු තත්තනති දට්ඨබ්බං.

24. සරෙ ඤවි.

සරෙති එකං, ඤවිති එකං, විභත්‍යනන-පෙ-තිපදමිදනති දට්ඨබ්බං. සරෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, ඤවිති ඤවඤ්ඤාතිද්දෙසො, සඤ්ඤා-පෙ-විධිසු තත්තනති දට්ඨබ්බං. ඤවිති පදං කසමා වුත්තං? අප්පසංසුතායනත්තාදිසු සහිපි සරෙ පරෙ ඤවිසද්දෙන නිවාරිතත්තා පුබ්බස්සර පකතිරූපාති නහොනතිති ඤපනඤ්ඤං වුත්තනති.

25. දීඝං.

දීඝනති එකං, විභතාන්ත-පෙ-එකපදමිදනති දට්ඨබ්බං. දීඝනති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. කවිති පදං කසමා වුත්තං? ඉධ මොදනිතාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ඤනෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා පුබ්බස්සර දීඝං න පපෙපානනිති ඤපනන්තං වුත්තනනති.

26. රස්සං.

රස්සනති එකං, විභතාන්ත-පෙ-එකපදමිදනති දට්ඨබ්බං. රස්සනති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. කවිති පදං කසමා වුත්තං? සමමා සමාධි තාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ඤනෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා සර රස්සං න පපෙපානනිති ඤපනන්තං වුත්තනනති.

27. ලොපඤ්ච නත්‍රාකාරො.

ලොපනති එකං, වානි එකං, තත්‍රානි එකං, අකාරෙති එකං, විභතාන්ත-පෙ-එකපදමිදනති දට්ඨබ්බං. ලොපනති කාරියනිදේශසො, වානි සම්පිණ්ඩනන්තනිදේශසො. තත්‍රානි විසයනිදේශසො, අකාරෙති විසයනිදේශසො, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. කවිති පදං කසමා වුත්තං? සො මුනි තාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ඤනෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා ලොපං න පපෙපානනිති ඤපනන්තං වුත්තනනති. 'ලොපඤ්ච'නි යොගවිභාගෙන ගහපතානි තාදිසු ලොපමත්තමෙව හොති. චසද්දෙන පන කථං භිනෙ මුත්තතාදිසු උකාරගමො හොති, සරෙ පරෙපි අකාරගමො හොති "එස අනෙථා" තාදිසු.

28. පරවෙභාවො යානෙ.

පරවෙභාවොති එකං, යානෙති එකං, විභතාන්ත-පෙ-එකපදමිදනති දට්ඨබ්බං. පරවෙභාවොති කාරියනිදේශසො, යානෙති භාවසත්තමිතිදේශසො, සඤ්ඤ-පෙ-විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. යානෙති පදං කසමා වුත්තං? ඉධ මොදනි තාදිසු සතිපි සරමතා පරබ්‍යඤ්ඤනෙ යානස්ස අභාවා වෙභාවො න හොතිති ඤපනන්තං වුත්තනනති.

29. වග්ගෙ ඤොසාඤොසානං නතිසපඨමා.

වග්ගෙති එකං, ඤොසාඤොසානනති එකං, තතිසපඨමාති එකං, විභතාන්ත-පෙ-එකපදමිදනති දට්ඨබ්බං. වග්ගෙති ආධාර සත්තමිතිදේශසො, ඤොසාඤොසානනති කාරියනිදේශසො, තතිස

පඨමානි කාරියනිද්දෙසසා, අථවා සොසාසොසානනනි විසයනි දෙදෙසා, තනියපඨමානි විසයනිද්දෙසසා, සඤ්ඤ-පෙ-චිධිසුත්තනනනි දට්ඨබ්බං. අනන්තො සරමනා පුබ්බසං පුබ්බසාරමනා පර භූතානං වග්ගෙ සොසාසොසානං බ්‍යඤ්ඤානානං තබ්බග්ගෙ තනිය පඨමකකරු යථාසම්බන්ධං වෙහාටං ගච්ඡන්ති යානෙ සුත්තෙ සති. “වග්ගෙ සොසාසොසානං තනිය පඨමා”නි සාමඤ්ඤෙන වුත්තෙපි වග්ගෙ වතුප්පාදුතිසානං තබ්බග්ගෙ තනියපඨමානි විඤ්ඤායති. * තෙන ව පඤ්චමෙ තනියපපසංඝෙහා නත්ති, පුබ්බසුත්තෙතන වෙහාට සාමඤ්ඤෙන පරිභාසං කත්වා ඉමිනා සුත්තෙතන අසදිසවෙහාටො කාතබ්බො, කෙපි පන ඉමිනා සුත්තෙතන පරිභාසං කත්වා පුබ්බසුත්තෙතන වෙහාටො කාතබ්බොති වදන්ති. තමපන “ඉදං හි නාසමප නනං විදබානි අථමො පුබ්බසුත්තෙතන සමපතනං නියමෙති”නි වච තෙන විරුජ්ඣති. යානෙති පදං කසමා වුත්තං? ඉධ මෙනසො ත්‍යාදිසු යානස්ස අභාවා අසදිසවෙහාටො න භොතිති ඤාපනත්ථං වුත්තන්ති.

සංඝිකප්පෙය නානිසො කණ්ණඩා.

30. අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහිතං.

අංඉති එකං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, නිග්ගහිතනනි එකං, විහ ත්‍යන්ත-පෙ-තිපදමිදනනි දට්ඨබ්බං. අංඉති කාරියනිද්දෙසසා, බ්‍යඤ්ජනෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසසා, නිග්ගහිතනනි කාරිනි ද්දෙසසා, සඤ්ඤ-පෙ-චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉමිනා සුත්තෙතන පුබ්බරූපතො අවිසෙසෙනාපි නිග්ගහිතස්ස ලොපාදෙසවිකාර නිවාරණත්ථං අංඉති රූපං විහිතං.

31. වග්ගන්තං වා වග්ගෙ.

වග්ගන්තනනි එකං, වානි එකං, වග්ගෙති එකං, විහත්‍යන්ත-පෙ-තිපදමිදං. වග්ගන්තනනි කාරියනිද්දෙසසා, වානි විකප්පනත්ථ නිද්දෙසසා, වග්ගෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසසා, සඤ්ඤ-පෙ-චිධි සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. එත්ථ වාසද්දො සමුච්චයවිකප්පනත්ථො. තෙන වුත්තං “වාග්ගගණනා”නි ආදි, වානි පදං කසමා වුත්තං? නනං

* තෙන “කතඤ්ඤා, තන්තාග්ගා, තමමග්ගා”නි ආදිසු පන වග්ග පඤ්චමානං සතිපි සොසග්ගෙතන තනියාපසංඝෙහා නභොති ධානාධිකාරතො වා-රූපසිඤ්ඤං.

කම්ම. ත්‍යාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ඤානෙ පරෙ වාසදොන නිවාරිතතා නිග්ගහිතං වග්ගන්තං නපපෙයාතීති ඤාපනාදං වුත්තං. සුභගල නති එත්ථි නිග්ගහිතාධිකාරතා ආවිභතති උපලක්ඛණවසෙන වුත්තා. සුභගලො ත්‍යාදිසු සුභගලති ලිඛිතං යපෙයා සිවචනස්ස මකර්දෙසං කතා “නිග්ගහිතඤ්ඤා”ති සුත්තෙන නිග්ගහිතාගමං කතා ඉමිනා වාසදොන නිග්ගහිතස්ස ලකාරෙ කතෙ “සුභගලො”ති රූපසිඛි, එවං සෙසෙසුපි.

32. එහෙඤ්ඤං.

එහෙති එකං, ඤානති එකං, විභ්‍යාසනා—පෙ—චිපදමිදං, එහෙති නිමිත්තසත්තමිනිදේශො, ඤානති කාරිසතිදේශො, සඤ්ඤා—පෙ—විබිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුත්තං? එවමෙ වා. ත්‍යාදිසු සතිපි එකාරභකාරෙ පරෙ වාසදොන නිවාරිතතා නිග්ගහිතං ඤාකාරං න පපෙයාතීති ඤාපනාදං වුත්තනති.

33. සමයෙ ව.

සහග්ගති එකං, යෙති එකං, වාති එකං, විභ්‍යාසනා—පෙ—චිපදමිදං. සහග්ගති විසෙසන නිදේශො යෙග්ගති නිමිත්තසත්තමිනිදේශො, වාති අනුකම්බනතිදේශො, සඤ්ඤා—පෙ—විබිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුත්තං? සංකොභො ත්‍යාදිසු සතිපි යකාරෙ පරෙ වාසදොන නිවාරිතතා නිග්ගහිතං සහ යකාරෙන ඤාකාරං න පපෙයාතීති ඤාපනාදං වුත්තනති.

34. මද්‍ය සරෙ.

මද්‍යති එකං, සරෙති එකං, විභ්‍යාසනා—පෙ—චිපදමිදං. මද්‍යති කාරිස නිදේශො, සරෙති නිමිත්තසත්තමිනිදේශො, සඤ්ඤා—පෙ—විබිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුත්තං? අනෙකාමජ්මං ත්‍යාදිසු සතිපි සරෙ පරෙ වාසදොන නිවාරිතතා නිග්ගහිතස්ස මකාර්දකාර්දෙසා න භොනතීති ඤාපනාදං වුත්තනති.

35. යවමදනතරලා වාගමා.

යවමදනතරලාති එකං, වාති එකං, ආගමාති එකං, විභ්‍යාසනා—පෙ—චිපදමිදං. යවමදනතරලාති විසිතිනිදේශො, වාති සමුච්චයතිදේශො, ආගමාති විසෙසනතිදේශො, සඤ්ඤා—පෙ—විබිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුත්තං? එවං මහිඛිසා එසා ත්‍යාදිසු සතිපි සරෙ පරෙ වාසදොන නිවාරිතතා යකාර්දකාර්දෙසො ආගමා න භොනතීති ඤාපනාදං වුත්තනති.

36. කවි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ.

කවිති එකං, ඔති එකං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, විභ්‍යාසනාංපෙ=නිපදමිදං. කවිති කවච්ඡනිද්දෙසො, ඔති විසයිතිද්දෙසො, බ්‍යඤ්ජනෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, සඤ්ඤාංපෙ=චිබ්‍රසුතනනාති දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? එථ පසසපිමං ලොකං ත්‍යාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා ඛිකාරාගමො න ගොතීති ඤපනථං වුතතනති.

37. නිගහතිතඤ්ච.

නිගහතිතනාති එකං, වාති එකං, විභ්‍යාසනාංපෙ=නිපදමිදං. නිගහතිතනාති විසයිතිද්දෙසො, වාති සමුවටසතිද්දෙසො, සඤ්ඤාංපෙ=චිබ්‍රසුතනනාති දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? ඉමෙව නං පසංසනිතිත්‍යාදිසු සතිපි සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා නිගහතිතාගමො න ගොතීති ඤපනථං වුතතනති.

38. කවි ලොපං.

කවිති එකං, ලොපනාති එකං, විභ්‍යාසනාංපෙ=නිපදමිදං. කවිති කවච්ඡනිද්දෙසො, ලොපනාති කාරිසතිද්දෙසො, සඤ්ඤාංපෙ=චිබ්‍රසුතනනාති දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? අනමෙව නු න බාලොත්‍යාදිසු සතිපි සරෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා නිගහතිතං බො ලොපං න පපොසාතීති ඤපනථං වුතතනති.

39. බ්‍යඤ්ජනෙ ච.

බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, වාති එකං, විභ්‍යාසනාංපෙ=නිපදමිදං. බ්‍යඤ්ජනෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, වාති අනුකසිකනිද්දෙසො, සඤ්ඤාංපෙ=චිබ්‍රසුතනනාති දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? එතං මඛගලමුග්ගමනත්‍යාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ කවිසද්දෙන නිවාරිතතතා නිගහතිතං ලොපං න පපොසාතීති ඤපනථං වුතතනති.

40. පරො වා සරො.

පරොති එකං, වාති එකං, සරොති එකං, විභ්‍යාසනාංපෙ=නිපදමිදං. පරොති තබ්බිසෙසනාතිද්දෙසො, වාති විකපනථනිද්දෙසො, සරොති කාරිතිද්දෙසො. සඤ්ඤාංපෙ=චිබ්‍රසුතනනාති දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුතතං? අනමෙව නු න බාලොත්‍යාදිසු සතිපි

නිග්ගහිතමා සරෙ පරෙ චාසද්දෙන නිවාරිතතා නිග්ගහිතමා පරෙ සරෙ ලොපං න පපොතීති සුපනාඨං වුතනං. එඡා කාරි නො විජ්ජමානතා පුබ්බකාරි පුබ්බනිමිතභාවෙන විභතතිවිප රිණාමං කඤ්ඤා (නිග්ගහිතමාහි) අනුචතතතීති.

41. බ්‍යඤ්ජනො ච විසංඤ්ඤාගො.

බ්‍යඤ්ජනොති එකං, චාති එකං, විසංඤ්ඤාගොති එකං, විභ ත්‍යන්තං=පෙ=භිපදමිදං. බ්‍යඤ්ජනොති කාරිනිද්දෙසො, චාති සමු චවයනිද්දෙසො, විසංඤ්ඤාගොති කාරියනිද්දෙසො, සංඤ්ඤා=පෙ= විධිසුත්තනාහි දඬුබබ්බං. එඡා කාරියස්ස විජ්ජමානතා පුබ්බකාරි යං පරනිමිතභාවෙන විභතතිවිපරිණාමං කඤ්ඤා (ලොපෙති) අනු චතතතී. පුනොති කසමා වුතනං? එවමස්ස-විදුනගමිතා දිසු සතිපි නිග්ගහිතමා පරසමි සරෙ පුත්තස්ස අභාවා සංඤ්ඤා ගො බ්‍යඤ්ජනො විසංඤ්ඤාගො න භොතීති සුපනාඨං වුතනං. චසද්දග්ගහණෙන තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනානං අන්තරෙ යෙ සරුපා තෙසමපි එකො ලොපො භොති. “තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනාන”න්ති නිධාරණසමුදයො, “සරුපා”ති නිධාරණියො. කච්චිසද්දෙ මණ්ඩු කගතිකචසෙන අනුචතතතීති.

ඉති සංකිකස්ස චතුසො කණ්ඩා.

42. ගො සරෙ පුථස්සාගමො කච්චි.

ගොති එකං, සරෙති එකං, පුථස්සාති එකං, ආගමොති එකං, කච්චිති එකං, විභත්‍යන්තං=පෙ=පඤ්චපදමිදං. ගොති විසංඤ්ජනිද්දෙ සො, සරෙති නිමිතසත්තමිනිද්දෙසො, පුථස්සාති අන්තාපෙක්ඛ ඡවසිනිද්දෙසො, ආගමොති විසෙසනනිද්දෙසො, කච්චිති කච්චා නිද්දෙසො, සංඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනාහි දඬුබබ්බං. එඡා ආගමොති වුත්තතතා අපොතාහි සමබ්භි සුයති. කච්චිති කසමා වුතනං? සුඵඵචාහි එඡා සතිපි සරෙ පරෙ කච්චිසද්දෙන නිවාරිතතා පුථස්ස අන්තෙ ගකාරගමො න භොතීති සුපනාඨං වුතනං. කච්චි සද්දෙ හි වාසද්දෙනා.

43. පාස්ස චානොතා රසෙසා.

පාස්සාති එකං, චාති එකං, අන්තොති එකං, රසෙසාති එකං, විභත්‍යන්තං=පෙ=චතුප්පදමිදං. පාස්සාති අන්තාපෙක්ඛඡවසි නිද්දෙ සො, චාති සමපිණ්ඩනනිද්දෙසො, අන්තොති කාරිනිද්දෙසො,

රසොයාති කාරියනිදදොසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. එළු 'පාසා'ති ඉදං උපසග්ගානුකරණතතා සවිහනතිකං වුත්තං. පුබ්බසුත්තන විස අනුගතගණ අවිජ්ජමානෙපි සිද්ධති. තථාපි කාරිතිදසනාභ්ඤා පරසරසා රසාගාවතිවත්තනාභ්ඤා අනුගතගණං විහිතං. කවිති කසමා වුත්තං? පාඨම ත්‍යාදිසු සතිපි සරෙ පරෙ කවි සද්දෙන නිවාරිතතතා පාසානෙන ගකාරාගමො න භොතිති ඤාපනාභං වුත්තං.

44. අබ්බො අහි.

අබ්බොති එකං, අහිති එකං, විහතානන=පෙ=චිපදම්දං. අබ්බොති කාරියනිදදොසො, අහිති කාරිතිදදොසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං.

45. අජේකා අධි.

අජේකාති එකං, අධිති එකං, විහතානන=පෙ=චිපදම්දං. අජේකාති කාරියනිදදොසො, අධිති කාරිතිදදොසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං.

46. තෙ න වා ඉවණ්ණො.

තෙති එකං, නාති එකං, වාති එකං, ඉවණ්ණොති එකං, විහතානන=පෙ=වතුපදම්දං. තෙති කාරිතිදදොසො, නාති පටිසෙධනනිදදොසො, වාති විකප්පනාභ්ඤාදොසො, ඉවණ්ණොති නිමිත්තසහනම්තිදදොසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. වාති කසමා වුත්තං? 'අබ්හිරිත'නතාදිසු සතිපි ඉවණ්ණො මාසද්දෙන නිවාරිතතතා 'අහිඅධි' ඉවෙවන 'අබ්බො අජේකා' ඉති වුත්තරූපා න න භොතිති ඤාපනාභං වුත්තං.

47. අතිස්ස වානසාස.

අතිස්සාති එකං, වාති එකං, අනාසාසාති එකං, විහතානන=පෙ=චිපදම්දං. අතිස්සාති අනාපෙකකුට්ඨිතිදදොසො, වාති අනුකඛ්ඪිතනිදදොසො, අනාසාසාති සම්බකුට්ඨිකාරිතිදදොසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. එළු 'අතිස්සාති' උපසග්ගානුකරණතතා සවිහනතිකං වුත්තං, එළු මග්ගගණං වාග්ගගණං නිවත්තාපෙඨා නාග්ගගණමෙව ආකඛ්ඪිති. 'ඉවණ්ණො'ති කසමා වුත්තං? අමමනනතාදිසු සතිපි අතිසද්දෙ ඉවණ්ණාසා අපරතතා මකාරුදොසො න න භොතිති ඤාපනාභං වුත්තං.

48. කවිති පටි පතිසිසා.

කවිති එකං, පටිති එකං, පතිසිසාති එකං, විභත්තනන=පෙ=තිපදමිදං. කවිති කවිච්ඡන්දිදේශයෝ, පටිති කාරියනිදේශයෝ, පතිසිසාති සම්බන්ධිකාරිනිදේශයෝ, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතනනනි දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? පටිච්ඡන්දිමෙසු ත්‍යාදිසු සතිපි සර්වසඤ්ඤානෙ පරෙ ඤාතිසද්දෙන නිවාරිතතතා පටිඤ්ඤානෙ න භොතිති ඤාපනථං වුතතං.

49. පුට්ඨසු බ්‍යඤ්ඤානෙ.

පුට්ඨසාති එකං, උභති එකං, බ්‍යඤ්ඤානෙති එකං, විභත්තනන=පෙ=තිපදමිදං. 'පුට්ඨසා'ති අනනාමපක්ඛන්ධිකාරිනිදේශයෝ, උභති කාරියනිදේශයෝ, බ්‍යඤ්ඤානෙති නිමිත්තසත්තමිතිදේශයෝ, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතනනනි දට්ඨබ්බං.

50. ඔ අවසාස.

ඔති එකං, අවසාසාති එකං, විභත්තනන=පෙ=තිපදමිදං. ඔති කාරියනිදේශයෝ, අවසාසාති ආදේශාපෙක්ඛන්ධිකාරිනිදේශයෝ, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතනනනි දට්ඨබ්බං. කවිති කසමා වුතතං? අවසාසකතු ත්‍යාදිසු සතිපි බ්‍යඤ්ඤානෙ පරෙ කවි සද්දෙන නිවාරිතතතා ඔකාරදේශෝ න භොතිති ඤාපනථං වුතතං.

51. අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො.

අනුපදිට්ඨානනති එකං පදං, වුත්තයොගතොති එකං පදං, විභත්තනනපදවිභාගවසෙන විපදමිදං සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අනුපදිට්ඨානනති සම්බන්ධිකාරිනිදේශයෝ, වුත්තයොගතොති විසෙසනනිදේශයෝ, සඤ්ඤාධිකාර පරිභාසා විබිසුතනනසු විබිසුතනනනි දට්ඨබ්බං. අනුපදිට්ඨානං උපසංගතපාතානං නිපථනනරූපානං වුත්තසංඛිතුවෙන සර්වසංඛිති ව බ්‍යඤ්ඤානසංඛිති ව යථායොගං යොජෙතබ්බං. ඉදං හි අනිදේශසුත්තනනිපි දට්ඨබ්බං.

සම්මත්තිකාමෙන සංඝිසුත්තනිදේශකං,
කරොතොතන මයා පතනං යං පුඤ්ඤං භිතදයකං.

තෙන පුඤ්ඤෙන ඉඤ්ඤිනතු සම්බසත්තමනොරථා
රුජ්ඣොපිච රක්ඛනතු ධම්මෙන සාසනං පජන්ති.

ඉති සංඝිකපසස්ස සුත්තනිදේශයෝ නිසිනෝ.

එවං සෙය්‍යන්තිකානං පදසංඝිං දස්සෙමාං තදනන්තරං නාමං දස්සෙතුං:—

52. ජිනවචනසුත්තං හි

ඉත්තාදිමාහ. තත්ථ අජෙථ නමති අත්තනි චජෙථ නාමෙතීති නාමං, යද් හි අත්ථසංඛ්‍යාතං දබ්බං පසසති තද් අජෙථ නමති නාම, යද් නාමසද්දං සුණ්ණාති තද් අත්තනි අත්ථං නාමෙති නාම. තං හි දුට්ඨං සුඛනාම සබ්බනාම වසෙන, තත්ථ සුඛනාමං තිව්ඨං පුත්ති නපුංසක වසෙන. තංයථා—සුඤ්ඤා චිත්තනාති ආදි.යබ්බ නාමං පන දුට්ඨං තිලිඛිත අලිඛිත වසෙන, තෙනාහ:—

පුලලිඛිතං ඉත්තිලිඛිතඤ්ච නපුංසකමථාපරං,
තිලිඛිතඤ්ච අලිඛිතඤ්ච නාමං පඤ්චවිධං භවෙති.

අපිච නාමනාම සබ්බනාම සමාසනාම නඤ්ඤනාම කිත්තක නාම වසෙන පඤ්චවිධං භොති. චුත්තඤ්ච:—

නාමනාමං සබ්බනාමං සමාසං නඤ්ඤං තථා,
කිත්තනාමඤ්ච නාමඤ්ඤා නාමං පඤ්චවිධං වදෙති.

ජිනවචනසුත්තනනි එකං පදං,හිති එකං පදං, විභන්‍යන්ත පද විභාගවසෙන විපදමිදං සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ජිනවචනසුත්තනනි කමමන්තිදෙදසො, විසෙසනතිදෙදසො වා, ලිඛිතන්තිදෙදසොතිපි කෙවි; හීති අවධාරණතිදෙදසො. අවධාරණං හි සන්තිට්ඨානකර ණනනි දට්ඨබ්බං. සඤ්ඤාබිකාරපරිභාසාවිධිසුත්තෙතසු අබිකාර සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අබිකාරෙ නාමෙස තිව්ධො සීගගතික මණ්ඩු කගතික යථානුපුබ්බික වසෙන, තෙසු පුබ්බාපරවිලෝකනතො සීගගතිකොති දට්ඨබ්බො. ඉදං හි සුත්තං භෙට්ඨා “අකබ්බපාදසො එකවත්තාප්‍රිය”නනි සුත්තමපි අපෙකකති. උපරිපි අනුගමන්ති “යථානුපුබ්බිකො”තිපි රූපසිඤ්ඤං චුත්තං.

දෙවපුත්තො කිලෙසො ච අභිසංඛාරමාරකො,
බක්ඛමාරෙ මචචුමාරෙ මාරෙ පඤ්චවිධො මනොති.

චුත්තෙ පඤ්චමාරෙ අජිති ජිනාති ජිතිස්සතිති ජිනො, තෙ ජින වාහි වා ජිනො. සහිපි බක්ඛමචචුමාරං අජිතභාවෙ තෙසං භෙ තු ජිතතො ජිතවා නාමාති. සත්තෙසුපි බුධාදිඅනෙකනාමෙසු කසමාජිනනාමංව පේතරන නිකම්භතං? නනු භගවතා “බුධොති නෙව මාතර් කතං න පිතර් කතං න ඤ්ඤකෙති කතං න දෙ වෙති කතං විමොක්ඛනනිකමෙතං බුධානං භගවත්තානං බොධිසා

මුලෙ සහ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාසං පටිච්චේධාය සච්ඡිකාපඤ්ඤානති
යදිදං බුඬො”හි ආදි වුතනනති? සච්චං. තාති පන බුඬොති වා තථා,
ගතොති වා භගවාති වා නාමාති අරහතනථලෙනෙව පච්චිකකසි
ධාති, ඉදං පන සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාසං පටිච්චේධාය සහතසතනාහාති
විනිනාමෙතො බුහුනා ආයාචිතධම්මදෙසනෙන ධම්මවක්කං පටි
තෙනතුං බාරාණසිං ගච්ඡිතෙන භගවතා අනුරාමගෙහ උපකා
ජ්චකෙන පුට්ඨන සමුපුලුපදුමසසිරිතං මුඛං විවරිතො:—

“මාදියා වෙ ජිනා හොනති යෙ පසනා ආසවකකයං,
ජිනා මෙ පාපකා ධම්මා තසමාහං උපකා ජිනොති.”

සයමෙව වුතනනාමනතා ථෙරෙන නිකඛිතතං. අථවා “පඤ්චමාරෙ
ජිතවා”හි වචනපොත සබ්බ සාසනපට්ඨන්තික සමණ්ත්‍රාභමණ
දයො නිගහණතිතුං භද්දනමහාකවචායනපොරෙන ඉදං නාමං
නිකඛිතතං, සුබුචාරණ්දො වා නිකඛිතතනතිපි.

53. ලිඛිතඤ්ච නිපච්චනෙ.

ලිඛිතනති ඵකං, වාති ඵකං, නිපච්චනෙති ඵකං, විභත්‍යන්ත
පදවිභාගවසෙන නිපදම්ඤ්ඤාති දට්ඨබ්බං. ලිඛිතනති කම්මන්තිදෙ
සො, වාති සමුච්චයතිදෙසො, නිපච්චනෙති කිරියාතිදෙසො,
සඤ්ඤාධිකාරපරිභාසාවිධිපුතෙනපු පඤ්ඤාසාසුතනනති දට්ඨබ්බං.
යථා යථා, යෙන යෙන පකාරෙන; ජිනවචනසුතතංති, ජිනවචන
යොග්ගං ඵව ලිඛිතං අනුචිතං; තථා තථා, තෙන තෙන පකාරෙන; ඉධ,
ඉමසම්මං කවචායනපසකරණෙ; ලිඛිතං යපියතෙ ව නිපථ්ථ්ථතෙ ව.
අථවා යං යං පකාරං සමාසනතිතාදිහෙදං ජිනවචනසුතතංති ලි
ඛිතං අනුචිතං තං පකාරං ලිඛිතං ඉධ යපියතෙ ව නිපථ්ථ්ථතෙ ව.
මසද්දො වෙත්ති කිරියාසමුච්චයපො. රුපසිඤ්ඤාපන “ලිඛිතඤ්ච ධා
තවොව නිපථ්ථ්ථතෙ”හි වුතනං. අථවා ලිඛිතං පන නිපථ්ථනාරු
පං, තඤ්ච ධාතුං විනා න නිපථ්ථ්ථති, නිපථ්ථනකිරියා යපන කිරි
යං විනා නන්ති. තසමා වග්ගහණෙන ධාතු ව යපියතෙ ලිඛිතඤ්ච නි
පථ්ථ්ථතෙති අපො ගග්ගහණෙන. වාක්‍ය සමුච්චයපො හි වසද්දො,
තථාහි වුතනං “ධාතුලිඛිතෙති පරපච්චයා”හි. ලිතමන්තං ගමයති
බොධෙතිති ලිඛිතං නාම. “පරමඤ්ඤා පයොගෙ”හි සුතෙන න ක
තං අන්තර්ගතකං සච්චොදි වචනං. වුතනඤ්ච:—

රුකෙධාති වචනං ලිඛිතං ලිඛිතපො තෙන දීපිතො,
ඵවං ලිඛිතඤ්ච ලිඛිතන්තං ඤ්ඤා යොජ්ජය පඤ්ඤානති,

තං හි ප්‍රමිතීනපුංසකතිලිඛිතාලිඛිතවසෙන පඤ්චවිධං, තත්ථ පුලලිඛිතං අවණ්ණිවණ්ණුචණ්ණාකාරනතවසෙන සත්තවිධං, වුත්තඤ්ච:—

පුරිසො ගුණවා රුජ්ඣාසාගති දණ්ඨි ව භික්ඛු ව,
සත්ථාතිභු ව සබ්බඤ්ඤා ගොති පුලලිඛිතසමගගොති.

ඤ්ඤා පන ගොසද්දො නිලිඛෙතාති මනසි කත්වා ජබ්බිධන්ති වුත්තං. ඉත්තිලිඛිතං ආකාරිවණ්ණුචණ්ණාකාරනතවසෙන පඤ්චවිධං, වුත්තඤ්ච:—

කඤ්ඤා රතති තදී ඉත්ති, මාතුලානිව භික්ඛුති,
දණ්ඨිති යාගු මාතාව, ජලේ ගොතිත්තිසමගගොති.

රූපසිඨිසමපන ගොසද්දො ඉත්තිලිඛිතාකාරනතභාවො වුත්තො, සො පන නිව්චපුලලිඛිතොති දට්ඨබ්බො. යදි නිලිඛිතනති කත්වා ගණෙනය ඵකාදිසබ්බාසද්දපි ආකාරනතභාවෙන ගහෙ තබ්බො නිලිඛිතනතාති, යදි මාතුලාමසද්දො ඉත්තිලිඛිතාකාරනත භාවං ගණෙනය කිඤ්චි යුජ්ජයය. නපුංසකලිඛිතං අකාරිවණ්ණු චණ්ණ නිගහිතනතවසෙන ජබ්බිධං. වුත්තඤ්ච:—

චිත්තං කමමඤ්ච අසසඨි මට්ඨසි සුඛකාරි ව,
ආයු ගොත්‍රභු සයමභු, කිම්දන්ති නපුංසකෙ ති.

රූපසිඨිසමපන “අසසඨි චිත්තගු කුල”නති සමාසපයොගෙසු නපුංසකලිඛිතසො ආකාරෙකාරනතභාවං ගණිතාති, අඤ්ඤාපදත්ථ පට්ඨානතො අයුත්තං විය දිසසති, තුමො මහසද්ද ව උපසග්ගතිපා තාති ව ධර්මො සෙසො සබ්බ කතර ය ත ආදිසද්ද නිලිඛිතා නාම, තුමොමහසද්දයො පන විභතතිපට්ඨයෙති නිලිඛිතවාවකානං අපාකට්ඨාවෙන අලිඛිතනති වුත්තො, යදි අලිඛිතං අත්ති “තතො ව විභතතියො”ති සුත්තෙන කථං විභතතියො සමගවන්තිති? සමග වන්ති ලිඛිතො රූපනතරභාවො. වුත්තඤ්ච:—

අලිඛිතං වෙ කථං තමො, සමගවන්ති විභතතියො,
ලිඛිතරූපනතරභාවො, අලිඛිතං ලිඛිතමබ්බුත්ති.

අට්ඨා ලිඛිතනති ආදිසු පුරිසාදීනං අඛිගතවුලලමසසුආදීති ලිඛිතනති වුච්චන්ති “ලිඛිතඤ්ච නිපට්ඨතො”ති සුත්තෙන පන අත්ථො චකසද්දපයොගාව ලිඛිතනති වුච්චන්ති, තසමා අලිඛිතෙතිපි විභ තතියො හොනතිති සබ්බා ලිඛිතසු පන ඵකාදි අට්ඨාරසනතා සබ්බා නිලිඛිත සමගගතබ්බො, ඵකුතවිසතාදි නවුත්තරතො සබ්බා ඉත්තිලිඛිත සමගගතබ්බො, යතාදි සබ්බා නපුංසකලිඛිත

සඞ්භවෙනබ්බා. පටිභාසානි ඉදං සුතනං වුත්තං. කිම්පරිභාසා? පරිභාසා ච නාමෙසා සඤ්ඤාසුභ විධාසුභ අඤ්ඤාසුභ * පරිභාසාවසෙත නිවිධා, තත්ථ “පරසමඤ්ඤා පයොගෙ”ති සුතනං සඤ්ඤාසුභ පරිභාසා නාම “පුබ්බමධොභිතමසසරං සරෙන වියොජ්ඣෙ”ති ආදි සුතනා නි විධාසුභපරිභාසානාම “තදනුපරෙධෙතා”ති ආදි සුතනානි අඤ්ඤාසුභ පරිභාසානාමානි, තෙසු ඉදං විධාසුභ පටිභාසානාමානි දට්ඨබ්බං. “ධාතුපපච්චය විභතති වජ්ජතමන්චලලිඞ්ඞ”නති, වුත්ත තතා සතිපි විභතතිරතිතානඤ්ඤාව ලිඞ්ඞභාවෙ භූතපුබ්බතතිව සෙත සවිභතතිකමපි ලිඞ්ඞං නාමානි දසෙසුතුං “එසො නො සන්ථා” ති ආදිමාග. අථවා චන්දපපකරණකාරකා සිරිධම්මාදුසාදයො ආචරියා සවිභතතිකං නිපථනන ලිඞ්ඞනති වදනති තෙසං වාදං දසෙසුතුං සවිභතතිකං වුත්තනනති, තත්ථ එවං රූපසිඞ්ඞි වෙදිතබ්බා. “ජිනවචනසුතතංති”ති එතං අබ්බාරං කන්ථා “පරසමඤ්ඤා පයොගෙ”ති සුතනං ලිඞ්ඞසඤ්ඤාසුභ පරිභාසං කන්ථා “ලිඞ්ඞඤ්ඤා නිපච්ච තෙ”ති සුතෙතන එතං ලිඞ්ඞං ජිනවචනානුරූපං යථෙතබ්බං නිපථාදෙතබ්බඤ්ඤා. “ධාතුලිඞ්ඞෙති පරපච්චයා”ති සුතනං පරිභාසං කන්ථා “තතො ච විභතතියො”ති සුතෙතන ලිඞ්ඞතො විභතති පරා කාතබ්බා, කාච පන තායො විභතතියොති සඤ්ඤෙ භිතෙ “සියො අංයො නාති සනං සමාති සනං සමිංසු”ති සුතෙතන සිසො ඉති පඨමාදීති සරූපානි නියමෙතො “තදනුපරෙධෙතා”ති සුතනං ජින වචනසු අනනුරූපං විබ්බවනපරිවජ්ජනන්ථං ජිනවචනෙ ආග නානං එකවචනබහුවචනානං අනුරූපං පරිභාසං කන්ථා තාසං විභතතිනං පඨමාදුතියාදිවසෙන අනියමපසසඞ්ඞෙ සති “වතති වජ්ජනුපුබ්බිකා සදුපපචතති”ති පරිභාසතො ලිඞ්ඞන්ථ මතතතනා “ලිඞ්ඞන්ථ පඨමා”ති සුතෙතන පඨමාවිභතති කාතබ්බා. තසො පන පඨමාවිභතතියා එකවචනබහුවචනවසෙන අනියමපසස ඞ්ඞෙ සති “වතතිවජ්ජනු පුබ්බිකා සදුපපචතති”ති පරිභාසතො ච “එකමති වතනබ්බෙ එකවචනං, බහුමති වතනබ්බෙ බහුවචනං”නති පරිභාසතො ච එකවචන සිවිභතතිං කන්ථා “එතතෙසං තො”ති සුතෙතන නිකාරසසංකාරං කන්ථා ‘සො’ති සුතෙතන සිසං ඔකා රෙ කතෙ රූපසිඞ්ඞි ගොති. තොති ලිඞ්ඞසසං ගෙට්ඨාවුත්තනායෙන අමගලිඞ්ඞං යථෙතො “තතො ච විභතතියො”ති ආදිං වන්ථා “ලි ඞ්ඞන්ථ පඨමා”ති සුතෙතන පඨමා කාතබ්බා”ති ඉදං අපනෙතො

සාමාන්‍යයෙන් “යසය වා පරිගණනා නං සාමි”හි සුභෙනන සාමි සඤ්ඤාං කතා “සාමිසමිං ඡට්ඨි”හි සුභෙනන සාමිවිභතතිකාන බ්බා. තස්සාපි ඡට්ඨියා “එකමති වත්තබ්බෙ එකවචනනං බ්බුමති වත්තබ්බෙ බ්බුවචන”නහි පරිභාසනො ච බ්බුවචනනං විභතතිං කතා “පදනො දුතියා චතුස්ථි ඡට්ඨිසු වොනො”හි සුභෙනන විභ තතියා සහ නොකතෙ රූපසිඨි හොති. සෙසා වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බා.

54. තනො ච විභතතියො.

නිපදමිදං, තනොති අවධිනිද්දෙසො, වාති සමුවචය නිද්දෙ සො, විභතතියොති විසසි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාධිකාර=පෙ=විධිසු තෙනසු මිධිසුතනනහි දට්ඨබ්බං. අත්ඛ්‍යාඛ්‍යානෙ පන එකවච නාදයො ච සඤ්ඤා එත් වග්ගහණෙන ගතිතා, තසමා සඤ්ඤා සුත්ත නහි වුත්තං, නහි විභතතිපච්චයසඤ්ඤා කාතබ්බා. “විභජ්ජනෙ පාටිපදිකණ්ඨො එතායාති විභතති”හි අනුච්චයෙන විභතතිසද්ද ස්ස ජතතතා. තසමා චසද්දෙන තාසං එකවචනබ්බුවචනපඨමාදි වසෙන විසෙසසඤ්ඤා ච කාතබ්බා, “පරසමඤ්ඤාපයොගෙ”හි සු තෙනන වා විභතතිසඤ්ඤා කාතබ්බාති. රූපසිඨියං පන “චසද්දග්ග හණෙන තවෙනු නාදිපච්චයනනනිපාතනො පි”හි වුත්තං. කාන මෙති ආදීතිපි හොතිති තස්සාධිපායො, එවං සනෙනපි “ලීනමත්ථං ගමයතිති ලීඛන”නහි වුත්තතතා සබ්බං අත්ථං සද්දරූපං ලීඛන යෙව අනෙතාගධං හොති, විභතතියොති සාමඤ්ඤාවසෙන වුත්ත තතා කා ච පන තායො විභතතියොති පුට්ඨ සරූපං නියමෙනුං “සියො”හි ආදි සුත්තං වුත්තං. තෙනාහ වුත්තියං “කාචා”හි ආදි.

55. සියො අංයො නාහි සනංසමාහි සනංසමිංසු.

එකපදමිදං, සියො=පෙ=සමිංසුති සරූපනියමනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=සුතෙනසු පඨිභාසාසුත්තනහි දට්ඨබ්බං. රූපසිඨියං පන සඤ්ඤා සුත්තනහි වුත්තං. “විභතතිඉවනෙනා”හි විභතති නියමෙන.

56. තදනුපරොධෙන.

එකපදමිදං, විසෙසනනිද්දෙසො. සඤ්ඤා=පෙ=සුතෙනසු පඨි භාසාසුත්තනහි දට්ඨබ්බං. ‘ලීඛනඤ්ඤා නිපච්චනෙ’හි පුබ්බෙ වුත්ත තතා කිමත්ථං පනිදං වුත්තනනි? ඉධ එකවචනබ්බුවචනවසෙන වුද්දසවිභතතියො පඨිතා, අඤ්ඤාත් එකමිබ්බුවචනවසෙන එකමි සහි විභතතියො පඨිතා, එතා පරිවජ්ජනා ජිනවචනෙ ආගත විභතතිහි එව ලීඛගස්ස නිපථාදනත්ථං වුත්තං. වුත්තනඤ්ඤා:-

තදනුවවාදිකං සුත්තං කිමත්ථිදමිරිතං,
පරසස්ථාගතං විබ්බ වනං වාරෙතු මිරිතනති.

ඉදං සුත්තං ආබ්‍යාතෙපි අනුවතනති-නනු “ජිනවචනසුත්තං හි” නි සුත්තං අනුවතනති. කසමා තසදං ගණනානිති? සචං. තථාපි යුත්තසදං නිවතනනස්ථං. තසදෙ, ගතිතොති. අත්ථබ්‍යාබ්‍යාතෙපන පඨමාවිභතති එකවචනසු නිවතනනස්ථනති වුත්තං. යථා යථා, යෙන යෙන වුද්දසනනං විභතතිනං පකාරෙන තෙසං ජිනවචනානං අනුපරෙධෙන ලිඛිතං නිප්ප්ප්ඡති; තථා තථා, තෙන තෙන වුද්දසනනං විභතතිනං පකාරෙන; ඉධ කවචායනෙ ලිඛිතස්ස අමෙතති නිප්ප්ප්ඡතෙ. ඉධ මසදෙන විභතතිං සමුච්චති. රූපසිඨියං පන ආබ්‍යාතං සමුච්චති වුත්තං.

57. ආලපනෙ සි ගසස්සෙඤ්ඤා.

නිපදමිදං, ආලපනෙති ආධාරසන්නම් නිද්දෙසො, සිති සස්සෙඤ්ඤා නිද්දෙසො, ගසස්සෙඤ්ඤා සස්සෙඤ්ඤා නිද්දෙසො, සස්සෙඤ්ඤා=ප=සුත්තොසු සස්සෙඤ්ඤාසුත්තනති දට්ඨබ්බං. කසමා පන “අකබ්ථපාදයො එක වත්තාලීස” නති ආදීසු විය “ආලපනෙ සි ගො” නි අවච්ඡා සස්සෙඤ්ඤා ගහගණං කතනති? රූලිති සස්සෙඤ්ඤාවතො. සස්සෙඤ්ඤා ව නාමෙසා අකබ්ථරූලිති වමසන දුට්ඨා, තත්ථ “අකබ්ථපාදයො එකවත්තාලීස” නති ආදීසු අස්ථං අනුගතතතා සස්සෙඤ්ඤාගහගණං නකතං, ඉධ පන රූපසිඨියා සස්සෙඤ්ඤා සමමතතතා ගඉතිසස්සෙඤ්ඤා රූලිතිනාම. තසමා සස්සෙඤ්ඤාගහගණං කතං, අථවා ආදෙසසඤ්ඤානිවතනනස්ථං කතං පඨමනනාපි හි කාරිකාරියා භොනතිති. යද්දෙවං කසමා තත්ථ න කතනති? හෙට්ඨා වුත්තානුරූපෙන සාමස්සෙඤ්ඤා සස්සෙඤ්ඤා විභිතතනාති. වුත්තව:-

අවච්ඡාලපනෙසිගො කිං සස්සෙඤ්ඤා ඉහ මිරිතා,
සිගොදෙසොති සඤ්ඤාය නිවතෙනතුමුදිරිතා.

යද්දෙවමකබ්ථපාදෙ, සස්සෙඤ්ඤා කිං න උදිරිතා,
හෙට්ඨා වුත්තානුරූපෙන වුත්තතතා නිරිතා තතිංහි.

විජ්ජාමානස්ස වජ්ජනො අභිමුඛිකරණ්ණාය ලපනං ආලපනං, අවිජ්ජාමානෙ වජ්ජමති ආලපනං න කොතිති අධිපපායො. වුත්තස්සව:-

සද්දෙනාභිමුඛිකාරො විජ්ජාමානස්ස වජ්ජනො,
ආමනනණං විධාතබ්බෙ නත්ථි රූප භවෙති තං.

මොති සන්දිසෙති භගිනිනාමෙන ආලපතීති එකතිපාතෙ වුත්තං.

58. ඉවණ්ණුවණණා ජකලා.

ඵපදමිදං, ඉවණ්ණුවණණානි සඤ්ඤිතිද්දෙසො, කිලානි සඤ්ඤිතිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=සඤ්ඤසුභනනානි දට්ඨබ්බං. උපරි “තෙ ඉඤ්ඤාපො”ති නියමෙතා වුභතතතා ඉමිනා සුභෙනන පුභතපුංසකෙසෙව සඤ්ඤ විහිතානිපි විඤ්ඤයති, එත්ථ හි “ඉඋ කාර කිලා”ති අවතා වණ්ණගහණ්ණුවාරණං ජලාකාරතං සමගහණ්ණං. ඉදං සුභතං “තෙ ඉඤ්ඤාපො”ති සුභතං මිඤ්ඤ ඵවං ලිඛගනෙන යෙව න ගොති. අපචො “කුබ්බති කුබ්බනෙතා”ති ආදිසු ආඛ්‍යාතකිතකෙසුපි නොති. වුභතඤ්ඤ:—

කිලසඤ්ඤ පසඤ්ඤව න ලිඛගතං ව නිසසිතා,
ආඛ්‍යාතෙ කිතමජෙකි ව මිලිඛගනෙන ව දස්සනාති.

59. තෙ ඉඤ්ඤා පො.

ඵපදමිදං, තෙති සඤ්ඤිතිද්දෙසො, ඉඤ්ඤාති තඤ්ඤිසෙසන නිද්දෙසො, පොති සඤ්ඤිතිද්දෙසො. සඤ්ඤ=පෙ=සඤ්ඤසුභන නානි දට්ඨබ්බං. නනු ව ‘ඉවණ්ණුවණණා’ අනුවතතනති, කසමා තෙති පදං නිකම්භතනති? සව්චං. තථාපි ‘ඉඤ්ඤා’ති නියමිත තතා ව ‘නද්දිනොවාජ’ති වුභතතතා ව ඉවණ්ණා එව අනුවතෙන යසුං න උවණ්ණා, තසමා සබ්බෙ සංගණිතං. තෙති නිකම්භතං උපරි අනනුවතතනත්ථාය වා. සඤ්ඤිනො බහුවචනෙන නිද්දිට්ඨ තතා සඤ්ඤපි බහුවචනෙන නිද්දිසිතබ්බා කසමා ‘පොති’ එක වචනං කතනති? ඉදං සුභතං පුරිමසුභතං මිඤ්ඤ මිසඤ්ඤය න විහි තං. අපචො එකසඤ්ඤය එව විහිතනති ඤ්ඤපනත්ථං. එකවචනං කතං. අපචා පාති වතතබ්බෙ සුබ්බවාරණත්ථං “තතො යොනමො නු”ති සුභෙන කුග්ගහණ්ණෙ යොවචනසොකාරදෙසො කතො, තෙනාහ වුභතියං “පසඤ්ඤ හොනති”ති. අත්ථබ්‍යාඛ්‍යාතෙ පන “තෙඉඤ්ඤාපො”ති වතතබ්බෙ එකවචනයා සබ්බාතසා අනත රඛතතා ‘තෙ ඉඤ්ඤාපො’ති වුභතනති වුභතං. සඤ්ඤිතං බහු භාවෙන තෙති වුභතං. තෙසං එකසඤ්ඤභාවෙන පොති වුභත නතිපි වදනති. එවං සනෙන “අකබ්ථපාදයො එකවතතාසුස”නති ආදිසු එවං වතතබ්බං භවෙය්‍යාති.

60. ආ ජෙයා.

ඵපදමිදං, ආති සඤ්ඤිතිද්දෙසො, ජෙයාති සඤ්ඤිතිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=සඤ්ඤසුභනනානි දට්ඨබ්බං. අකබ්ථසමුහො පදං, පද

සමුහො වාක්‍යනාහි වුත්තත්තා කථං ආකාරොව පදං නාම හො තීති? “පඤ්ඤා අත්තො එතෙනාහි පද”නාහි වචනත්තො පදං නාම ආකාරස්ස ඉත්තිලිඛිතවචකත්තා “විභත්තත්තං පද”නාහි වචනෙන වා පදං නාමාහි.

61. සාගමො සො.

විපදමිදං, සාගමොති විසඳිනිද්දෙසො, සෙති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනාහි දව්ඛබ්බං, එත්ථාපි සතිපි චතුත්ථිප්ඨසිකාරවයෙ ඡතිපදත්තකාවරියමතෙන සෙති එකවචනං කතං; දබ්බපදත්තකාවරියමතෙනා පි වා සොච සොච=සොති එකසෙසනගෙන ච එකවචනං කතං. ඉදං සුත්තං මිසු පුමන පුංසකෙසු විහිතං, සෙති කිමත්ථං ආවරියෙන වුත්තං? සුඤ්ඤායං තසාදිසු උද්ගරණේසු සතිපි විභත්තනිවහි සවිභත්තනා අභාවා ඉමිනා සුත්තෙනා සාගමො න හොතීති ඤාපනත්ථං සෙති පදං වුත්තං. සතිපි සකාරෙ පරෙති අපරෙ, සතිපි සමිංවිභත්තනිවහිති කෙවි.

62. සංසායෙචකවචනෙසු ව.

නිපදමිදං, සංසායුති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, එකවචනෙසු ති තද්ධිසෙසන නිද්දෙසො, වාහි අනුකම්භන නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනාහි දව්ඛබ්බං. කසමා පනානන්තරසුත්තෙනා එකගොගං න කතනාහි? භික්ඛනවිසයත්තා. අනන්තරසුත්තං හි මිසු ලිඛිතෙසු විහිතං, ඉදං පන ඉත්තිලිඛිතයෙව විහිතනාහි; අත්ථබ්‍යා බ්‍යානො පන “සංසායෙචකවචනෙසුචෙ”ති භික්ඛනගොගකරණං උත්තරත්‍ර සග්ගහණනිවත්තනත්ථනාහි වුත්තං, කසමා පන සුත්තෙ අවුත්තෙපි “විභත්තාදෙසෙසු”ති වුත්තනාහි? “සංසායෙචකවචනෙසු”ති වුත්තෙ එකවචනානං සංසානං අභාවා අඤ්ඤාස්ස ච වත්තබ්බස්ස අභාවා එකවචනානං. ආදෙසභූතා සංසාහි විඤ්ඤායති, තසමා ‘විභත්තාදෙසෙසු’ති වුත්තං. සංසාසවිති පදං කිමත්ථං වුත්තං? අග්ගිනා තසාදිසු උද්ගරණේසු සතිපි එකවචනෙ සංසානං අභාවා ඉමිනා සුත්තෙනා සාගමො න හොතීති ඤාපනත්ථං සංසාසවිති පදං වුත්තං. යද්දෙවං කසමා “සංසාසවි”ති එත්තකමෙව වුත්තං; නනු වයඛිතපරිහිනො පයොගො හොතීති? සව්චං. තථාපි විභත්තාදෙසෙන විනා සංසා නාම නත්ථි, තසමා “සංසාසවි”ති එත්තකමෙව වුත්තං, තසාසෙ පන අසතිපි හි සංසාග්ගහණේ විභත්තාදෙසෙසවිති අත්ථසෙසවාහාවාහි කාරණං මනසි කමා සංසානඤ්ඤා විභත්තාදෙසානඤ්ඤා එකඛිගභාවං ගහෙත්වා “සතිපි

එකවචනෙ සංසානමහාවා”හි එතතකමෙව චුතතං. එකවචනෙසීති කිමන්ථ චුතතං? නාසනතාදිසු උදහරණෙසු සතිපි විභතතා දෙසෙ සංසද්දෙ එකවචනසාහාවා ඉමිනා සුතෙනන සාගමො න භොතිති ඤපනන්ථං. “එකවචනෙසී”හි පදං චුතතං. “විභතතා දෙසෙසී”හි කිමන්ථ චුතතං? මනසා එමසා තාදිසු උදහරණෙසු සතිපි එකවචනභූතෙ සාසද්දෙ විභතතාදෙසසාහාවා ඉමිනා සාගමො න භොතිති ඤපනන්ථං. “විභතතාදෙසෙසී”හි පදං චුතතං. නත්ත ච එකවචනසාවිභතති නාම නැති කසමා වයඛග පරිහිනොසියාති? සච්චං. තථාපි එකවචනාවයවභූතො ආකාරෙ ච තප්පච්චිකභූතො සාගමො ච එකවචනවොහාරං ලභති චක්ඛුති සසිතං විඤ්ඤාණං චක්ඛුවොහාරං විය, තසමා වයඛගපරිහිනො භොතිති.

63. එතිමාසමි.

විපදමිදං, එතිමාසනති අත්තාපෙකකඡට්ඨි නිද්දෙසො, ඉ ඉති කාරියතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිඛිසුතතනති දට්ඨබ්බං. එන් හි එතිමානනති වතතබ්බ කසමා එතිමාසනති චුතතනති? නත්ත “නාඤ්ඤං සබ්බනාමික”නති සුතෙනන “සබ්බතො නං සංසාන”නති චුතතවිධි සංසානං ආදෙසං සබ්බනාමචදෙ නිවාරෙති? සච්චං තථාපි “එතිමාස”නති වතතබ්බ කිඤ්චි පයොජනතතර සමාවතො යදි “එතිමාන”නති චුචෙවය” පුරිසානං විතතාන නති විසු ලිඛිතසු විය “සුතංගිසුචා”හි සුතෙනන දීඝං කතනති විඤ්ඤාපෙය්‍ය න ඉතිලිඛිතාකාරනොති, තසමා තං නිවාරෙතා සංසානං විසයභූතං ඉතිලිඛිතමෙව ඤපෙත්තුං “එතිමාස”නති චුතතං. ඉදමෙව හි “නාඤ්ඤං සබ්බනාමික”නති සුතතස්ස නිවාරණ පයොජනං. තොනති චෙත්ථ:-

අවතා එතිමානනති එතිමාස මුදිරණං,

“සුතංගිසු ච” සුතෙනන චුතතවිධිනිවාරණං.

“සපතො” තාදිසුතෙනන ඉතිලිඛිත ච සංසාතතං,

පතතං සියා තසමා ඉති දීපිතං විසයං තෙසනති.

එවඤ්ච කතා නාසප්පදීපපකරණෙ පි චුතතා. “එතිමාන”නති අවතා එවං වචනං එකවචනානං සංසානං විසයපරිදීපන න්නති, එන් ච අය මධිප්පායො. ‘එතිමාන’නති නං වචනෙන නිද්දි ටෙඨ එතා ච ඉවාච=එතිමාති, ඉතිලිඛිතං අගහෙත්වා එතොච ඉමොච, එතඤ්ච ඉමඤ්ච=එතිමාති පුච්චනපුංසකං ගහෙත්වා “පුරිසානං, විතතාන”නති ආදිසු විය නිංවිභතතිමිති “සුතංගිසුචා”හි

දීඝං කතො ‘එතිමාන’නති වුත්තං සියාති ආසඤ්ඤාය, තං නිවා
 රෙතෙනන එතා ච ඉමා ච=එතිමාති විසෙසතො අනන්‍යා ඉච්ඡි
 තිත්තිලිඛිතයොච සංඛ්‍යාණිකානං. නං විභවනිතො සංආදේසං කතො
 එතිමාසනති වුත්තං. නති එතිමාසනති වුත්තෙ ‘එතිමාන’නති
 වුත්තෙ විය පුමනපුංසකලිඛිතානං ගහණේ ආසඤ්ඤා අනි, කසමා?
 චිත්ත ලිඛිතපු ‘එතිමාස’නති රුපනිපථනිතො අසඤ්ඤානො. යදිපි
 එතිමානනති වුත්තෙ පුමනපුංසකලිඛිතානමපි ගහණං සියා, එවං
 සති ‘සඤ්ඤාසං ඉමෙස’නනාදිපු විය “එතිමෙස”නති වත්තඤ්ඤා,
 තඤ්ඤා න වුත්තං, තසමා එතිමාසනති වචනෙන ලිඛිතවයවජ්ජනං
 ඉච්ඡිලිඛිතමෙව ගතිතනති දට්ඨඤ්ඤා. “නාඤ්ඤාසඤ්ඤානාමික”නති
 ඉදං පටිසෙසධුත්තො අතිච්චං. තසමා එතිමාසනති වුත්තනතිපි
 වදනති. අථවා පිටකත්තයෙ ආගතො එතාඉමාසඤ්ඤා මුඛං විය එක
 න්‍යාසඤ්ඤානාමිකා ගොනති, සුත්තෙ පන තෙසං ලක්ඛණත්තාය
 හදන්තමහාකව්‍යායනත්තෙරෙන ධර්මත්තො ආදිසෙ මුඛනිමිත්තං
 විය අනුකරණං නාම, අනුකරණඤ්ඤා නාම සුඛනාමෙ අනෙතො
 ගං. පාලියං ආගතසඤ්ඤාපදත්තකතො උදගරණවසෙන ආතීතො
 පන එතිමාසඤ්ඤා අත්ථපදත්තකා ගොනති, ඉදං “නාඤ්ඤා සඤ්ඤා
 නාමික”නති සුත්තං එකත්තාසඤ්ඤානාම වඤ්ඤා නිවාරෙභුං සමත්ථං,
 න අනුකරණභූතෙ සුඛනාමෙ, තසමා එතිමාසනති වුත්තං. යද්දෙ
 වං කථං “සඤ්ඤා නං සංසාන”නති සුත්තෙන සංකාරියං සියා
 සුඛනාමත්තාති. යං පනතො හදනුකරණනති වුත්තත්තො එකත්තා
 සුඛනාමාභාවා සඤ්ඤානාමසදිසත්තො ච සංකාරියං ගොති. ගොනති
 වෙත්ථ:—

අවතො “එතිමාන”නති “එතිමාස” මුදිරණං,
 සඤ්ඤානාමානුකරණ සුඛනාමසං සඤ්ඤා.

නාඤ්ඤානනාදිකං සුත්තං සඤ්ඤානනාදිකං සුත්තං,
 නිවාරෙභුං අසමත්ථං සඤ්ඤානාමානුකරණං.

සුත්තෙ හි එතිමාසඤ්ඤා සුඛනාමනති දිපිතො,
 ලක්ඛණත්තො එතිමාසං වුත්තානං පිටකත්තයෙ.

සුඛනාමනති වෙ වදෙ කීනනු සංකාරියං හවෙ,
 “සඤ්ඤා නං සංසාන”නති සඤ්ඤානාමෙසු විධිතො.

සඤ්ඤානාමපදත්ථා හි සඤ්ඤානාමානුකරණං,
 සඤ්ඤානාමාභාවෙ විධි සඤ්ඤානාමානුකරණෙති.

අයං පොරුණකාචරියානං සමානාධිප්පායොති, අථවා “එති මාන”නති අවචා “එතිමාස”නති වචනං “එතිමාස”නති පයොගෙ සතිපි විභතතාදෙසෙ සංසද්දෙ එකවචනාදෙසස්සාසංසද්දස්සා භා වා ආකාරස්ස ඉකාරියං න ගොති, එකවචනාදෙසෙසු පන සංසාසු පරෙසු නිවචං ගොතිති ඤාපෙති. ගොනති වෙත්:-

අවචා එතිමානනති එතිමාසමුදිරණං
සංසාසෙවකවචනෙසු නිවචපිධිං විඤ්ඤපෙනුං.

යද් හි එතිමාසද්ද එකවචනසංසානතං,
පරං සිග්ග ආකාරස්ස නිවචං ඉකාරියං භවෙ ති.

මුඛමනසාපෙර පන.

අවචා එතිමානනති එතිමාසමුදිරණං,
සංසානං විසයස්සෙව පරිදීපෙනුමිරිතං.

යද් හි එතිමාසද්ද සසම්මිං යදි සිසුං පරං,
තද්ද නාසමිධි සංසානතං ගොති නිවචං නවඤ්ඤථාති.

විමලබ්බි අචරියස්සාධිප්පායවසෙන වුත්තං, නායමපි අචරි යෙ නාධිපෙපතො. “නස්ස වා නතතං සබ්බත්ථ”ති ඉතො හි අධිකා රවාසද්දෙන “සපතො සම්මසානං සංසා”ති සුත්තං නිවචං න ගො ති. වුත්තඤ්ඤ ඵ්ථාසං ඉමාසං ඵ්ථාස ඉමාසා ති, තස්මා එතිමා සද්ද පරං සංසානතං නිවචං ගොතිති අධිප්පායො න සුඤ්ඤ, යදි නිවචං න ගොති අඤ්ඤථාපි ගොතිති අත්ථං වදෙත්ථ එවමපි අත්ථො න යුජ්ජති සද්දස්සනති අභාවතොති. අචරියාපි හි ඉදං වාදං ඡබ්බි තපකෙඛ ධිපෙනති. සංසාසවිති කිමත්ථං වුත්තං? ඵ්ථාස ඉමාසා ත්ථාදිසු උද්ගරණෙසු සතිපි විභතතාදෙසෙ එකවචනෙ සංසාන මභාවා ඉමිනා අනෙතා සරෙ ඉකාරෙ න ගොතිති ඤාපනත්ථං. සංසාසවිති පදං වුත්තං. “එකවචනෙසවි”ති කිමත්ථං වුත්තං? ඵ්ථාසං ඉමාසනත්ථාදිසු උද්ගරණෙසු සතිපි විභතතාදෙසෙ සං සද්දෙ එකවචනස්සාභාවා ඉමිනා අනෙතා සරෙ ඉකාරෙ න ගො තිති ඤාපනත්ථං “එකවචනෙසවි”ති පදං වුත්තං.

64. නිසස්සා වා.

විපදමිදං, තස්සාති අනතාපෙකඛඡට්ඨිතිද්දෙසො, වාති විකප්ප නත්ථතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනති දට්ඨබ්බං. එත්ථ තස්සා ති ඉදමපි එතිමාසද්ද, විය සුඛනාමනති දට්ඨබ්බං. යද්දෙවං සුඛනා මරුපෙන කස්සඉති අවචා කස්මා සබ්බනාමරුපෙන නස්සා ඉති

වුතතං? නනු “සපතො සමිංසානං සංසා”නි සුතතං සබ්බතාමෙ
යෙව විභිතන්ති? සචං, තථාපි අනුකරණතතා කිඤ්චිපයොජන
සලභවතො ච “තස්සා” ඉති වුතතං, එවං හි වුතෙන සංසානං විසය
භූතං ඉති ලිඛගමෙව සඛගණනාති. තෙනානං:-

තස්සානිචෙවමාප්පව්වයන්තං කම්මානාවරියො,
දසෙසති කුබ්බං නිද්දෙසං සංසානං විසයමපිචාති.

ඉදමපි සුතතං “එතිමාසමි”නි සුතතං විස අපච්චකඛානුකරණ
සුතනන්ති දට්ඨබ්බං. අනුකරණසුතතං හි දුට්ඨං පච්චකඛාපච්ච
කඛවසෙන, තත්ථ “සජ්ජස්ස චා”නි ආදි සුතතං බහුසඛිඛ්‍යා පරිච්ච
තතතතා පච්චකඛානුකරණං නාම. “යොසු චිනනං චෙ චා”නි ආදි
සුතතං බහුසඛිඛ්‍යාඅපරිච්චතතතතා අපච්චකඛානුකරණං නාම.
ඉමානි චෙසුතතානිපි සබ්බතාමකාරියං අපරිච්චතතතතා අපච්ච
කඛානුකරණානි භොනන්ති. ඉදං සුතතවයං ‘තෙතිමාසමි’නි එක
යොගං කම්මා වතනබ්බෙපි භිනනයොගකරණං අනන්තරසුතතං
නිවචං. ඉදං පන අනිවචනති දසෙසති. වුතතියං පනඉතියං ච
තතමානාය තස්සා ඉචෙවතස්සා අන්තස්සාකාරස්ස ඉකාරො භොති,
නි යොජෙතබ්බං. ඉධ වාසද්දෙන එදිසිස්සං එදිසිස්සා ඉතිස්සං
ඉතිස්සා ඉචෙවචමාදිපයොගා සඛගභෙතබ්බා. අනෙකත්ථා හි
නිපානාති.

65. තතො සංසය සංසාය.

නිපදමිදං, තතොනි අවධිනිද්දෙසො, සස්සානි ආදෙසාපෙකඛ
ජට්ඨිකාරීනිද්දෙසො, සමබ්බජට්ඨිකාරීනිද්දෙසොචා, ස්සායානි කා
රියනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිතිසුතතනනි දට්ඨබ්බං. තතොග්ගහ
ණං සුතතවයස්සානුකඛිස්සන්තං, තෙන නිමිතතං නානුවතනති
වුතතියං පච්චාසනතිනායෙත නාසද්දං පඨමං පරමස්සති, ස්සාය
පරතතා කථං පුබ්බසුතතවයෙන ආකාරස්ස ඉකාරදෙසො භොති
නි? ස්සායාදෙසස්සාපි සාදෙසගතිකතතා භොති. වුතතඤ්ච රූප
සිඤ්ඤං “එතිමාසමි”නි වුතතියං සාදෙසගතිකතතා ස්සායාදෙසෙ
පිති. චානි කිමත්ථං ආචරියෙන වුතතං? නිස්සාතසාදිසු උද්ගර
ණෙසු සතිපි සවිභනතිමහි වාසද්දෙන නිවාරිතතතා ඉතිනා සවිභ
නතිස්ස ස්සායාදෙසො න භොතිති ඤාපනත්ථං චානි පදං ආචරි
යෙන වුතතං.

66. කො රසසං.

විපදමිදං, කොති කාරනිදදසො, රසසනති කාරියනිදදසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුතතනනි දට්ඨබ්බං. ඉමස්ස සුතතස්ස (කස්සාවා න්‍යත්‍ර) වාග්ගතණ්ඵලං සක්කාය වුත්තනතා වාසද්දො නවනතති. නිමිත්තමපන මණ්ඩුකගතිකවසෙන අනුවනතති "සංසාසවි"ති කිමන්ථං වුත්තං? නායනනාදිසු උද්ගරණෙසු සතිපි විහතතාදෙ සෙ එකවචනෙ සංසානමභාවා ඉමිනා කො රසසං න ආපජ්ජතෙති ඤාපනන්ථං "සංසාසවි"ති පදං වුත්තං. "එකවචනෙසවි"ති කිමන්ථං වුත්තං? නායනනාදිසු උද්ගරණෙසු සතිපි විහතතාදෙ සෙ සංසද්දො එකවචන සංසානමභාවා ඉමිනා කො රසසං න ආපජ්ජතෙති ඤාපනන්ථං "එකවචනෙසවි"ති පදං වුත්තං.

67. නො ච වාදිතො නමිති.

චක්‍රපදමිදං, නොති විසසිතදදසො, වාති සමුවචයනිදදසො, වාදිතොති අවධිනිදදසො, නමිති නිමිත්තසතමිතිදදසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුතතනනි දට්ඨබ්බං. ඉමි ආදිසද්දෙන අට්ඨා රසනතා සඛිකා ගතෙතබ්බා "සාගමො සෙ"ති ඉතො මණ්ඩුකගතිකවසෙන ආගමසද්දස්සානුවනතනතො නකාරගමො හොතිති වුත්තං. "වාදිතො"ති කිමන්ථං වුත්තං? සහස්සානනනාදිසු උද්ගරණෙසු සතිපි නංවිහතතිමිති වාදිතමභ වා ඉමිනා නකාරගමො න හොතිති ඤාපනන්ථං "වාදිතො"ති පදං වුත්තං. "නමිති"ති කිමන්ථං වුත්තං? මිසු න්‍යාදිසු සතිපි වාදිමිති නංවිහතතිකා අභාවා ඉමිනා නාගමො න හොතිති ඤාපනන්ථං "නමිති"ති පද වුත්තං. ඉදං සුතතං වාදිතො පට්ඨාය අට්ඨාරසනතාසු සඛිකාසු විනිතං, නාපන සඛිකයපට්ඨානතතා බහුවචනනතාව, ලිඛිතවසෙන නිලිඛිතාව, එකුනවිසතිතො පට්ඨාය යාවනවුති සඛිකා පන සඛිකාපට්ඨානතතා එකවචනනතාව, ලිඛිතවසෙන ඉජ්ජිලිඛිතාව. සතතො පට්ඨාය යාව අසඛිකයා සඛිකා උභයපට්ඨානතතා එකවචනනතාව හොතිති බහුවචනනතාව, ලිඛිතවසෙන පන නපුංසකලිඛිතාව. සසඤ්චාගමොති සකාරවයාගමො ච නකාරගමො ච හොති. එන්ථං චසද්දෙන නකාරගමං සමුච්චෙති. ඉදං චග්ගතණ්ඵලං ඉජ්ජිලිඛිතයෙව හොති, නහු විතාපි ඉමිනා සුතෙතන "කවිධාතු"ආදි සුතෙතන වා "තෙසුච්ඡි" ආදිසුතෙතන වා නකාරගමො සිජ්ඣතිති? සච්චං. තථාපි පුනාරමගග්ගණ නිවච්ඡිපනන්ථං, අථවා ආගමනතරවිඤ්ඤාපනන්ථං, සච්චෙ 'වාදිතො' නංවිහතති පරා හොති නකාරගමො යෙව හොතිති, අථවා එකුනවිසතිපසභුති සඛිකා නො නාගමො න හොතිති ඤාපනන්ථානි.

68. අමා පතො සමිංසමානං වා.

චතුපදමිදං, අමානි කාරියනිදේශය, පතොනි අවධිනිදේශය, සමිංසමානනනි ආදේසාපෙක්කඡට්ඨිකාරිනිදේශය, වානි විතප්පනන්තිදේශය, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. විභතතානුක්කමෙන “සමාසමිනන”නනි වත්තබ්බෙපි එවං වචනං සමිං වචනස්ස උභතරසුත්තානුචත්තනන්තං, පකනි හෙසාවරියානං “යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පාස විඤ්ඤපන”නනි. ඉධ පතොනි සාමඤ්ඤන චුතොපි පාකවභාවෙන ඉවණ්ණොයෙව ගහෙතබ්බො. රුපසිඬිගමපන “වචනිනිභාසකොයං වාසද්දෙ තෙන උවණ්ණන්තො න භොති”ති චුත්තං.

69. ආදිතො ඔ ව.

නිපදමිදං, ආදිතොනි අවධිනිදේශය, ඔනි කාරියනිදේශය, වානි සමුච්චයනිදේශය, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. වානි කිමන්තං? ආදිසමිනතාදිසු සනිපි ආදිතො සමිංවචනෙ වාසද්දෙන නිවාරිතන්තා ඉමිනා සමිංවචනස්ස අංඛආදේසා න භොනනිති සද්දනන්තං චුත්තං.

70. කිලානමිසුචා සරෙ වා.

චතුපදමිදං, කිලානනනි ආදේසාපෙක්කඡට්ඨිකාරිනිදේශය, ඉසුචානි කාරියනිදේශය, සරෙනි නිමිත්තසත්තමිතිදේශය, වානි සමුච්චයනිදේශය, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. සනිපි අනුචත්තනවාගගණෙන පුනවාගගණං සමුච්චයන්තර විඤ්ඤපනන්තං තෙනාහ “වානි විතප්පනන්තං”නනි ආදි. චුත්තියං අනුචත්තනවාසද්දෙ න වචනිනිභාසකො, තෙනාහ “වානි කිමන්තං නනි ආදි. අථවා පුබ්බෙ චුත්තං වාසද්දං නිවන්තාපෙචා ඉධ නික්ඛිත්තවාසද්දෙයෙව විතප්පනන්තං අන්තර විඤ්ඤපනන්තො ව භොතිති.

71. යවකාරා ව.

මිපදමිදං, යවකාරානි කාරියනිදේශය, වානි සමපිණ්ණනිදේශය, කාරිතො අනුක්කච්ඡනනිදේශයානිපි වදන්ති, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. තථා හෙත්ථ සමපිණ්ණනන්තොය මධිප්පායො න කෙවලං කිලානං ඉසුචාදේසා භොනනි, අථබ්බො යවාදේසාපි භොනනිති, ඉධ සමුච්චයන්තො විතප්පනන්තො පාකවො නසමා වාසද්දෙ නානුචත්තානි. නනුච “ඉවණ්ණො යනනවාච මොද්දන්තාන”නනි චුත්තන්තා තෙති එව ඉඋවණ්ණානං සමා

දෙසා ලබන්නෙව. අථ කසමා “යවකාර”ති වුත්තනති? නලබ්‍හ නති. “ඉවණ්ණො යනනවා”ති එත් නවාසදොපි කට්ඨසද්දො, “වමොද්දනනාන” නති එත්ථාපි කට්ඨසද්දො අත්ථ “කුලාන මිසුවාසරෙ වා”ති එත්ථාපි මාසදො වචණ්ඩවිභාසදො, තසමා එතෙතිපි නිති සුතෙතති මුත්තපපයොග ව භවෙය්‍යං තෙසං සබ්බහණ්ණං පුති දං සුත්තං වුත්තනති. අථවා තානි චෙ සුත්තානි අවිතිතකුලසඤ්ඤා සංකිට්ඨානෙ වුත්තානි, ඉදං පන විතිතකුලසඤ්ඤානාමට්ඨානෙ වුත්තනති, නනු අනන්තරසුතෙතපි චෙකාරිනො වුත්තා, අථ කසමා තත්ථ වුත්තියං අවච්ඡා ඉධෙව වුත්තියං “යථාසංඛාර” නති වුත්තනති? අනන්තරසුතෙත වි.ස එකකාරිනො සචක්ඛරවයං තා රියං හොතිති ගණනාය තං නිවහෙනතුං “යථාසංඛාර” නති වු තතං. අනන්තරසුතෙත පන ඉ.ස උචක්ඛරවයවසෙන චෙ කාරි නො හොනති තසමා න වත්තාබ්බනති.

72. පසඤ්ඤාසං ව.

විපදමිදං, පසඤ්ඤාසංති ආදෙසාපෙක්ඛන්ටිති කාරිතිද්දෙසො. මානි අනුකඛ්ඛිනතිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. මග්ගහණෙන සකාරානුකඛ්ඛිනතො චකාරෙ නිවත්තති, මග්ගහ ණෙන මකාරස්ස නිවත්තතිතතා. පසඤ්ඤාග්ගහණෙන ඉවණ්ණො ව ගහෙනබ්බො. සතිපි “ඉවණ්ණො යනනවා”ති සුතෙත පුතාරග්ග ග්ගහණං ඉද්ධිලිඛගස්ස විභතාදෙසස්ස නිමිත්තස්ස ච සබ්බහණ් ඤං. තෙනාහ “විභතාදෙසෙ”ති. සරෙති නිමිත්තං වුත්තං? “ස ඬවිස” නත්තාදිසු සතිපි පසඤ්ඤා සරස්සාභාවා ඉමිනා යකාරාදෙ සො න හොතිති ඤප්පනඤං වුත්තං.

73. ගාව සෙ.

තිපදමිදං, හොති කාරිතිද්දෙසො, ආවාති කාරියතිද්දෙසො. සෙති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනති දට්ඨ බ්බං. එත්ථ හි “ගාවො සෙ”ති ව්‍යනබ්බෙ සුබ්බවාරණ්ණං “ලො පඤ්ච තත්තාකාරෙ”ති සුතෙතන මකාරස්ස ලොපං කත්වා අකාර ගමඤ්ච කත්වා එවං වුත්තං. රූපසිඬියමපන “ගොආවසෙ”ඉති තිප දනති වුත්තං. සතිපි චතුළ්ඡන්ධිසවිභත්තිවයස්ස ගහණෙ ජිත්ත පෙක්ඛතතා ‘සෙ’ති එකවචනං කතං. “තනො ච විභතතියො”ති ච “ධාතු ලිඛෙහති පර පථවයා”ති ච වුත්තතතා කථං. විභතතිනො විභතති හොතිති? විභතතිනමපි කරණසමපදනසමබ්බාද්‍යන්ථෙ තකතතා ච වාචකතොච “ලිනං අත්ථං ගමයති බොධෙති”ති ලිඛිත නති වුත්තතතා ච ලිඛිත අනෙතාගධා හොනති තසමා විභතති හොපි විභතති හොතිති. වුත්තඤ්ඤා:-

පඨමා සද්දනනිකා දුතියා අත්ථෙතකා,
විභතනිතො විභතනීති න වොදෙනබ්බමෙවිධාති.

74. යොසු ව.

චිපදමිදං, යොසුති නිමිත්තසන්නමිතිදේශසො, වානි සමුවවය නිදේශසො, සඤ්ඤ=පෙ=මිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. කසමා “ගාව සෙ”ති සුත්ත විය “යොමනි වා”නි අ-නා “යොසු වා”ති බහුවච නෙත වුත්තනනි? දබ්බපදත්ථකාවරියමනෙන “යො ව යොවා”ති සමාහාරවනෙද්දු සරුපෙකසෙසං කතො දබ්බාපෙකකතො “යොසු වා”ති වුත්ත . කසමා පන “ගාවසෙ යොසු වා”නි එකයොගං අන නා එවං භින්නයොගං කතනනි? පඨමාදුතියායොවිභතනිවයස ඛගහණත්ථං එකයොගෙ සති හි සවිභතනි . යොවිභතනිඤ්ච අපෙ කකාය බහුවචනං කතනනි ගණනායනාති. යද්දෙවං “අසො රසස මෙකවච යොසවපිවෙ”ති ඉදමපි භින්නං කාතබ්බනනි? න. ඡත්තපෙකකවසෙත වුත්තනතොති, එවං සති ඉධාපි ඡත්තපෙකකව සෙත එකයොගං කාතබ්බනනි, න. කදුචි දබ්බපදත්ථකාවරියසස තේං අජබ්බස්ථො සුත්තසස කතතොති, හදන්තමහාකවචායන තේරෙනාපි වින්නං ඡතිපදත්ථකදබ්බපදත්ථකාවරියානං මතියා නුලොමෙන කදුචි ඡත්තපෙකකාය කදුචි දබ්බාපෙකකාය සුත්තං කතනනි. කසමා? ආවරියසස “වතනිවජානුසුබ්බිකා සද්දස චතනි”ති නාලං අතිපප්පසෙවනාති.

75. අවමනි ව.

චිපදමිදං, අවනි කාරියනිදේශසො, අමනිති නිමිත්තසන්නමි නිදේශසො, වානි සමුවවයනිදේශසො. සඤ්ඤ=පෙ=මිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං ඉධ සනිපි අවකාරියෙ ආවකාරියං අනුවතනනි. නනු නිමිත්ත කාරියං කාරිසුත්තෙ නෙවජ්ඣි, යත්ථ හි වතනනනි තත්ථ නිමිත්තකාරි කාරියාභාවතො.

යත්ථපනජ්ඣ තත්ථෙව තබ්බිසෙසන භාවතො,
වතතනනි වා නවා එවං ලකකණං ධාරයෙ බ්බොතිව.

කාරිනා හඤ්ඤතෙ කාරි කාරියං කාරියෙන වා
නිමිත්තතභු නිමිත්තෙන යං සෙසං අනුවතතෙන නිව.

වුත්තනනි, සවිවං. තමපන යෙහුයාවසෙන වුත්තනං. ඉධ ඔස දෙද්ද අනුකඛස්සාසමුවවයතො, අනෙකත්ථා හි නිපාතාති. “සාදි සෙසෙසු පුබ්බුත්තතරවචනෙසු”ති පුබ්බෙ උත්තෙතසු අට්ඨසු සමොභා

සමාසමිංසු වචනෙසු “පුබ්බතතරවචනෙසු”ති පි පාඨො අපී සො න සුදුරො. මසදුග්ගහණෙන ජරගගමොති ආදිසු සිපරෙපි අවාදෙසො හොතිති. වුත්තඤ්ච:-

අවමහි වාහි වසදෙසු සමුවෙවති විහතතිසො,
“ජරගගමො”ති තෙනෙව සිඨො සුගතසාසනෙති.

76. ආවසසු වා.

තිපදං, ආවසාහි අනතාපෙකකඡට්ඨිතිදෙදසො, උඉති කාරිය නිදෙදසො, වාහි විකප්පනාන්තිදෙදසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්ත නති දට්ඨබ්බං. ඉධ ආමකාරියග්ගහණං අමකාරියතිවත්තනාන්ථං. වුත්තඤ්ච:-

“ආවසසුවා”ති සුත්තමහි ආමසදුසුදිරණ ,
අමසදුං නිවතෙනතුං වුත්තං සුත්තමනන්තරෙති.

ආවසාහි කිමන්ථං වුත්තං? ගාමනතාදිසු සතිපි ගොආදෙ සසා අනතසාරෙ ආවාදෙසසාහාවා ඉමිනා අනතසාරස උකා රොන හොතිති ඤපනන්ථං වුත්තං. අමහිති කිමන්ථං වුත්තං? ගාමො නිඝනති ත්‍යාදිසු සතිපි ආවාදෙසෙ අංචිහතතිසා අහාවා අනත සාරස උකාරො න හොතිති ඤපනන්ථං වුත්තං.

77. තතො නමං පතිමහා ලුතො ච සමාසෙ.

සත්තපදමිදං, තතොති අවධිතිදෙදසො, නනති කාරිතිදෙද සො, අනති කාරියතිදෙදසො, පතිමහිති නිමිත්තසත්තමිතිදෙදසො අලුතෙනති තඤ්ඤිසෙසනතිදෙදසො, වාහි සමුවෙවයතිදෙදසො, සමා සෙති ආධාරසත්තමිතිදෙදසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනති දට්ඨබ්බං. නනු ඉධ ගොසදෙසු අනුවත්තති. කථං තතොග්ගහණෙන ගො සදුං පරමසතීති? සච්චං. සො පන කාරිභාවෙන අනුවත්තති තසමා අවධිඅන්ථං ඤපෙතුං නිගොග්ගහණෙන ගොසදුං සංග ණ්හාතිති. සමාසො ච නාව දුට්ඨො ලුත්තාලුත්තවසෙන. තෙසු ලුත්තසමාසං නිවතෙනතුං අලුත්තග්ගහණං කතං. වුත්තඤ්ච:-

තතො නමමපතිමහාදෙ අලුත්තග්ගහණං ලුත්තං,
සමාසං නිවත්තාපෙතුං කච්චායනෙන සුක්කතං,
සමාසො හි දුට්ඨා මතො ලුත්තාලුත්තවසා තභිනති.

අලුතෙනති කිමන්ථං වුත්තං? ගොපති ත්‍යාදිසු සතිපි සමා සෙ පතිපරෙ ගොසදෙසු අලුත්තසාහාවා ඉමිනා නිවචනසා අං ආදෙසො න හොති. ගො ඉවෙවතසා ඔකාරසා අවාදෙසො න හොතිති ඤපනන්ථං වුත්තං.

78. ඔ සරෙ ව.

නිපදම්දං. ඔති කාරිනිද්දේශො, සරෙති නිමිත්තසත්තම්නි ද්දේශො, චාති සමුවචයනිද්දේශො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. නනු “ගාවසෙ”ති ඉතො ගොග්ගහණස්ස අනුවත්තන නතා ඔග්ගහණමපි අනුවත්තනි කසමා ඔග්ගහණං ගතිත්තනි? සච්චං. තථාපි පුන ඔග්ගහණං උත්තරනිවත්තනත්තනි. සමාසෙති සාමඤ්ඤන වුත්තෙතපි අලුත්තසද්දස්ස නිවත්තනනතා ලුත්තසමා සොච විඤ්ඤයනිති. සරෙති කිමත්ථං වුත්තං? ගොබ්බො ත්‍යාදිසු සතිපි සමාසෙ ගො ඉච්චවත්තස්ස ධිකාරෙ සරස්සාභාවා ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවාදේශො න තොතිති ඤපනත්ථං වුත්තං.

79. තබ්බිපරිතුපපදෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ව.

චතුප්පදම්දං. තබ්බිපරිතොති කාරියනිද්දේශො, උපපදෙති ආධාරසත්තම්නිද්දේශො, බ්‍යඤ්ජනෙති නිමිත්තසත්තම්නිද්දේශො, චාති අවධාරණනිද්දේශො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. තත්ථ අවධාරණං නාම නිවත්තාපනසනාදිසානකරණවසෙන දුම්බං, තත්ථ නිවත්තාපනාවධාරණමෙව ඉධාගිපෙපතං. වුත්තියං “තස්ස අවසද්දස්ස තස්ස ඔකාරස්ස”ති වුත්තත්තා තබ්බිපරිතො ති වත්තබ්බෙ එකසෙසං කත්වා තබ්බිපරිතො ති වුත්තං. නනු අමොකාර අනුවත්තනනි කසමා තචයං නිකම්හත්තනි? සච්චං. යදි අනුවත්තනනිති මඤ්ඤිත්වා තචයං න නිකම්හත්තං. ගාවාදෙස භුතස්ස අවසද්දස්සාති චා ගො අවයවභුතස්ස ඔකාරස්සාති චා ගණනාය තනනිවත්තනත්ථං තචයං නිකම්හත්තනි. වුත්තඤ්ච:-

තබ්බිපරිතොති ව වත්තබ්බෙ ගත්ථිභිරුතා,
ආචරියෙනෙකසෙසං කත්වා එවමුදිරිතං.

තථාවසද්දං තසද්දෙ පෙක්ඛතෙ තො පරෙ පන
ඔසද්දං පෙක්ඛතෙ දිස්සො තොති තතො හි සිත්තෙති.

තත්ථ “දිස්සොපෙ=ඉත්තරෙ”ති එත්ථායමත්තො; හි, සච්චං; ඔ උභාකාරෙ උකාරස්ස දීඝභුතො විපරිතො තොති, තෙති ඔ උභාකාරෙ හි ඉත්තරෙ උකාරෙ ඔ උභාකාරානං රස්සභුතො විපරිතො තොති, තයො හි විපරිතා තෙසං අ ඉ උකාරානං වසෙන, තත්ථ අකාරෙ ආකාරස්ස විපරිතො ව රස්සො ච නාම ගොති. ඉකාරෙ ජ එකාරානං විපරිතො ව රස්සො ච නාම ගොති, උකාරෙ ඔ උභාකාරානං

විපරිතො ව රසො ව නාම හොති, අඤ්ඤාසං විපරිතභූතානං අ ඉ උකාරානං නිවනෙනතුං තස්ස ඛකාරායාති විසෙසනං කතං, ආකාරෙ පන අකාරස්ස චුඨි ව දීඝො ව නාම හොති. ඒ එකාර ඉකාරස්ස චුඨි ව දීඝො ව නාම හොති. ඔ උකාර උකාරස්ස චුඨි ව දීඝො ව නාම හොති. විකාර පන සිව්වතාදීනං අං ආ ඛ ඉච්චවචාදි ආදෙසා හොති. තස්සුකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ චාති අව චා කසමා එවං චුත්තනති? කුලපුත්තානං එවමි විපරිතභාවස්ස ඡනනන්ථං එවං චුත්තනති. යද්‍ය යසමිං කාලෙ; උපපදෙ, පදස්ස සම්පෙ නිට්ඨමානස්ස; තස්ස, අවසද්දස්ස; තද්‍ය තස්ස ඛකාරස්ස විපරිතො උකාරෙ හොතීති යොජනා, අවසද්දස්ස උකාරාදෙසො හොතීති අබ්පජායොති.

80. ගොනනමහි වා.

තිපදමිදං, ගොනෙති කාරියතිදෙසො, නමහිති නිමිත්තස තතමිතිදෙසො, වාති විකප්පනන්තිදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තනති දට්ඨබ්බං. ඉධ “ගොනො”ති වත්තබ්බෙ සුඛව්චාරණන්ථං “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරෙ”ති සුත්තෙන ඛකාරස්ස ලොපං කචා ව කාරුගමවසෙන එවං චුත්තං. වාති කිමන්ථං චුත්තං? ගමඤ්ඤ වාර මානාන නත්‍යාදිසු සතිපි නමහි පරෙ ගොසදෙද මාසදෙදන නිවා රිතතතා ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොනාදෙසො නහොතීති ඤප්පනන්ථං චුත්තං. “ගොගවිහගෙන”ති සුත්තස්ස “ගොනෙ”ති මිධා කර ණෙන; අඤ්ඤානු නිමිත්තරහිතපයොගෙපි අනන්තාරසුත්තෙන සහ “ගොන නං සුභිනාසු වා”ති එකයොගං කචා වත්තබ්බෙ ගොගවි හාගෙන සුත්තස්ස විසුංකරණෙන අනෙක සුත්තෙනාතිපි වදනති.

81. සුභිනාසු ව.

තිපදමිදං, සුභිනාසුහි නිමිත්තසතතමිතිදෙසො, වාති සමු ච්චයතිදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තනති දට්ඨබ්බං. ඉධ “නාතිසු සුචා”ති අනුකකමවසෙන වත්තබ්බෙපි සුඛව්චාරණන්ථං වා ‘සුසු’ති එකස්ස ලොපනිවත්තනන්ථං වා එවං චුත්තනති. ඉදං අනන්තර සුත්තෙන එකයොගං කචා “ගොන නං සුභිනාසු වා”ති වත්ත බ්බෙ එවා වචනං ගරුභාවනිවත්තනන්ථාති අන්ඛ්‍යාබ්‍යානෙන චුත්තං, වාති කිමන්ථං චුත්තං? ගොසු ත්‍යාදිසු සත්තෙසුපි සුභිනාසු මාසදෙදන නිවාරිතතා ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොනාදෙසො න හොතීති ඤප්පනන්ථං චුත්තං. “සත්‍යාදිසෙසෙසු සුඛව්චාරවචනෙ සුපි”ති සුත්තවයෙ වුභතාහි ඡති විහතතිපි සෙසෙසු සත්‍යාදිසු සුඛව්චාරවචනෙසු එකවචනබහුවචනෙසුපි ඉධ පිසදෙදන සුත්තව

සෙ වුනතා ජවිතනතිසො සමුච්චති. තත්ථායමධිපජායො:- ජවිතනති සෙසෙසු සතාදිසු අට්ඨසු ගොතාදෙසො හොති චීසු නංවිතනතිසු ගු ආදෙසො හොති ජසු නංසුතිනාසු ගමසාදෙසො හොති. “ගවසෙති”ති ඉදං නිදසානමතතං. ගවසෙති ගමසානං ගවසෙසුති පයොගාපි දිසානති. අයං ආට්ඨයානං මති, පඨමාදිසු සතනසු විතතතිසුපි ගමසාදෙසො හොති ගමසොති ආදිපයොගානං දිට්ඨතතාති.

82. අමෙමා නිගගහීනං කිලපෙති.

තිපදමීදං, අමෙමාති කාරීනිදේශසො, නිගගහිතනති කාරිගනිදේශසො, කිලපෙතිති අවධිනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුතනනති දට්ඨබ්බං. එත්ථ අමෙමාති සමාහාරවජ්ඣෙ පුලලිබෙහා “විතතුපජාදෙ”ති ආදිසු විශ. සුතෙන අමෙමාති පඨමනෙනන වුතෙනපි එකසාත්ථසා නානපපකාරෙන පයොගා දිසානතිති කත්වා වුතතිශං ජට්ඨවචනවසෙන “අංවචනසා ච=පෙ=නිගගහීනං හොති”ති වුතතං. වුතනඤ්ච:-

යද ව පඨමා කාරී පඨමා කාරිගමපිව

යද ව පඨමා කාරී දුතිසා කාරිශං තථා

යද ව වා ජට්ඨිකාරී පඨමා කාරිගමපිවාති.

“දෙවදතො රුජ් හොති, දෙවදතො රජ්ජං පාපුණාති, දෙවදතොසා රජ්ජං හොති”ති ආදිසු විශාති. කිලපෙති පරසා අංවචනසා මකාරසා ච නිගගහිතාදෙසො හොතිති. නාසෙ ව රූපසිඤ්ඤච සුතනසා වුතති වුතතා. නාසපපදීපටිකායමපන “අමෙමා”ති පඨමාපයොගවසෙන වුතතං. “අංවචනසා මකාරසා”ති සමබ්බවසෙන වුතනනති වුතතං. අමෙමාති කිමත්ථං වුතතං? අගතිනා තතාදිසු සතෙහසු කිලපෙසු අමොනමහාචා ඉමිනා නිගගහීනං න හොතිති ඤපනත්ථං වුතතං. කිලපෙතිති කිමත්ථං වුතතං? සුචං දුක්ඛනතතාදිසු සතිපි අංවචනෙ කිලපානමහාචා ඉමිනා නිගගහීනං න හොතිති ඤපනත්ථං වුතතං. නනු “කිලාන මිසුචා සරෙවා”ති සුතනතො ච “පසඤ්ඤසා වා”ති සුතනතො ච කිලපගගණෙසු වතනමානෙසු සිජ්ඣති. කසමාපුන කිලපගගණං ආරබ්භතීති වොදනං මනසි කත්වා ආහ. “පුතාරමගගණං”නති ආදි. සුතනවගතො කිලපගගණෙ අනු වතනමානෙ සිබෙපි පුන ආරභිත්වා කිලපානං ගහණං විහාසත්ථසා මාසදසස නිවතනත්ථං නිවච්චිං ඤපෙතුනති අභිපජායො.

83. සරලොපො මාදෙසපපච්චයාදිමති සරලොපෙ තු පකති.

පඤ්චපදමිදං, සරලොපොති කාරියනිද්දෙසො, අමාදෙසපපච්චයාදිමති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, සරලොපෙති භාවසත්තමිනිද්දෙසො, තුති අවධාරණනිද්දෙසො, ඔව්ඤ්ඤානිද්දෙසො වා, පකතිති කාරියනිද්දෙසො, සමුච්චයනිද්දෙසොතිපි වදන්ති, සංඝඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ ආදෙසො දුට්ඨො පද්දෙස විභක්තාදෙස වසෙත, තත් අබ්භඤ්ඤාදිකො පද්දෙසො නාම, සංඝදීනං ඕකාරදිආදෙසො විභක්තාදෙසො නාම, අයං ඉධ අබ්භෙසො; සො ච සරෙව. පච්චයොති සුඛසර්වඤ්ඤානපට්ඨසර්වතා අබ්භාවිභතති ච සබ්බෙ පච්චයා ච, ආදිග්ගහණෙන සබ්බෙ ආගමස්සර්ග ගහෙතබ්බො. වුත්තඤ්ඤා රූපසිඬියං:-

අන්තරාදි විභතති චේත් පච්චයෙනෙන ගය්හරෙ,
ආදිග්ගහණමාබ්භත කිත්තකෙසවාගමනිදං.

පච්චයසාහවරියා ආදෙසො පකතිපරෙ,
පදන්තසරලොපො න තෙනබ්බාහාදිකෙ පරෙති.

ඉධ ච “ආදෙසපපච්චයාදිමති”ති ඉමිනා සාමඤ්ඤාන වුත්තෙ පි “වා පරෙ අසරූපා” ති එවමාදිසුත්තානං නිවාරණත්ථං ඉමස්ස සුත්තස්ස වුත්තත්තා සුඛසරෙ වා බ්‍යඤ්ඤානපට්ඨබ්බො වා ගය්හතෙ. රූපසිඬියමපන “පරස්සරස්ස පකතිභාව විධානසාමනියතො අමාදෙසපපච්චයාදිමති සරෙ පරෙතිපි සිඬි”නති වුත්තං. නනුව “සර් සරෙ ලොප”නති සුත්තං වුත්තනති? සච්චං, නථාපි සබ්බ චිත්තනති ආදිසු “දීඝ”නති ආදිනා විකාරපඤ්ඤානං විශ චිත්තනති ආදිසු විකාරං ආපරේඡය්‍ය තස්මා තං නිවාරෙත්තුං වුත්තනති අය මෙත්ථ සබ්බෙපො, විජ්ඣානෙ පන න්‍යාසෙ වුත්තනත්තෙතෙව වෙදි තබ්බො. විභතති විපරිණාමං කත්වා සරලොපෙ කුලපුත්තෙති සොතු ජනෙති කතෙ තු කත්ථි අමාදෙසපපච්චයාදි පකති හොතිති යො ජනා, අමාදෙසපපච්චයාදිනං පකතිතිවා යොජෙතබ්බො. “අමාදෙස පපච්චයාදිමති”ති කිමත්ථං වුත්තං? අස්සමාදෙ අමනසද න්‍යාසාදිසු සතිපි සරෙ අමාදීනමභාවා ඉමිනා සරලොපො ච පකති ච න හොතිති ඤාපනත්ථං වුත්තං. “සරලොපෙ”ති කිමත්ථං වුත්තං? සුඛසර්ව ඤානිකත්තාදිසු සතිපි අමාදෙසපපච්චයාදිමති සරලොපස්ස අභාවා ඉමිනා පකති න හොතිති ඤාපනත්ථං වුත්තං. අවධාරණං නිවත්තනත්ථං. අසතිපි පකතිග්ගහණ “සර් පකති

බ්‍යඤ්ජනෙ”ති සුත්තස්ස අනන්තරෙ වුද්දෙතයෙව සිඤ්ඤිති, කසමා පකතිග්ගහණං කතන්ති වොදනං නිස්සායාහ“පකතිග්ගහණසාම නිදෙතො”ති ආදි. වුත්තඤ්ච:-

සරලොපොති සුත්තනොත අසනොත පකතිසද්දො,
සරපකති සුත්තස්සානන්තරෙ සිඤ්ඤිතිරිතො.

යිචෙ සතිපි ආරලේභා නිගමා ඤප්පනාය වා,
තෙනාහ වුත්තියං තස්ස පකතිග්ගහණස්සාදීති.

සක්ඛිභාවො ච හොතීති එථොයං අධිප්පායො. සෙසො ත්‍යාදිසු පයොගෙසු “සරලොපො වාදෙසප්පව්වයාදිමති”ති යොගෙවිභා ගෙන පුබ්බස්සරස්ස ලොපං කඛා “කවචාසවණණං පුත්තො”ති සුත්තොත පරලොකාරස්ස ඵකාරභාවෙ කතො සක්ඛි හොති. න්‍යාසෙ පි හි වුත්තං. “ඉමිනා පුබ්බස්සරස්ස ලොපං කඛා”ති. සද්දනිති රූප සිඛිටිකාසු පන පකතිග්ගහණෙන ඉමං සුත්තං නිවාරෙඛා “සර සරෙ ලොප”න්ති සුත්තොත පුබ්බස්සරස්ස ලොපං කඛාති වුත්තං.

84. අසො රස්සමෙකවචන යොසවපි ච.

පඤ්චපදමිදං, අසොති කාරිතිද්දෙසො, රස්සන්ති කාරියති ද්දෙසො, එකවචනයොසුති නිමිත්තසත්තමි තිද්දෙසො, අපිති පටි සෙධනිද්දෙසො, වානි සන්තිට්ඨානාවධාරණනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=මිධිසුත්තානනි දට්ඨබ්බං. ඉධ අසොග්ගහණෙන කුලපසඤ්ඤ ගහෙතබ්බො. අපිග්ගහණෙන “එකවචනයොසු”ති සාමසඤ්ඤන වුත්තොපි ශ්‍රිතිහත්තිං පටිසෙධෙති. චග්ගහණෙන අවසෙසෙකවච නයොසු පරෙසු ඉමිනා සමපත්තසන්තිට්ඨානං කරෙති. “අසො”ති කිමථං වුත්තං? සඤ්ඤාභ්‍යාසාදිසු සන්තොසුපි එකවචනයොසු අභස්සාභාවා ඉමිනා රස්සං නාපඡ්ඡතෙති ඤප්පනාථං වුත්තං. “එකවචනයොසු”ති කිමථං වුත්තං? ඉඤ්ඤිතිතාදිසු සතිපි අසෙ එකවචනයොනමභාවා ඉමිනා රස්සං නාපඡ්ඡතෙති ඤප්පනාථං වුත්තං. අවධාරණං සන්තිට්ඨානාවධාරණාථන්ති.

85. න සිසම්මනපුංසකානි.

තිපදමිදං, නාතිපටිසෙධනිද්දෙසො, සිසම්මනි නිමිත්තසත්ත මිතිද්දෙසො, අනපුංසකානිති කාරිතිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=මිභා සාසුත්තානනි දට්ඨබ්බං, මිධිසුත්තානනිපි වදන්ති. න නපුංසකානි=අනපුංසකානි, ඉඤ්ඤිතිතාදි අඤ්ඤා. අඑවා “ඉඤ්ඤි පුමසද්දනං න පුංසකාදෙසො හොති”ති වුත්තොතො න ඉඤ්ඤි ව න පුමාවානි වඤ්ඤ සමාසං කඛා “කවචිධාතු”ආදිනා මජ්ඣෙක නිකාය ලොපඤ්ච කඛා

ඉතිපුමසදානං නපුංසකාදෙසඤ්ච කථාං අනපුංසකානීති වුතතං. නනු අපිග්ගහණෙන රසසාපඡ්ඡනං නිවාරෙති, කසමා පුන ඉදං සුතතං වුතතනති? සචං, තථාපි සිප්පෙ යෙව අනියමලිඛෙහසු නිවාරෙති, න නියමලිඛෙහසු, තස්මා ලිඛිතං නියමෙත්වා පුන වුතත නති. ‘සිසම්’නති කිමත්ථං වුතතං? භොගි ඉද්ධි ත්‍යාදිසු සහෙනසු අනපුංසකෙසු සිවිහතනියාභාවා ඉමිනා රසසාපඡ්ඡනං න භොගී ති ඤපනත්ථං වුතතං. “අනපුංසකානි”ති කිමත්ථං වුතතං? සුඛකා දියුනනත්‍යාදිසු සතිපි සිවිහතනිලති අනපුංසකාන මහාවා ඉමිනා රසසාපඡ්ඡනං න න භොගීති ඤපනත්ථං වුතතං.

86. උභාදිනො නමිත්තං.

තිපදමිදං, උභාදිනොති අවධිතිදෙදසො, නන්ති කාරිතිදෙද සො, ඉනනන්ති කාරියතිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=මිඛිසුතනති දට්ඨ බ්බං. ඉධ ආදිග්ගහණෙන පකාරත්ථාවාචකතා සදිසඅකුරවයස ඕඛ්‍යා සමගතිතා. “උභාදිනො”ති කිමත්ථං වුතතං? උභයෙසනතා දිසු සතිපි නං විහතතිලති උභාදීනමහාවා ඉමිනා නංවචකසස ඉනනා න භොගීති ඤපනත්ථං වුතතං. එත්ථ ච “උභාදීනමහාවා”ති මිඤ්ඤෙසොභගසද්දෙ අකුරවතතතතා න ආදිග්ගහණෙන ගති තොති අධිපජායො. රූපසිඛිගමන සබ්බතාමහාවෙන වුතතනති.

87. ඉණ්ණ මිණ්ණත්තං නීති සබ්බකාගි.

තිපදමිදං, ඉණ්ණමිණ්ණත්තනති කාරියතිදෙදසො, නීතිති අවධිතිදෙදසො, සබ්බකාගිති තබ්බිසෙසනතිදෙදසො සඤ්ඤ=පෙ= මිඛිසුතනති දට්ඨබ්බං. ඉධ ච නිසද්දෙ පරසද්දෙයොගාවධිභූතතා න සබ්බෙයවාවකො, අථබ්බො සබ්බකාසද්දාවාවකො, තස්මා “නී තො”ති එකවචනෙන වතනබ්බෙ කස්මා නීතිති වුතතනති? සචං, තථාපි යෙ සබ්බකාසද්දෙ තිසබ්බෙයවාවකා තෙ නියමෙන බහුවච නතනාති ඤපනත්ථං නීතිති වුතතං. අථවා “එතිමාසං”චිග්ග සබ්බෙ යවාවකසස උද්ගරණසස අනුකරණපතා තීතිති වුතතං. නීතිති කිමත්ථං වුතතං? මිනනනත්‍යාදිසු සතිපි සබ්බකාසද්දෙ තිසබ්බකාගා භාවා ඉමිනා නංවචකසස ඉණ්ණං ඉණ්ණත්තනං ආදෙසා න භො නතීති ඤපනත්ථං වුතතං.

88. යොසු කතනිකාරලොපෙසු දිසං.

තිපදමිදං, යොසුති නිමිතසත්තනීතිදෙදසො, කතනිකාර ලොපෙසුති තබ්බිසෙසන නිදෙදසො, අථවා යොසුති භාවලකකණ වනතසත්තමිතිදෙදසො, කතනිකාරලොපෙසුති භාවලකකණ සත්තමිතිදෙදසො, දිසනති කාරියතිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=මිඛි සුතනති දට්ඨබ්බං.

“සරලොපො” න්‍යාදිසුතනතො මණ්ඩුකගතිකවසෙන කාරි ඉධානුවතනති. ඉධ සබ්බසද්දෙන නිලිබ්බසර් ගතිනා. “යොසු”ති කිමන්ථං වුතනං? අග්ගිනාන්‍යාදිසු සනෙතසුපි සබ්බසරෙසු කතනිකාරලොපානං යොනමහාවා ඉමිනා දිසං නාපඤ්ඤෙනි ඤපනන්ථං වුතනං. යොවමනෙති ච විනා කතනිකාරලොපානමහාවා “යොසව්”ති වමනෙන තෙසං ගහණං හොතිති. “කතනිකාරලොපෙසව්”ති කිමන්ථං වුතනං? ඉන්ධිසො න්‍යාදිසු සනෙතසුපි යොසු කතනිකාරලොපානමහාවා ඉමිනා දිසං නාපඤ්ඤෙනි ඤපනන්ථං වුතනං. “කවචදිවජ්ඣනතරුනං දිසරසාපඤ්ඤෙසුචා”ති ඉමිනා සුතෙන න දිසභාෂෙව සිබ්බෙපි පුනාරන්ත ඉමියං සුතනසං ගහණං කිං පයොජනං? අථවා “සපතො ච යොනං ලොපො”ති ඉමියං සුතනසානනතරෙ ඉමසමිං වුතෙන විභතතිවිපරිණාමෙන “යොසු”ති අනුවතනනතො “කතනිකාරලොපෙසු”ති එතතකෙ වුතෙන සිබ්බෙපි “යොසු”ති පදසං පුනගහණං කිමන්ථනති? දිස භාවසං නිවච්චිපනන්ථනති.

89. සුතංගිසු ච.

චිපදම්දං, සුතංගිසුති නිමිත්තසහනමිතිද්දොසො, වාති නිව තනාපනාවධාරණිතිද්දොසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතනනති දච්ඡිබ්බං. විභතතිකකමානුලොමෙන “ගිතංසුසුචා”ති වතනබ්බෙ එක සං සු වචනසං ලොපනිවාරණන්ථං සුබ්බවාරණන්ථං චා එවං වුතනනති. “එතෙසව්”ති කිමන්ථං වුතනං? අග්ගිනාන්‍යාදිසු සනෙතසුපි සබ්බසරෙසු එතෙසං සුතංගිනමහාවා ඉමිනා න දිසමාපඤ්ඤෙනි ඤපනන්ථං වුතනං. අවධාරණන්ථනති සුතනසං නිවතනන්ථං. නිවතනනඤ්ඤා “සුතිඤ්ඤාපෙ”ති සුතන මපෙකකාය සුතිසු පරෙසු අකාරනෙතෙසෙව හොති, තෙන සුඤ්ඤාසු සුඤ්ඤාති න්‍යාදයො පයොගා හොනතිති. රුපසිතියමපන වසද්දගහණ මිකාරුකාර නං කචි නිවතනනන්ථනති.

90. පඤ්චාදීනමතනං.

චිපදම්දං, පඤ්චාදීනනති අනනාපෙකඤ්ඤා කාරිතිද්දොසො, අනතනති කාරියතිද්දොසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතනනති දච්ඡිබ්බං. එන්ධිගහණෙන අධාරසනා සබ්බසං ගහෙනබ්බං. ඉමිනා සුතෙන න කතරුපං පුබ්බරුපෙන කිං විසිට්ඨනති? සච්චං, තථාපි “සුතංගිසුච, සුතිඤ්ඤාපෙ”ති එතෙසං සුතනානං නිවාරණන්ථං වුතනනති, ඉධ ච අකාරනති අවඤ්ඤා කතමා “අතන”නති භාවපඤ්ඤා යෙන වුතනනති? මනසි කතමා අග “අතනමිති භාවනිද්දොසො”ති

අදි. පඤ්චාදිනමිති කිමත්ථං වුත්තං? මිසු න්‍යාදිසු සනෙතසුපි සු නංහිසු පඤ්චාදිනමභාවා ඉමිනා අනෙතා න අත්ත මාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං වුත්තං.

91. පතිසසිතීමහි.

මිපදමිදං, පතිසසාහි අත්තාපෙකකඡට්ඨි කාරිතිද්දෙසො, ඉති මනිති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිධිසුත්තනනි දඨ බ්බං. නනු ඉධ පතිසද්දො ඉත්තිමිගවාචකො කසමා “එතිමාසමි” හි ආදීති විය අවතො පුලලිමගවාසෙන වුත්තනනි? ඉකාරකාරිං අපෙකකාය එවං වුත්තං. වුත්තඤ්ච අත්ථබ්‍යාබ්‍යානො “පතිසසාහි පතිසස ඉකාරසස උපසිලෙසවසෙන වුත්තං තෙන පතිසස අනෙතාති ආහා”ති. අඑවා සුත්තෙ පතිසද්දො අනුකරණසද්දත්තා න ඉත්තිමිගවාචකො. අඑවො සද්දපදත්ථකත්තා පුලලිමගවාච කො, කසමා තපපතිරුපෙන වා වාචකානුරුපෙන වා වත්තබ්බ නති. ඉතිමනිති කිමත්ථං වුත්තං? ගහපතිති එත්ථ සතිපි පතිසද්දො ඉතිපථවමයසාහාවා ඉමිනා පතිසස අනෙතා අත්තං න ආපජ්ජ තෙති ඤාපනත්ථං වුත්තං.

92. නතුසසනො යොසු ව.

වතුපදමිදං, නතුසසාහි අත්තාපෙකකඡට්ඨිතිද්දෙසො, අ නෙතාති කාරිතිද්දෙසො, යොසුති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, වා හි සමුච්චයතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. උච්ච යෙකදෙසත්තා “නතු”හි සංයොගෙන සග වුත්තං, මමකාරුතං සාධාරණවසෙන “අත්තු”හි උච්චාරිතබ්බං. සතිපි යොනිමිත්තෙ මග්ගහණෙන වුත්තානුත්තාතං සමුච්චයත්තා සු නංහිතිමිත්තාති අනුවත්තනනි, “අඤ්ඤසු වචනෙසු අංනාසමාසමිංසු අත්තඤ්චා”හි එත්ථ මසද්දෙන “සබ්බසස වා අංසෙසු”හි එවමාදීති වුත්තකාරිම පෙකබ්‍යි. නනු ඡට්ඨියා අත්තාපෙකකත්තා “නතුසස යොසු වා”හි එත්තකෙ වුත්තෙපි සිජ්ඣති, කසමා අත්තසද්දො ගතිතොති? ආග “අත්තග්ගහණෙනා”හි ආදි.

93. සබ්බසස වා අංසෙසු.

මිපදමිදං, සබ්බසසාහි සමකකඡට්ඨිකාරිතිද්දෙසො, වාහි වික පනත්ථතිද්දෙසො, වචනවිභාසා නිද්දෙසො තිපි, අංසෙසුති නිමි ත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ සබ්බග්ගහණං අත්තග්ගහණනිවත්තනත්ථං. ඉදං සුත්තං පුමනපුං සකවාචකං මනතුපථවමයං යෙව විද්ධාති. “සතිමත්ත”නනි වාග්ග හණ්ඨලං “නතුසසනො යොසු වා”හි සුත්තෙ වග්ගහණෙන.

සඛිතණ්භාති. “එතෙසව්”ති කිමඤ්චං වුත්තං? සහිමා ත්‍යාදිසු සති පි නතුප්පච්චයෙ එතෙසං අංසවචනානං අභාවා ඉමිනා නතුප්පච්චයස්ස අත්තං න භොතිති සදුපනඤ්චං වුත්තං.

94. සිමහි වා.

ඵපදමිදං, සිමහිති නිමිත්තසත්තම් නිදදෙසො, වාති විකප්පනඤ්ච නිදදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අනන්තරසු තෙන සතිපි මාග්ගහණේ ඉධි මාග්ගහණං සබ්බග්ගහණස්ස නිවත්තනඤ්චං, තතො හි මාග්ගහණේ වත්තමානෙ සබ්බග්ගහණෙවි වත්තතිති. රූපසිඛියමපන පුන මාග්ගහණකරණං හිමවත්තසද්ධතො අඤ්ඤාඤ්ච අත්තනිසෙධනඤ්චනනි වුත්තං.

“හිමවත්තොච පබ්බතො පඤ්ඤවත්තො ජුතිකුරු,
ගතිමත්තො සතිමත්තො ඛිතිමත්තො ච යො ඉසි”ති.

පයොගා සන්ති. ඉදං සුත්තං පුලලිමෙත විද්ධාති. වාති කිමඤ්චං වුත්තං? සහිමා ත්‍යාදිසු සතිපි නතුප්පච්චයෙ වාසදෙන නිවාරිතත්තා ඉමිනා අත්තං න භොතිති සදුපනඤ්චං වුත්තං.

95. අග්ගිසසිති.

ඵපදමිදං, අග්ගිසසිති අත්තාපෙකකප්ඵසිතිදදෙසො, ඉතිති කාරියතිදදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉදං හි සුත්තං. “මාභුලාදීනමානන්ත මිකාරෙ”ති ඉමස්ස පුරෙ වා පච්ඡා වා වත්තබ්බං, කසමා අත්තකාරියාධිකාරෙ වුත්තනනි? සිවචනස්ස මාග්ගහණස්ස මාත්‍රවත්තනඤ්චනනි. වාති කිමඤ්චං වුත්තං? සතිපි අග්ගිසසිතො වාසදෙන නිවාරිතත්තා ඉමිනා ඉති න භොතිති සදුපනඤ්චං වුත්තං.

96. යොසවකතරසොසාජේකා.

ඵපදමිදං, යොසුති නිමිත්තසත්තම් නිදදෙසො, අකතරසොසාති තබ්බිසෙසන නිදදෙසො, කොති කාරිතිදදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. “යොසව්”ති කිමඤ්චං වුත්තං? අග්ගිසු ත්‍යාදිසු සතිපි අකතරසො කො යොනමභාවා ඉමිනා කො අත්තං නාපඡ්ඡතෙති සදුපනඤ්චං වුත්තං. “අකතරසො”ති කිමඤ්චං වුත්තං? දණ්ඨෙනා ත්‍යාදිසු සතිපි යොපරෙ කො අකතරසොස්සාභාවා ඉමිනා අත්තං නාපඡ්ඡතෙති සදුපනඤ්චං වුත්තං. “කො”ති කිමඤ්චං වුත්තං? ජනනිකො ත්‍යාදිසු සතිපි යො පරෙ අකතරසො කොස්සාභාවා ඉමිනා අත්තං නාපඡ්ඡතෙති සදුපනඤ්චං වුත්තං.

97. වෙවොසු ලො ව.

නිපදම්දං, වෙවොසුනි නිමිත්තසත්තම් නිද්දෙසො, ලොනි කාරී නිද්දෙසො, වානි අනුකඛිඤ්ඤානිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තන නිද්දෙසො, “අකතරසො”නි කිමන්. වුත්තං? සමමනුමො ත්‍යාදිසු සතිපි වොපරෙ ලෙ අකතරසොසොභාවා ඉමිනා අත්තං නාපජ්ඣතෙහි ඤාපනන් වුත්තං. “එතෙසි”නි කිමන්. වුත්තං? හෙතුනා ත්‍යාදිසු සතිපි අකතරසො ලෙ එතෙසං වෙවොසු මහාවා ඉමිනා අත්තං නාපජ්ඣතෙහි ඤාපනන් වුත්තං.

98. මාතුලාදීන මානනම්කාරෙ.

නිපදම්දං, මාතුලාදීනනි අනාපෙකකප්පිනිද්දෙසො, ආ නතනනනි කාරීනිද්දෙසො, ඊකාරෙති නිමිත්තසත්තම් නිද්දෙ සො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ ආදිසද්දෙන ඊප පවයෙ අසති පුලලිඛිත වාචකභාවෙන සදිස පඨොනා සඛිග්ගනනි, න අකර්තව්‍යසදිසා, තෙන අකර්මයානි කිං උද්ගරණානි ආති නානි “මාතුලාදීන මානම්කාරෙ”නි වුත්තෙ යෙව සිධි කසමා තතප්පවයො ගතිනොති? මනසි කථා ආහ “ආනතග්ගනණෙ නා”නි ආදිං. එන් හි ආනසද්දෙ අභිනනභාවෙන වුත්තො, තතප්ප වයො යෙව අධිපෙසතො.

99. සමාහිසම්නනං මහාහිමති වා.

නිපදම්දං, සමාහිසම්නනනි ආදෙසාපෙකකප්පිනි කාරීනිද්දෙ සො, මහාහිමති කාරීනිද්දෙසො, වානි විකප්පනන් නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ “හි සමාහිසම්නන”නි වත්තබ්බෙ පටිපාටියා අවතා එවං වට්ඨනං සමාවට්ඨනසං “දීසො රෙති”නි සුත්තසංචුචත්තනන්. “සබ්බතො”නි කුතො ආහත නති? “ධාතු ලිඛිතෙහි පරං පවචයා”නි වුත්තනතො සබ්බෙ විහනති පවචයා ලිඛිතො පරං ගොනතීති ඤාපනන්. “සබ්බතො” නි වුත්තං. නන් සබ්බතො ලිඛිතො. නනු ව සබ්බලිඛිතො සමාහි සම්නනං මහාහිමති වා ආදෙසා න ගොනතීති? සච්චං තථාපි සබ්බං පුම නපුංසකලිඛිතං සඛිග්ගනිත්වං එවං වුත්තං, සප්පදෙසො තෙන් සබ්බසද්දෙති. “සමාහිසම්නන”මිති කිමන්. වුත්තං? චණ්ණමනන න්‍යාදිසු සතිපි සබ්බලිඛිත සමාහිසම්නනමහාවා ඉමිනා මහාහි මති ආදෙසා න ගොනතීති ඤාපනන් වුත්තං.

100. න නිමෙහි කතාකාරෙහි.

නිපදම්දං, නානි පටිසෙධනනිදේශසො, නිමෙහිනි අවධිනිදේශසො, කතාකාරෙහිනි තබ්බිසෙසනනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසු නතනනි දට්ඨබ්බං. “කතාකාරෙහි”නි කිමත්ථං වුත්තං? නමහා ත්‍යාදිසු සන්තොසුපි නිමෙහි සමායම්සු කතාකාරස්සාභාවා ඉමිනා මහා මහි ආදෙසා න න හොනනිති ඤපනත්ථං වුත්තං.

101. සුභිසංකාරො ඵ.

නිපදම්දං, සුභිසුභි නිමිත්තසත්තම් නිදේශසො, අකාරෙහි කාරීනිදේශසො, ඵනි කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසු නතනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ “සිසුසු”නි පටිපාටියා අවතා ඵචං වචනෙ කාරණං හෙ ඵා වුත්තං. ඉදං හි “අකාරෙ”නි වුත්තතතා පුමනපුංසකාකාර නෙතසෙව විහිතං. සාමඤ්ඤාන වුත්තෙපි අවයවඅකාරෙව ගහෙතබ්බො.

102. සබ්බනාමානං නමහි ව.

නිපදම්දං, සබ්බනාමානනනි අවයවාපෙකානිජට්ඨිනිදේශසො, නමෙහිනි නිමිත්තසත්තම් නිදේශසො, වානි ඵකාරානුකඤ්ඤානනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසු නතනනි දට්ඨබ්බං. ඉදංපි මිලිභගසබ්බනා මෙසෙව විහිතං. “සබ්බනාමාන” මිති කිමත්ථං වුත්තං? බුඩ්ධාන නත්තාදිසු සතිපි නමහි සබ්බනාමානමභාවා ඉමිනා ඵකාරො න හොනනිති ඤපනත්ථං වුත්තං. “අකාරෙ”නි කිමත්ථං වුත්තං? අමුස නත්තාදිසු සන්තොසුපි සබ්බනාමෙසු අකාරස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනත්ථං වුත්තං.

103. අතො නොන.

නිපදම්දං, අතොනි අවධිනිදේශසො, නානි කාරීනිදේශසො, ඵනානි කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසු නතනනි දට්ඨබ්බං. ඉධාපි අතොනි සාමඤ්ඤාන වුත්තෙපි අවයවාකාරෙව ගහෙ තබ්බො. අකාරෙ ඵතස්ස අතෙහි අ ඉති විග්ගහෙන වා අකාරනත ලිභං ගහෙතබ්බං. තෙනාන නත්තාදිසු “අකාරනතො ලිභන මහා”නි. “සුභිසංකාරෙඵ”නි සුත්තතො හි අනුවතනමානෙ සිමෙපි “අතො”නි කිමත්ථං වුත්තනනි? කාරිය නිවත්තනත්ථනනි “අතො”නි කිමත්ථං? බුඩ්ධා ත්‍යාදිසු සතිපි නාවිභනමහි අකාරස්සාභාවා ඵනාදෙසො නහොනිති ඤපනත්ථං වුත්තං.

104. සො.

චිපදම්දං, සිති සමකුඤ්ඤාකාරිනිද්දෙසො, චිති කාරිතනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං. සිති එත්ති “නෙතා”ති එත්ති චිත “සබ්බාසමාචුසො” ත්‍යාදිසුත්තන ආදිසද්දෙත ඡට්ඨිචිත තතිලොපො දඨබ්බො. පඨමාකාරිනිපි වදනති. චිති එත්ති පන සිලොපො, ත්‍යාසෙ පන සමාසපදනති මනසි කථා එකපදනති වුත්තං. ඉදම්පන පුලුච්ඡිතාකාරනෙතසෙව චිතිවං. විහිතං.

105. පො වා.

චිපදම්දං, සොති කාරිතනිද්දෙසො, වාති වචනිකචිතාසත්තිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං. නාවචනං “අතො නෙතා”ති සුත්තතො මණ්ඩුකගතිවසෙත අනුවත්තති. ඉදං හි සුත්තං “අතොනෙතා”ති ඉමස්සානන්තරං වත්තබ්බනති? න, “සො”ති එත්ති සුත්තන වාග්ගහණස්ස අතිවර්තනා. වාති කිම චං වුත්තං? පාදෙනවා ත්‍යාදිසු සතිපි අකාරතො නාවිතනිමති වාසද්දෙත නිවාරිතනා ඉමිතා සො ආදෙසො නොතීති ඤප නත්තං වුත්තං.

106. දීසොරෙහි.

එකපදම්දං, දීසොරෙහිති අවධිනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං. සමාති කාරි පන “සමාතිසම්මානං මහාභිමති වා”ති සුත්තතො මණ්ඩුකගතිවසෙතානුවත්තති. තස්සානුවත්තනෙ කාරණං හෙතා වුත්තං. “දීසොරෙහි” ති කිමත්තං? සුමිසමානාසාදිසු සතිපි සමාවචනෙ දීසොරෙහි අපරතො ඉමිතා සො ආදෙසො න හොතීති ඤපනත්තං වුත්තං.

107. සබ්බයොතිනමාච.

චිපදම්දං, සබ්බයොතිනනි සමකුඤ්ඤාකාරිනිද්දෙසො, ආ එති කාරිතනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං. ඉධ සබ්බග්ගහණං චිතනං පඨමාදුතිශායොවචනානඤ්ච ආදෙසති කාරුණද්දි ගහෙත්තං වුත්තං. කෙච් පන “ආච”ති පදං වාක්‍යනති කථා චිපදං සුත්තනනි වදනති, යථාසම්බන්ධනි විහතියානුකකා මෙන “යොතින”නති උච්චාරණානුකකමං. තත්ථායමධිපපායො, පඨමාවචනානං යොතිනං ආකාරදෙසො හොති, දුතිශාවචනානං යොතිනං එකාරදෙසො හොතීති. ඉදං හි සුත්තං “වමොදුදන්තා න”නති සුත්තං චිත චිතනං කාරිතං එකස්ස කාරිතස්ස වසෙත

වුතනනැති. “යථාසංඛාර” නැති යොනඤ්ච නිකඤ්ච පඨමාදුකියාකක මං. ඉඬ අනුවතනනවාසදො, වචනිතවිභාසජො, නව පුබ්බසු තෙන විය විකප්පනාජො, තෙනොව සුඛිකා දිසු නිව්චං හොති රු පාදිසු අතිවචං, අගගසො ත්‍යාදිසු එකතතං නහොතිති, වුතනඤ්ච.

“නිව්චමෙව ච පුලලිභෙග අතිවඤ්ච නපුංසකෙ
අසනතං කෙකි කතතෙන තු විධිං දීපෙති වාසුති” ති.

වාහි කිමජං? අගගසො ත්‍යාදිසු සතෙනසුපි අකාරතො යොනිසු වාසදොන නිවාරිතතතා ඉමිනා අකාරාදෙසො නහොතිති ඤප්ප නාජං. “යොනින” නති කිමජං? සුඛිකා ත්‍යාදිසු සතිපි අකාරෙ යොනින මහාවා ඉමිනා=පෙ=ඤප්පනාජං, “අකාරතො” ති කිම ජං? දුශ්චිතො ත්‍යාදිසු සතෙනසුපි යොනිසු අකාරතො අපර තතා ඉමිනා=පෙ=ඤප්පනාජං වුතනං.

108. සමාසමිනනං වා.

චිපදම්දං, සමාසමිනනනති ආදෙසාපෙකකිඡට්ඨිකාරිතිදො සො, වාහි විකප්පනාජනිදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිඛිසුතනනති දඨ බ්බං. ඉඬ සතිපි “සොවා” ති සුතනතො අනුවතනමානෙ වාග්ගන ණෙ කිමජං පුත වාග්ගනණං කතනති? “සබ්බයොනිනමාථ” ති එජ අනුවතනමානසා වාග්ගනණසා වචනිතවිභාසජනතා තනතිවතනනාජං කතනති. ආඨකාරතං අනුකම්පනාජනතිපි වදනති. “අකාරතො” ති කිමජං? දුශ්චිතා ත්‍යාදිසු සතෙනසුපි සමාසමිසු අකාරතො අපරතතා ඉමිනා ආඨකාර න හොනතිති ඤප්පනාජං වුතනං.

109. ආය වතුජෙකචචනසා තු.

චිපදම්දං, ආයාති කාරියතිදොසො, වතුජෙකචචනසාති ආදෙසාපෙකකිඡට්ඨිකාරිතිදොසො. තුති සමුච්චයතිදොසො, ස ඤ්ඤා=පෙ=චිඛිසුතනනති දඨබ්බං. එජ ති “ආයො” ති වතනබ්බ සුමුචාරණජං අවිහනතිකචසෙන “ආයා” ති වුතනං. “අකාර තො” ති කිමජං? ඉඬිසා ත්‍යාදිසු සතිපි වතුජෙකචචනෙ අකාර තො අපරතතා ඉමිනා ආයාදෙසො නහොතිති ඤප්පනාජං. වතු ජෙති කිමජං? සුඛිකා මුඛ ත්‍යාදිසු සතිපි අකාරෙ වතුජෙකචචන වා ඉමිනා=පෙ=ඤප්පනාජං. “එකචචනසො” ති කිමජං? සුඛිකා ත්‍යාදිසු සතිපි වතුජෙකචචනෙ එකචචනසාභාවා ඉමිනා=පෙ= ඤප්පනාජං වුතනං. “වා” ති කිමජං? දුතා හොති සමණසා වා ත්‍යාදිසු සතිපි අකාරතො වතුජෙකචචනෙ වාසදොන නිවාරි

තතතා ඉමිනා=පෙ=ඤ්ඤාපනන්. ඉධ හි අනුචතතනවාසඥා කව
තො “ස්ඤ්ඤා භොති”ති එස් භුසඥෙන න්. කාරියං සමුවෙති,
තෙන කිමස්ස නතසාදිසු න්. ආදෙසො භොතිති.

110. තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහි.

පඤ්චපදමිදං, තයොති තබ්බසෙසන නිදදෙසො, කාරියති
දෙදසොවා, නාති පටිසෙධ නිදදෙසො, එවාති නිවතනාපනාවධා
රණ නිදදෙසො, වාති අනුකඛිස්සනිදදෙසො, සබ්බනාමෙහිති අව
ධිතිදෙදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තනනි දඬබ්බං. එස් හි එවග්ග
භණං සබ්බද්ධි ඉදං පටිසෙධනං න භොතිති ඤ්ඤාපනන් වුත්තං.
තෙන පුබ්බාදිති සමාසමිනනං ආ එ ආදෙසො ච භොනති, වග්ගභ
ණං සමාසමිනනං අනුකඛිස්සනන්. ආඑ කාරියෙ හි ගතිතෙ යොති
යොපි අනුචතතනාසං තනතිවතතනන්. වසද්දග්ගභණෙන සමා
සමිනනං අනුකඛිස්සනං කරෙති. නාසෙස පන අකාරානුකඛිස්සනන්
නාති වුත්තං. රූපසිඤ්ඤා චග්ගභණං කන්ථි පටිසෙධතිවතතන
න්. තෙන පුබ්බාදිති සමාසමිනනං ආඑ වා භොනතිති වුත්තං.
සබ්බනාමෙහිති කිමන්? පාපා තසාදිසු සනෙතසුපි සමාසමිසෙසු
සබ්බනාමානමහාවා ඉමිනා තයො ආදෙසො නෙව භොනතිති
ඤ්ඤාපනන්.

111. සතො නාදීනං.

විපදමිදං, සතොති අවධිතිදෙදෙසො, නාදීනනති ආදෙසාපෙකක
ඡවසිකාරිතිදෙදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං. එස්හි
ආදිසද්දසං පකාරන්ථාවකතතා එකවචනභාවෙන සදිසා නාස
සමාදිපඤ්ඤාවිභතතිසො ගහෙනබ්බා. සනෙතසුපි අනන්තර සුත්ත
තො අනුචතතමානෙසු තිසු කාරියෙසු “ආය වතුන්ථකවචනසං
තු”ති ඉතො එකවචනසං අනුචතතනතො තසං කාරියභුතො ආ
යාදෙසො යෙව අනුචතතති. සතො හි කිමන්? රහනියා තසාදිසු
සනෙතසුපි නාදිසු එකවචනෙසු සතො අභාවා ඉමිනා ආයාදෙසො
න භොතිති ඤ්ඤාපනන්. “නාදීන”මිති කිමන්? කඤ්ඤා නතසාදිසු
සතිපි සතො එකවචනෙ නාදීනමහාවා ඉමිනා=පෙ=ඤ්ඤාපනන්.
එකවචනානමිති කිමන්? සබ්බාසු තසාදිසු සනෙතසුපි සතො
නාදිසු විභතතිසු එකවචනානමහාවා ඉමිනා=පෙ=ඤ්ඤාපනන්.

112. පතො යා.

විපදමිදං, පතොති අවධිතිදෙදෙසො. යාති කාරියතිදෙදෙසො,
සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං. “නාදීන”මිති කිමන්? රහනියා
තසාදිසු සතිපි පතො එකවචනෙ නාදීනමහාවා ඉමිනා යාදෙසො

න හොතිති ස්‍යුපනාන්. “පතො”ති කීමන්? කාශ්‍යාස්‍ය න්‍යාදිසු සතෙනසුපි නාදිසු එකවචනෙසු පස්‍යාභාවා ඉමිනා=පෙ=ස්‍යුපන න්. “එකවචනාන”මිති කීමන්? රනනින නනාදිසු සතෙනසුපි පතො විභතතිසු නාදිනං එකවචනානමභාවා ඉමිනා=පෙ=ස්‍යුප නන්.

113. සබ්‍යතො ගසෙස වා.

චතුපදමිදං, සබ්‍යතොති අවධිනිදේශසො, ගසෙසාති ආදෙසා පෙක්ඛන්තසිකාරිනිදේශසො, එති කාරියනිදේශසො, වාති සමුවචය නිදේශසො, නිවතනනනිදේශසොනිපි වදනාති, සඤ්ඤා=පෙ=මිධි සුභතනනි දඬබබං. එන් හි “සබ්‍යතො”ති අවධිං පසස්‍යිතො පසදෙස සයමෙව නිවතනති, තසමා වාසදෙන නිවතනනනිවචං නන්, සමුවචයන්තො එව සුප්පති “වනපපගුමෙබ්”ති ආදිපයො ගසෙස ධිතනතා. තෙනාන රූපසිඛියං “වාසදෙන අඤ්ඤාසමාපි කපි එකාරෙ, යථා “හදනෙන ඉසෙ”ති. සබ්‍යදෙස අකාරනන නතා “සබ්‍යතො”ති වනනබ්‍යෙපි සුබ්‍යවාරණන්. දිසං කන්තා “සබ්‍ය තො”ති වුතනං. එති එන්තපි අ ආ ඉ ඊ එති වතනබ්‍යෙ කමෙන පුබ්‍යසාරනං ලොපෙන එති වුතනනනි දඬබබං.

114. සතෙ ව.

තිපදමිදං, සතොති අවධිනිදේශසො, එති කාරියනිදේශසො, වාති සමුවචය නිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිධිසුභතනනි දඬබබං. එන් හි එකාරනනනං අකාරදිසෙසකාරියනිවතනනන්. වසදුගන හණෙන පන පතොපි ගසෙස එකාරෙ හොති, යථා “හොති සබ්‍ය රූපසිතෙ දෙවසිතෙ”ති ආදි. “න අමාදිතො”ති වුච්චමානනතා වග්ගහණමපන “අසො රසසමෙකවචනසොසවපි වා”ති එන් විග් අවධාරණන්තනි වචනං න සුතනං.

115. න අමමාදිතො.

තිපදමිදං, නාති පටිසෙධනනිදේශසො, අමමාදිතොති අවධි නිදේශසො. සඤ්ඤා=පෙ=පටිභාසා සුභතනනි දඬබබං. එන්තදිසද්ද සස පකාරන්තනා අමමාදිතො, අනනාතාසද්ද මානුසද්දපරියා යාති වෙදිතබ්‍යා. “අමමාදිතො”ති කීමන්. හොති කාශ්‍යාස්‍ය න්‍යාදිසු සතිපි ගෙ අමමාදිතො අපරනනා ඉමිනා එකාරදෙසො න න හොතිති ස්‍යුපනාන්.

116. අකතරයා ලතො යව්‍යාලපනස්ස වෙවො.

චතුපදමිදං, අකතරයානි තද්විකේසකනිද්දෙසො, ලතොති අවධිනිද්දෙසො, යව්‍යාලපනස්සානි සමිකිඤ්ඤිකාරිනිද්දෙසො, වෙවොති කාරියනිද්දෙසො. සඤ්ඤා=පෙ=මිධිසුතතනනි දද්ධිමං. නනුවෙහ වීනා “අකතරයා ලතො”ති වචනෙන “සොස්සකතර සෙසා කො, වෙවොසු ලොවා”ති ඉමෙසං අනන්තරං “තතො යව්‍යාලපනස්ස වෙවො”ති වුතෙන යෙව අකතරයා ලතො යව්‍යාලපනස්ස වෙවො ආදෙසා හොනනිති අධිපෙයතතො සිජ්ඣනිති? සිජ්ඣනි, තථාපි “මාතුලාදීනමානතනමිකාරො”ති එතථ අකතරයාගහණං ලග්ගහණඤ්ච වතතතෙ, තෙන මාතුලාදීනං අකතරයො ලො ආනතනමාපජ්ජතෙති අතං වතතං සතකුණෙය්‍ය තනතිවතතනතං. පුත වුතතං, අධිකාරෙ හි නියමෙති. “අකතරයා”ති කිමතං? සසමභූවො ත්‍යාදිසු සතිපි යව්‍යාලපනපරෙ ලෙ අකතරයාසාභවා ඉමිනා වෙවො ආදෙසා න හොනනිති ඤපනතං. “ලතො”ති කිමතං? ඛෙය්‍යො ත්‍යාදිසු සතිපි යව්‍යාලපනපරෙ අකතරයාලසාභවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනතං, ‘යව්‍යාලපනස්ස’ති කිමතං? නෙ හෙතිවො නෙ ගිකිඤ්ඤිකාරි ත්‍යාදිසු සතිපි යොපරෙ අකතරයො ලෙ ආලපනසාභවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනතං.

117. කිලතො සස්ස නො වා.

චතුපදමිදං, කිලතොති අවධිනිද්දෙසො, සස්සානි සමිකිඤ්ඤිකාරිනිද්දෙසො, නොති කාරියනිද්දෙසො, වාති විකප්පනතනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිධි සුතතනනි දද්ධිමං. අනන්තරසුතෙන ලග්ගහණෙ විජ්ජමානෙපි පුත ලග්ගහණං කිමතං? අකතරයාගහණ නිවහනතනං. තතො හි ලග්ගහණෙ අනුවතනමානෙ අකතරයාගහණෙවි අනුවතෙතය්‍යානි ආසඛකා සියාති තනතිවතතනතං. පුත වුතතනති. “සස්ස”ති කිමතං? ඉමිනා ත්‍යාදිසු සතෙනසුපි කිලෙසු සස්සාභවා ඉමිනා නො ආදෙසො න හොනනිති ඤපනතං. “කිලතො”ති කිමතං? සුපිසස්සා ත්‍යාදිසු සතිපි සවිහතනි භි කිලානමභවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනතං.

118. සපතො ච යොනං ලොපො.

චතුපදමිදං, සපතොති අවධිනිද්දෙසො, වාති අනුකඤ්ඤනිද්දෙසො, යොනනති සමිකිඤ්ඤිකාරිනිද්දෙසො, ලොපොති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිධිසුතතනනි දද්ධිමං. එත හි

චග්ගහණං කුලග්ගහණං භුක්ඛසිනන්දං, නනු අනන්තරෙ වුත්ත තතා අනුවත්තති කසමා නකත්තබ්බන්ති? තං න. “සපතො”ති වුත්තත්තා තං දිස්වා නානුවත්තති තසමා අනුක්ඛසිතන්ති.

119. ලතො වොකාරො ච.

තිපදමිදං, ලතොති අවධිනිද්දෙසො, වොකාරොති කාරියනි ද්දෙසො, වාති නිවත්තාපනාවධාරණනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉධ හි වාසද්දෙ අනුවත්තති කසමා චග්ගහණෙන නිවත්තාපනං කත්තන්ති? අනුවත්තනවාසද්දෙ රූපවයං සාධෙති, තසමා අමු සුඤ්ඤාති එන් නිව්වනිවත්තාපනන්දං. කවන්දං චග්ගහණං කත්තං, අන්ධ්‍යාබ්‍යානෙ පන චග්ගහණෙන තො ව හොතිති වුත්තං, ඉධ ව රූපසිඬ්ඨියක්ඛා කාරග්ගහණෙන තො ව හොතිති වුත්තං.

ඉති නාමසාපසංසු සුභතනිද්දෙසවණණනායං.

පඨමො කණ්ණො.

120. අමහස්ස මමං සවිහන්තිස්ස සෙ.

චතුපදමිදං, අමහස්සාති සමබ්‍රහ්මචරිකාරිනිද්දෙසො, මම නති කාරියනිද්දෙසො, සවිහන්තිස්සාති තබ්බිසෙසන නිද්දෙසො, සෙති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. සවිහන්තිස්සාති එන් සාමඤ්ඤාන වුත්තොපි විහන්තිසද්දෙන නිමිත්තවිහන්ති එව ගහෙත්තබ්බා.

121. මයං යොමති පඨමෙ.

තිපදමිදං, මයන්ති කාරියනිද්දෙසො, යොමතිති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, පඨමෙති තබ්බිසෙසන නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විධි සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. “අමහස්සෙ” ති කිමන්දං? සුඤ්ඤා ත්‍යාදිසු සතිපි පඨමෙ යොමති අමහස්සාභාවා ඉමිනා මයං ආදෙසො න හොතිති ඤ්ඤපනන්දං. යොමතිති කිමන්දං? අහ න්‍යාදිසු සතිපි පඨමෙ පරෙ අමහස්සද්දෙ යොසාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤ්ඤපනන්දං. “පඨමෙ” ති කිමන්දං? අමහාක න්‍යාදිසු සතිපි යොපරෙ අමහස්සද්දෙ පඨමස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤ්ඤපනන්දං.

122. නතුස්ස නේතා.

චිපදමිදං, නතුස්සානි සම්බන්ධානිකාරිනිදෙසො, නේතානි කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. කිමන් මිද මුවනෙ? නත්තු “නතුස්සනේතා යොසුවෙ”නි සුත්තෙන උකාරස්ස අකාරං කථා “නේතා යොනමොතු”නි සුත්තෙන තුග්ගහණෙන යොවචනස්ස ඔකාරෙ කතෙ සිජ්ඣතී? සචං, තථාපි “සබ්බයොනික මා එ”නි සුත්තෙන අකාරතො යොවචනස්ස අකාරදෙසනිවත්තනන්ථං වුත්තං නිව්වදිපනන්ථං වා. “නතුස්සනි” කිමන්? සබ්බෙ සත්තා ත්ථාදිසු සතිපි පඨමෙ යොමනි නතුස්සා භාවා ඉමිනා නේතා ආදෙසො න හොතිති ඤපනන්ථං, “පඨමෙ”නි කිමන්? ගුණවනේතා ත්ථාදිසු සතිපි යොපරෙ නතුප්පච්චයෙ පඨමස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්ථං.

123. නතුස්ස පෙච වා.

නිපදමිදං, නතුස්සානි කාරියනිදෙසො, සෙති නිමිත්තසත්තමි නිදෙසො, වානි විකප්පනන්ථනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉදඤ්ච කිමන්මුවනෙ? නත්තු “නතුස්සනේතා යොසුවා”නි එන්ච චග්ගහණෙන උකාරස්ස අකාරං කථා “සාගමො සෙ”නි සුත්තෙන සකාරගමෙ කතෙ සිජ්ඣතී? සචං, තථාපි “ආය චතුසේකවචනස්ස තු”නි සුත්තෙන අකාරතො සකාරස්සා යාදෙසනිවත්තනන්ථං වුත්තං, “සෙ”නි කිමන්? සිලවා ත්ථාදිසු සතිපි නතුප්පච්චයෙ සස්සාභාවා ඉමිනා ආයාදෙසො න හොතිති ඤපනන්ථං.

124. ආ සිමති.

චිපදමිදං, ආනි කාරියනිදෙසො, සිමතිනි නිමිත්තසත්තමි නිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධි සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. කස්මා නෙහ වාසෙද්ද අනුවත්තනීති? “සිමති වානි” වුත්තනතා ඉමස්සානියතතා පාකවානි වදනති, යද්දෙවං අනන්තරසුත්තෙතපි වාග්ගහණං න කා තබ්බං හවෙය්සාති “ගුණවා ගුණවනේතා”නි රූපවයස්ස අතිද්විතතතා නානුවත්තනීති අමාකං බන්ති, නති පාළිඅභිකථාසු “ගුණ වනේතා සිලවනේතා”නි එකවචනනේතා අභීති. “නතුස්ස”නි කිමන්? සුඤ්ඤා ත්ථාදිසු සතිපි සිමති නතුස්සාභාවා ඉමිනා ආකාරදෙසො න හොතිති ඤපනන්ථං. සිමතිනි කිමන්? සිලව නේතා ත්ථාදිසු සතිපි නතුප්පච්චයෙ සිවචනස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්ථං.

125. අනනාපුංසකෙ.

විපදම්දං, අංති කාරිය නිද්දෙසො, නපුංසකෙති ආධාරසන්තම් නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුභතනනි දඬබබං. ඉධ පන රූපව යස්ස ඉවජ්ඣතතා මණ්ඩුකගතිකවසෙන වාසඥො අනුවතනති “සිම්බි”ති කිමන්? වණ්ණවතන න්‍යායදිසු සතිපි නපුංසකෙ නතුපව්වයෙ සිව්වනස්සාභාවා ඉමිනා අං ආදෙසො න හොතීති ඤාපනන්.

126. අවණ්ණො ව ගෙ.

තිපදම්දං, අවණ්ණොති කාරියනිද්දෙසො, වාති අනුකඛිසන නිද්දෙසො, ගෙති නිමිත්තසන්තම්නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධි සුභතනනි දඬබබං. අ එව්වණ්ණොඅවණ්ණොති වතතබ්බෙ වචන විපලාසවසෙන අවණ්ණොති බහුවචනං කතං. ඉධ වග්ගහණං අංකාරයං අනුකඛිසිති.

127. තොතිනා සසම්මානාසු.

විපදම්දං, තොතිනා ති කාරියනිද්දෙසො, සසම්මානාසුති නිමි ත්තසන්තම්නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුභතනනි දඬබබං. ඉධ පන රූපවයස්ස ඉවජ්ඣතතා මණ්ඩුකගතිකවසෙන වාසඥො අනුව තනති. විභතතානුකකමෙන “තාතොති නාසසම්මානාසු”ති වතත බ්බෙපි වාචාසිලිඬන්. එවං චුතතනනි දඬබබං. “එතෙසව්”ති කිම න්? ගුණවා ත්‍යාදිසු සතිපි නතුපව්වයෙ එතෙසමභාවා ඉමිනා තොතිනා ආදෙසො න හොතීති ඤාපනන්.

128. නමහි තං වා.

තිපදම්දං, නමහිති නිමිත්තසන්තම්නිද්දෙසො, තනති කාරිය නිද්දෙසො, වාති විකප්පනන්තිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුභත නනි දඬබබං. ඉධ සතිපි අනුවතනමානෙ වාග්ගහණෙ පුතවාග්ග හණකරණං නතුපව්වයස්ස නිවනතනන්ති. අනන්තරසුභෙන න එකයොගං කත්වා වතතබ්බෙපි සුභතගරුභාවපරිහාරන්. හිනනසොගං කතං, නතුපව්වයස්ස වා පරියොසානන්. නමහිති කිමන්? ගුණවතොනා ත්‍යාදිසු සතිපි නතුපව්වයෙ තංවචනස්සා භාවා ඉමිනා තං ආදෙසො න හොතීති ඤාපනන්.

129. ඉමසිදම්සිසු නපුංසකෙ.

වතුපදම්දං, ඉමසාති සම්බන්ධිකාරිනිද්දෙසො, ඉදනති කාරියනිද්දෙසො, අංසිසුති නිමිත්තසන්තම්නිද්දෙසො, නපුංසකෙති ආධාරසන්තම්නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුභතනනි දඬබබං.

ඉධ නපුංසකයහනණං අනන්තරසුත්තවයෙ අනනුවත්තනතතා ඉධාපි නානුවත්තනීති මඤ්ඤිතා පුන කතං, අනන්තරසුත්තෙ නානුවත්තනීති ඤපනන්ථං වුත්තනනීපි වදනති. නපුංසකෙති කිමන්ථං? ඉමං සුඤ්ඤ නත්තාදිසු සතිපි අංශිපරෙ ඉමසඤ්ඤ නපුංසකයාභාවා ඉමිනා ඉදං ආදෙසො න භොතීති ඤපනන්ථං.

130. අමුස්සාදුං.

චිපදම්දං, අමුස්සාති සමබ්බන්ධසිකාරීතිඤ්ඤෙසො, අදනති කාරියතිඤ්ඤෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනි දඬබ්බං. එන් අද නති සමුදයාදෙසො, යදි අවයවාදෙසො සියා “අමුස්සාමුදු”නති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය යථා “අමුස්ස මො ස”නති. “නපුංසකෙ”ති කිමන්ථං? අමුං ගුණින නත්තාදිසු සතිපි අංශිපරෙ අමුසඤ්ඤ නපුංසකයාභාවා ඉමිනා අදුං ආදෙසො න භොතීති ඤපනන්ථං.

131. ඉත්තිපුමනදුංසකසබ්බතං.

එකපදම්දං, කමමන්ථතිඤ්ඤෙසො, සඤ්ඤාපෙ=අබිකාර සුත්ත නති දඬබ්බං. ඉත්තිපුමනතා සබ්බතාති වත්තබ්බෙපි වචනියනදුං සකාපෙකම්‍ය සබ්බතනි නපුංසකවසෙන වුදනං.

132 යොසු චිනනං වෙ ව.

චතුපදම්දං, යොසුති නිමිත්තසත්තම් නිඤ්ඤෙසො, චිනනනති සමබ්බන්ධසිකාරී නිඤ්ඤෙසො, වෙති කාරියතිඤ්ඤෙසො, වානි සමුච්චයතිඤ්ඤෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනි දඬබ්බං. ඉධ “චිසති දසෙසු බා චිස්ස තු”ති එන් විය විස්සාති වත්තබ්බෙ “චිනන”නති බහුවචනුවාරණං වාදිසබ්බතාසඤ්ඤෙති බහුවචනමෙව භොතීති ඤපනන්ථං, අනුකරණං හි දුට්ඨං පරිච්චිතතාපරිච්චිතතවසෙන, තන් අනුකාරියං උදහරණං පරිච්චජ්ඣා අනපෙක්ඛිතා වුදෙතා සබ්බතාසඤ්ඤ පරිච්චිතතානුකරණං නාම යථා “සජස්ස වා, චිසති දසෙසු බා චිස්ස”තු ඉවෙච්චමාදි. අනුකාරියං උදහරණං අපරිච්චජ්ඣා අපෙක්ඛිතා වුදෙතා සබ්බතාසඤ්ඤ අපරිච්චිතතානුකරණං නාම, යථා “යොසු චිනනං වෙ ව” ඉවෙච්චමාදි. එවං භොත්තු, වාදි සබ්බතාසඤ්ඤෙති බහුවචනමෙව භොතීති වචනං න නියතං “වයං චයෙතා”ති එකවචනනායස්ස සබ්බතාසඤ්ඤා දිඬනතාති, න වය සමුභං අපෙක්ඛාය ආදෙසස්ස කතතතා, නති පාටිපදිකා වාදිකා සබ්බතාසඤ්ඤ එකවචනනතා අපථිති. “යොසු”ති කිමන්ථං? මිසුත්තා

දිසු සතීපි විසදෙදු යොනමහාවා ඉමිනා වෙ ආදෙසො න හොති ති ඤපනස්ථං. දුමෙති ආදිසු යොපරෙ නිමිත්තෙන සහ නා අං නාං පරෙසු නිමිත්තෙන විනා දුමෙ ආදි ආදෙසා හොන්ති.

133 නිවතුනාං නිසොචනසොචනසො චතාරො නිණිචතාරො.

විපදමිදං, නිවතුනානානි සමබ්බන්ධසීකාරිනිද්දෙසො, නි සොච=පෙ=චතාරොති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුත්තනානි දඬබ්බං. “යොසී”ති කීමත්? නිසුත්තාදිසු සත්තසුපි නිවතු සබ්බසාසදෙදු යොනමහාවා ඉමිනා නිසොච ආදි ආදෙසා න හොන්ති ඤපනස්ථං.

134 පඤ්චාදීනමකාරො.

විපදමිදං, පඤ්චාදීනානි අනාපෙකබ්බන්ධසීකාරිනිද්දෙසො, අකාරොති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුත්තනානි දඬබ්බං. ඉදං හි සුත්තං “සබ්බයොතිනමා ඵ”ති සුත්තස්ස නිවාරණස්ථං වු ත්තං. ආදිසද්දෙන අභාරසත්තා සබ්බසා ගහෙනබ්බා. පඤ්චාදීන මිති කීමත්? මෙ නිසොච නාදිසු සත්තසුපි යොසු පඤ්චාදීන මහාවා ඉමිනා අකාරාදෙසො න හොන්ති ඤපනස්ථං.

135 රාජස්ස රඤ්ඤාරාජිනො සෙ.

නිපදමිදං, රාජස්සානි සමබ්බන්ධසීකාරිනිද්දෙසො, රඤ්ඤ රාජිනොති කාරියනිද්දෙසො, සෙති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුත්තනානි දඬබ්බං, ඵස් හි රාජසද්දස්සො ගති තත්තා රඤ්ඤාති අවතො රාජස්සානි වුත්තං, පරිච්චතානුකරණ නානි දඬබ්බං.

136 රඤ්ඤං නමහි වා.

නිපදමිදං, රඤ්ඤානි කාරියනිද්දෙසො, නමහිති නිමිත්ත සත්තමිනිද්දෙසො, වාහි විකප්පනස්ථනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබි සුත්තනානි දඬබ්බං.

137 නාමහි රඤ්ඤං වා.

නිපදමිදං, නාමහිති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, රඤ්ඤාති කාරියනිද්දෙසො, වාහි විකප්පනස්ථනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසු ත්තනානි දඬබ්බං. අනන්තරසුත්තෙ සතීපි වාග්ගගණෙ ඉධ සුත

වාග්‍යනණකරණං උපරි නානුවතතනන්තී. නාමගීති කිමන්? රසෙද්දු ත්‍යාදිසු සතිපි රුජසද්දෙ නාචිභවතියා අභාවා ඉමිනා රසෙද්දු දෙසො න භොනතී ඤපනන්තං.

138 සම්මති රසෙද්දුරාජීනි.

විපදමිදං, සම්මති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, රසෙද්දුරාජීනි කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=චිබ්සුත්තනනි දඬබබං.

139. තුමහාමහාකං තයිමයි.

විපදමිදං, තුමහාමහාකනනි සමබ්‍රාමිජට්ඨිකාරිනිදෙසො, තයිමයිති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=චිබ්සුත්තනනි දඬබබං. ඉධ හි “තුමහාමහාන”නනි අට්ඨා “තුමහාමහාක”නනි වචනං අපරි චචතනානුකරණවසෙන වුත්තනනි දඬබබං. “තුමෙහ මජ්ඣිමො අමෙහ උත්තමො”ති පයොගානං දිඬත්තා ඉධ වාග්‍යනණං කාත බබනනි? න කාතබ්බං, “තුමෙහ මජ්ඣිමො”ත්‍යාදිසු සද්දවාචක පයොගත්තාති. “සම්මති”ති කිමන්? ඔ න්‍යායාදිසු සන්තොසුපි තුමහාමහසද්දෙසු සමිංචිභවතියා අභාවා ඉමිනා නයි ඉච්චාදයො න භොනතී ඤපනන්තං.

140. නිමහං සිමති ව.

නිපදමිදං, නිමහනනි කාරියනිදෙසො, සිමති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, වානි සමුච්චයනිදෙසො. සඤ්ඤ=පෙ=චිබ්සුත්තනනි දඬබබං.

141. තවමම සෙ.

විපදමිදං, තවමමාති කාරියනිදෙසො, සෙති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=චිබ්සුත්තනනි දඬබබං. ඉධ “සෙ”ති ඉමි නා එකවචනනොත්තපි සකාරවයං සබ්‍රහ්මණාති. “සෙ”ති කිමන්? තයිමයි ත්‍යාදිසු සන්තොසුපි තුමහාමහසද්දෙසු සමිභවතියා අභාවා ඉමිනා නව ඉච්චාදයො න භොනතී ඤපනන්තං.

142. තුයහං මයහද්දව.

විපදමිදං, තුයහංමයහනනි කාරියනිදෙසො, වානි අනුකඩ්ඪනනිදෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=චිබ්සුත්තනනි දඬබබං. කයමා පන වසද්දෙන සකාරානුකඩ්ඪනං කතං නනු සනිමිත්තං උපරි සුත්තො අංතිමිත්තං දිසවා නිවත්තනිති? න නිවත්තනී, කන්ථි නිමිත්තසා සතිපි අඤ්ඤනිමිත්තො අනුවත්තනතො යථා “නතුසානො

යොසු වා”ති. ඉදං හි සුතනං අනන්තරසුතෙනන ඵකයොගං කචා වතතබ්බෙපි සුතනගරුදෙසාපනගනථඤ්ච සුබ්බවාරණ ඤාඤ්ච භිනනගොගං කචා වුතනං.

143. තං මමමහි.

චිපදමිදං, තංමංචි කාරියනිද්දෙසො, අමහිති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතනනි දඬබ්බං.

144. තවංමමඤ්ච නවා.

චිපදමිදං, තවංමමනාති කාරියනිද්දෙසො, වාහි අනුකඤ්ඤා නිද්දෙසො, නවාහි විකප්පනඤ්චනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතන නති දඬබ්බං. වග්ගහණෙන නිමිත්තානුකඤ්ඤානෙනෙව අනන්තරසු තෙනන භිනනගොගකරණෙනෙව පරිභායෙ හෙඨා වුතෙනාති. යථා “තවමම සෙ, තුයාං මග්ගඤ්චා” ති ඉමාති අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකඛ වසෙන අනිච්චනාති විඤ්ඤායනාති. එවං ඉදංඤ්ච සුතනං “තංමමමහි”, ති සුතනාපෙකඛවසෙන අනිච්චනාති විඤ්ඤායනාති. කසමා පුත නවා ග්ගහණං කතනති? නවාසද්දෙස කදපි විභාසනේථාති ඤාපනඤ්චං කතං. වාසද්දෙස ව විභාසාසද්දෙස ව සමානනේථා, සච්චිසද්දෙස ව නවා සද්දෙස ව සමානනේථාති හි යෙහුග්ගවසෙන වුතනනාති. අථවා සනි මිතෙන තුමහසද්දෙස තවතුයනනාති රුපවග්ගෙව හොති, අංනිමි තෙන පන තං තවං නිං තුවනති රුපවතුකකං හොති තසමා න වාග්ගහණං කතනති.

145. නාමහි තයාමයා.

චිපදමිදං, නාමහිති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, තයාමයාති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතනනි දඬබ්බං.

146. තුමහසස තුවංචුමමහි.

චිපදමිදං, තුමහසසාති සමබ්බිජ්ජිකාරියනිද්දෙසො, තුවංචු නාති කාරියනිද්දෙසො, අමහිති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුතනනි දඬබ්බං. ඉධ පන තුමහසද්දග්ගහණං අමහස ද්දනිවතනනඤ්චං, පුත අංනිමිත්තග්ගහණං නානිමිත්තනිවතන නඤ්චං. කලිඛගරසසාති අනාදරනේ වතුඤ්ච, කලිඛගරමතනනාති අනේථා.

147. පදනො දුතියාවතුජීජට්ඨිසු වොනො.

තිපදමිදං, පදනොති අවධිනිද්දෙසො, දුතියාවතුජීජට්ඨිසු තිමිත්තසන්නමිනිද්දෙසො, වොනොති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඨබ්බං. එන්ති දුතියාවතුජීජට්ඨිසුති සාමඤ්ඤාන වුතෙතපි “තෙමෙකවචනෙසු”ති වක්ඛමාන තතා ඔහුවචනනනි විඤ්ඤායති. යද්ද පදසමාපරෙසං සවිභතති නං සබ්බෙසං භුමිනාමහසද්දනං නද්ද වොනො ඉවෙවනෙ ආදෙසා තොනති නවා, අමහසද්දෙපි නවාසද්දෙපි මණ්ඩුකගතිකවසෙ නානුවතතති, රජෙජනාති රජං. නවාති කිමන්? අමහාක නතාදිසු සනෙතසුපි දුතියාදිසු පරෙසු භුමිනාමහසද්දෙසු නවාස ද්දෙත නිවාරිතතතා ඉමිනා වොනො ආදෙසා නතොනතිති ඤප නන්. භුමිනාමහසමිති කිමන්? එනෙ තාදිසු සනෙතසුපි දුතියාදිසු භුමිනාමහසමහාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්. “පදනො”ති කිමන්? භුමිනාක නතාදිසු සනෙතසුපි දුතියාදිසු පරෙසු භු මිනාමහසද්දෙසු පදනො අපරතතා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්. “එනෙ සථි”ති කිමන්? භුමිනාතාදිසු සනෙතසුපි භුමිනාමෙහසු එනෙ සං දුතියාදිනං අභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්.

148. තෙමෙකවචනෙසු.

තිපදමිදං, තෙමෙති කාරියනිද්දෙසො, එකවචනෙසුති තිමි ත්තසන්නමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඨබ්බං. එන්ති එකවචනෙසුති සාමඤ්ඤාන වුතෙතපි “නාමති”ති සුතෙතන දුතියෙකවචනසං නිවාරිතතතා වතුජීජට්ඨිඑකවචනාති එව ගහෙතබ්බාති, තෙන හි දුතියගහගණං නානුවතතති. “පදනො” ති කිමන්? නමඤ්ඤානතාදිසු සනෙතසුපි වතුජීජාදෙකවචනෙ සු පරෙසු භුමිනාමෙහසු පදනො අපරතතා ඉමිනා නෙ ආදෙසො න තොනති ඤපනන්.

149. නාමති.

තිපදමිදං, නාති පටිසෙධනනිද්දෙසො, අමතිති තිමිත්තසන්න මිනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඨබ්බං.

150. වා තතියෙ ව.

තිපදමිදං, වාති විකප්පනන්තිද්දෙසො, තතියෙති තිමිත්ත සන්නමිනිද්දෙසො, වාති අනුකඤ්ඤානනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ් බ්බසුත්තනනි දඨබ්බං. “තතියෙ”ති සාමඤ්ඤාන වුතෙතපි “ඔහු

වචනෙසු වොනො”හි චක්කමානතතා එකවචනමෙව ගහෙතබ්බං, වග්ගහණං කාරියානුකඩ්ඪනන්ථං. “පදතො”හි කිමන්ථ? නයා කඨ නතතාදිසු සන්නෙසුපි නාපරෙසු තුමහාමෙහසු පදතො අපරතතා ඉමිනා භො ආදෙසො ආදෙසා න භොනතීති ඤපනන්ථං.

151. බහුවචනෙසු වොනො.

විපදමිදං, බහුවචනෙසුහි නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, වො නොති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං, පදතොති කිමන්ථ? තුමෙහති කඨ නතතාදිසු සන්නෙසුපි තතියා බහුවචනපරෙසු තුමහාමෙහසු පදතො අපරතතා ඉමිනා වොනො ආදෙසා න භොනතීති ඤපනන්ථං. “බහුවචනෙ”හි වත්තබ්බෙ බහුවචනෙසුහි චුත්තසං පයොජනං දසෙසතුං. “බහුවචනග්ගහණෙනා”හි ආදිමාග තන්ථ “බහුවචනග්ගහණෙනා”හි සුබහුවචනග්ගහණෙන.

152. පුමනතසංසා සිමති.

නිපදමිදං, පුමනතසංසාහි සමබ්බිජට්ඨිකාරිනිද්දෙසො, ආති කාරියනිද්දෙසො, සිමතීති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. සිමතීති කිමන්ථ? පුමානො තතාදිසු සතිපි පුමනෙහ සිවිහනතියා අභාවා ඉමිනා අකාරාදෙසො න භොනතීති ඤපනන්ථං.

153. අමාලපනෙක වචනෙ.

විපදමිදං, අනති කාරියනිද්දෙසො, අලපනෙකවචනෙහි නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. නනු ච සුත්තගරුඤ්ඤාපනගන්ථං. “අං ගෙ”හි වත්තබ්බනති? න, ගතිමිත්තසං අනිවර්තතතා. තෙනාග “අලපනෙ” තතාදි, නතා සෙ පන තබ්බාවකසද්දත්තර. නිදසංනන්ථනති චුත්තං. “අලපනෙ”හි කිමන්ථ? පුමා තතාදිසු සතිපි එකවචනපරෙ පුමසද්දෙ අලපනසංභාවා ඉමිනා අං න භොනතීති ඤපනන්ථං. එකවචනෙහි කිමන්ථ? හෙපුමානො තතාදිසු සතිපි අලපනෙ පරෙ පුමසද්දෙ එකවචනසංභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්ථං.

154. සමාසෙ ච විහාසා.

නිපදමිදං, සමාසෙහි ආධාරසත්තමිනිද්දෙසො, වාති අනුකඩ්ඪනනිද්දෙසො, විහාසාහි විකප්පනන්ථනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ වග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනන්ථං.

විභාසාහි කිමන්? ඉන්ද්‍රියමනසංසකාහි ත්‍යාදිසු සතිපි සමාසෙ ප්‍රමසද්දෙ විභාසාසද්දෙන නිවාරිතත්තා ඉමිනා ආ ආදෙසො න භොතිති ස්‍යපනන්.

155. යොසවානො.

ඵපදමිදං, යොසුති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, ආනොති කාරිය නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං.

156. ආනො සම්මති වා.

ඵපදමිදං, ආනොති කාරියනිද්දෙසො, සම්මතිති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, වාහි විකප්පනන්තිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං. විභාසාසද්දෙ වත්තමානෙ සිට්ඨෙපි වාග්ගහණං උපරි නිවත්තනන්.

157. භිවිභන්තිමති ව.

ඵපදමිදං, භිවිභන්තිමතිති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, වාහි සමුච්චයනිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං. සතිපි අනුවත්තමානෙ විභන්තිග්ගහණේ කසමා විභන්තිග්ගහණං කතනති? වොදෙත්තුං ආහ “පුනවිභන්තිග්ගහණ”නති ආදි.

158. සුසම්මාවා.

ඵපදමිදං, සුසම්මාහි නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, ආහි කාරියනිද්දෙසො, වාහි විකප්පනන්තිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං. “ආනෙ සම්මති වා”හි එන් සතිපි වාග්ගහණේ ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තෙ නානුවත්තනීති ස්‍යපනන්.

159. උ නාමති ව.

ඵපදමිදං, උ ඉති කාරියනිද්දෙසො, නාමතිහි නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, වාහි අනුකඛිස්සනතිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං. වග්ගහණං ආකාරියානුකඛිස්සනන්.

160 අ කම්මන්තස්ස ව.

ඵපදමිදං, අ ඉති කාරියනිද්දෙසො, කම්මන්තස්සාහි සමබ්බජ්ජිකාරීතිද්දෙසො, වාහි අනුකඛිස්සනතිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුත්තනාහි දට්ඨබ්බං. සුත්තෙ වග්ගහණං උකාරානුකඛිස්සනන්. වග්ගහණෙනාහි අනුවත්තන වග්ගහණෙන.

ඉති නාමකප්පෙ සුත්තනිද්දෙසෙ.
දුතියො කතේඛා.

161. තුමනාමෙහි නමාකං.

තිපදමිදං, තුමනාමෙහිති අවධිනිද්දෙසො, නනති කාරිති ද්දෙසො, ආකනති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිඛිසුතතනති දට්ඨබ්බං. නනති කිමන්දං? තුමෙහති ත්‍යාදිසු සනෙතසුපි තුමනාමෙහසු නං වචනස්සාභාවා ඉමිනා ආකං න භොතිති ඤපනන්දං.

162. වායවපපඨමො.

තිපදමිදං, වාති විකප්පනන්දෙදෙසො, යොති කාරිතිද්දෙසො, අපපඨමොති තබ්බිසෙසනතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිඛිසුතතනති දට්ඨබ්බං. යොති කිමන්දං? තුමෙහසු ත්‍යාදිසු සනෙතසුපි අපපඨමපරෙසු තුමනාමෙහසු යොවචනස්සාභාවා ඉමිනා ආකං න භොතිති ඤපනන්දං. “අපපඨමො”ති කිමන්දං? ගව්ඨප තුමෙහ ත්‍යාදිසු සනෙතසුපි යොපරෙසු තුමනාමෙහසු අපපඨමස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්දං. විකප්පනන්දං වාතිපදං. යොනං අං ආනං ආදෙසා භොනතිති ඤපනන්දං වාතිපදං වුතතං. ඉධ යොනනති බහුවචනෙන වුතතතතා පඨමාදුතියා යොති වෙදිතබ්බා. වාග්ගහණෙන නං වචනස්ස අං ආදෙසොපි සංගතිතො.

163. සිසිසං.

තිපදමිදං, සිසිසාති සමකිත්ථසිකාරිතිද්දෙසො, අනති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිඛිසුතතනති දට්ඨබ්බං. ඉධ ඡිත්තපෙකෙකන සිසිසාති වචනෙන සවයං ගතෙතබ්බං. සිසිසාති කිමන්දං? තුමෙහ ත්‍යාදිසු සනෙතසුපි තුමනාමෙහසු සිසිසාභාවා ඉමිනා අං න භොතිති ඤපනන්දං.

164. සබ්බනාමකාරතො පඨමො.

තිපදමිදං, සබ්බනාමකාරතොති අවධිනිද්දෙසො, එති කාරියනිද්දෙසො, පඨමොති කාරිතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිඛිසුතතනති දට්ඨබ්බං. සබ්බනාමානමිති කිමන්දං? දෙවා ත්‍යාදිසු සතිපි අකාරතො පඨමෙ යොමති සබ්බනාමානමභාවා ඉමිනා එකාරදෙසො න භොතිති ඤපනන්දං. අකාරතොති කිමන්දං? අමුසුඤ්ඤා ත්‍යාදිසු සතිපි සබ්බනාමතො පඨමෙ යොමති අකාරතො අභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්දං. යොති කිමන්දං? සබ්බා සො සො ත්‍යාදිසු සතිපි පඨමපරෙ සබ්බනාමකාරෙ යොවචනස්සාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්දං. එන්දව අසතිපි පඨමග්ගහණෙ “සබ්බයොතිනවා එ”ති ඉමිනා යො වචනස්ස එකාරදෙසස්ස වුතතතතා ච පුන කරණස්ස

නිපයයෝජනාභාවා ච “වෘත්තප්‍රසංග”නි ඉතො අනුචිතනනසං
 යෝවචනසං පඨමාභාවො විඤ්ඤායති, කසමා පඨමග්ගතණං කත
 නති? වොදනං මනසි කචා ආහ “පඨමග්ගතණං උත්තරස්සුත්ත
 ත්ථ”නති. යද්දෙවං කත්ථ කතනබ්බන්ති චෙ? ඉධාපි පාකට්‍යස ප
 යෝජනසං සමභවතො කතනති.

165. වජ්‍රදා වා.

විපදමිදං, වජ්‍රදානි අවබ්‍රිතිද්දෙසො, වානි විකප්පනත්ති
 ද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. වජ්‍රදානි කිම
 ත්ථං? නොසබ්බ ත්‍යාදිසු සත්ති සබ්බනාමකාරතො යොපඨමෙ
 වජ්‍රදාසංභාවා ඉමිනා වුත්තවිධි න භොතිති ඤාපනත්ථං.

166. නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං.

විපදමිදං, නානි පටිසෙධනතිද්දෙසො, අඤ්ඤානති විසෙස
 නතිද්දෙසො, සබ්බනාමිකනති කාරියතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=
 විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. වජ්‍රදෙ අකාරෙ අනන්තරෙ වුත්තං එකා
 රුදෙසං ධ්වෙත්වා තතො අඤ්ඤං “සබ්බනාමානං නමති ච, සබ්බ
 තො නං සංඝාන”නති ආදිති සුත්තෙති සබ්බනාමිකවිධානං කා
 රියං න භොතිති සුත්තසං අත්ථා, ඉමිනා සුත්තෙන “සබ්බනාමා
 නං නමති ච, සබ්බතො නං සංඝාන”නති එවමාදිති සබ්බනාමෙ
 විතිත්සුත්තනති නිවාරෙති.

167. බ්‍රහ්මබ්‍රහ්මිකමති ච.

විපදමිදං, බ්‍රහ්මබ්‍රහ්මිකමති භාවසත්තමිතිද්දෙසො, වානි අවධා
 රණතිද්දෙසො, නිවත්තාපනතිද්දෙසොතිපි වදනති. සඤ්ඤාපෙ=
 විබිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. බ්‍රහ්මබ්‍රහ්මිකමතිසමාසෙ සති එකාරුදෙසං ධ්වෙ
 ත්වා තතො අඤ්ඤං “සපතො සමිංසානං සංඝා, සබ්බතො නං
 සංඝාන”නති ආදිනා සුත්තෙන සබ්බනාමිකවිධානං කාරියං න
 භොතිති. අවධාරණත්ථසං මග්ගතණසං එලං දසෙත්ථං “චෙ”ති
 කිමත්ථනති? ආදි වුත්තං. තෙනති සද්දනිතිත්තසෙසු “දකඛිණො
 ච පුබ්බො වා”ති වජ්‍රසමාසො කතො, රූපසිඛිත්තපන “මග්ගතණ
 න ඉදමෙව සුත්තං නිවාරෙති”ති කචා දකඛිණසංච පුබ්බසංච
 යං අත්තරුදනති බ්‍රහ්මබ්‍රහ්මිකමතිසමාසො කතො.

168. සබ්බතො නං සංසානං.

නිපදමිදං, සබ්බතොති අවධිනිදේශසො, නනති කාරිනිදේශසො, සංසානනති කාරිගතිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. නනති කිමන්ද? සබ්බසා න්‍යාදිසු සතිපි සබ්බතාමෙ නංවචනසාභාවා ඉමිනා සංසානං ආදෙසා න හොනති ඤපනන්ද.

169. රාජස්ස රාජ්‍ය සුනංහිසු ච.

චතුපදමිදං, රාජස්සති සමකුෂ්ඨකාරිනිදේශසො, රාජ්‍යති කාරිගතිදේශසො, සුනංහිසුති නිමිත්තසත්තමිනිදේශසො, වාති නිවනතාපනාවධාරණනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. සුනංහිසුති කිමන්ද? රාජ්‍ය න්‍යාදිසු සතිපි රාජසද්දෙ සුනංහි විහනතිතමභාවා ඉමිනා රාජ්‍ය ආදෙසො න හොනති ඤපනන්ද.

170. සබ්බසම්මසෙස වා.

චතුපදමිදං, සබ්බසාති විසෙසන නිදේශසො, ඉමසාති සමකුෂ්ඨකාරිනිදේශසො, එති කාරිගතිදේශසො, වාති විහපන නන්දිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. ඉධ “සබ්බසා”ති ඉමිනා ඉමසෙතො එති කාරිග නිවතෙතති. ඉමසෙතති කිමන්ද? එතෙසු න්‍යාදිසු සතෙතසුපි සුනංහිවිහනතිසු ඉමසද්දෙ සාභාවා ඉමිනා එකාරො න හොනති ඤපනන්ද.

171. අනිමි නාමහි ච.

නිපදමිදං, අනිමිති කාරිගතිදේශසො, නාමහිති නිමිත්තසත්ත මිනිදේශසො, වාති නිවනතාපනාවධාරණනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. නාමහිති කිමන්ද? ඉමෙසු න්‍යාදිසු සතිපි ඉමසද්දෙ නා විහනතිසා අභාවා ඉමිනා අනඉමි ආදෙසො න හො නති ඤපනන්ද.

172. අනපුංසකසසායං සිමහි.

නිපදමිදං, අනපුංසකසසාති කාරිනිදේශසො, නඤ්ඤෙසනති දේශසොතිපි වදනති, අගනති කාරිගතිදේශසො, සිමහිති නිමිත්ත සත්තමිනිදේශසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනති දට්ඨබ්බං. අනපුංසකසසාති කිමන්ද? ඉදං විහන න්‍යාදිසු සතිපි සිපරෙ ඉමසද්දෙ අනපුංසකසාභාවා ඉමිනා අගං ආදෙසො න හොනති ඤපන නන්ද? සිමහිති කිමන්ද. ඉමංසුඤ්ඤනන්දිසු සතිපි ඉමසද්දෙ සිවිහ ත්‍යායා අභාවා ඉමිනා=ඤපනන්ද.

173. අමුසස මො සං.

ඵපදමිදං, අමුසසාති සමබ්බිජ්චසීතිද්දෙසො, මොති කාරිති ද්දෙසො, සතති කාරිතතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතතනති දඨබ්බං. අනපුංසකසසාති කිමන්? අදුං සුප්පනාසාදිසු සතිපි සිප රෙ අමුසද්දෙ අනපුංසකසසාභාවා ඉමිනා සකාරො න භොතිති ඤපනන්. අමුසසාති කිමන්? අසනාසාදිසු සතිපි සිපරෙ අන පුංසකෙ අමුසසාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්. සිමහිති කිමන්? අමුං සුමිසනාසාදිසු සතිපි අනපුංසකෙ අමුසද්දෙ සිවිහතතිසා අභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්.

174. එතතෙසං තො.

ඵපදමිදං, එතතෙසනති අවයවාපෙකච්චසීතිද්දෙසො, තො ති කාරිතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතතනති දඨබ්බං. එන්ති එතසස අනොතා තකාරො භොති තකාරසස අනොතා කිනති? සර පෙකබාවයවා බ්බඤ්ඤො ච අනොතා භොති, තසො සරතො ව යොපෙඤා තබ්බඤ්ඤො භකාරදෙසො කාතබ්බොති. “එත තෙස”මිති කිමන්? ඉතිරොතාසාදිසු සතිපි සිවිහතතිමිති එතතෙ සමභාවා ඉමිනා සකාරදෙසො න භොතිති ඤපනන්, අනපුංස කසෙසති කිමන්? එතං විහතනාසාදිසු සනොතසුපි එතතසද්දෙසු අනපුංසකසසාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්.

175. තසස වා නතනං සබ්බන්.

චතුපදමිදං, තසසාති සමබ්බිජ්චසීකාරිතිද්දෙසො, වාති විකප්පනන්තිද්දෙසො, නතනනති කාරිතතිද්දෙසො, සබ්බන්ති ආධාරසතනමිතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතතනති දඨබ්බං. එන්ති සතිපි අනනතරසුතතො තග්ගහණ්ණසානුවතතමානෙ සුත තසසාති ඉමිනා තකාරග්ගහණං එතසද්දෙසස නිවතනනන්. තෙන වුතනං “තසස සබ්බන්තමසස තකාරසස”ති.

176. සසමාසමිංසංසාසව්චනං

ඵපදමිදං, සසමාසමිංසංසාසුති නිමිනතසතනමිතිද්දෙසො, අතතනති කාරිතතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතතනති දඨබ්බං. තකාරසසාති කිමන්? අමුසසනාසාදිසු සතිපි සසමාසමිංසංසාප රෙ සබ්බන්තමෙ තකාරසසාභාවා ඉමිනා අතතං න භොතිති ඤප නන්. “එතෙසව්”ති කිමන්? නෙසුතාසාදිසු සතිපි සබ්බන්තමෙ තකාරෙ එතෙසං සසමාදීනමභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්.

177. ඉමසදදසා ට.

විපදමිදං, ඉමසදදසාහි සමබ්බජ්ජිකාරිනිර්දේශො, වාහි අනුකම්පනනිර්දේශො, සංකල්ප=පෙ=විධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. “ඉමසදදසා”හි කීමන්? එහිස්සනතාදිසු සනෙතසුපි සාදිසු ඉමසදදසාභාවා ඉමිනා අතනං න භෝතීති සද්දනන්.

178. සබ්බතො කො.

විපදමිදං, සබ්බතොහි අවධිනිර්දේශො, කොහි විසයිනිර්දේශො, සංකල්ප=පෙ=විධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. වාහි කීමන්? සබ්බතානාදිසු සතිපි සබ්බතාමෙ වාසදෙදන නිවාරිතතා ඉමිනා කසාරාගමො න භෝතීති සද්දනන්. “සබ්බතාමතො”හි කීමන්? සුරිසොතානාදිසු සතිපි සිසදෙද සබ්බතාමසාභාවා ඉමිනා=පෙ=සද්දනන්. සතිපි සබ්බතාමතොහි සාමසද්දවචනොන සිධි පුත සබ්බසද්දගතගණස්ස එලං දසෙසතුං “පුත සබ්බතොගතගණොන”හි ආදිමාන.

179. සපතො සමිංසානං චංසා.

නිපදමිදං, සපතොහි අවධිනිර්දේශො, සමිංසානනි සමබ්බජ්ජිකාරිනිර්දේශො, සංසාහි කාරිගතිර්දේශො, සංකල්ප=පෙ=විධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. “සබ්බතාමතො”හි කීමන්? ඉද්ධිසනානාදිසු සතිපි සමිංසපරෙ සපසද්දෙද සබ්බතාමසාභාවා ඉමිනා සංසා ආදෙසා න භෝතීති සද්දනන්. “සමිංසාන” මිති කීමන්? අමුසොතානාදිසු සතිපි සපසද්දෙද සබ්බතාමෙ සමිංසාන මහාවා ඉමිනා=පෙ=සද්දනන්.

180. නොනාහි සමිමායයා.

චතුපදමිදං, නාහි පටිසෙධනනිර්දේශො, එතාහි අවධිනිර්දේශො, සමිනහි කාරිනිර්දේශො, ආයොහි කාරිගතිර්දේශො, සංකල්ප=පෙ=විධිසා සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. සපසද්දෙදනං සබ්බතාමානං අනුච්ඡාදනොපි “එතාහි”හි ඉමිනා තාසං අනුකම්පනං උත්තරසුභොත නිවතනන්. සමිනහි කීමන්? නාසෙතානාදිසු සනෙතසුපි සපසද්දෙද සබ්බතාමෙසු සමිංචචනසාභාවා ඉමිනා චුත්තවිධි න භෝතීති සද්දනන්, “එතාහි”හි කීමන්? සංකල්ප=පෙ=විධිසා සුත්තනනි දට්ඨබ්බං. සපසද්දෙදනං සබ්බතාමානං අනුච්ඡාදනොපි “එතාහි”හි ඉමිනා තාසං අනුකම්පනං උත්තරසුභොත නිවතනන්. සමිනහි කීමන්? නාසෙතානාදිසු සනෙතසුපි සපසද්දෙද සබ්බතාමෙසු සමිංචචනසාභාවා ඉමිනා චුත්තවිධි න භෝතීති සද්දනන්, “එතාහි”හි කීමන්? සංකල්ප=පෙ=විධිසා සුත්තනනි දට්ඨබ්බං.

181. මනොගණාදිනො සම්නානාමිථා.

නිපදමිදං, මනොගණාදිනොති අවබිනිදෙදසො, සම්නානාන නති සමිකුඡට්ඨිකාරිනිදෙදසො, ඉථාති කාරියනිදෙදසො, ස සුඤ්ජ=පෙ=විබිසුනනනති දඨබ්බං. ඉධ මනසදෙද මනො නාම, ටච සද්දයො මනොගණො නාම භොනති, සම්නානානමිති කිමථං? මනොතාදියු සතිපි මනොගණෙ සම්නානානමභාවා ඉමිනා ඉ ථා න භොතතිති සුපනථං, එවං මනොගණං දසෙසංචා ආදිසදෙද න සඬගතිං දසෙසංචං “ආදිගගණනා”ති ආදිවාග, මරියාදෙ වෙ ථ ආදිසදෙදති, එථ මනොගණාදිනං භෙදෙ මනොගණ මනො ගණාදි අමනොගණාදිවසෙ න තිවිධො භොති, නථාව:-

ගෙ තෙ නාසසම්මිච්ඡගෙ සාසොසසනනා භවනති ච,
සමාසතඬිතනනතෙත මජ්ඣොකාරා භවනති ච

ඔකාරනනා පයොගා ච ක්‍රියායොගමති කමමති,
එවං උක්ඛණසංයුතනා ඤෙය්‍යා මනොගණො නාම.

තෙමෙ නාසසම්මිච්ඡගෙ සාසොසසනනා ච පයොගා,
මනසා මනසො මනසිති ආදිවසා ඕතා.

මනොධාතු මනොමයං ඉව්වාදයො මජ්ඣොකාරා,
කසපසංච වචො සුචා ඉව්වාදයො කමමාකාරති.

මනො වචො වයො තෙජෝ තපො වෙතො තමො යසො,
අයො පයො සිඤ්ඤා ජ්ඤා සරෙ උරෙ රතො ථාමො
ඉවෙච්චිවාදයො සද්ද මනොගණාති දිපිතා.

ගෙ තෙ නාසසම්මිච්ඡගෙ සාසොසසනනා භවනති ච,
සමාසතඬිතනනතෙත මජ්ඣොකාරා න භොතති තු.

ඔකාරනනා පයොගා ච ක්‍රියායොගෙ ච කමමති,
බිලසා බිලසො බිලසිතාදයො සාසොසසනනා.

බිලගතො බිලමයං තාදයො න මජ්ඣොකාරා,
බිලං පාවිසි තාදයො ඔකාරනනා න කමමති.

බිල පද මුඛ දම රස ඉව්වාදයො සද්ද,
ආදිසදෙදන ගතිතා මනොගණාදිනාමකා.

සමාසතඬිතමජ්ඣ ඔකාරනනා භවනති ගෙ,
තෙමෙ නාසසම්මිච්ඡගෙ සාසොසසනනා නභොතති ච.

ඔකාරන්තා පයොගා ච ක්‍රියායොගමහි කමමනි,
ආපොධාතු ආපොමයං ආපෙන ආපසං ආපෙ.

ආපං ජනාති වායං වා ඉති ආදිවසා සීතා,
ඉති ලක්කණ්ණන්තා ච ආපො වායො ච සාරදෙ.

ඉවෙච්චමාදයො සද්ද මනොගණාදිනාමකා,
නාසසම්මිසයාදීසු සාසොසන්තාද්‍යභාවනො.

සබ්බථාපි විනිමවුත්තා යෙ පුරිසිනි ආදයො,
යෙ ච නාවිසයෙ සාන්තා සියුං සමාවිසයෙපි තෙ.

අත්ථබ්බඤ්ජනදීඤ්ඤාර න්‍යාද්‍ය මනොගණාදිකා,
එවං කිවිධා භවන්ති මනොගණාදයො මනාති.

182. සසස වො.

තිපදමිදං, සසාති සම්බන්ධජිකාරිනිදද්දසො, වාති සමු
ච්චයනිදද්දසො, ඔති කාරියනිදද්දසො, සඤ්ඤාපෙ=චිඛිසුත්තනනි
දඬබ්බං. ඉධ වග්ගනණෙන අබ්බග්ගමනසො නගේ කසසපසු ච
වො සුචාති එත්ථ සිව්චනසු ච අංච්චනසු ච ඔකාරදෙසො
හොති.

183. එතෙසමො ලොපෙ.

තිපදමිදං, එතෙසනති අන්තාපෙකබ්බජිකාරිනිදද්දසො,
ඔති කාරියනිදද්දසො, ලොපෙති භාවසත්තමිනිදද්දසො, සඤ්ඤා=
පෙ=චිඛිසුත්තනනි දඬබ්බං. සුතෙන එතෙසනති සම්බන්ධාපෙකබ්බ
සෙන වුත්තනතා අන්තොති වුත්තියං වුත්තං. ලොපෙති කිමත්ථ?
පදසා න්‍යාදීසු සතිපි මනොගණාදිකෙ ලොපසාභාවා ඉමිනා
ඔකාරො න හොතිති ඤාපනත්ථං.

184. සසරෙ වා ගමො.

චතුපදමිදං, සාති විසෙසනනිදද්දසො, සරෙති නිමිත්ත
සත්තමිනිදද්දසො, වාති විකප්පනත්ථනිදද්දසො, වචනිතවිභාසාති
දද්දසො වා, අගමොති විසසිනිදද්දසො, සඤ්ඤාපෙ=චිඛිසුත්තනනි
දඬබ්බං. එත්ථ සරෙති සාමඤ්ඤාන වුත්තොපි මනොගණාදිසු
තෙතන ආදෙසසරෙව ගග්ගති. වාති කිමත්ථ? මනොනා න්‍යාදීසු
සතිපි මනොගණාදිති විභන්‍යාදෙසෙ සරෙ වාසද්දෙන නිවාරිත
තතා ඉමිනා සකාරාගමො න හොතිති ඤාපනත්ථං.

185. සන්නසද්දසා සො හෙ බො ච්චනො.

ඡප්පදම්දං, සන්නසද්දසාති සමිකුඡට්ඨිකාරිනිදෙසො, සොති කාරියනිදෙසො, හෙති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, බොති විසසිනිදෙසො, චාති සමුච්චයනිදෙසො, අනෙතති විසයනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබ්බං. හෙති කිමන්? සනොති නාදිසු සතිපි සන්නසදෙ භසාභාවා ඉමිනා වුත්තවිධයො න හොනති සුපනන්.

186. සිම්භි ගච්ඡන්තාදීනං නතසදෙද අං.

චතුප්පදම්දං, සිම්භි නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, ගච්ඡන්තාදීනනති සමිකුඡට්ඨිකාරිනිදෙසො, නතසදෙති කාරිනිදෙසො, අනති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබ්බං. ඉධ ආදිසදෙත ත්‍යක්කරසදිසා පයොගා ගහෙතබ්බං. “ගච්ඡන්තාදීන”මිති කිමන්? සනොති තාදිසු සතිපි සිපරෙ නතසදෙ ගච්ඡන්තාදීනමභාවා ඉමිනා අං ආදෙසො න හොනති සුපනන්.

187. සෙසෙසු නතුව.

තිපදම්දං, සෙසෙසුති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, නතුවති කාරියනිදෙසො, ඉවාති උපමාඡේතකනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබ්බං, අතිදෙසසුත්තං වා; නතුවසද්දසාකාරියං අතිදෙසො කාරියනිදෙසො, නතුවසඤ්ඤං කථා තස්ස කාරියං කාතබ්බං නං ඡබ්බිධං හොති, වුත්තඤ්ඤා:-

ව්‍යපදෙසො නිමිත්තඤ්ඤා නං රූපං නං සභාවතා,
සුත්තඤ්ඤාව තථා කාරියනිදෙසො තු ඡබ්බිධො.

ව්‍යපදෙසො තු නාමංච, යථා කතාරි නිමිත්තං, නං රූපං තු සමානාව, නං සභාවතා පුමා ඉව, සුත්තං අනුපදිථානං වුත්ත යොගතො, සෙසෙසුනතුව කාරියනති; තමපි විධිසුත්තෙ අනෙතාගධනති, “නතුවථා”තිපි වදනති, එන් “සෙසෙසු”ති සිවිභතතිතො සෙසෙසු. සෙසෙසුති කිමන්? ගච්ඡන්තාදිසු සතිපි ගච්ඡන්තාදීනං නතසදෙ සෙසානමභාවා ඉමිනා නතුව ඉව න හොනති සුපනන්.

188. බ්‍රහ්මත්තසබ්බරාජාදිතො අමානං.

තිපදම්දං, බ්‍රහ්මත්තසබ්බරාජාදිතොති අවසිනිදෙසො, අනති කාරිනිදෙසො, ආනනති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබ්බං. අමිති කිමන්? ගිඡ් තාදිසු සනොතපි බ්‍රහ්මත්තාදිසදෙසු අවච්චනසාභාවා ඉමිනා අං න හොනති සුපනන්.

189. ස්‍යා ච.

නිපදම්දං, සිති කාරිනිදෙසො, ආති කාරියනිදෙසො, වාති නිවතකාපනනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං.

190. යොනමානො.

චිපදම්දං, යොනනනි සමබ්බන්ධසිකාරිනිදෙසො, ආනොති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං.

191. සංඛානො චායොනො.

නිපදම්දං, සංඛානොති අවධිනිදෙසො, වාති අනුකඤ්ඤානිදෙසො, ආයොනොති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං. යොනමිති කිමන්? සංඛා ත්‍යාදිසු සතිපි සබ්බදෙසොනමභාවා ඉමිනා ආයොනො ආදෙසා න භොනතිඤ්ඤාපනන්.

192. සම්මෙ.

චිපදම්දං, සම්මනනි කාරිනිදෙසො, එති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං.

193. බ්‍රහ්මානො ගස්ස ච.

නිපදම්දං, බ්‍රහ්මානොති අවධිනිදෙසො, ගස්සාති සමබ්බන්ධසිකාරිනිදෙසො, වාති අනුකඤ්ඤානිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං.

194. සංඛාතනස්සි නොනානංසෙසු.

නිපදම්දං, සංඛාතනස්සාති සමබ්බන්ධසිකාරිනිදෙසො, ඉඉති කාරියනිදෙසො, නොනානංසෙසුති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං. එතෙසපිති කිමන්? සංඛාතෙති ත්‍යාදිසු සතිපි සබ්බෙන එතෙසමභාවා ඉමිනා ඉකාරාදෙසො න භොනතිඤ්ඤාපනන්.

195. ආරො හිමති වා.

නිපදම්දං, ආරොති කාරියනිදෙසො, හිමති නිමිත්තසත්තමිනිදෙසො, වාති විකප්පනන්නිදෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දඬබබං.

196. සුනමංසු වා.

ඵපදමිදං, සුනමංසුති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, වාති නිව
ත්තාපනනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඬබබං. “ආරෙ
හි සුනමංසු වා”ති එකයොගෙන වත්තබ්බපි භික්ඛායොගකර
ණං පුබ්බවාසදාසං නිවත්තනස්ථං, ගරුභාවනිවත්තනස්ථනතිපි
වදනහි.

197. බ්‍රහමානො තු සමිං නි.

ඵතුපදමිදං, බ්‍රහමානොති අවධිතිද්දෙසො, තුති සමුවචය
තිද්දෙසො, සමිනති කාරිතිද්දෙසො, නීති කාරියතිද්දෙසො, සඤ්ඤා
පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඬබබං.

198. උත්තං සනාසු.

ඵපදමිදං, උත්තනනි කාරියතිද්දෙසො, සනාසුති නිමිත්තස
ත්තමිතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඬබබං. ඉධ “නා
සසු”ති වත්තබ්බපි වාචාසිලිඬස්ථං. “සනාසු”ති වුච්ඡන්තං, කාරිතු
තො පන අනාසද්දෙ, මණ්ඩකගතිවසෙන අනුච්ඡන්තති, නං අපෙ
කකාය බ්‍රහමසද්දෙපි විභතතිපිපරිණාමං කතො ජයානනවසෙනානු
වත්තනිති. “සනාසු”ති කිමස්ථං? බ්‍රහමා ත්‍යාදිසු සතිපි බ්‍රහමසද්දෙ
සනාතමභාවා ඉමිනා උත්තං න භොතිති ඤාපනස්ථං.

199. සන්චුපිතාදීනමා සිසමිං සිලොපො ව.

පඤ්චපදමිදං, සන්චුපිතාදීනනි අනාපෙකකිත්තිද්දෙ
සො, ආති කාරියතිද්දෙසො, සිසමිනති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො,
සිලොපොති කාරියතිද්දෙසො, වාති සච්ඡිකනනිද්දෙසො, ස
ඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඬබබං. එස්ථ හි නිමිත්තාභාවෙපි තස්ස
එලං න තස්සති චතුකත්තසෙලතො පච්ඡතුදකං විය, න මහිරු
හවණා වියාති දඬබබං, සිසමිනති කිමස්ථං? සන්චුස්සාත්‍යාදිසු
සතිපි සන්චුදීනමනෙහි සි වචනස්සාභාවා ඉමිනා ආකාරෙ න
භොතිති ඤාපනස්ථං.

200. අඤ්ඤාසමාරත්තං.

ඵපදමිදං, අඤ්ඤාසුති නිමිත්තසත්තමිතිද්දෙසො, අරත්ත
නති කාරියතිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුත්තනනි දඬබබං. අ
ඤ්ඤාසමිති කිමස්ථං? සන්චුස්සාත්‍යාදිසු සතිපි සන්චුදීනමනෙහි අ
ඤ්ඤාසං විභතතිවභාවා ඉමිනා අරදෙසො න භොතිති ඤාප
නස්ථං.

201. වා නමගි.

විපදමිදං, වානි විකප්පනාත්තිදේශො, නමගිනි නිමිත්තස තතමිතිදේශො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං. “අඤ්ඤා සාරතත” නති සුත්තෙතන සිබෙපි පුත “වා නමගි” ති සුත්තුවාරණං විකප්පනාත්ති.

202. සඤ්ඤා නාතනඤ්ඤා.

* වතුපපදමිදං, සඤ්ඤානි අනතාපෙක්ඛජ්ජිකාරිතිදේශො, න නති නිමිත්තසතතමිතිදේශො. අනතනනි කාරියතිදේශො, වානි සමුවවයනිදේශො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං. නනති එත් සතතමිලොපො, ඉධ සඤ්ඤාසද්දසා ව නං වචනසා ව පුත ගහගණං නිවච්චිපනත්ති, මගහගණෙන මාතුසද්දදීති සමුවවනි, තත්තාමමිප්පායො, ගදි සඤ්ඤාසනාසා අ ආදෙසමකනි වුවනි නිවචං ආරතතං හොති, තෙන “සත්තං සත්තං” නති රූපවයමෙව හොති, මාතුසද්දදයො පන ආරතතං ලහනනාපි අල හනනාපි සනති, තෙන “මාතරං පිතරං මාතුනං පිතුන” නති එවමාදි පයොගා සනති, වානි කිමත්ති? සත්තං නතා දිසු සතිපි නං පරෙ සත්තං නමනෙන වාසදෙන නිවාරිතතනා ඉමිනා අතතං න හොතිති ඤාපනත්ති.

203. උ සසමිං සලොපො ව.

වතුපපදමිදං, උ ඉති කාරියතිදේශො, සසමිනි නිමිත්තස තතමිතිදේශො, සලොපොති කාරියතිදේශො, වානි සමිඤ්ඤානි නිදේශො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං.

204. සකමකුචාදීනඤ්ඤා.

විපදමිදං, සකමකුචාදීනනනි අනතාපෙක්ඛජ්ජිකාරිතිදේශො, වානි අනුකුචිනනිදේශො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං. අනනතරසුත්තෙන සිබෙපි පුතාරමහගහණං නිවච්චිපනත්ති, මසද්දගහගණෙන කාරියනිමිත්තනනි අනුකුචිනි.

205. තතො යොනිමො තු.

වතුපපදමිදං, තතොති අවධිතිදේශො, යොනනනි සමකු ජ්ජිකාරිතිදේශො, මති කාරියතිදේශො, තුති සමුවවයනිදේශො, සඤ්ඤා=පෙ=විධිසුත්තනනි දඬබ්බං.

206. නනො සමිමි.

විපදමිදො, නනොනි අවධිනිදෙදසො, සමිනනි කාරිනිදෙදසො, ඉ ඉති කාරියනිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතතනනි දඬබබං. පුත නනොගහණසංස ඵලං සයමෙව චක්ඛති.

207. නා ආ.

විපදමිදො, නානි කාරිනිදෙදසො, ආනි කාරියනිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතතනනි දඬබබං. “නා ආ”නි එත් ජට්ඨිපඨවා විභතතිලොපො දට්ඨබ්බො.

208. ආරො රසසමිකාරෙ.

විපදමිදො, ආරෙති කාරිනිදෙදසො, රසසනනි කාරියනිදෙදසො, ඉකාරෙති නිමිතතසතනමිනිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතතනනි දඬබබං. එත් ආරෙති සාමඤ්ඤන වුතෙතපි ආකාරෙව රසසමාපජ්ජතෙති දඬබබං.

209. පිතාදීනමසිමිති.

විපදමිදො, පිතාදීනනනි සමිකිජට්ඨිනිදෙදසො, අසිමිති නිමිතතසතනමිනිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතතනනි දඬබබං. අඤ්ඤසුති අවසා “අසිමිති”නි වචනසං පයොජනං දසංසතුං “අසිමිතිගහණසංස”නි ආදිමාහ.

210. නයාතසීනං තකාරො නිහනං වා.

චතුපදමිදො, නයාතසීනනනි අවයවාපෙක්ඛජට්ඨිනිදෙදසො, තකාරෙති කාරිනිදෙදසො, නිහනනනි කාරියනිදෙදසො, වානි විකප්පනාන්තිදෙදසො, සඤ්ඤ=පෙ=විබිසුතතනනි දඬබබං. එතෙ සමිති කිමත්ථං? භූම නත්තාදිසු සතිපි තකාරෙ එතෙසමභාවා ඉමි නා වුතතවිධි නනොනනි ඤාපනත්ථං.

ඉති නාමකපසසං සුතනනිදෙදසමණ්ණනාය

නවියෝ කණ්ඩා.

211. අත්තනොති සම්මතතං.

තිපදමිදං, අත්තනොති කාරිනිදේශසො, සම්මතනි නිමිත්ත සත්තමිනිදේශසො, අත්තනොති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං. අත්තනොති කිමත්තං? යුජ්ඣි ත්‍යාදිසු සතිපි භිවිහතනිමිති අත්තනොසාභාචා ඉමිනා අත්තනං න හොතිති ඤාපනත්තං, සම්මතනි කිමත්තං? අත්තනොත්තාදිසු සතිපි අත්තනොති වචනසාභාචා ඉමිනා අත්තනං න හොතිති ඤාපනත්තං.

212. තතො සම්මි නි.

තිපදමිදං, තතොති අවධිනිදේශසො, සම්මතනි කාරිනිදේශසො, නිති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං. තතො ගතගණෙන අත්තසද්දගතගණං අත්තසද්දනිවත්තනත්තං.

213. සසස තො.

තිපදමිදං, සසසාති සමබ්බිජ්ඣකාරිනිදේශසො, තොති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං.

214. සමා නා.

තිපදමිදං, සමාති කාරිනිදේශසො, නාති කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං. සතිපි අත්තසද්දෙයව අනුවත්තමානෙ සිමෙ පුන වුත්තියං අනුවත්තමානසා තතොගතගණසා ඵලං දසෙය්‍යං “පුතා”නි ආදි මාග, තත් තකාරසාහි; එකසා තකාරසා.

215. කුලතො ව.

තිපදමිදං, කුලතොති අවධිනිදේශසො, වාති අනුකඛිත්තනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං. එත් වග්ගගණං සමානානං අනුකඛිත්තත්තං, සමාති කිමත්තං? අග්ගසො ත්‍යාදිසු සතොසුපි කුලෙසු සමාවචනසාභාචා ඉමිනා නා ආදෙසො න හොතිති ඤාපනත්තං.

216. සපතො සම්මි යං වා.

චතුපදමිදං, සපතොති අවධිනිදේශසො, සම්මතනි කාරිනිදේශසො, යනති කාරියනිදේශසො, වාති විකප්පනත්තනිදේශසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තනනි දඬබබං.

217. යොනං නි නපුංසකෙහි.

තිපදමිදං, යොනනි සමබ්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, නීති කාරි
යනිද්දෙසො, නපුංසකෙහිති අවධිනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බු
තනනි දඨබ්බං. ඉදං හි ඉවණ්ණවණ්ණනෙනති නපුංසකෙහි
විතිතං.

218. අතො නිව්වං.

තිපදමිදං, අතොති අවධිනිද්දෙසො, නිව්වනිති තබ්බසෙසන
නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතනනි දඨබ්බං, අ එතස්ස අත්ථිති=
අ., තතො අතො.

219. සිං.

තිපදමිදං, සිති කාරිනිද්දෙසො, අනති කාරියනිද්දෙසො, ස
ඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතනනි දඨබ්බං.

220. සෙසතො ලොපං ගසීපි.

* වතුපදමිදං, සෙසතොති අවධිනිද්දෙසො, ලොපනති කාරිය
නිද්දෙසො, ගසීති කාරිනිද්දෙසො, අපිති සමපිණ්ඩනනිද්දෙසො,
සඤ්ඤාපෙ=මිබ්බුතනනි දඨබ්බං. තතො නිද්දිසෙහිති “සිං
සො, ස්‍යා ව, ආ සිමිති, අනනපුංසකෙ, පුමනතස්සා සිමිති, සමාතො
ගස්ස වා, අවණ්ණො ව ගෙ, බ්‍රහ්මාතො ගස්ස වා”ති එවමාදීති සෙ
සතො, සො සස්සා සො රාජ්ඣි උද්ගරණානි රූපසිඤ්ඤාසෙසු
නත්ථිති කතො න ඉවන්ති ආවරියා, සද්දනිති පකරණෙ පන අත්ථි
තස්මා එවං රූපසිඤ්ඤා වෙදිතබ්බං. සඤ්ඤාතො සිව්වනං කතො “ස
ඤ්ඤාපිතමාසිසම්”නති එතතකෙන සුතෙනන වා නිපාතන
සුතෙනන වා උකාරස්ස ආකාරං කතො ඉමිනා සිලොපො කාත
බ්බො, අථවා “ලොපඤ්ඤා තත්‍රාකාරෙ”ති සුතෙනන උකාරස්ස
ලොපං අකාරගමඤ්ඤා කතො “දීඝ”නති සුතෙනන දීඝං කතො
ඉමිනා සිලොපො, අථවා ගමුඛානුස්ස “ධාතනස්ස ලොපො ඤී
මහි”ති සුතෙනන ධාතනලොපව “ඤීලොපොවෙ”ති සුතෙන
න ඤීලොපඤ්ඤා කතො නාමිව කතො සිව්වනස්සාකාරං කතො
ඉමිනා සුතෙනන සි ව්වනස්ස ලොපං කතො රූපසිඤ්ඤා “සඤ්ඤා
පිතමාසිසම්” සිලොපො වෙ”ති නිපථනසස්සාසද්දතො පුන
සිව්වනං කතො ඉමිනා සුතෙනන ලොපො කාතබ්බොති, එවං
රූපසද්දපි රූපතයො වෙදිතබ්බො. “අකාරපිතාද්‍යනානමා,

ආකාරෙ වා”ති සුත්තානං වක්ඛමානන්තා හො සංඛා හො සංඛා හො ඤජ හො ඤජ ති පයොගා සුත්තන්තරා, “සෙසං”ති කිමන්? සුඤ්ඤා ත්‍යාදිසු සන්තෙසුපි ගපිසු සෙසන්තො අපරත්තා ඉමිනා ලොපො න හොතිති ඤපනන්තං, “ගපි”ති කිමන්? ඉදං සා ත්‍යාදිසු සතිපි සෙසලිඛෙග ගපිනමහාවා ඉමිනා ලොපො න හොතිති ඤපනන්තං.

221. සබ්බාසමාචුච්ඡාපසගගනිපාතාදිති ව.

තිපදම්දං, සබ්බාසනති සම්බන්ධස්සිකාරතිද්දේශො, ආචුච්ඡාපසගගනිපාතාදිතිති අවධිතිද්දේශො, වාති අවධාරණතිද්දේශො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තන්ති දඨබ්බං. එන්තිපාතසද්දෙන සබ්බති තොපි ආචුච්ඡොති විසුං ගහණං එකවචනබහුවචනන්තාලපනද ස්සන්තං, උපසගගන්තොති හි පඨමෙකවචනං, නිපාතන්තො පඨමාදි චුද්දසවිභන්තියො පරා හොන්ති, ආදිසද්දෙන සුඛපදාති සබ්බතින්තා නි, පපරාති ආදිනා සුඛඋපසගගන දස්සන්තො තෙසෙව නාමපදෙති යොජෙත්වා දස්සන්තං “පතාරෙ”ති ආදිමාග. ධාන්තං උපෙවච උපගන්තො පුබ්බතිස්සිතා හුන්තා සජ්ජන්තිති=උපසගගනා, පටිසෙධෙනති අනුවත්තන්ති විසෙසෙන්නති අන්තො. චුත්තඤ්චො:-

ධාන්තං බාධන්තෙ කොපි කොපි තං අනුවත්තන්තෙ,
තමෙවඤ්ඤා විසෙසෙති උපසගගනී තිධා’ති.

සමුච්චයවිකප්පනපටිසෙධපුරණාදි අන්තං නිගරන්තො පදදිමජ්ඣ නෙතසු පනන්ති=නිපාතා. චුත්තඤ්චො:-

සමුච්චය විකප්පන පටිසෙධ පුරණාදි,
අන්තං අසෙසෙත්වා වාචිතං නිපාතපදං මහන්ති.

උපසගගනා නිපාතා ව පච්චයා ව ඉමෙ තයො,
නෙතෙ නෙකන්තවිසයා ඉති නෙරුහතිකා බුද්ධං.

ඉතිපි වදන්ති වින්තරෙත තෙසං සරුපඤ්ච අන්තො ව රුප සිඛිං ඔලොකෙතබ්බො.

222. පුමස්ස ලිඛිතාදිසු සමාසෙසු.

තිපදම්දං, පුමස්සාති අන්තාපෙක්ඛන්තසිතිද්දේශො, ලිඛිතාදි සුති නිමිත්තසන්තම්තිද්දේශො, සමාසෙසුති ආධාරසන්තම්තිද්දේශො, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුත්තන්ති දඨබ්බං. පුමස්සෙති කිමන්? ඉදං ලිඛිතන්තාදිසු සන්තෙසුපි ලිඛිතාදිසු සමාසෙසු පුමස්සාභාවා

ඉමිනා අනන්තොපො න හොතිති ඤපනන්තං, ලිඛාදිසුති කිම
න්තං? සුමිනි ත්‍යාදිසු සතිපි සමාසෙසු පුමසදෙද ලිඛාදිනමභාවා
ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්තං, සමාසෙසුති කිමන්තං? පුමසෙලිඛන නත්‍යා
දිසු සතිපි ලිඛාදිපරෙ පුමසදෙද සමාසානමභාවා ඉමිනා=පෙ=
ඤපනන්තං.

223. අං යමිතො පසඤ්ඤානො.

චතුපදමිදං, අනති කාරිතිදෙදසො, යනති කාරිගතිදෙදසො,
ඊතොති අවධිතිදෙදසො, පසඤ්ඤානොති තබ්බිසෙසනතිදෙදසො,
සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතනනති දට්ඨබ්බං. පසඤ්ඤානොති කිමන්තං?
දණ්ඩිනං ත්‍යාදිසු සතිපි අංවචනපරෙ ඊකාරෙ පසඤ්ඤාය අභාවා
ඉමිනා සං න හොතිති ඤපනන්තං, අනති කිමන්තං? ඉනිති ත්‍යාදිසු
සතිපි පසඤ්ඤා ඊකාරෙ අංවචනසාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤප
නන්තං.

224. නං කිතො කතරස්සා.

තිපදමිදං, නනති කාරිගතිදෙදසො, කිතොති අවධිතිදෙදසො,
කතරස්සාති තබ්බිසෙසනතිදෙදසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතනනති
දට්ඨබ්බං. කිතොති කිමන්තං? වෙසසතු නත්‍යාදිසු සතිපි අංප
රෙ කතරස්සෙ කිසසාභාවා ඉමිනා නං න හොතිති ඤපනන්තං.
කතරස්සාති කිමන්තං? කුවරි නත්‍යාදිසු සතිපි අංපරෙ කෙ කත
රස්සසාභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්තං.

225. යොනං නො.

චිපදමිදං, යොනනති සමබ්බිජට්ඨිකාරිතිදෙදසො, නොති කා
රිගතිදෙදසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතනනති දට්ඨබ්බං. කතරස්සා
ති කිමන්තං? අග්ගයොත්‍යාදිසු සතිපි යොපරෙ කෙ කතරස්සසා
භාවා ඉමිනා නො ආදෙසො න හොතිති ඤපනන්තං. කිතොති
කිමන්තං? සසමතුමො ත්‍යාදිසු සතිපි යොපරෙ කතරස්සෙ කිසසා
භාවා ඉමිනා=පෙ=ඤපනන්තං. යොනනති කිමන්තං? දණ්ඩිනො
ත්‍යාදිසු සතිපි කතරස්සෙ කෙ යොනමභාවා ඉමිනා=පෙ=ඤප
නන්තං.

226. සමිං නි.

චිපදමිදං, සමිනති කාරිතිදෙදසො, නිති කාරිගතිදෙදසො, ස
ඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතනනති දට්ඨබ්බං. කතරස්සාති කිමන්තං? ව්‍යා
බ්බිති ත්‍යාදිසු සතිපි සමිංපරෙ කෙ කතරස්සසාභාවා ඉමිනා නි
න හොතිති ඤපනන්තං.

227. කිසස ක වෙ ව.

චතුපදමිදං, කිසසානි සම්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, කඉති කාරියනිද්දෙසො, වෙනි නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, වානි සමුවවය නිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. “අචපචවයෙ පරෙ”නි චපචවයතො අඤ්ඤාසම් පචවයෙ පරෙ; වෙනි කිමත්තං? කුතො ත්ඨාදිසු සතිපි කිංසද්ද චපචවයසාභාවා ඉමිනා කාකා රෙ න තොතිති සුපනත්තං.

228. කු හිංහංසු ව.

චිපදමිදං, කුති කාරියනිද්දෙසො, හිංහංසුනි නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, වානි සමුවවයනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණෙන හිංචනං ද්වනනත්තාදිසු කු තොති.

229. සෙසෙසු ව.

චිපදමිදං, සෙසෙසුනි නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, වානි අනුක සිසනනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ වග්ගහණං කකාරානුකසිනත්තං නිවනතාපනාවධාරණත්ථව, තෙන “කිසස කිසමි”නනි පයොගා ගොනතිති වදනති, ඉදං හි සුත්තං “කිසස ක වෙවා”නි එත්ථ වග්ගහණෙන සිට්ඨෙපි කසමා පුන වුත්තනනි? පාකචං කාතුඤ්ච උසා හං කාතුඤ්ච වුත්තං, වග්ගහණ විධි හි අපට්ඨානත්තා අපාකචා ච අපට්ඨාසාහා ච ගොනතිති. වග්ගහණවිධිනිශ්චිතත්ථනනිති වදනති, සතිපි වග්ගහණෙන පුනුවාරණං විකප්පනත්තං, තෙන “කිසස කිසමි”නනි පයොගා සිල්ලනනිති පි වදනති, “සෙසෙසු”නි හිං හං පච්චයෙති සෙසෙසුති “කිසස ක වෙ වා”නි සුත්තාසානත්තරෙ වත්තබ්බෙපි ඉතොචාරණං අවධි භාවෙන සිං හං පච්චයානමපි සංග්ගහණත්තං, මනුස්සකගතිකදීපනත්තනිති වදනති. එවං තුතොචපචවයෙපි සෙසසද්දෙන සංග්ගහණය, තං නිවනනත්තං “ත්‍රතොචෙසු වා”නි සුත්තං ආරම්භං.

230. තුතොචෙසු ව.

චිපදමිදං, තුතොචෙසුනි නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, වානි අනුකසිසනනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. වග්ගහණං කකාරානුකසිනත්තං.

231. සබ්බසෙසානස්සකාරො වා.

චතුර්ථදුට්ඨං, සබ්බසානි නබ්බසෙසනනිදද්දසො, එතස්සානි සම්බන්ධස්සකාරිනිදද්දසො, අකාරොති කාරියනිදද්දසො, වානි විකප්පනන්තිදද්දසො. සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ චුරුපච්චයො “හෙ නිච්ච” නනි සුත්තං අපෙක්ඛිතතතා නානුචතනති.

232. හෙ නිච්චං.

චිපදුට්ඨං, හෙති නිමිත්තසත්තම් නිදද්දසො, නිච්චනති විසෙසනනිදද්දසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. චිසුං උච්චාරණං නිච්චදීපනන්ති.

233. එ තොපෙසු වා.

චිපදුට්ඨං, එති කාරියනිදද්දසො, තොපෙසුති නිමිත්තසත්තම් නිදද්දසො, වානි විකප්පනන්තිදද්දසො. සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං.

224. ඉමස්සිත්ථාදුනිභතොධෙසු ච.

චතුර්ථදුට්ඨං, ඉමස්සානි සම්බන්ධස්සකාරිනිදද්දසො, ඉ ඉති කාරියනිදද්දසො, එදුනිභතොධෙසුති නිමිත්තසත්තම් නිදද්දසො. වානි අවධාරණනිදද්දසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අවධාරණං නාම සන්තිට්ඨානඅවධාරණනනි දට්ඨබ්බං.

235. අ බුනාමහි ච.

චිපදුට්ඨං, අ ඉති කාරියනිදද්දසො, බුනාමහිති නිමිත්තසත්තම් නිදද්දසො, වානි අවධාරණනිදද්දසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධාපි චග්ගතණං සන්තිට්ඨානඅවධාරණන්ති.

236. එත රහිමහි.

චිපදුට්ඨං, එතාති කාරියනිදද්දසො, රහිමහිති නිමිත්තසත්තම් නිදද්දසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. එතාති හි අවිභවතිකනිදද්දසො.

237. ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො.

චිපදුට්ඨං, ඉත්ථියනනි ආධාරසත්තම් නිදද්දසො, අතොති අවිභිදද්දසො, ආප්පච්චයොති විසයිනිදද්දසො, සඤ්ඤා=පෙ=චිබ්බසුත්තනනි දට්ඨබ්බං. ඉධ ඉත්ථියං චතතමානා අකාරතො ආප්පච්චයොති වුත්තතතා ආප්පච්චයො ජොතකො න වාචකොති විඤ්ඤායති, වුත්තඤ්ඤා:-

ඉතියනනාසාදිසුතෙතසු වුභතා ආප්පවයාදයො,
ලිඛිතානං දබ්බලිඛිතාදි අත්ථානං නති වාචකා.

සකත්ථපොතකා ඉත්ථිප්පවයා ස්භාදයො විශ්,
ණාදයො පව්වයත්ථස්ස සකත්ථස්සාපි වාචකාති.

ස්භාදයොති ආදිසද්දෙන පඨමායොවිභතති යෙව ගයන්ති
ති ඉමිනා අධිප්පායෙන කඤ්ඤසද්දයො නිකත්ථාති විඤ්ඤයති,
ආප්පවයාදයොතිපි වදන්ති, තෙසං මතෙන කඤ්ඤසද්දයො
විකත්ථාති විඤ්ඤයති.

238. නද්දිතො වා ඊ.

නිපදමිදං, නද්දිතොති අවධිනිදේශසො, වාති සමුව්වයනිදේශ
සො, ඊ ඉති විසයිනිදේශසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුභතනති දඨබ්බං,
එත්ථ වාසදේශන න අනද්දිතොති සමුව්වති, තෙන වුභතං “නද්දි
තො වා”ති ආදි. තත්ථ නද්දිසද්දෙන අවිඤ්ඤණකංව ගතෙන
බ්බං, ආදිසද්දෙ, පකාරත්ථො.

239. ණවණිකණ්ණයාණනතුහි.

එකපදමිදං, ණවණිකණ්ණයාණනතුහිති අවධිනිදේශසො,
සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුභතනති දඨබ්බං.

240. පතිහික්ඛුරාජ්ඣාරනොති ඉති.

විපදමිදං, පතිහික්ඛුරාජ්ඣාරනොතිති අවධිනිදේශසො, ඉතිති
විසයිනිදේශසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුභතනති දඨබ්බං, රූපසිඛියමප
න “වාඨිකාරෙ අනුභවසමුව්වයත්ථො තෙන විදුයකඛාදිතොපි
ඉති”ති වුභතං, තාති ව “විදුහි ශක්ඛිති දෙහලිහි”ති ආදිති
ඊකාරනාසද්දෙන සඛගණිතුං සකකාති.

241. නතුස්ස නම්කාරෙ.

නිපදමිදං, නතුස්සාති සමබනිජ්ජිකාරනිදේශසො, නනති
කාරියනිදේශසො, ඊකාරෙති නිමිතසතනම්නිදේශසො, සඤ්ඤ=
පෙ=විධිසුභතනති දඨබ්බං.

242. භවතො භොතො.

විපදමිදං, භවතොති සමබනිජ්ජිකාරනිදේශසො, භොතොති
කාරියනිදේශසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුභතනති දඨබ්බං.

243. හො ගෙ තු.

විපදමිදං, හොති කාරියනිද්දෙසො, ගෙති නිමිත්තසත්තමි නිද්දෙසො, තුති සමුච්චයනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං. ගෙති කිමිත්තං? හවතො තසාදිසු සතිපි භවත්තසද්දෙ ග සසාභාවා ඉමිනා හො ආදෙසො න හොතිති ඤපනත්තං.

244. ඔහාවො කවි යොසු වකාරස්ස.

විපදමිදං, ඔහාවොති කාරියනිද්දෙසො, කවිති කවත්ත නිද්දෙසො, යොසුති නිමිත්තසත්තමිනිද්දෙසො, වකාරස්සාති සමබ්බිච්චිකාරිනිද්දෙසො.

245. හදන්තස්ස හදන්ත භවෙන.

විපදමිදං, හදන්තස්සාති සමබ්බිච්චිකාරිනිද්දෙසො, හදන්ත භවෙනති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

246. අකාරපිතාද්දු හතානමා.

විපදමිදං, අකාරපිතාද්දුත්තානනි ඡට්ඨිකාරිනිද්දෙසො, ආ ති කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං, එත්ත “දුත්තාන”නති වාචාසිලිඨත්තං, සඤ්ඤානිකර්තවත්තං වා, පඨවි තෙත්ත ඡට්ඨිච්චිතති, නත්ත ව “පිතාදිනමසිමති”ති සුත්තො ආදිසද්දෙ න සත්තප්පයොගො න ගතිතො, කසමා ඉධ ආදිසද්දෙ න ගතිතො ති? හොසඤ්ඤාති පයොගසමුච්චතො ගතිතො, තත්ත හි “සඤ්ඤාති”ති පයොගො න සමුච්චනති තසමා න ගතිතොති.

247. කිලපා රස්සං.

විපදමිදං, කිලපාති කාරිනිද්දෙසො, රස්සනති කාරියනිද්දෙ සො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං. “අකොරස්සමෙකවච න යොසවිපවෙ”ති ඉමිනා සිච්චිපි පුනාරමුඛග්ගතණං නිව්ච්චිපන ත්තං. අථවා පුනාරමුඛො නිගමිත්තො, තෙන “හොති”ති ආදිසු න භවති.

248. ආකාරො වා.

විපදමිදං, ආකාරොති කාරිනිද්දෙසො, වාති විකප්පනත්ත නි ද්දෙසො, සඤ්ඤ=පෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං, “අකාරපිතාද්දුත්තා

තමා”නි සුතෙනන අකාරස්ස ආකාරං කව්‍යා සුභත ඉමිනා සුතෙනන රසසකරණං කිං පඥාජනනාති? අදුරට්ඨස්ස ආලපනයා ඤාපන ඤ්ඤා , වුත්තඤ්ඤා “අදුරට්ඨස්සාලපනෙවාය”නති.

ඉති නාමකසංස්ස සුභතනිදේශසං

චතුරේවා කණ්ණායා.

249. කාදසො විභතතිසඤ්ඤායො.

තිපදම්දං, කාදසොති පකතිකම්මජ්ඣනිදේශසං, විභතතිස ඤ්ඤායොති විකතිකම්මජ්ඣනිදේශසං, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුභතනනි ද්විධිබ්බං. සඤ්ඤාබ්‍යුපරිභාසායං, සඤ්ඤාසුභතනනිපි වදනාති. පඤ්චම්චිභතති ඉති ආදිසඤ්ඤා යෙසනෙතාති-විභතතිසඤ්ඤා ති ද්විධිබ්බං, පඤ්චමාසද්ධිනෙසු තොප්පච්චයාදීනං සමභුතතතා පඤ්චම්චිභතතාදීනං අභාවා ව.

250. කචි තො පඤ්චමාසෙත්ථ.

තිපදම්දං, කචිති විකපසනජ්ඣනිදේශසං, තොති විසඬිතිදේශ සං, පඤ්චමාසෙත්ථි විසගතිදේශසං, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුභතනනි ද්විධිබ්බං. පඤ්චමාසෙත්ථි පඤ්චම්චිභතතිනං එකච්චනඤ්ඤාවචනා නං අනෙත්ථ, පඤ්චම්නාම ද්විධි-මුඛපඤ්චම්සාධ්‍යපඤ්චම්චසෙන, තත්ථ සමාචිභතති මුඛපඤ්චම් නාම, තොප්පච්චයො සාධ්‍යපඤ්චම් නාම, එවං සෙසප්පච්චයාපි යාසං චිභතතිනං අනෙත්ථ පච්චතන නති තාසං චිභතතිනං නාමෙන වොහරීයනාති, “කචිතො”ති යො ගචිභාගෙනපි නතීයාසනනමාසෙත්ථ තොප්පච්චයො තොති, ඉදං සුභතං සුච්ඡිකතාමෙසු සබ්බලිඤ්ඤාසු විචිතං.

251. තුථ සතනම්යා සබ්බනාමෙහි.

තිපදම්දං, තුථාති විසඬිතිදේශසං, සතනම්යාති විසගතිදේශ සං, සබ්බනාමෙහිති අවධිතිදේශසං, සඤ්ඤා=පෙ=චිධිසුභතනනි ද්විධිබ්බං. අනුගතණ්ණානුචතනනානා “සතනම්යා”ති වුත්තං. කචිසද්දෙපි අනුචතනතීති වදනාති, සුච්ඡිකතං නිවනෙතනං “සබ්බ නාමෙහි”ති වුත්තං.

252. සබ්බතො යි.

ඵපදම්දං, සබ්බතොති අවධිනිද්දෙසො, ධිති විසසිනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

253. * කිසමා වො.

ඵපදම්දං, කිසමාති අවධිනිද්දෙසො, වොති විසසිනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

254. හිංහංහිද්දවනං.

ඵකපදම්දං, විසසිනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

255. නමහා ච.

ඵපදම්දං, නමහාති අවධිනිද්දෙසො, වාති අනුකඛස්සනනිද්දෙසො, නිවත්තනාඨනනි වදනනි, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

256. ඉමසමා හධා ච.

ඵපදම්දං, ඉමසමාති අවධිනිද්දෙසො, හධාති විසසිනිද්දෙසො, වාති අවධාරණනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

257. යතො හිං.

ඵපදම්දං, යතොති අවධිනිද්දෙසො, හිනනි විසසිනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං.

258. කාලො.

ඵකපදම්දං, විසසනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=අධිකාරසුත්තනනි දඨබ්බං.

259. කිංසබ්බකෙද්දකායකුහි දද්දවනං.

ඵපදම්දං, කිංසබ්බකෙද්දකායකුහිති අවධිනිද්දෙසො, දද්දවනනනි විසසිනිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=චිධිසුත්තනනි දඨබ්බං. එථ හි කිනනි චුත්තෙය්‍යෙව සිඬෙ “කුහි”ති කසමා චුත්තං? නනු කිංසද්දතො යෙව දද්දවනං පච්චයො හොති න කුසද්දතොති? සච්චං, ත ථාපි දද්දවනං පච්චයෙ පරෙ නිච්චං කු ආදෙසො හොතීති නිශමථං කුහිති චුත්තං, මුඛමත්තසාරෙ පත:-

කිංසබ්බකෙද්දකාදි සුත්තනොක කසමා චුත්තං කිනනි කුහි, සමපත්තෙ දද්දතො පච්ඡා කොදෙසො හොතීති වොදයෙ.

සම්මං තථාපි ථෙරෙන නියමාය කතඤ්චිත,
දදුච්චං පරෙ සතෙන සොදෙසො නියමො ඉතීති.

වුතනං, තථාපි දැප්චවයං න ඉච්ඡති “කදු කුදු”ති දස්සන
තො නියමාභාවාති නිපාතපදනති දස්සනත්තනිපි වදනති.

260. තමනා දුනි ව.

නිපදම්දං, තමනාති අවධිනිදේශයෝ, දුනීති විසතිනිදේශයෝ,
වාති අනුකඤ්චිතනිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දට්ඨබ්බං.
වග්ගහණං දැප්චවයානුකඤ්චිතත්තං.

261. ඉමසමා රහිධුනාදුනි ව.

නිපදම්දං, ඉමසමාති අවධිනිදේශයෝ, රහිධුනාදුනිති විසති
නිදේශයෝ, වාති අනුකඤ්චිතනිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි
දට්ඨබ්බං. අනුවතතන දැප්චවයං නිවහෙනතුං ඉධ අනුවතතනා
නෙ සිඛෙපි දුනිප්චවයො ගතිතො වග්ගහණං කාලෙ සභනම්හ
තෙති සද්දං අනුකඤ්චිතත්තං.

262. සබ්බස්ස සො දුමහි වා.

වතුපදම්දං, සබ්බස්සාති සම්බන්ධිකාරිනිදේශයෝ, සොති
කාරිනිදේශයෝ, දුමහිති නිමිත්තසහනමිතිදේශයෝ, වාති විකප්ප
නත්තනිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දට්ඨබ්බං.

263. අවණ්ණො යෙ ලොපඤ්චි.

වතුපදම්දං, අවණ්ණොති කාරිනිදේශයෝ, යෙති නිමිත්තස
හනමිතිදේශයෝ, ලොපනති කාරිනිදේශයෝ, වාති නිවතනාපන
නිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිධිසුභතනනි දට්ඨබ්බං. වග්ගහණෙන
වාග්ගහණං නිවහෙනති.

264. වුඨස්ස ථෙ ඉසිටෙට්ඨසු.

නිපදම්දං, වුඨස්සාති සම්බන්ධිකාරිනිදේශයෝ, ථෙති කා
රිනිදේශයෝ, ඉසිටෙට්ඨති නිමිත්තසහනමිතිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=
චිධිසුභතනනි දට්ඨබ්බං. ථෙසො නාදිසු “සරලොපො=පෙ=පක
ති”ති සුතෙනන පුබ්බස්සරලොපං කචා තත්ථ පකතිග්ගහණෙන
පුත සරස්ස ලොපට්ඨිකාරං නිවාරෙතා “කවාසවණ්ණං ලුතෙන”ති
සුතෙනන ඉසාරස්ස ඵකාරං කචා රූපසිඛි නාසෙ කතා,

රූපසිතියමපන “සර සරෙ ලොප”නහි සුනෙනන පුබ්බසාරසා
ලොපං කතා “කච්චාසවණණං පුනෙන”හි සුනෙනන ඉකාරසා
එකාරං කරොති “පුබ්බසා”හිපි පාඨො අත්ථි.

265. පසර්ථස්ස පෙයා ච.

නිපදමිදං, පසර්ථස්සාහි සමබ්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, සොති
කාරියනිද්දෙසො, චාහි අනුකඤ්ඤානිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධි
සුත්තනනහි දඬබ්බං. වග්ගනණ්ණොනුකඤ්ඤානං, සමපිණ්ඩනත්ථ
නතිපි වදනහි.

266. අනතිකස්ස නෙදො.

නිපදමිදං, අනතිකස්සාහි සමබ්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, නෙදො
හි කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනහි දඬබ්බං.

267. බාලහස්ස සාධො.

නිපදමිදං, බාලහස්සාහි සමබ්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, සාධොහි
කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනහි දඬබ්බං.

268. අපපස්ස කණ්.

නිපදමිදං, අපපස්සාහි සමබ්බන්ධකාරිනිද්දෙසො, කණ්ඉති
කාරියනිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනහි දඬබ්බං.

269. සුචානඤ්ච.

නිපදමිදං, සුචානනහි කාරිනිද්දෙසො, චාහි අනුකඤ්ඤානි
ද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනහි දඬබ්බං, වග්ගනණං කණ් කා
රියානුකඤ්ඤානං, “සුචස්සා”හි විතතබ්බෙ “සුචාන”නහි වචනං
වචනවිපලාසවසෙන වුත්තං, විපලාසොහි වතුඤ්චිධො-අකඤ්ඤා
රවිපලාසො ලිඛනවිපලාසො විභතතිවිපලාසො වචනවිපලා
සොහි, තත්ථ “අභිකථා”හි ආදි අකඤ්ඤාරවිපලාසො නාම, “ඉත්තිලි
භිතානං පුලලිභිතාදිවසෙන නිද්දෙසො, ලිඛනවිපලාසො නාම,
පඨමාදිවිභතතසෙත්ථ තතිසාදි විතතති නිද්දෙසො විභතතිවිපලාසො
නාම, එකවචනසෙත්ථ බහුවචනස්ස බහුවචනසෙත්ථ එකවචනස්ස ච
නිද්දෙසො වචනවිපලාසො නාම.

270. වනතුමනතුචිනඤ්ච ලොපො.

නිපදමිදං, වනතුමනතුචිනනානි සබ්බකුච්චිකාරිනිදෙසො,
චාති අනුකම්පිතනිදෙසො, ලොපොති කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤා-
පෙ=විබිසුතනනානි දඬුබබං; වග්ගහණං ඉය්‍යභ්‍යාප්තවිධානුකම්පිත
නං, ඉධ “නතුචින”නානි අවතං “වනතුමනතු චින”නානි වචනං
අවසවලොපනිවත්තනනං.

271. යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි
චලඤ්ජකාරානං.

වතුපදමිදං, යවතනානි තබ්බසෙසනානිදෙසො, තලනදකා-
රානනානි අවසවතොපෙකකුච්චිකාරිනිදෙසො, බ්‍යඤ්ජනානිති කාරි-
නිදෙසො, චලඤ්ජකාරානනානි කාරියනිදෙසො, සඤ්ඤා-පෙ-
විබිසුතනනානි දඬුබබං, “යවත”නානි කිමචං? නිණ්දල නතා-
දිසු සනෙහසුපි තලනදකාරෙසු යවතං අභාවා ඉමිනා වුත්තවිධි
නභොනිති ඤපනනං, “තලනදකාරානම්”ති කිමචං? ආලසා
නතාදිසු සනෙහසුපි යවනෙහසු තලනදකාරානමභාවා ඉමිනා-
පෙ=ඤපනනං, “බ්‍යඤ්ජනානි”ති කිමචං? මවමුතා තාදිසු
සනෙහසුපි යවනෙහසු තලනදකාරෙසු බ්‍යඤ්ජනානමභාවා ඉමි-
නා=පෙ=ඤපනනං, ඉමිනා වචනෙන බාහුසවම නතාදිසු සර-
තො බ්‍යඤ්ජනානි විශොජෙතො වාදීති කාතබ්බානිති දසෙසති.

272. අමහතුමනතුරාජබ්‍රහ්මභතසබ්බසඤ්ච
පිතාදීහි සමානාව.

වතුපදමිදං, අමහ=පෙ-දීහිති අවධිනිදෙසො, සමානි අති-
දෙසකාරිනිදෙසො, නානි අතිකාරියනිදෙසො, ඉවානි අතිදෙස
කාරියනිදෙසො, උපමෙය්‍ය උපමාන ජෙතකානිපි වදනති.

ව්‍යපදෙසො නිමිත්තඤ්ච තංරූපං තංසභාවතා,
සුත්තඤ්චව තථා කාරි යානිදෙසො භූ ඡබ්බිධොති

වුත්තෙහසු අතිදෙසෙසු රූපානිදෙසො, ඉධාබිපෙපතො සමාවචන
සා නාරූපෙන අතිදෙසො රූපානිදෙසො නාදෙසොති වුත්තො.

ඉති නාමකපසස්ස සුන්නනිදෙසෙ
පඤ්චමො කාණ්ඩො.

ඉදං පකරණං හි:-

“නාමනාමං සබ්බනාමං සමාසං තඨිතං තථා
කිතනාමඤ්ච නාමඤ්ඤා නාමං පඤ්ච විනිද්දිෂ්ස”ති

වුතෙතස්ස පඤ්චස්ස නාමෙස්ස නාමනාම සබ්බනාමවසෙත හද
නතා මහාකම්මායනනේරෙන වුතතං, තස්මා පුරිසලිඛිත නාමාදි
වසෙත ඡප්පඤ්ඤාස නාමපද්‍යානි භොනති, අකාරනාදිවසෙත
පන සත්තාධිකපඤ්ඤාසං වෙසනානි ච භොනති.

අභිනවුති පුලලිඛිතං ඉජ්ජිලිඛිතඤ්ච සත්තති,
නපුංසකඤ්ච වාසීති අලිඛිතං සත්තධා භවෙ ති.

නාමකප්පස්ස සුභතනිද්දෙසො නිසීතො.

සබ්බමට්ඨිතිකාමෙන නාමසුත්තනිද්දෙසකං,
කරොනෙතන මයා පතතං යං පුඤ්ඤං හිතදයකං.

තෙන පුඤ්ඤෙන ඉජ්ජිනතු සබ්බසත්තමනොරථා,
රුජනොපි ච රක්ඛිනතු ධම්මෙන සාසනං පජං.

සොභමතෙන පුඤ්ඤෙන දිඨ්ඨිමෙව පරත්ථ ච
නිරොභගාච සම්පනොනා නිපිට්ඨධරො භවෙති

එවං ඥෙය්‍යත්ථිකානං සත්තවිභ්‍යාසතං දුට්ඨං නාමපදං දස්ස
තිං ඉද්‍යති තස්ස නාමපදස්ස සඤ්ඤාපුබ්බගමං අථං දස්සන්තුං:-

273. යස්මාදපෙති භයමාදතො වා නදපාදානං

තෘදි ආරඨං, තත්ථ අථො නාමෙස දුට්ඨො-කාරකො අකාර
කොති, තත්ථ-අකාරකො ආලපන සාමසථාදි, කාරකො පන ඡබ්බි
ධො-කතතුකාරකො කම්මකාරකො කරණකාරකො සම්පදන
කාරකො අපාදනකාරකො ධ්‍යානකාරකොති. වුතනඤ්ච:-

“කතතුකම්මච කරණං සම්පදනච කාරකං,
අපාදනඤ්ච ඔකාසං ඡබ්බිධං කාරකං මතනති.”

ගමනපච්චාදිකං කතත්ථකම්මත්ථක්ඛිං නිපථාදකතෙතුව
සෙන කරොති නිපථාදෙතීති කාරකො, තත්ථ-කතතුකාරකො
ගමනපච්චාදිකීරියාය නිපථාදකතා මුඛ්‍යවසෙන කාරකො

නාම, කම්මාදිකාරකො පන තනනිප්ථාදනභෙදානා උපචාරව සෙන කාරකො නාම, එත්ති කාරකොති වුතෙන කතතුකාර කොව ලබ්භති, න සෙසකාරකා පුලලිභෙගන වුත්තනතා ති; න පුංසකලිභෙගන සබ්බෙසං කාරකානං සංගහිතතා, වුත්තඤ්ච:-

“සාමඤ්ඤාතිතිතෙ සද්දෙ නිඤ්ඤාති පුමෙන වා,
නපුංසකෙන වාපිති සද්දසත්ථිදු මුටුනති.”

“කාරකතා ක්‍රියායෙව සතති මුඛෙන කාරකං
දබ්බං ධානුපචාරෙන තද්ධාරකභාවතොති”

ආදිනා බහුධා පසඤ්චයනති ආවරියා, යං පන අත්ථතං පධා නපපධානවසෙන ක්‍රියානිප්ථතතිමිත්තභූතං තං කාරකං නාම, ඉවෙව්වං ජනනං කාරකානං අවිඤ්ඤාතසඤ්ඤාසස සුඛවොහාරස මහාවා අපාදනාදිසඤ්ඤාවිධිං දසෙසානුං “යසමාදපෙති”ති ආදි සඤ්ඤාසුතතමාග. තත්ථ යසමාති එකං පදං, අපෙතිති එකං පදං, භයනති එකං පදං, ආදතෙතති එකං පදං, වාති එකං පදං, තනති එකං පදං අපාදනනති එකං පදං, විභත්තනපදවිභාගවසෙන සත්තපදමිදනති දඨබ්බං. යසමාති අනියතසඤ්ඤානිද්දෙසො, අපෙ තිති. සාධ්‍ය කිරියානිද්දෙසො, භයනති සාධනකිරියානිද්දෙසො, ආදතෙතති සාධ්‍යකිරියා නිද්දෙසො, වාති සමුච්චයනිද්දෙසො, තනති නිත්ත සඤ්ඤානිද්දෙසො, අපාදනනති සඤ්ඤානිද්දෙසො, සඤ්ඤාධිකාර පරිභාසා විධිසුතෙතසු සඤ්ඤා සුතතනති දඨබ්බං. යසමා වා ගාමාදිකාරකතො අපෙති යසමා වා වොරුදිකාරකතො භයං ජයතෙ, යසමා වා ආවරියාදිකාරකතො සිකං ආදතෙත, තං ගාමවොරුදිකාරකං අපාදනසඤ්ඤං භොති. යසමා වා ගාමාදි කාරකතො අපෙති තං ගාමාදිකාරකං අපාදනසඤ්ඤං භොති, ඉවෙව්වමපි පවෙවකං යොජෙතබ්බං; එත්ති යතසද්ද සබ්බනාම තතා අනියතා යෙව, කසමා අනියතනියතවසෙන විසෙසා ජාතා නි? යෙන කෙනචි සද්දෙන අගහිතසුඛස්ස අත්ථස්ස ගහිතතතා යසද්දෙ අනියතො නාම, යසද්දෙන ගහිතත්ථස්ස ගහිතතතා තස ද්දෙ නියතොනාම, යතසද්ද අසනතිඨාන සංතිවඨානලක්ඛණව සෙන විසෙසානිපි වදනති. තථාති වුත්තං:-

නනු යං තං සමං තෙති යුත්තං වා නියතං සියා,
යො වා යෙනපපයොගො වා අසනතිඨානලක්ඛණො,
තො වා තෙනපපයොගො වා සො සනතිඨානලක්ඛණොති.

තත්ථායමධිප්පායො-යසද්දෙ අපාදනසඤ්ඤං න නියමෙති තසද්දෙ ව නියමෙති, තසමා තෙ යතසද්ද විසුං අනියතනියතසද්ද නාමාති. වාසද්දෙ කාරකසමුච්චයතො, “යසමා වා යසමා වා යසමා වා”ති

කිකකතනුං කාරකසොව සමුච්චයනනා සො අවුත්තසමුච්චයෙතො,
අථවා කිරියාකාරකවිසෙසානං විසුං විසුං සමුච්චයනනා වාකාසමු
ච්චයෙතො, සුතෙන ක්‍රියාය පච්ඡා ධර්මිකනනා ක්‍රියාසමුච්චයෙතො
නිපි වදනති, තං තෙසං මතිමතතං. යථා හි යෙන වාසද්දිකා
එකකාරකෙන නානාක්‍රියා සමුච්චියති සො කිරියාසමුච්චයො නාම,
යථා:-ලිභං නිපථඡ්ඡතෙ ව ධර්මියතෙ වාති. යෙන එකකිරියාය නා
නාකාරකං සමුච්චියති, සො වාසද්දිකො කාරකසමුච්චයො නා
ම, යථා-ලිභඤ්ච ධාතවො ව නිපථඡ්ඡතෙති. යෙන ක්‍රියාකාර
කානි විසුං විසුං සමුච්චියනති සො වාසද්දිකො වාකාසමුච්චයො
නාම, යථා-දුනඤ්ච දෙති සීලඤ්ච රක්ඛාතිති. සො වුත්තසමුච්චය
ෙතො. කථං පන සඤ්ඤිසඤ්ඤයො ඤායන්ති ආචරියානමුපදෙ
සතො ව ආවුත්ති නායෙයන ව “අපාදනමිච්චනෙන කුතො”ති
පච්ඡා වුත්තතනා ව ත සද්දෙන සඤ්ඤිතිද්දෙසො. අපාදනසද්දෙ
න සඤ්ඤ නිද්දෙසොති ඤායතිති.

ඉමස්ස සුත්තස්ස පුබ්බෙව අපාදනසඤ්ඤ විනිශ්ඤ්ඤ සුත්තස්ස
අභාවා “යසමා”ති පදෙ කථං අපාදනසඤ්ඤ ලබ්භාති? සඤ්ඤාය
අලබ්භතො කථං සමාවිභතති සියා? ඉදං සුත්තමපි අභුලි විස
අත්තතො සඤ්ඤං කාතුං නසකකා, වුත්තඤ්ච:-

“යථා අභුලිමතනානං න සකකා ‘මසිතුං පරං,

එවං නාමවිධිං කාතුං යොගො යොගෙ න වත්තති”ති.

වොදනා,

“ආලොකඤ්ච නිදසෙසති නාසෙති නිමිතමපිවි,

පරියාදියති තෙලම වට්ටිං කොපෙති එකතො,

පදිපොචනිදං සුත්තං වෙදිතබ්බං විභාවිනා”ති.

පරිභාශෙ,

“යසමාදපෙති තදපාදන”නති වුත්තෙ යෙව සිජ්ඤති කසමා
“භයං ආදතෙත”ති කිරියා ගතිතාති? නථාපි සමහවතො. යදිපි
තත්තකමෙව වුචෙචයා, කායසංයොගපුබ්බකමෙව ගණෙතයා,
තසමා චිත්තසංයොගපුබ්බකං සංගණනිතුං, “ආදතෙත”ති වුත්තං.
දුට්ඨො අපගමො. — කායසංයොගපුබ්බකචිත්තසංයොගපුබ්බකව
සෙන, වුත්තඤ්ච:-

“කායසංයොගපුබ්බකො චිත්තසංයොගපුබ්බකො,

යථා ව ගාමා අපෙනති පාපා චිත්තං නිවාරයෙති.”

යදෙව් “භය” නම් කිරියායෙව සිජ්ඛිති, කථං “ආදතෙත” ති
 වුතනං, ආපුබ්බො දුබ්බාදු අපාදුනන්තො න සංපදුනන්තොති සුප
 නන්තං. “සිංඛි සත්‍යාරම්භො හි නියමාය වා අත්තනතරිසුසුප
 නාය වා ගොති” ති කිං ඉදං ගාමාදිකාරකං නියතං අපාදුනස
 සුසුපු ලභති, උදුසු අනියතනති? නියතමපි ලභති අනියතමපිති
 වත්තබ්බං, අපගමනාදිතිමිත්තො හි සති නියතං ලභති, න නං
 නිමිත්තතරිතවසෙන, අසුසුගමනකිරියාදිතිමිත්තසුතො සති
 කමාදිසසුසුසු ලබ්බමානතො අනියතමපිති වත්තබ්බං, තථා
 හි වුතනං:—

“යථා කොචි පටො සුකක-රතතාදිගුණයොගතො,
 සුකකා පටො තථා රතතපටාදි සමුදිරිතො.

තථෙවමෙතං දඬබ්බං යුතනං කාරකසත්තනා,
 කතතුකමාදිහෙදෙන නානත්ථමුපපජ්ජතෙ

බුඬො වරති හො සමම! බුඬං අනුසරති නිං,
 බුඬෙන දෙසිතො ධම්මො ධම්මො බුඬෙන තිඨති.

ධම්මථො දෙති බුඬස්ස ධම්මො බුඬා විනිශ්ශතො,
 ධම්මො බුඬස්ස ධම්මථො ලොකො බුඬෙ පසිද්ධි” ති.

නනු ව අපාදුනාදයො විසෙසසසුසු නාම? කාරකසසුසු
 පන සබ්බසාධාරණතො සාමසුසුසසුසු නාම. කසමා “නාමානං
 සමාසො යුතනන්තො” ති විය පඨමං සාමසුසුසසුසු න විනිශ්ශති
 වෙ? “පරසමසුසු පයොගෙ” ති සුතෙන න සිජ්ඛිතතො, අනුත්ථ
 වසෙන පාකටතො ව, එවං හොතු. විභතතිකකමෙන වා කතතු
 කමම කරණනති ආදිනා වුතනාවුතනානං කාරකානං කමෙන
 වා කතතුසසුසු පඨමං වත්තබ්බාති වෙ? මහාවිසයතො අපාදුනස
 සුසුපු පඨමං වුතනාති, තථාහි පචති සුතෙන හි අපාදුනසසුසු වි
 නිතාති පාලියං කාරකානං කමාභාවදස්සනත්තනි පි වදන්ති, අප
 නෙත්වා ඉතො ආදදුතීති=අපාදුනං, ඉතො අවධිගුතතො ගාමාදි
 කාරකතො මුනිආදිකතතුගුතො කාරකො කායෙන වා විතෙන න
 වා අපනෙත්වා අසුසුපු ධානං ආදදුතීති වුතනං, තස්මා තං ගාමාදි
 කාරකං අපාදුනං නාමාති අනෙත්වා. ඉධ පන සසුසුසසුසුසුතො ව
 කිරියාය ව එකවචනෙන නිද්දිඨතො “භයං ජයති” ත්‍යාදිසෙව ව
 අපාදුනසසුසුසු හවිතබ්බං, න පන “ගාමා අපෙනති මුතයො ආ
 වරිසුපජ්ඣායෙති සිකං ගණනාති” ත්‍යාදියුති වොදනා නනු හවි
 තබ්බා? ඉධ සංඛ්‍යාය අනධිපෙතතො, සුතෙන හි ලිභසංඛ්‍යා
 කාලවචනං අපට්ඨානං, පයොගමනතමෙව පට්ඨානං, “තෙන සො

තැන් යාපෙනි” කි එන් විස කාලතතයමයි සංගණනානිති “හයං ජයතෙ” කි එන් හයං නාම කිරියා කථං කතනා හොනිති? සචං, තථා කි කිරියානතරපෙකඛවසෙන කතනා හොනිති, වුත්තඤ්ච:—

“භාවො නාම සි ධානිකො, ධානිකො නාමකො ක්‍රියා,
යද ක්‍රියානතරපෙකෙකා සො භාවො කාරකො නාමාති”

තැන් භාමානි අපාමනකිරියායොගාපාදානං නාම, මුත්තයොති අපෙනතිති පදෙනාතිතිතො අපගමනකිරියාය කතනා නාම, චොරානි හයයොගාපාදානං, “ආචරිසුපජ්ඣායෙති” කි ගතණකිරියා යොගාපාදානං, “සිසෙසා” කි ගතණාති පදෙනාතිතිතො ගතණ කිරියාය කතනා, ඉධ කි සද්දන්ථාපාදානං නාම, තිව්ධං කි අපා දානං:—සද්ද අන් සද්දන්ථාපදනවසෙන, නනු? කතත්‍රුකමමභුතෙසු මිසු කාරකෙසු අපගමනකිරියා තිසිති, අථ කත්තා ගාමාදිකාරක මෙව අපාදනකාරකං හොනිති? යං ගාමාදිකාරකා පුබ්බරූපතො අවුත්තං තං අපාදනකාරකං නාම. වුත්තච:—

“සමෙපසපගමෙ මිනනං පුබ්බරූපා යදවුත්තං
වුච්චතෙ තදපාදානං තං චලාචලතො මිධා,
යථාසො ධාවතා පොසො පතෙ රුක්කා ඵලනති චා” කි.

අපාදනසඤ්ඤානිමිතතභුතසස විසයසස වසෙනපි තිව්ධො හොනි, තැන්කිරියාවිසෙසසස නිදිසිතනා නිදිසිසයං නාම, යථා “ගාමා අපෙනති මුත්තයො” කි ආදියන් පත කිරියං අජ්ඣාහවං විස යං කතා පවත්තති තං උපාත්තවිසයං නාම, යථා “චලාහකා විජ්ජොතතෙ විජ්ජ, කුසුලතො තණ්ඩුලං පච්චන්” කි ආදි, එන් කි චලාහකානිකමම කුසුලතො නිහරිතාති පුබ්බකිරියා අජ්ඣාහරිය නිති; යන්ගුණෙන අනුමෙයසකිරියා අනෙතානිතා තං අනුමෙයස විසයංනාම, යථා “මුත්තං පාටලිපුත්තෙති අභිරූපතර” කි ආදි, එ න් කි කෙනපි ගුණෙන උක්කංසියනති අනුමෙයසා කිරියාවිසෙ සො අප්පිති, ඉධ පත “දුරන්තිකඛා” දි පුත්තෙති විහතතිගතගණෙන අපාදනසඤ්ඤා හොනිති වුත්තච:—

“නිදිසිසයං කිති උපාත්තවිසයං තථා
අනුමෙයසවිසයමාති අපාදානං තිධා මතං.
යථා කි ගාමා අපෙනති කුසුලතො ච පච්චති,
මුත්තං පාටලිපුත්තෙති අභිරූපතර ඉමෙ” කි.

274. ධාතුනාමානාමුපසගගයොගාදිසචපි ච.

මතුපදමිදං, ධාතුනාමානනති සමකිකිතිද්දෙසො, උප සගගයොගාදිසුති ආධාරසකමිතිද්දෙසො, භාවසකමිතිද්දෙ සො චා; අපිති සමුච්චයනිද්දෙසො, චාති සමුච්චයනිද්දෙසො,

හෙතෙම තනිතනිපසංගෙ ජනකකිරියාවා වි නාමපදයොගාපාද නං නාම, ඉමෙසු ධාතුනාමයොගෙසු සද්දන්වාපාදනං දදිබ්බං. අපසලාසාති කමමපවචනියයොගදුතියාපසංගෙ අප උපසග්ග යොගාපාදනං, සාලාය අපගනනා ආයනනීති අන්තො, අථවා උපසග්ගවිභතති කාරකවිභතතියො බලවතරුති වචනතො සාලං වජ්ජනාති අන්තො, වජ්ජනකිරියායොගකමමං නිවාරෙතො අප උපසග්ගයොගෙක අපාදනං හොතීති අධිප්පායො, වජ්ජනබ්බ වජ්ජනසංඛකිඤ්ඤකොයං අපසද්දෙ පරිවජ්ජනවාටකො, එවං සෙසෙසුපි,බ්‍රහ්මලොකාති කමමපවචනියයොගදුතියාපසංගෙ ආ උපසග්ගයොගාපාදනං හොති, භගවතො කිත්තිසද්දෙ බ්‍රහ්මලො කං බ්‍රහ්මලො උපගච්ඡතීති අන්තො, බ්‍රහ්මලොකබ්‍රහ්මලොකසංඛකි ජොතකොයං ආ උපසග්ගො අභිවිධ්‍යන්තොතකොයං ආසද්දෙති, දුට්ඨොති ආසද්දෙ. මරියාදන්තො අභිවිධ්‍යන්තොවාති, තත් අභිවිධි නාම කිරියං බ්‍රහ්මලොකවතනති,යථා-ආභවතො යසො උග්ගච්ඡතී ති.මරියාද පන කිරියං පරිවජ්ජනිතො වාතනති,යථා-ආපාටිපුත්තො දෙවො වස්සතීති. පබ්බතාති කමමපවචනියයොගදුතියාපසංගෙ උපස උපසග්ගයොගාපාදනං හොති, දෙවො පබ්බතං පරිවජ්ජ නා වස්සතීති අන්තො. වජ්ජනබ්බවජ්ජනසංඛකිඤ්ඤකොයං උපස උපසග්ගො පරිවජ්ජනන්තො, අථවා පබ්බතාති ජ්ඣපසංගෙ උපස උපසග්ගයොගාපාදනං, පබ්බතස්ස උපස මන්තෙති අන්තො. නනු ව පාදිසු විසතුපසග්ගෙසු උපස උපසග්ගස්ස අභාවතො නිපාත යොගාපාදනෙන හවිතබ්බතති?තනන;උපසග්ගවයවසෙන වුත්ත තනාති, උ උපසග්ගො පස උපසග්ගොති උපසග්ගවයං වෙදිතබ්බං, නිපාතසමුදයොතිපි වදනති,තං“උපසග්ගයොගෙති”ති වචනෙන විරුද්ධතීති, එත් භි පසොගතතෙස සුඛනාමානං උපසග්ගෙති යොගො නාමාති ගහෙතබ්බො, න ගුණනාමානනති, තථාති“උග්ග තො සුචතො පුත්තො”ති ආදිසු උපසග්ගො විජ්ජමානෙපි උපසග්ග යොගො නාම න සංග්ගවතීති. බ්‍රහ්මලොක පති බ්‍රහ්මස්ස නිග්ගුතො අනු කරණ්හුතො සාරිපුත්තො ධම්මදෙසනාය තෙමාසං භික්ඛු ආලප ති, තත් බ්‍රහ්මලොක ජ්ඣපසංගෙ සති පති උපසග්ගයොගාපාදනං, පතීති අනුකරණ්ඤකො උපසග්ගො; සාරිපුත්තොති ආලපතී ති කිරියාය භි කතනා, බ්‍රහ්මදෙසනාසාති තස්සා කිරියාය සමපාද නං; භික්ඛුති තස්සා කිරියාය අනභිච්ඡිකමමං, තෙමාසනති අවච නතසංගොගෙ දුතියා තස්සා කිරියාය විසෙසනං, අථවා බ්‍රහ්මලොකි දුතියාපසංගෙ සති උපසග්ගයොගාපාදනං, බ්‍රහ්මං පති අනුකරණං කතාති අන්තො.අස්ස සතනති කස්ස සතං?තෙලස්සා තෙලස්සා පටි භාගං කතො දදති තෙලං වා පඨමං ගහෙතො පති පුත දදතීති

අපේ ආරාමයේ දැනකිරියාය අනභිනිතකමම, හෙලසමාති ජනිප්ප සගෙ දුතියා පසගෙ වා; පනිදුනකිරියාගේතක පනිලපසගතයො ගාපාදනං, එවං සෙසවගෙසුපි. අස්ස කනකනාති කස්ස කනකං? සුවණ්ණං හිරඤ්ඤසමා හිරඤ්ඤස්ස පටිභාගං කඛා දදුති හිරඤ්ඤං පඨමං ගගෙතො වා පති පුන දදුති, අස්ස උපපලනිකස්ස උපපලං පදුමස්මා පදුමස්ස පතිභාගං කඛා දදුති, පදුමං පඨමං ගගෙතොවා පති පුන දදුති, “ආදිගගතණ්ණන කාරකමජ්ඣෙපි කන්තාදීනං කාරකානං මජ්ඣෙපි කිරියාමජ්ඣෙ වා පමමිවිභතතිහොති” ති හි එළු පවාතරන චුතතං හොති “සෙමෙහා ගුලොති” ආදිසුච්ඡා. කාරක මජ්ඣෙපෙව කාලධානා සන්ති තෙ අපාදුනසඤ්ඤා හොන්ති අපේ දඨබ්බො. “ලුද්දකො පකකස්ස පඨමදිවසෙ විජ්ඣති, පකකස්මා පඨමදසදිවසෙ අතිකකතෙන මිගං විජ්ඣති” ති එත්ථ චිත්තනං පුබ්බකාලාපරකාලකිරියාය කන්තුසන්තිනව මකාසකමානව පුබ්බකාලාපරකාලකිරියානව මජ්ඣෙ කාලවාචකො පකකො අපාදුනසඤ්ඤා හොති, “ලුද්දකො පකකස්මා පකක අතිකකතෙන මිගං විජ්ඣති” ති එත්ථ පත කන්තුකමානං මජ්ඣෙ ලුද්දකො ඉතො පඨමදිවසතො පකකස්මා පකක අතිකකතෙන මිගං විජ්ඣති” ති එත්ථ අපාදුනකමානං මජ්ඣෙ අපාදුනසඤ්ඤාති එවං පසොගව යෙ කාරකකිරියානං මජ්ඣෙ යොජෙතබ්බං, ඉස්සාසො ඉධ විජ්ඣති කොසස්මා කොසෙ අතිකකතෙන භුජ්රං විජ්ඣති, ඉස්සාසො කොසස්මා කොසෙ අතිකකතෙන භුජ්රං විජ්ඣති, ඉස්සාසො ඉතො ධානතො කොසස්මා කොසෙ අතිකකතෙන භුජ්රං විජ්ඣති” ති ච “මන්තයොගී ඉසි මන්තජප්පතෙන අමාවසිදිවසෙ භුජ්චා මාසස්මා මාසෙ අතිකකතෙන භොජනං භුජ්නිති, ඉසි මාසස්මා මාසෙ අතිකකතෙන භොජනං භුජ්නිති, ඉසි ඉතො දිවසතො මාසස්මා මාසෙ අතිකකතෙන භොජනං භුජ්නිති” ති එවං අපේ දඨබ්බො. චුතතඤ්ඤා:-

“කන්තුනං කන්තුකමානං කමමාපාදුනසන්තිනං,
කමමාකාසක්ඛියානං ච කාලධා දීපිතා මජ්ඣෙති”

තත්ථ පකකස්මාති ච මාසස්මා ති ච කාලෙ භාවසන්තමිප සගෙ කන්තුකමාදීනං මජ්ඣෙ අපාදුනසඤ්ඤා හොති. එත්ථ සකෙකාති “පකකො පඨමසාහාති චෙ පකකො මාසමුච්චතෙ” ති වචනතො පණ්ණරස (දිවස) පකකො දඨබ්බො. තත්ථාගබ්ච්චායො:- ධනු සත්ථිජ්ජාසමපතෙනා ලුද්දකො පකකස්ස පාටිපදෙ සරං ජපෙතො පකකස්මිං පකක අතිකකතෙන තං මිගං විජ්ඣාසිති අනන්තා සීතඨානතො විජ්ඣතිති අත්ථං දසෙසතො පකකස්මා

විජිකිති මගනති උද්ගරණං වදනති. අසෙසු පන උද්ගතො පකක
 සං පඨමදිවසෙ අරසුදුං ගනාමා මිගං දිසා විජිකිති, තසමිං
 පකක පරිපුණ්ණෙ පුන අරසුදුං ගනාමා තමෙව මිගං අමරි
 නං පුන විජිකිති ඵනමත්ථං දසෙසනොනා “පකකසමා විජිකිති
 මිග”නති සද්දප්පයොගං ආහරතීතිපි වදනති. මනනොයාති ඉසි
 අනතතො සීලගුණං ජානාපෙතුං මනනානුභාවෙන කණ්ණපකක
 පාටිපදදිවසෙ භුද්දිති මාසෙ අතිකතනොත භොජනං භුජතීති
 ඵනමත්ථං දසෙසනොනා “මාසසමා භුද්දිති භොජන”නති පයොගං
 ආහරතීති ඉමෙසු උපසංගයොගපයොගෙසු උපසංගපදමනන
 යොගවසෙන සද්දපාද්‍යනසසුදු දඬබබා, න අත්ථාපාද්‍යනසසුදු
 හි, “අපිග්ගහණෙන නිපාතපයොගෙපි පච්චිවිහතති භොති දුතියා
 තතියා වා”ති ඉදමපි ඵලුපචාරවසෙන වුතතං. නිපාතයොගෙපි යං
 කාරකං අපී තං කාරකං අපාද්‍යනසසුදුං භොති, තසමිං අපාද්‍ය
 නකාරකෙ “අපාද්‍යෙන පච්චි”ති සුතෙන න පසුච්චි විහතති “දුතියා
 පච්චිතවා”ති සුතෙන මග්ගහණෙන දුතියා තතියා විහතතියො ව
 භොතතීති අත්ථො, ඵලුපචාරවසෙන වුතතතො අපිග්ගහණෙන
 අපාද්‍යනසසුදු ව කමමසසුදු ව කතකුසසුදු ව භොතීතිපි වද
 නති. සුතෙන න අපාද්‍යනසසුදු, අපිග්ගහණෙන පසුච්චි දුතියා ත
 තියා විහතතියො භොතතීති වදනති. රූපසිඤ්ඤං පන ආදිග්ගහ
 ණෙන නිපාතයොගාපාද්‍යනං සංගණනාති, අපිග්ගහණෙන කාරක
 මජ්ඣෙ අපාද්‍යනං සංගණනාති, දුතියා ව තතියා වාති භොජනං
 නපී, කච්චායන අත්ථාපාද්‍යනසසුදු නිපි පකරණෙසු පන අපී.
 මාතුජ්ඣති රතියා නිපාතයොගසද්දත්ථාපාද්‍යනං, රතීනාති මාතා
 පුතෙන න විගතා; මාතාති දුතකිරියාය කතතානාම. දෙතීති තසං
 මාතුජ්ඣසු පුතතසු තං ඵලභාගං දෙති, මාතුජ්ඣති පසුච්චමනන
 දුතියනත්ථාපාද්‍යනං, මාතුජ්ඣතාති පච්චමනන තතියනත්ථාපාද්‍ය
 නං, මාතුජ්ඣති වා කමමපච්චතීයයොගදුතියාපසගෙන නිපාතයො
 ගසද්දපාද්‍යනං, මාතුජ්ඣ විජ්ජමානපුතතං; රතීනා විචජ්ජතා හු
 තාති අත්ථො, මාතුජ්ඣ මාතුජ්ඣන වාති ඵත්ථාපි ඵසෙවනොයො.
 මාතුජ්ඣ මාතුජ්ඣන වාති අපාද්‍යනසසුදුපසගෙන දුතියා තතියා
 තිපි වදනති, ටිගෙ සබ්බමාති ආදිසුපි ඵසෙවනොයො, කුලාති නා
 නාතිපාතයොගසද්දත්ථාපාද්‍යනං, නාතීති නාතානුතාති අත්ථො,
 කුලාති කමමපච්චතීයයොග දුතියාපසගෙන නිපාතයොගසද්දත්ථා
 පාද්‍යනං, කුලං නාතා විජ්ජතාති අත්ථො, සීහලගණ්ඨිපදෙසු පන
 නාතා සද්දං කුලසද්දෙන කුලසංකරණං කතා “කුලා” ති පදං
 පඤ්ඤං තථාපි නිපාතයොගාපාද්‍යනති වදනති, ඵසෙවනොයො

විනාශබලමානි ආදිසු දළබෙබ්බා, විජ්ජනීති ආබ්බානකිරියාපදමපි නාහිති කිරියනාරුපෙකබ්බසෙන කතනා හොති, ‘මිගං ධාවති පසාමි පසාමි මිගලොතිතං’ති ආදිසු වියාති, අඤ්ඤාත්ථාති ධාතු නාම උපසග්ගනිපාතයොගකාරකමඤ්ඤිතො අඤ්ඤාත්ථපයොගෙ පඤ්චමිවිභනති හොතීති ඉදං එඤ්ජවාරවසෙන චූතතං, සමොති පභුතාත්ථාපාදානං, නිපාතයොගාපාදානෙන කිං විසෙසනාති චෙ? තත්ථති නිපාතයොගාපාදානං ඉධ පන පභුතාත්ථපයොගෙ හෙති ත්ථයොගාපාදානං, සමාධිකාරණනාති යංකාරණං යං චක්ඛුන්ධියාදි අසංවරකාරණං, එතං භික්ඛුං අභිජ්ඣාදෙමනස්සා අත්ථාස්සවෙ යස්සනාති අත්ථා, දුතියනනහෙතිත්ථාපාදානමෙතං, කෙච් පන සමොති අධිකරණයොගාපාදානං, අධිකරණනාති හෙතිත්ථාපාදානනාති වදනති, තං ‘යංකාරණං’ති වණණතාය විරුජ්ඣති.

275. රකඛණත්ථානමිච්ඡිතං.

මිපදම්දං, රකඛණත්ථානනාති සමකුච්ඡිතීතිද්දෙසො, නිබාරණජග්ගීතිද්දෙසො වා, ඉච්ඡිතනාති කිරියානිද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙසසුතෙනසු සඤ්ඤාසුභතනාති දට්ඨබ්බං. රකඛණත්ථානං රකඛණත්ථ වනනාතුං ධාතුනං පයොගෙ යං තණ්ඩුලාදිකාරකං කාකාදිනා ඉච්ඡිතං තං කාරකං අපාදනසඤ්ඤං හොති, අඵවා ධාතුනං පයොගෙ රකඛණත්ථානං රකඛිතබ්බානං තණ්ඩුලකාකාදිනං කාරකත්ථානං යං තණ්ඩුලාදිකාරකං මනුස්සෙහි ඉච්ඡිතං තංපෙ=හොතීති. රකඛණත්ථානං ධාතුනං පයොගෙති රකඛණයොගරකඛණත්ථයොගෙසුති අත්ථා. එවං හි සති පටිසෙධෙනති පයොගො සුජජ්ජිති? පටිසෙධනං නාම නිවාරණං, තෙන පාපා විතනං නිවාරණෙකුපා අකුං නිවාරණෙති එවමාදීති සංගණනාති. තඤ්ච ඉමිනාසු තෙනත“පාපා විතනං නිවාරණෙ”ත්ථාදිසුපි අපාදනසඤ්ඤා හොති, නසු ච පාපකුපානං න ඉච්ඡිනාති කථං තත්ථ අපාදනසඤ්ඤාති? සච්චං. තථාපි පාපස්ස හෙතුභූතස්ස සුතාදි ආරමභස්ස ච යාන භූතස්ස උදකස්ස ච තෙති ඉච්ඡිතවසෙන තාති පාපකුපානිපි ඉච්ඡිනාති නාම තඤ්ච ඉමිනා අපාදනසඤ්ඤා හොතීති, ආවරියා පන ඉධ අනුවනන චග්ගහණෙන අනිච්ඡිතාපාදනසඤ්ඤා ගති තාති වදනති.

276. යෙන වා දස්සනං.

නිපදම්දං, යෙනාති අනියතසඤ්ඤීතිද්දෙසො, වානිවිකප්පනත්ථ නිද්දෙසො, සමුවච්චයනිද්දෙසො වා, අදස්සනනාති කමමත්ථ නිද්දෙසො සඤ්ඤාපෙසසඤ්ඤා සුභතනාති දට්ඨබ්බං. යෙන උපජ්ඣායාදිනා

කාරකක අතනන අදසන සියාදිනා ඉවර්තන. තං උපර්කා
 යාදිකාරකං අපාදනසසුදුං හොතිති, සෙනානි අදසනකරියාය
 අනතිතිකතතා, උපර්කාසාති ජනිපසගෙ වා හෙතිත්තනියාප
 සගෙ වා අදසනනථ යොගාපාදනං, අනතරධාසනීති උපර්කා
 ගෙන උපර්කායසං වා අදසනං ඉවර්තනි අනේ, හෙතිත්ත තති
 යාපසගෙ වා අදසනනථයොගාපාදනං, උපර්කායගෙන අනතර
 ධායනි අතනානං ඡාදෙතිති අනේ, දුතියාපසගෙ වා අනතරධා
 යනි උපර්කායං නපසාපෙතිති අනේ, ඉමෙසං අනේතං වසෙන
 සද්දපාදනං නාම, අථවා උපර්කායානි අදසනනථයොග සද්දනේ
 පාදනං, එවං සෙසෙසුපි, වානි පදං කිමත්තං ආවරියෙන වුත්ත ?
 සතනමිවිහනානථං සතනමිවිහනනිසා අනේය වුත්තං. ජෙනව
 හෙති සතනමනථපසගෙ අදසනනථයොගනථපාදනං, ඉමිනා
 සුතෙනන අදසන අපාදනසසුදුං කතවා වාසදෙත පවමිවිහ
 නති. නිවාරෙතවා “පඤ්චමනථෙ වෙ”ති සුතෙනන සතනමිවිහනනි
 හොතිති, නනුව ඉදං සසුදුසුත්තං කසමා සසුදුධිකාරවිධිං
 නිවාරෙතිති? අනෙකත්තනා නිපාතනං, නිපාතනං හි අනෙක
 ත්තනා සසුදුධිකාරෙපි විධිං නිවාරෙතං සතනා, විධිසාධිකාරෙපි
 සසුදුධි නිවාරෙතං සතනා, යථා “ගතිබුධිභුජපඨගතකරසයාදීතං
 නාරිතෙවා”ති, වාග්ගතභෙන වා සතනමිවිහනනි හොති අපරෙ
 ආවරියා පන එළපවාරවසෙන වුත්තතතා වාග්ගතභෙන අපාදන
 සසුදුධි “පවමනථෙ වෙ”ති සුතෙනන සතනමිති වදනති, ජෙනව
 හෙති ජෙනවනථා මහාජනතො, අනතරකිතො අදසනං ගතො
 නි අනේ. එත්ත හි ජෙනවනසදෙත ජෙනවනථා මහාජනතා
 යානුපවාරෙන ගතිතා, යථා “මවා සොසනති”ති, කෙන විසුදුස
 නිති? අනතරකිතොති සද්දනතරිකෙන විසුදුසති, හතවා හි ජෙ
 තවනවිහාරෙන අදසනං න ඉවර්තනි ජෙනවනවිහාරසං ව අද
 සසනකිවමං නතී තසමා ජෙනවනසද්දසංනිථානසමපනනං නිමි
 තතං කතවා අතනනො අනේ. විපරිණාමෙතො අනේතතරං වදනි,
 මවසදෙ පතාය සකත්තං අනේතතරෙන වතනති; ස අනේ පරිණා
 මෙතො සකත්තෙ ව පවතනතිති, අයං හි බාලාවතාර අනේබ්‍යාබ්‍යා
 නානං සමානකථා. සද්දනිතිරූපසිඬිසු පන අපාදනසසුදුධි නවිති
 තා, ඉමිනා හි සුතෙනන හගෙන අදසනනථභූතෙ අනතරධාපන
 යොගෙ අපාදනසසුදුධි විතිතා, න ඉමියානි, තසමා ජෙනවනෙ
 අනතරකිතො හගවා.

“සා දෙවතා අනතරකිතා පබ්බතෙ ගකිවාදනෙ
 තතො සො දුමමනො යකෙතො තත්තෙවනතරධාසි”ති.

“අපෙකවෙව් මං අභිවාදෙත්වා තරෙව්නතරධාසිංසු”ති,
 ඉවෙව්වමාදිසු ඉඛියා අදස්සනත්භූතෙ අනතරධාපතෙ සති අපා
 දුනසසෙසු න භොති තස්මා වාග්ගහණෙන අපාදුනසසෙසුං නි
 වාරෙත්වා ඔකාසසසෙසුං කත්වා “ඔකාසෙ සතතම්”ති සුතෙතන
 සතතම්විභතති භොතීති අයං තෙසං අබිප්පායොති.

**277. දුරන්තිකඛකාලනිමමාණකාලොපදිසා
 යොග විභතතාරපපයොග සුඛපපමොචනභෙතු
 විවිතතපපමාණ පුබ්බයොග බන්ධනගුණවචන
 පඤ්ඤකථනපොකාකතතුසු ව.**

විපදමිදං, දුරන්ති=පෙ=කතතුසු ඉති අබිකරණ සතතමිති
 දේශසො, වාති සමුවවයනිදේශසො, සසෙසුධිකාර=පෙ=සසෙසු,
 සුත්තනති දඬුබබං. දුරන්තේ දුරයොගෙ දුරන්තයොගෙ ව, අන්තික
 යොගෙ අන්තිකත්වයොගෙ ව අබිතිමමාණෙ ව, කාලනිමමාණෙ ව,
 නිමාලොපෙ නිමාපවවයනසද්දස්ස අදස්සනෙ ව, දිසායොගෙ දිස
 ත්වයොගෙ දිසන්තේ ව, විභතත විභජ්තස්ස අත්තස්ස විභජ්තෙ
 ව, ආරප්පයොගෙ ආරතිසද්දපයොගෙ ආරත්පයොගෙ ව, සුඛ
 තේ සුඛයොගෙ ව සුඛත්වයොගෙ ව සුඛන්තේච්චවා, පමොචනෙ
 පමොචනත්වයොගෙ ව, භෙතීන්තේ ව භෙතීත්ප්පව්ජ්ජයං ව ජනක
 භෙතීන්තේ වා, විවිතතන්තේ විවිතතත්වයොගෙ, පමාණන්තේ ආයාම
 විජාරපමාණන්තේ, පුබ්බයොගෙ පුබ්බසද්දස්ස යොගෙ ව, බන්ධන
 තේ බන්ධනත්වයොගෙ ව, ගුණවචනෙ ගුණවචනෙ ව, පඤ්ඤා
 ප්පව්ජනෙ, කථනෙ විසුජ්ජනෙ, පොකෙ අප්පන්තේ, අකතතුසු ව,
 අකතතරි සද්දපතභෙතූමිති ව.

“දුරන්තිකාදි සුත්තමහි වසද්දෙන පචම්‍යන්තේ,
 ඡම් දුතියාතතියා ව සංගණනාති විභතතියො.

තස්මා සුතෙතනපාදුන සසෙසුං කත්වා තභිං පත,
 ඡජාදග්ගෙ වසද්දෙන කාතබ්බා විභ කාරකෙ.

අන්තො පනායං දඬුබබො පඤ්චමත්ත්වසෙන හි,
 විභතතිපරිණාමස්ස න වත්පරිණාමතා”

ඉති එතෙසු අන්තේසු ව යං කාරකං අත්ති තං කාරකං අපාදු
 නසසෙසුං භොතීති. දුරන්තපයොගෙ තාව යං කාරකං අත්ති තං
 කාරකං අපාදුනසසෙසුං භොති, තත් දුරන්තපයොගෙහි දුරප
 යොගො ව දුරන්තො ව දුරන්තපයොගොවාති එකසෙසරූපෙක

සෙසෝ දට්ටබ්බො, නාමාහි වතතබ්බන්තරාපෙක්ඛවචනං, ඉතො
 ති දුරයොගසද්දන්තාපාදනං, දුරතොති දුරන්තාපාදනං, ඉමං
 ධම්මවිනිශ්චාති දුරන්තොගාපාදනං, දුරිතා ම නාතිතොති ඉදං
 ඵලප්පාදනං වුත්තං. ඉති තා සුත්තෙන අපාදනසංකල්පය, “දුරි
 යාපඤ්චිතොති”හි සුත්තෙන වග්ගනිකෙන දුරිතා තතිසාවිතනි
 යො හොනති. “කතන්තරිතා”හි සුත්තෙන වග්ගනිකෙන තතිසාවිත
 වදනති, දුරං ගාමංති දුරිතෙන දුරන්තාපාදනං, සෙසං වුත්තසද්ද
 මෙව, “අනන්තකතෙති අනන්තයොගෙ අනන්තන්තොගෙව—ගා
 මාහි ජරිපසාගෙ අනන්තයොගාපාදනං, සෙසං වුත්තසද්දමෙව,
 අධිකාලන්තොගෙ සති යං=පෙ=තොතිති අන්තො, ඉතො මධුරාසා
 හි චතුපරිමාණ අධිකොගාපාදනං, ඉතො (කපපතො)හි ඵකනවු
 තිපරිමාණකාලයොගාපාදනං, ඉතො (මාසතො)හි පරිමාණකාල
 යොගාපාදනං, නිව්ලොපෙති නිව්ලප්පව්ගන්තයං සද්දයං අදයං
 නෙ සති නිව්ලප්පව්ගන්තොපෙ අදයං නෙ කම්මාධිකරණභූතෙසු
 අන්තෙසු අපාදන සංකල්පය හොතිති අන්තො, පාසාද සංකමෙසාති
 අභිරුහිතපාසාද අසංකමෙසාද පාසාදං සංකමෙසං, ඵන්ති අභිරුහි
 නාති පදයං අදයං නෙ කම්මකාරකං අපාදනසංකල්පය හොතිති
 අන්තො, තයං පදයං නෙ සති කම්මකාරකං හොතිති, තෙන වුත්තං
 “පාසාදං අභිරුහිතො”හි, ඵං සෙසෙසුපි, ආසනා වුත්තෙසාති
 ඵන්ති තෙනා හි ඔකාසකාරකොව විසෙසො, “නිව්ලප්පව්ගන්තයං
 අන්තෙසු සති”හි වදනති, දිසාසොගෙති දිසායොගෙ දිස
 න්තො යං=පෙ=තොතිති, අවිචිතොති උපරිදිසායොගාපාදනං, ස
 නොති දිසන්තාපාදනං, නොති වා “යසොදපෙ”හි සුත්තෙන ත
 ග්ගනිකොගාපාදනං, සුරන්තොති දිසන්තාපාදනං, විග්ගනාති
 විග්ගන්තයං විග්ගන්තෙ පුරුකකරණෙ, විග්ගන්තං හි දුට්ඨං—විග්
 ග්ගන්තවිග්ගන්ත අවිග්ගන්තවිග්ගන්ත වසෙන, තන්ත අවිග්ගන්තවිග්
 ග්ගන්තං නිධාරණලක්ඛණං, යථා “කණ්ඨා ගාපිසු සම්පන්නබිරත
 මා”හි ආදි. විග්ගන්ත විග්ගන්තං පන ගුණභාවෙන විසුං කරණ
 මතං තමෙව ඉධාධිපෙක්ඛනති. සෙනාහි පණ්ණිකොගාපාදනං,
 “ජරිපෙ”හි පව්ගන්තෙ ජරි ව හොති, ජනනවුත්තං පාසංකමානං
 ධම්මානාහි පවරයොගාපාදනං, ජනනවුත්තං තණ්හාදිතිපාසෙ
 පවත්තානං ධම්මානාහි අන්තො, තන්ත සංඛ්‍යාපමාණතො “ජනන
 වුත්තං”හි වතතබ්බ වචනවිපලාසවසෙන “ජනනවුත්තං”හි
 වුත්තං, පවරං සද්දං සුගතවිනිශ්චානති ඉදං “පවරෙ යො අයං
 සුගතවිනිශ්චානති”හි ව වතතබ්බ ලිහිවිපලාසවසෙන වුත්තං, ආර
 පසංකමානෙති ආර ආරන්තොගෙ යං=පෙ=තොතිති, ගාමධම්මා
 ගාමිකානං ධම්මා, වසලධම්මා ලාමකධම්මා, අසංකමා අසපුරිස

බමරා, ආරණී දුරං රමණී, විරණී විරමණී, පවිවිරණී පුත විරමණී, ඉමෙ ආරණයාභාරණපසයාගාපාදනං නාම හොනනී, පාණානී පාණානී ආරණයාගාපාදනං, සුබසේනී සුබසුබසේනායොගෙ, ප මොවනාපනී පමොවනපණයොගෙ; හෙතෙතෙහි හෙතු භූතෙ අපේ; විවිතනාපනී විවිතනපණයොගෙ; පමාණසේනී පමාණ පණයොගෙ පමාණසේන යෙව වා, දීඝසොනී නවපමාණයොගාපාදනං, පමාණයොගාපාදනනනිපි වදනනී, මජ්ඣිමස්ස සුරිසස්සා”නි වසිතිපුරිසස්ස අසිතෙලසහන්තා සුන්‍යවිවරස්ස පමාණිකා කා රෙතබ්බා, පකතිපුරිසස්ස දියබ්බරතනං මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස එකර තනං තෙන රතතෙන දීඝසො අසිතෙලසහන්තපමාණං සුගත විවරං සුගතවිදන්තා නව විදන්තපමාණං හොනී, තිරියතො පන සුගතවිදන්තා ඡවිදන්තපමාණං මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස නව හන්තප මාණං හොනීති අපේ, සුබසේනායො පුබ්බසද්දයොගෙ, එනි ව පුබ්බගහණං උපලකඛණං තෙන පරපරසද්දෙ සංගණනාති තතො පරං තතො අපරෙන සමයෙනාති ආදිසු, බ්‍රහ්මනපනි බ්‍රහ්මනපණයොගෙ, බ්‍රහ්මනපණයොගෙ වා, සන්තප්තානි හෙතෙතපසගෙ බ්‍රහ්මන යොගාපාදනං, නානිසාමානී පවමසේන තතියා ව හොනී, ගුණවම ගුණවමනස්ස අද්දස්ස අපේ අපාදනසංඝස්ස හොනී, සුඤ්ඤා සාති ඉදම් හෙතෙතපසගෙ ගුණවමනපාදනං, “හෙතෙත” නි ඉමිනා සිබ්බිපි පුතවචනං ගුණහෙතුතියමනං, පසංඝ පුච්ඡ නෙ සති; කාලොපෙ කාපවචනනපදලොපෙ සති; කමමාගිකර ණෙසු අපාදනසංඝස්ස හොනීති අපේ, අභිධම්මං සුචා සුච්ඡනනී අභිධම්මෙ ධුචා සුච්ඡනනී එනි කාපවචනනස්ස අලොපො දඨබ්බො, තස්මි ලොපෙ අභිධම්මා පුච්ඡනනීතසාදිපයොගා හො නති තන් “අභිධම්මා”නි කමමාගිකරණපසගෙ පඤ්ඤාපාදනං, දුතියාව නානිසාමානී පවමසේන දුතියා ව තතියා ව හොනීති, අභි ධම්මං අභිධම්මෙ න වානී දුතියතන තතියතනපඤ්ඤාපාදනං, නනුව ඉමානි කාලොපෙති ඉමිනා සිඤ්ඤානනී කස්මා පුත වුතතං ති? පසංඝානි සද්දපනන්, අනිච්ඡිපනන් වා, තෙනාහ. “දුතියාව= පෙ=ධම්මෙතනා”නි ඉමසමිං අන්තරිකපෙස දුතියා ව තතියා ව විත තතිකමන් තතියසේන හොනීති ඉමෙ වෙකපා, “කථනෙ”නි එ නාපි දඨබ්බො, කථනෙති විසංජ්ජනෙ සති කාලොපෙ සති කමමා ගිකරණෙසු අපාදනසංඝස්ස හොනීති, පඤ්ඤා විසංජ්ජනා කථ සනති විතජ්ජනනී සෙසං පුරිමසදිසමෙව, සද්දනිති රූපසිඤ්ඤ පන පඤ්ඤකථනෙසු “කුතොසි කිං කුතො භවං පාටලිපුතතතො” නි එතතකමෙව වචා ලොපං වජ්ජනා වුතතං, ථොකා මුච්චනීති

ආදිපු ථොකැන් අපාද්‍යනසඤ්ඤා හොති “ථොකෙනා”ති පවමා
 නේ තතියා ච හොති එතථ චසද්දෙන පඤ්චමිච්ඡතනිං අපෙකති,
 අකතනි කතතුකාරකතො අඤ්ඤාමිං අකාරකෙ ඤපකෙ හෙ
 තුමති අපාද්‍යනසඤ්ඤා හොති කාමස්ස කතතතා=පෙ=විපුලතතා
 උපපනතං හොති චක්ඛුච්ඤ්ඤාණනති කයමා පන “හෙතැනේ”ති
 ඉචිතා සිට්ඨි පුන අකතතරිති වුත්තං? අතථතරච්ඤ්ඤාපනතං,
 හෙතැනේපාද්‍යනමි නානාරූපං හොති, තෙනාහ:-කයමා හෙතු
 නා කෙන හෙතුනා”ති, ඉධ පන එකරූපංව හොතීති ඤපතතං
 පුන වුත්තනති, කයමා පන “ඤපකෙ හෙතැනේ”ති අවතා ඵලං
 වුත්තනති? ඕච්ඡාඤ්ඤාණනිවාරණත්ථසමචතො, ඤපකහෙතුමි
 ච කතතාති ඕච්ඡාඤ්ඤාණං හොති තං නිවාරණත්ථං “අකතතරි”ති
 වුත්තනති, “කමමතො උපපනතං හොති චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං”ති එතත
 කමම අවතා “කමමස්ස කතතතා උපචිතතතා උස්සනතතා
 විපුලතතා”ති වුත්තවමනෙති බලවකමමතෙව චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං
 පරිපුණ්ණං උපපජ්ජති න දුබ්බලකමමතාති. විඤ්ඤායති, තයමා
 “කමමස්ස කතතතා”ති ආදි ඤපකහෙතුනාම, ආවරියා පන අක
 තතරි ඤපකහෙතුමි සති ඤපකහෙතුයොගෙවාති අත්ථං ග
 හෙතා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණමෙව ඤපකහෙතුති වදනාති. තෙසං
 පනායමධිපපායො, පරිපුණ්ණචක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන පසිද්ධෙ අයං
 පුග්ගලො අනිතභවෙ මහාපුඤ්ඤං කරොතීති විඤ්ඤායති, තයමා
 චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං පුඤ්ඤකමමස්ස ඤපකහෙතුනාමාති. වග්ගන
 ණෙන දුරනතිකඛාදීති සෙසෙසු අනේසු, යෙ අපාද්‍යනපයොතිකා
 සද්දපපයොගා මයා නො පදිඨා තෙ සද්දපපයොගා විචක්ඛණෙති
 පණ්ණිනෙති යථායොගා නාමුපසග්ගතිපාතකිරියාපද්‍යුරූපං යො
 ජෙතඛොති. ඤපෙස පන වසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤත්ථ පමිච්චි
 තතීච ඡඡී දුතියා තතියා විභතතියො ච සංගණනාතීති වුත්තං,
 ඤසථිකායං ච වග්ගහණෙන කරණභූතෙන සුත්තාගතපපයොග
 තො අඤ්ඤත්ථපපයොගෙ පමිච්චිතතී ච අපාද්‍යනකාරකෙ ඡඡී
 දුතියා තතියා විභතතියො ච සංගණනාතීති වුත්තං, අවසිට්ඨෙසු
 පඤ්චසු කාරකෙසු සමපද්‍යනකාරකස්ස මහාවිසයනතා තං දසෙකං
 “ගසසද්දතුකාමො” තතාදිමාන.

**278. යස්ස දතුකාමො රොචනෙ ධාරයනෙ වා
 තං සමපද්‍යනං.**

සත්තපදමිදං, යස්සාති අනියත සඤ්ඤීතිදෙදසො, දතුකාමොති
 කිරියාතිදෙදසො, රොචනෙති කිරියාතිදෙදසො, ධාරයනෙති කිරියා

නිදේශය, වාචි සමුවවයනිදේශය, නං නි නියතසඤ්ඤිනිදේශය, සමපදනංනි සඤ්ඤානිදේශය, සඤ්ඤාපෙ=සුතෙනසු සඤ්ඤාසුතනනනි දළබ්බං, යනසද්ද, පුබ්බ වුතනනගොව, මාසද්ද, පන අනුවතනමානෙපි පුත වුතනනනා වුතනාවුතනසමුවවයනේ, අනෙකැත්තනා හි නිපාතානං, තථ “යස්ස වා”නි ආදිය වුතනසමුවවයනේ, වුතනානං කිරියාකාරකානං සමුවවයනනා අවුතනසමුවවයනේ. දසෙසතුං මානි විකප්පනන්නනි ආදි වකඛි. සමමාපදීය තෙ යස්සානි=සමපදනං, යස්ස පටිග්ගාහකස්ස සමමාසුප්තවජනා කාරෙන පදීයතෙ නං කාරකං සමපදනසඤ්ඤං ගොතීනි අනේ, ඉමිනා “රජකස්ස වජං දදුති දෙවදත්තස්ස ඉණං දදුති”නි ආදිය සමපදනං නිවාරෙනි, වුතනඤ්ච:-

‘සමමා පදීයතෙ යස්ස සමපදනං තද්වචතෙ,
වද්දුස්ස වා පටිග්ගාහලකඤ්ඤං නං ක්‍රියාය වා.

රජකස්ස දදෙ වජං රඤ්ඤා දණ්ඩනනි ආදිය,
න භවෙ සමපදනතනං පුජාදීනමභාවතො”නි.

සමපජ්ජ අස්ස දදුතීති=සමපදනං, සමපජ්ජ උපගන්තො අස්ස පටිග්ගාහකස්ස දදුතීති අනේ. එවමනේ සති රජකස්සාදගොපි සබ්බඤ්ඤානි නං හි සමපදනං-අනිරාකරණමාරාධ අබ්භනුඤ්ඤ ව සෙන නිධා ගොති, නං යථා:-“බොධිරුකඛස්ස ජලං දදුති, යාවකස්ස ධනං දෙති, හික්කුස්ස විවරං දෙති යඤ්ඤ දනෙනා”නි ආදිය වුතනඤ්ච:-

“අනිරාකරණමාරාධ අබ්භනුඤ්ඤවසෙන හි,
සමපදනං නිධා වුතනං රුකඛයාවකතිකඛවො” නි.

නිප්පකාරමෙවවා සමපදනං-කම්මාධිපෙපනං කිරියාධිපෙපනං කාරකනතරප්පතවා”නි, තථ කම්මාධිපෙපනං නාම “සමණස්ස විවරං දදුති” ත්‍යාදි, කිරියාධිපෙපනං නාම “සුඛාය සනතිපාතො ජනො” ත්‍යාදි, කාරකනතරප්පතනං නාම “සමණස්ස රේවතෙ සවං” ත්‍යාදි. එත් හි සමවාදිකනතුච්ඡෙසසෙන යං සමපදනං කාරකනතරං කාරකච්ඡෙසං පතනං නං කාරකනතරප්පතනං නාම රේවතෙ සවන්නි අවිතථස්සාවා රේවතෙ සොභතෙනි අනේ. රුචසොභතෙනි ධාතු, විකප්පනන්. මානිපදං කීමන්. පසුජ්ජනි ධාතු තාමානං=පෙ=සති අත්ථිකප්පනන්. සමපදනන්. ව මානි පදං පසුජ්ජනි, වා සද්දං පසුජ්ජනි”නි පඨනනි නං නසුඤ්ජරං.

279. සිලාසහනුධාසපධාරිහිතකුට්ඨිසෙසාසුය
රාධිකකපච්චාසුණ්ඤ්ඤපතිතිණ්ඤ්ඤකතනාරො
චනත්තදත්තමත්තාලමත්ත මඤ්ඤානාදරපපා
ණිති ගතත්තකමමති සංසඨසමමතිහිසසනන
මත්තෙත්ත ච.

චතුපදමිදං, සිලාස=පෙ=අපපාණිතිති ආධාරසතතමිතිදෙද
සො, ගතත්තකමමතිති ආධාරසතතමිතිදෙදසො, සංසඨසමමති
හිසසනනමත්තෙත්ත ආධාරසතතමිතිදෙදසො, චාති අනුකසි
නත්තතිදෙදසො, සඤ්ඤා=පෙ=සඤ්ඤාසුතතනති දඨබ්බං. එත්ත
මග්ගහණං වාග්ගහණානුකසිනත්තං, රූපසිඤ්ඤපත වග්ගහණං
සමුච්චයත්තවසෙත වුත්තං, ඉදං හි සුත්තං “දුරන්තාදි” සුත්තං විග
චිපදමෙව චත්තබ්බං, කසමා චතුපදවසෙත වුත්තනති? ගතත්ත
සෙත්ත කමමති චාති විසුං විසුං සමපදනසඤ්ඤපපසගතිවාරණත්තං
ගතත්තකමමතිති එකපදෙන වුත්තෙත සති චතුපදවසෙත වත්ත
බ්බනති, තථාපි ආදිමති වා පරිගොසානෙ වා වුත්තෙති විපදමෙව
ගොතිති න වත්තබ්බං, වාචාසිලිඨතාවතො ආවරිගසස වත්තිවත්තව
සෙත එවං වුත්තනතිපි වදනති. සිලාස=පෙ=ඉච්චවෙනසං ධාතුනං
ගොගෙ ව, උසුග=පෙ=ධාතුපගොගෙ ව, රුධ=පෙ=පගොගෙ ව, ප
ච්චා=පෙ=ධාතුනං, පති ආ පුබ්බ සුධාතු අනුපති පුබ්බතිණ්ඤාතුනං;
පුබ්බකතාරි ව, පුබ්බකිරියානං කතාරි ව; ආරොචනත්තගොගෙ
ව, තදත්ත, කිරියාග පගොජනෙ ව; තුමත්ත, තුං පච්චයස අත්ත ව;
අලමත්ත අලමත්තගොගෙ ව; මඤ්ඤාතිපගොගෙ අනාදරෙ අපපා
ණිති ව, ගතත්තත්තං ධාතුනං කමමති ව, ආසිංසනත්තපගොගෙ
ව, සමමතිහිසසතතමත්තෙත්ත ව සමමතිගොගෙ හිත්තගොගෙ සතත
මත්තෙත්ත ව, යං කාරකං පචත්තති තං කාරකං සමපදනසඤ්ඤා
ගොති, සිලාසෙ=පොමනෙ, තාව සමපදනසඤ්ඤා වුච්චනෙ, සිලා
සෙත පොමෙති ඉච්චවච්චාදිපගොගා ගොජෙත්තබ්බං. ගනුපගො
ගෙ සමපදනසඤ්ඤා වුච්චනෙ, එවං ගෙසෙසුපි ගොජෙත්තබ්බං.
හනුසෙත දෙසං අපනෙති වජෙජති වා අලලාපසලලාපං න කරො
ති, මග්ගමෙමාති කමමපසගෙ හනු ගොගසමපදනං, විධුපනෙ
න චාති විජතිගා වා, උපඨානං නාම:—උපගමනං, එත්තපි කමමපස
ගෙ ඨාගොගසමපදනං දට්ඨබ්බං. සප්තෙති අනත්තං සච්චකිරිගං
කරෙති අනෙකාසතිති වා, එත්ත මග්ගනති කමමපසගෙ සප්තෙ
ගසමපදනං, සුචණ්ණං ඉණං ධාරගනෙ පතිදද්ධිති අත්තං, නෙති

ඉණ්ණොගජ්ජිපසගෙ ධාර යොගසම්පදනං. පිනප්පයොගෙ ඉච්ඡ නන්තොගෙ සිහසනානි ඉච්ඡනානි පියායනානි වා නසා චුට්ඨසානි ආදි කම්මප්පසගෙ සිහ යොගසම්පදනං; කුඛ=පෙ=සම්පදන ස ඤාඤා චුච්චතෙ, තන්ත කුඛදුහ යොගෙ සනතම්පසගෙ සම්පදනං දඬබ්බං. මහාවීර ගෙ ඉසි නාසා රණේඤ්ඤාදුහසනි පුරයති විනාසෙ නි වා, ඉසාසිඋසුස යොගෙ කම්මප්පසගෙ සම්පදනං දඬබ්බං, ඉසාසි සනානි ඉසාසා කරෙන්නා අනතතො ධනං නිගුණනානිති අන්තො උ සුසනානි දෙසං ආවිකරෙන්නා පරසම්පනතියා උසුසනානිති අන්තො. රුධ=පෙ=සම්පදනං චුච්චතෙ, රුධ=පෙ=යොගෙ සම්පදනසඤ්ඤා හොතිති වා යොජෙතබ්බං. අකම්මිනාසා තුණ්හිභුතසා සසා රුජ දිනො කාරකසා; කම්මවිබ්බාසනානං සුභාසුභකම්මාචොචන තනං; බ්‍රාහ්මණාදිනා පුනපුනං පුච්ඡනඤ්ඤා අඤ්ඤාන පුච්ඡනච ගොති, තං රුජදිකං කාරකං සම්පදනසඤ්ඤා හොති, සම්පදන න්තො එන්ත සුතෙන මග්ගහණෙන වා “සම්පදනො වා”ති සුතෙන මග්ගහණෙන වා දුතියා ච හොති, කම්මන්තො දුතියා වානිපි වදන්ති. එළුපවාරවසෙන චුතතතතා වතුන්තිනතතිතිවාරණෙනාති සම්ප දනසඤ්ඤාමපි නිවාරෙතීති, අයං තෙසම්ඛිප්පායො, “ආරුධො මෙ රණේඤ්ඤා ආරුධො මෙ රුජානං”ති එතතකායෙව පයොගා සිහල පොත්තාදිසු දිසානති, න ආරුධො මෙ රුජා ආරුධො මං රුජාති පයොගා. තන්තොමඛිප්පායො:-එකො කීර රුජා පච්චුසයමයෙ සු භනිමිතනං සුපිනං පසාති, තද කිමදං සුභනිමිතනං වා දුනතිමි තනංවානි මඤ්ඤිතො සසොකො හුචො පාතොව සරීරජග්ගනකි චං කතො අනතතො සුභාසුභනිමිතනවිබ්බාසනෙ සමන්තො පුරෙ හිතසා ගමනමෙව ඔලොකෙතො නිසීදති, තද පුරෙහිතොපි සිත භාවෙන අගං නිසාය කිම් විරුධිතො ගතො, රුජා දුමමනොව තු ණ්හිභුතො නිසීදති අථ පුරෙහිතො රණේඤ්ඤා මනං ඤාතො:-

“දුකම්මණ්ණයගතො සුරියො අනාසමකුපිතං දිනං

අගතිදිනො ජනනෙකාසෙ පගෙව ඉතරො ජනො”ති

සිතහයං නිසාය අනතතො විරුධිතභාවං ආරෙවෙතො “ආ රුධො මෙ රණේඤ්ඤා ආරුධො මෙ රුජානං, කො පන මම දෙසො මහාරුජා”ති ආහ, සුභාසුභකම්මවිබ්බාසනනං සුබදුක්ඛභාවෙන නිප්පනනභාවං ච පුච්ඡති, රුජා සබ්බං සුපිනං ආරෙවෙසි, පුරෙ හිතොපි සුභනිමිතනමෙනාති සුපිනානිසංසං ආරෙවෙසි, තෙ න බහුපුජාසකකාරමපි ලබ්බතීති “ආරුධො හං රණේඤ්ඤා”තිපි පායො අනි, සොපි සමානාධිප්පායො, ආරුධසද්දෙ පන භාවක තතුසාධනවසෙන හිතෙනා, යදි ච “ආරුධො මෙ රුජා ආරුධො

මං රුජා”ති පයොගා සනති. අකථිතස්ස යස්ස රුජාදිනො කාරකස්ස කම්මවිබ්භාජනතතං, යෙන බ්‍රාහ්මණාදිනා කාරකෙන පුනරුපුනං පුච්ඡනං තොතිති යොජෙතබ්බං. තත්ථාය මධිප්පායො:-සො පුරොභිනො තං පූජස්සකාරං ගතොති. අතතනො සරං ගතොති ගතකාලෙ බ්‍රාහ්මණීයාදිති කුතො ලඛනති පුච්ඡතො “ආරාධො මෙ රුජා”ති ආදිමාහ. එකො යස්ස කස්සපි සතායකස්ස සනතිකං උපගතො තොති සොපි තුණ්හිභුතො නිසිදති, අපස්ස කො මම දෙසොති පුච්ඡිතා එවමාහ, “ආරාධො තෙ හං තමහං ආරාධො” ති එකො යෙසං කෙසපි සාමිකානං සනතිකං උපගතො තෙපි තං තුණ්හිභාවෙන හිංසනති, සොපි තෙසං කො මම දෙසොති පුනරුපුනං පුච්ඡිතා එවමාහ කායානං අසානං අපරජකාමි කායානං අසෙස අපරජකාමීති, ඉදං රුධියොගසම්පදනං තාම, එකො ඉස්සරෙ එකං පුග්ගලං නිස්සාය තුණ්හිභුතං ජනං දිට්ඨා කිං නිස්සාය තුණ්හිභුතොති පුච්ඡිතෙ තං කාරණං යදාති මහත්තං ජනං සංදස්සනාය නං විස මඤ්ඤති ආහ, තං පුරිසං ජනස්ස දස්සනාය වක්ඛුං විස මඤ්ඤති අතො, තං භවනනනිපි වදනති, අයං පයොගො රූපසිඨි බාලාවතාරදිසු නපී, ඉක්කයොගස්සාහා වාති අධිප්පායො, ජනිස්සාති කම්මපසගෙ ඉක්කයොගසම්පදනං, ඉක්ක දස්සනකෙසුති හි ධාතු, ආසංගිනො උපාලිතෙථරස්ස උපසම්පදපෙකෙබ්බා උපසම්පදං අපෙකකිකො උපතිස්සො තුණ්හිභුතා ආයසමනතං උපාලිතෙරං පුච්ඡතිති යොජෙතබ්බං, රූපසිඨිථිකාසු පන උපතිස්සො ආයසමනො උපාලිතෙරස්ස උපසම්පදපෙකෙබ්බා උපසම්පදං අපෙකකිතිති යොජෙනති, තං “අකථිතස්ස පුන විපුච්ඡනං”ති ඉමිනා විරුජ්ඣති, පච්චාසුණානං කිරිතාවාචිනං සති ආපුබ්බ සු ධාතු අනුසති පුබ්බ හි ධාතුනං, පුබ්බකතාරි ව, පුබ්බකිරියාය කතතුභුත පුබ්බකාරකෙ ව; සම්පදනසඤ්ඤ චුච්චතෙ, සුඤ්ඤාතිස්ස ධාතුස්ස පච්චායොගෙ සති පුබ්බස්ස යස්ස කම්මනො යාය පුබ්බකිරියාය යො කතතා කාරකො නිබ්බතනකො සො තතො පර කිරියාය සම්පදනසඤ්ඤා තොති, සද්ද නීතියමපි “කම්මනො”ති කිරියමෙව ගණනාති, එතඨ “සු ධාතුස්සා”ති වතතකෙබ්බ ආබ්‍යාතනතවසෙන නිද්දෙසො කතො, දුට්ඨො හි ධාතුනිද්දෙසො-කිතනතාකකාතනතවසෙන, “ගම්ඤ්ඤානො වෙජා වා සබ්බාසු ව, හනතාදිනං ඤ්ඤකො”ති ආදිසු විස, එවං සෙසෙසුපි, පුබ්බාපරෙසු දුට්ඨො හි ධාතුනිද්දෙසො:-ඉකාර නතතාතනතවසෙනාතිපි, නිවිධො ධාතුනිද්දෙසො:- ණකාරිකාර නතතාතනතවසෙනාතිපි වදනති, රූපසිඨියං පන “පුබ්බස්ස වචන කම්මස්සා”ති වුහනං, තත්ථ “වචනං යස්සා”ති එතං කම්මකා

රකං සකියං වුනනනති වදනති, තං රූපසිඤ්ඤාකාරකයං බුච්ඡපිය
 යං අභිභාවිකතං වීඨ දියසති, පරකමමකාරකයං අභාවා, යදිදං
 “වචනං පච්චසෙය්‍යාසු”ති අජ්ඣාසරිතා වදනති, කිඤ්චි සුනතං
 වීඨ බාගති, තසමා “වචනකමමය්‍යා”ති අභවාචාති වචනකිරියා
 යාති අඤ්ඤා, සච්ඡාකිරියානො පුබ්බසං යස්ස කමමුනො පුබ්බාය
 යාය වචනකිරියාය කතතා නිබ්බතතකො යො කාරකො අජ්ඣ, ත
 ස්‍යා කිරියාය නිබ්බතතකො යො කාරකො සම්පදනසංඝෙය්‍යො නො
 ති, අයමෙත්ථ යොජනා සුනතතරුතිපි වදනති, සාපි සුනතමතතාව
 න දියසති, සම්පදනසංඝෙය්‍යො තස්ස කාරකයං වචනකිරියාය
 අතිනිබ්බතතකතා, අථවා “ඵතං”ති කමමකාරකතො පුබ්බසං
 “භික්ඛු”ති කමමුනො යස්ස කමමකාරකයං යො භගවා කතතා
 භොති, තසමි භික්ඛුකමමකාරකො ධාතුයොගකතතූභුතෙ සති
 සො භගවා සම්පදනසංඝෙය්‍යො හොතිති යොජනා කාතබ්බා, සතිපි
 උතිගකමමයං කතතූභාවෙ අසාධාරණවසෙහ ව සමානගතිවසෙ
 හ ව භික්ඛුකමමයං කතතාති වුනනනති, තෙ පුබ්බාපරකමමකාර
 කො කතතූකාරකං ව දසෙය්‍යතුං තං යථාති ආදිමාග. තත්ථ අකපිත
 කමමනති අකපේතබ්බකමමං, අප්පධානකමමනති අඤ්ඤා, “කපි
 තකමමං”ති කපේතබ්බකමමං, පධානකමමනති අඤ්ඤා, වුනතං ව
 රූපසිඤ්ඤා “යඤ්ඤාදතං කමබ්බං යාවති බ්‍රාහ්මණො”ති ආදි, අථ
 වා සම්පදනාපාදනාදීභි කපිතබ්බෙභි අකපිතතතා අකපිතකමමං
 නාම, කමමවසෙහ කපිතතතා කපිතකමමං නාම, සද්දනීතිගමපි
 ඉමමත්ථං සකියං “භික්ඛුති=පෙ=කපිතකමම”නති එත්ථ පයොගෙ
 භික්ඛුතං සියා සම්පදනවසෙහ පන අවුත්තතා, ධම්මදනනිමිත්ත
 භාවෙන ව ව්‍යුත්ථිවර්තතතා අකපිතකමමනති වුනතං, යස්ස=පෙ=
 කතතාති එත්ථ සො භගවා, යො=පෙ=වචනෙන කතතා නාම,
 යස්ස කමමුනො පුබ්බසං යො කතතා සො භගවාතිපි පාඨො අජ්ඣ,
 එවංති ආදි පුන නිගමනං, පච්චසෙය්‍යාසු එවං භනෙතති පටිඤ්ඤා
 නිංසු සාධුකාරං අදංසුති අඤ්ඤා, ආසුණ්හති ආදරං සුණ්හති, භි
 ඤ්ඤා ධාතුයොති ආදිසුපි පුබ්බෙ වුනතො සබ්බො නයොව වෙදි
 තබ්බො, පුණ්ණාතිස්ස යොගෙ භිණ්ණ=පෙ=යොගෙ ව යස්ස කමමු
 නො=පෙ=භොති”ති වුනෙන සිට්ඨෙ සති කසමා විසුං වුනනනති?
 කමමකතතූසරූපානං කථනෙ සති ගත්ථාරභගෙන උපකාරතතා
 එවං වුනතං, එවං වුනෙන හි නයවසෙහ ඤාතුං සකකාති, අථ වා
 කතතූකමමානං සංකරදෙසනිවත්තනත්ථං එවං වුනතනති. එත්ථ
 භිණ්ණ ධාතුයොගෙ ජනනති අකපිතකමමනති ආදි පුබ්බෙ වුනත
 නයෙනෙව වෙදිතබ්බං, අනුගිණ්ණති සාධුති අනුමොදමානො සු
 ඤ්ඤාති, පතිගිණ්ණති පුනපුනං පුප්පයමානො ගිණ්ණති, ඉද්දති කතතූ

කම්මසම්පදානාං විසෙසං දස්සෙතුං “යො වදෙති” ආදිමාන, තත්ථ සො භගවාදි කාරකො වදෙති ච සාවෙති ච සො කාරකො කතනාති වුවිති, වුත්තං වත්තබ්බං වචනධම්මං චා යො භගවාදිකාරකො, පමිගගාභකො සාධුකාරදිදනපටිග්ගාභකො, භාසා කාරකාසා; සම්පදානං සම්පදානසංඝායං; විජ්ඣානා විජානෙය්‍ය; එත්ථ භි වදෙති “වුත්ත” නති පදෙති සාවෙති ධම්මනති කිරියාකම්මානිපි සංගණනාති, පුබ්බෙ වචනසම්මතකිරියං පටිච්ච කතනා නාම, පච්ඡා කිරියාපටිග්ගාභණං පටිච්ච සම්පදානං නාමාති අත්ථා, ආරොචනත්ථ, ආරොචනත්ථයොගෙ; සම්පදානසංඝායං ගොති. තදත්ථ, කිරියාය පයොජනපපයොජනවත්තෙත්ථ සම්පදානසංඝායං ගොති, එත්ථ භි න සද්දො පසිඬත්ථා, තස්සා කිරියාය අත්ථා=තදත්ථා. එත්ථ කිරියාග්ගාභණන වාගවෙනනාව ගහනබ්බං, නති කිරියාය පයොජනං නාම අජීති, තදත්ථා එතස්ස අජීති=තදත්ථා, තදත්ථා ච තදත්ථා වාති=තදත්ථා, එකස්සසමාසොයං, තත්ථ=දුතියෙන “ආගතනුකාසා භතතං” ඉවෙච්චමාදි සංගණනාති. ෭෩ භාසා විචරස්ස පාටිසුට්ඨො වත්ථං නිකක්ඛිපතබ්බං, බුබ්බස්ස අත්ථාසාති භගවතො ගුණපයොජනාය, එවං සෙසෙසුපි. අඵවා බුබ්බධම්මසංඝසද්දො ගුණවාචකා “එවං බුබ්බං සරන්තාන” නති ආදිසු පිය, තස්මා බුබ්බාදි සද්දො අත්ථ සද්දො සමානත්ථාති බුබ්බාදිගුණපයොජනායාති අත්ථා. නුමත්ථෙ අපපුරුප්පමානස්ස තුංපච්චයන්තස්ස ධාතුස්ස සම්මතභූතෙ කම්මත්ථෙ තුමත්ථෙ සම්පදානසංඝායං ගොති, තුංපච්චයන්තධාතුමති පසුරුප්පමානෙ කම්මසංඝායං ගොතිති අධිප්පායො, ලොකානුකම්පකාස ලොකානුකම්පං කාතුනති අත්ථා; එවං සෙසෙසුපි. අපපුරුප්පමානස්ස තුංපච්චයන්තස්ස කම්මති සම්පදානසංඝායං ගොතිති කථං ඤායතිති? අත්ථග්ගාභණසාමන්තිකො, තුමිති භි වුත්තෙ යෙව අත්ථග්ගාභණස්ස වුත්තතතා තෙන තදත්ථා විඤ්ඤාය නීති. සද්දොති කා ච අත්ථාධිකො ගොතිති වුත්තතතා. අඵවා නුමත්ථෙ තුංපච්චයෙන සමානත්ථ, ලොකානුකම්පිතුං නි අත්ථා. වුත්තං ච රුපසිඬියං “ලොකානුකම්පාය ලොකානුකම්පිතුං තත්ථත්ථා” නී, යත් කම්මරහිතෙ අත්ථෙ සම්පදානං විභිතං තං තදත්ථසම්පදානං නාම, යත් කම්මසහිතෙ අත්ථෙ සම්පදානං විභිතං තං තුමත්ථ සම්පදානං නාමාතිපි වදනති. යත් තදත්ථෙ සම්පදානං විභිතං තං තදත්ථ සම්පදානං නාම, යං කිරියාය සම්පදානං විභිතං තං තුමත්ථසම්පදානං නාමාතිපි වදනති රුපසිඬියමපි ඉමමෙව අධිප්පායං මනසි කත්වා “අත්ථාය භිතායා” නි ආදිප්පයොගා තදත්ථසම්පදානානෙ ගතිතා, කම්මායෙන පන ෭෩ භාසා පාටිසුට්ඨොති කිරියාය විභිතසම්පදානදස්සනතො විචාරෙතබ්බං, යත් තුංපච්චයො නිගුණත්ථෙබ්බං තං

තදන්සම්පදානං නාම, යන් පන තුංපච්චයෝ යුඤ්ජිතබ්බො තං තුමන්සම්පදානං නාමානිපි වදන්ති. යං අන්තකං කම්මරතිතං වා හොතු කම්මසතිතං වා, දබ්බං වා හොතු කිරියා වා, තුංපච්චයෙන අයුඤ්ජිතබ්බං වා හොතු යුඤ්ජිතබ්බං වා, වාගාදිකිරියානං පයොජනං වා හොතු පයොජනිකං වා, තං තදන්සම්පදානං නාමානි, යං පන අන්තකං උපපජ්ජ නාදිකිරියානං පයොජනං න හොති තං තුමන්සම්පදානං නාම, බුඛතතාදයො ජිවිත පරිච්චාගකාරණං ලභනති, අනුකම්පනතතාදයො පන බුඛස්ස උපපජ්ජනකාරණං න උපපජ්ජ නති, දුක්ඛොසනිමුග්ගමානං හි සන්තතිකායං පසිඤ්චා කරුණං උපපජ්ජති, තං කරුණං නිස්සාය බුඛතතපන්තා හොති, තෙන පන්තානුභාවෙන බුඛො ලොකෙ උපපජ්ජති තෙන බුඛ ප්‍රාදෙන සන්තානං බහුකුසලානි හොන්ති, තෙති කුසලෙති අන්තිතසුඛානි උපපජ්ජන්තිති. චුතතං ව:-

“තදන්සු තුමන්සු ලකඛණං වාදිසෙ බුඛො,
යස්ස පයොජනං යං යං සො තදන්තොති චුච්චති.
න හි පයොජනං යං යං සො තුමන්තොති චුච්චති”ති.

අලමන්සොගෙ මානි අලංසද්දයොගෙ අන්තොගෙ ව සම්පදානසංඤ්ඤාං හොතිති, අලංගුති සද්දෙ අරහති පටිකම්මෙන ව අන්තං වත්තති. එතෙන භුසන්තං නිවහෙතති, නති කඤ්ඤාං අලම්කාරෙතිති ආදිසු සම්පදානසංඤ්ඤාං හොතිති, පටිකම්මෙන පන සම්පදානසංඤ්ඤා චුච්චතෙ, මඤ්ඤාතිප්පයොගෙ අනාදරභූතෙ අප්පාඤ්ඤිති කම්මන්තෙ සම්පදානසංඤ්ඤාං හොතිති, කම්මසානි කම්මප්පසගෙ මඤ්ඤාතිප්පයොගෙ සම්පදානං, කම්මන්තං ව මඤ්ඤාතිති අන්තො. අනාදරෙති කම්මන්තං චුතතං? සුඛණ්ණං විස ඤාමං මඤ්ඤා ත්‍යාදිසු සතිපි මඤ්ඤාතිප්පයොගෙ අප්පාඤ්ඤොති අනාදරස්ස අභාවා ඉමිනා සුතෙන න මඤ්ඤාතිගොගෙ සම්පදානං න හොතිති ඤාපනන්තං චුතතං, අප්පාඤ්ඤිති කම්මන්තං චුතතං? ගුප්ඨං තුචං මඤ්ඤාත්‍යාදිසු සතිපි මඤ්ඤාතිප්පයොගානාදරෙ අප්පාඤ්ඤොති අභාවා ඉමිනා මඤ්ඤාතිප්පයොගසම්පදානං න හොතිති ඤාපනන්තං චුතතං, ගුප්ඨාන්තමිති ගත්තන්තං ධාතුනං කම්මති සම්පදාන සංඤ්ඤාං හොති, එන්තං ව “ගතිධාතුකම්මති”ති අවඤ්චා අන්තග්ගණෙන අගමන්තන්තං බාහාය පටිකස්සනකිරියාය කම්මං සංගණනාති, “ගත්තන්තමති”ති සාමඤ්ඤාන චුතෙනපි අවලකම්මමෙව ඉච්ඡන්ති, තෙන “මනුස්සා පාචලිපුත්තං ගඤ්ඡන්ති”ති ආදිසු සම්පදානසංඤ්ඤාං නහොති. සරිරබ්‍යාපාරසතිත පරිපථඤානකිරියානං කම්මතිතිපි වදන්ති; නති අපරිපථඤාන ගමනකිරියානාම අප්පිති, ගාමස්සානි කම්මප්පසඛග ගත්තන්තොග

සම්පදානං, සද්දම්මනනමෙව හි සම්පදානං න අපේඛා, තසමා “ගාමං පාදෙන ගතො”ති අපේඛා, එවං සෙසෙසුපි, දුතියා වානි අබ්බිකාර වාග්ගනණෙන සම්පදානසංඝයානු නිවාරනතතා කම්මසංඝයානු කතො “කම්මපේඛා දුතියා වා”ති දුතියා ච ගොතීනි අපේඛා, රූපසිඬ්ඨමපි ඉම්මෙව අපේඛා සංකාය වාබ්බිකාරතො දුතියා වානි චුතතං, සග්ගං ග ච්ඡති පුග්ගප්පා, අපේඛා අප්පකො, අප්චා අප්පො සද්දො සග්ගං ග ච්ඡති, ආසිංසපේඛා ඉඨස්ස ආසිංසනපේඛා සම්පදානසංඝයානු ගොතී, සම්මති සද්දප්පයොගෙ සම්පදානසංඝයානු ගොතී, භික්ඛුස්සාති කම්මප්පයංගෙ සම්මති යොගසම්පදානං, හිංසා සද්දප්පයොගෙ සම්පදානසංඝයානු ගොතී, ඝො කුකකුරු මහකාස පමාණතො හිංසා අති රෙකො අබ්බිකොති අපේඛා, “වතතායා”ති පචම්පසඬ්ඨග හිංසා යොග සම්පදානං, තතීයප්පසග හිංසා ප්පයංගසම්පදානංහිපි වදනති හිංසා සොති වා අබ්බිකාරවංචකො නිපාතො, සත්තමාපේඛා ඔකාසකාර කො සම්පදානසංඝයානු ගොතී, අස්ස තුස්සනති ඔකාසසංඝයානු පසංග සම්පදානං, තසමිං “තඬ්ඨ”ති අපේඛා, සද්දම්මනනමෙව හි සම්පදානං, ත අපේඛාති. සම්මතිහිංසසත්තමාපේඛානුති චුතතා සිඬ්ඨ පි පුත අප්චසද්දගගණස්ස එළං දසෙස්සතුං “අප්චග්ගනණෙනා”ති ආදිමාන. සාරපේඛා වානි උතතමපේඛා ව අප්චග්ගනණෙන සම්පදානසංඝයානු ගොතී, වාසද්දොගෙව විකප්පනත් සම්මුච්චයපේඛාති කතො මග්ගන ණෙන තද්ද්චාග්ගනණං අනුකම්බිතුං “වග්ගනණං”ති ආදිමාන, සාරපේඛා වානි වාග්ගනණෙන විභිනවිධි අතීයතොති අබ්බිකාරො, තෙන පභුතියොගාදිසු කම්මසංඝයානු ගොතීති තස්ස වාග්ගන ණස්ස එළං දසෙස්සතුං “යෙකෙච්ඡි”ති ආදිමාන. වාග්ගනණෙන කම්ම දුතියා තතියා ජ්ඣි සත්තමාපේඛානු ව සම්පදානසංඝයානු ගොතීතිපි පාදො, “තික්ඛුසංඝස්සා”ති කම්මප්පයංගෙ පභුතියොගසම්පදානං ජ්ඣිප්පයංගෙහිපි වදනති. ඉද්දති අවසෙසෙසුපි වතුසු කාරකෙසු ඔකාසකාරකස්ස මහාවිසයතතා තං සංඝයානු දසෙස්සතුං:-

280. යොධාරො නමොකාසං.

ඉත්තාදිමාන, තත්තො යො ආධාරො තං ඔකාසනති වතුප්පදං, යොති අතීයතසංඝයානු නිද්දොසො, ආධාරොති තඬ්ඨිතෙසකං, තතති නිගත සංඝයානු=ඔකාසනති සංඝයානු=සංඝයානු=පෙ=සංඝයානු ප්පයනති දඨබ්බං. ඉදං සුතතං “යසම්මදපෙති=පෙ=දානං, යස්ස වා=පෙ=දානං” ආදියු විය කාරකානුරූපෙන යසමිං ආධාරො නමොකාසනති ක සමා න චුතතනති? ආධාරසද්දස්ස කාරක වංචකතතා, තෙන සමා නාබ්බිකරණභාවෙන “යොධාරො”ති චුතතනති, අප්චා ඉමස්ස ඔකා සකාරකස්ස මුඛොපචාරදිවසෙන ව ඔකාසභාවං දසෙස්සතුං

එවං වුත්තනනි, යයම් ආරාධනෙති චුතෙන ජලෙසු ඛිරන්තාදිති එව ගණෙහ්න, න චතෙ හභ්වති ආදිති, තස්මා සබ්බානිපි සංගණෙති චුං “සොධාතෙ”ති වුත්තනනි. එවං තොසු, “යම්බිකරණං තමො කාස”න්ති සමානලිඛිතවසෙන අවචා භිත්තලිඛවසෙන “යොධාතෙ”ති වුත්තනනි? සුබ්බවාරණ සමභවතො, අථවා අනියතස්ස භිත්තලිඛාපි සන්තිති දසෙසචුං එවං වුත්තනනි, කතතුකමානං නිසජ්ජනපවනාදිකිරියං ආභුසො ධාරෙතීති=ආරාධන, නනුව තං තං කාරණානුරූපෙන විගහතො කාතබ්බොති? කස්මා කතතු සාධන වසෙන කතොති? පරමපරාධාරදිඛකාසකාරකං සංගණෙති චුං එවං කතො. ආරාධිතයී යජ්ථාති=ආරාධනෙති භි කතෙ මුක්ඛා ධාරමෙව ගණෙහ්න, න පරමපරාධාරදිති නිසජ්ජනපවනාදිකිරියාදිති, රජෙදනාදිසු කතතුකමෙමසෙව නිසන්ති න කථාපි ආදිසු, තථාපි පරමපරවසෙන කථාපිආදයොපි නිසජ්ජනපවනාදිත්‍රියානං ආරාධන භොනනීති ඤපනථං කතතුසාධනවසෙන න විගහතො කතොති. වුත්තං ව:-

“ක්‍රියානිස්සයභුතාති කතතුකමානි නිසරෙ,
යජ්ථාකාසොති සො යෙව පරමපරාචාරතො”ති

නිස්සයභුතානං කතතුකමානං ආරාධනා කථාදයො නිස්සය භුතානං නිසජ්ජනාදිකිරියානම් ආරාධන භොනනීති අබ්පායො, අවකසන්ති එජ්ථාති=ඛකාසං, යජ්ථ කාරකෙ නිසජ්ජනපවනාදිකිරියාති මුක්ඛපරමපරවසෙන අවකසන්ති නිසන්ති තස්මා තං කාරකං ඛකාසනති අජ්ථා.

කිරියා කතතුකමානං යජ්ථ භොති පතිභිතා,
ඛකාසොති පවුත්තො සො චතුරා ඛාපිකාදිතො.

සො භි ඛකාසනාමකො ආරාධනෙ චතුරිඛිටො-ඛාපිකො ඔප සිලෙසිකො සාමිපිකො චෙසසිකොති, වුත්තං ව:-

“ඛාපිකොපසිලොසො ච සාමිපිකො ච ආරාධන,
තථා චෙසසිකාධාරෙ ආරාධනෙ චතුරා මතො.

ඛාපිකො නිලබ්බාදි කටො ඔපසිලෙසිකො,
සාමිපිකො භු ගහාදි ආකාසො විසයො මතො”ති.

ඉමං පකාරං දසෙසචුං ස්වාධාරෙති ආදිමාහ, අපරෙපි චතුරිඛිටො මුක්ඛාධාර පරමපරතදුපතිස්සය තබ්බිසවසෙන, වුත්තං ව:-

“මුඛයා පරමපරාධයෙන් පරිවෘත්තයෙන්,
නමුත් නිකායයාධාරයෙන් ඉන්ද්‍රියයාධාරයෙන් වඩා වැඩිවේ.”

භික්ෂු භික්ෂුණී භික්ෂුණී භික්ෂුණී භික්ෂුණී,
භික්ෂුණී භික්ෂුණී භික්ෂුණී භික්ෂුණී භික්ෂුණී.”

යඤ්ඤං අපරෙහි වඩා වැඩිවේ යි, එය සනාතන කල්පය
නො බලාපොරොත්තු වන්නාය. එය වුත්තානි? එය වුත්තානි මුඛයා
ධාරණීනම් නිකායයාධාරයෙන්, මුඛයාධාරයෙන් හි බලාපොරොත්තු පවසන,
පරමපරාධයෙන් භික්ෂුණී, නිකායයාධාරයෙන් භික්ෂුණී,
නිකායයාධාරයෙන් විසයාධාරයෙන් යෙව පවසනි, ඉන්ද්‍රිය අවසරයෙන්
නිකාය කාරකය කාරකය සනිති අපරිසරයෙන් කල්පය
මානං කීර්තනං විසයයාධාරයෙන් කල්පය දෙසෙයුම:-

281. යෙන වා කිංකරෙන නං කරණං.

ඉති සුත්තමාන, පරමපරාධං, යෙනානි අනියතසංකල්පි නිකාය
සො, වානි සමුච්චයන් නිකායසො, කිංකරෙනානි කීර්තනිකායසො,
නං නිකායසංකල්පි නිකායසො, කරණෙනානි සංකල්පනිකායසො, ස
ංකල්පනං=සංකල්පනං සුත්තෙනානි දකිමි, එය වාසයෙන් අනුත්තමා
කා සමුච්චයෙන්, තෙන න කෙවලං “හෙතෙන කල්පය කල්පය”
නිකායසො එය කරණසංකල්පනං හෙතෙන, අපරිසරය “විකල්පනා රූපං පසති”
නිකායසො කරණසංකල්පනං හෙතෙන සමුච්චයෙනානි; කීර්තනෙ අනෙ
නානි=කරණං, “යෙන කිංකරෙන” නිකායසො පකරණෙනානි
විසයයෙන් ගතිතනා කල්පයෙන් පකරණෙනානි. කාරකයා
යං සාධකයම නං කරණං නාමානි අනෙක, කිංකරෙනානි හි කල්ප
වාසයෙන්, වුත්තානි:-

“යං වජ්ඣ මිච්ඡිතං කල්ප කීර්තනං වඩා වැඩිවේ,
කරණං නං විසයයෙන් ගතිතනා යෙනානි”

නං දුට්ඨං හෙතෙන බාහිරානුත්තමයෙන් වුත්තානි:-

“බාහිරව නමානුත්තමය කරණං දුට්ඨං මනං,
විචිං උනානි දුට්ඨතන වකල්පනා වජ්ඣමිකානෙ”

ඉන්ද්‍රිය අවසරයෙන් කල්පකල්පකාරකයෙන් කල්පකල්පකාරකයෙන්
සනිති කල්පකාරකයෙන් අපරිසරයෙන් කල්පකල්පකාරකයෙන්
කල්පකල්පකාරකයෙන් කාරකයෙන් එකතො දෙසෙයුම තෙසං සංකල්ප
සුත්තානුත්තමයෙන්

282. යං කරොති තං කමමං.

ඉති ආහ, චක්‍රපදමිදං, යනති අනියතසඤ්ඤා නිදේශයෝ, කරොතිති කිරියානිදේශයෝ, තංති නියතසඤ්ඤා නිදේශයෝ, කමම හානි සඤ්ඤා නිදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=සඤ්ඤා සුභතනනි දළබ්බං, එතඤ්ඤා කිරියතෙති කමමවාචකවසෙන වතතබ්බපි “කරොති” ති ඉතිතා කහනුවාවකෙන කමමකාරකස්ස ච කතනුපකරණභාවං දිපෙති, කරොතිති වුත්තතතා ච “රථං කරොති” ත්‍යාදියෙව කමම සඤ්ඤා සියා, න “රූපං පස්සති” ත්‍යාදියුති, නනු සියා වාසදස්ස අනුවතනතතා, වාසාසමුවචයන්තො තෙස වාසදෙස, තෙතාහ වුත්තතං “යං වා කරොති යං වා පස්සති” ති ආදි, රූපසීඝ්‍රයං පන “සබ්බසමාහකවසෙන යං කරොති තං කමමංති වුත්තතතා” ති වුත්තං, කරොතිති=කමමං, කතනුකිරියං නිපථාදෙතිති අන්තො, කමම සති කතනුකිරියාය සමභවතො, වුත්තංම:-

“සමාචතො පරිකප්පතො ච කමමාදිමති යති ක්‍රියාසමාචතො, කමමාදිතං ඡනනාමපි කාරකමොභාගෙ සිද්ධොව භොති” ති.

තඤ්ඤා සමාචතොති ඉදං හි මුඛ්‍යතො කතනුකාරකං සංඛාය වුත්තං, පරිකප්පතොති උපවාරතො, ඉදං පන කමමාදිපචකාර කෙ සංඛාය වුත්තං, තච කමමකාරකං අභිභිතානාභිභිතවසෙන දුට්ඨං භොති, තඤ්ඤා-ආබ්‍යාතාදිති අභිභිතකමෙමසු දුතියාවිභතති න භොති, “භුජ්ජනෙ මදනො දෙවදනෙනා” ති ආදියු යද්දෙවං කමමසඤ්ඤාය න භවිතබ්බනති? භවිතබ්බං, අඤ්ඤාසං කාරකානං සඤ්ඤාපසංගතිවතනතඤ්ඤා, කරං පන කමමසඤ්ඤා උභ්‍යතෙපි දුතියා නභොතිති? තෙප්පච්චයාදිති අභිභිතතනාති, අභිභිතස්ස පුන පයොජනාභාවා ව; තථාහි, යද පන කමමන්තො කෙනවි විභ තතිප්පච්චයෙතාභිභිතො තද යථා “කටං කරොති” ත්‍යාදියු කටාදිකමමන්තස්ස දුතියාය විභතතිභිභිතතතා පුන දුතියාවිභ තති නභොති, තථා තඤ්ඤාපි පුන දුතියාවිභතති නභොති, මදනාදි කමමස්ස තෙවිභතාදිති අභිභිතතතා අතතතො වතතබ්බස්ස අතච විසෙසස්ස ච අභාවා, නනු ච යථා “භුජ්ජනෙ” ති ආදියු “අතතතො පදනි භාවෙ ච කමමති” ති සුතෙනන තෙවිභතතිතා කමමති සමභ වෙ සතිපි “භාවකමෙමසු යො” ති ඉතිතා කමමති ශප්පච්චයො සමභවති, තථා දුතියාවිභතතිතාපි මදනාදිකමම භවිතබ්බනති? න, තඤ්ඤා යප්පච්චයස්ස කමම චචනිච්ඡායාභාවතො, තඤ්ඤා තඤ්ඤා යප්පච්චයො කමමන්තවාචකො, එකස්සෙව අතස්ස ජිකුභතනුං වච තෙ පයොජනාභාවා, එවං සනෙන කායො “භාවකමෙමසු” ති විසය

භාවෙන වුත්තනනී වෙ? සප්පව්වසස විසයභාවමත්තදීපනත්තං විසයභාවෙන වුත්තනං, තෙන කිංපයොජනනනී වෙ? රූපසිඛිපයො ජනනනී, එවං “ඔදනො” ත්‍යාදියු තෙ විභත්තත්‍යාදීහි අභිනිකතනා දුතියාවිභතතියා අභාවතො ලිඛගත්තමතෙන පඨමාවිභතති හො තීති, අනභිනිකතමමන පන දුතියාවිභතති හොති, තං ච තිච්චිං-නිබ්බතති විකති පතතිවසෙන, තත් නිබ්බතතිකමමං යථා “රථං කරොති, සුඛං ජනෙති” ත්‍යාදි, විකතිකමමං යථා-“කඨං අභිගාරං කරොති, සුචර්ණණං කට්ඨං කරොති” ත්‍යාදි, පතතිකමමං යථා-“රූපං පසස්සති, ගාමං ගතො කණ්ඩකං මද්දති” ත්‍යාදි, වුත්තනව:-

“නිබ්බතති විකතිපතති හෙදෙන තිච්චිං මතං,
රථං කරොති අභාරං කඨාදිවචං නමස්සති” ති.

එතෙසු එකෙකස්ස වෙ වෙ හෙද හොනනී, නිබ්බතතිකමමං කි සත්‍යාසත්‍යතවසෙන දුච්චිං හොති, තත් සත්‍යකමමං යථා-“පුත්තං විජායති, කට්ඨං කරොති” ති, අසත්‍යකමමං යථා-“ආහාරෙණ සුඛං ජනෙති” ති, වුත්තනව මොග්ගලායන පච්ඡිකායං:-

“අසත්‍යං ජායතෙ යං වා යං වා සත්‍යං පකාසති,
උපපතතිබ්‍යතතියා වා තං නිප්පතති වුච්චති” ති.

විකතිකමමපි දුච්චිං:-පකතිසභාවපරිච්චතනාපරිච්චතනව සෙන, තත් පකතිසභාවපරිච්චතනකමමං යථා-“කඨං අභාරං කරොති,” ත්‍යාදි, පකතිසභාවඅපරිච්චතනකමමං යථා-“සුචර්ණණං කට්ඨං කරොති, විහිං ලුතාති, රූකඛං ජ්‍යෙදති” ත්‍යාදි, වුත්තනව:-

“විකතීපි ච දුච්චිං පුබ්බගතිපරිච්චතනං,
පුබ්බගතාපරිච්චතනං ගුණන්තරූපපතතියා” ති.

“විහිං ලුතාති” ත්‍යාදියු කිං පකති? කිං විකතීති? විචිරුකඛා පකති නාම, තෙසං ලවනභිඤ්ජනාති විකති නාම, “කඨො අභාරෙ හොති, සුචර්ණණං කට්ඨං කරොති” ති විය“විහි ලවනං හොති, රූකෙඛා භිනෙනා හොති” ති වොභාරස්ස සමුච්චතො, අභිගාරං කට්ඨං විකරණීයතනා විකතිකමමං හොති, කඨං සුචර්ණණං පන කිං කමමනනී වෙ? පකතිකමමං නාම, යද්‍යෙවං කස්මා විසුං කමමනෙදං න වුත්තනනී? කාරිභාවෙන විකතිකමමස්ස විසෙසන තනා විසුං න වුත්තනනී, නිප්පතති විකති කමමානං කිං විසෙසො හොති වෙ? යං කමමං පුබ්බං අනිස්සාය නිප්පජ්ජති තං නිප්පතති කමමං නාම, යං පන පුබ්බං නිස්සාය උපපජ්ජති තං විකතිකමමං නාම, වුත්තනව:-

“න පුබ්බං නිසසනෙ යං තං නිපථනනීති පවුච්චති,
යං පුබ්බං නිසසනෙ කමමං විකතීති පවුච්චති”ති.

පටනිපි කාගචිත්තපතතිවසෙන දුට්ඨං, තත්ථ-“භාමං ගතො
නිවෙසනං පාවිසි”තාදි කායකිරියාය පත්තබ්බතා කායපතති
කමමං නාම “රූපං පසස්සති ආදිච්චං නමයස්සති” තාදි විත්ත
කිරියාය පත්තබ්බතා විත්තපතතිකමමං නාම, වුත්තතථ:-

“කායපතති විත්තපතති පතතිකමමං මිධං මනං,
පච්ඡති පණණ්ණසාලං බුඩ්ධාදිච්චං නමයස්සති”ති.

න කෙවලමිදං නිපථනනී විකතීපපතති වසෙන නිව්ඨං,
අථමො ඉච්ඡිතානිච්ඡිතකපිතාකපිතකාරිතවසෙනාපි බහුභෙදං
හොති, තත්ථ ඉච්ඡිතකමමං යථා:-“පානං පිච්චි, භොජනං භුජ
නී” තාදි, අනිච්ඡිතකමමං යථා:-“කණ්ඩකං මග්ගනී, විසං ගිලතී,
භාමං ගච්ඡන්තො රුකකිමුලං උපගච්ඡති”ති, කපිතාකපිතකමමං
යථා:-“බ්‍රාහ්මණො යඤ්ඤදත්තං. කමෙලං යාවති, සමිධං ධනං
තිකකති, අජං භාමං නයනී, පරාභවනං පුරිසං මයං පුච්ඡාම
ගොතමං, භගවා භික්ඛු ඵතද්වොච” ඉච්චාදි, තත්ථ “කමෙලං
ධනං අජං පරාභවනං පුරිසං” ඵකන්ත කපිතකමමං නාම,
විකමමිකාය කිරියාය පට්ඨානභාවෙන වත්තුමිච්ඡිතතා පට්ඨානක
මමනති අබිප්පායො, “යඤ්ඤදත්තං සමිධං” තාදියො පන අපට්ඨා
නභාවෙන වත්තුමිච්ඡිතතා අකපිතකමමං නාම, අථවා “කමෙ
ලං” තාදියො කමමභාවෙන වත්තබ්බතා කපිතකමමං නාම,
“යඤ්ඤදත්තං” තාදියො පන සමපද්‍යතාදිභාවෙන වත්තබ්බපි
තථා අවුත්තතා අකපිතකමමං නාම; කාරිතකමමං යථා-“පුරි
සො පුරිසං කමමං කාථෙති” තාදි, කත්තුකමමනති පි වදනති,
ඵචං අනභිතිතකමමං නිබ්බතනීවිකතීපපතති ඉච්ඡිතානිච්ඡිතකපි
තාකපිතකාරිත වසෙන අභිවිධං හොති.

“නිබ්බතනීවිකතීපපතති ඉච්ඡිතඤ්ච අනිච්ඡිතං,
කපිතාකපිතකමමං කාරිතෙන අභිවිධං”ති.

ඵවමෙව වුත්තකමමපි වෙදිතබ්බං, යථා-“කටො කරියෙන
ඤ්චදත්තෙන, කථො අභිතාථෙ කරියෙන, නිවෙසනං පටිසිතබ්බං,
පාතබ්බං පානං, භෙසජ්ජං පිටිතබ්බං, යඤ්ඤදත්තො කමෙලං යාව
තෙ, බ්‍රාහ්මණෙන පුරිසෙන පුරිසො කමමං කාරපියතෙ” ඉච්චාදි,
තෙච්ඡිතානාච්ඡිතකමමෙන සහ නව්චිධනනීපි වදනති, තං පන
“භාමං ගච්ඡන්තො රුකකිමුලං උපගමී”ති ඵත්ථ “රුකකිමුල”නති
පදෙන දසෙස්සති, පට්ඨානඅපට්ඨානකමමනනීපි වදනති, තානි කපි

කිරියාය පරිපූර්ණතාවය සයමෙව භිජ්ජනො විය හොති තසමා සො කමමකතො නාම, යථා “සයමෙව කසො භිජ්ජනෙ, සයමෙව ඔදනො පච්චතෙ” ත්‍යාදි, වුත්තව:-

“කතතායං තිව්ඛො සුඛ හෙතුකමමප්ප හෙදනො,
දනො කරොති කාරෙති පියතෙ පානියං සයං.

අතතප්පධානො කිරියං යො නිබ්බතෙතති කාරකො,
අප්පසුතො පසුතො වා ස කතතාති පවුච්චති.
හෙතුකතතාති කපිතො කතතුතො යො පයොජකො,
කමමකතතාති සුකරො කමමභුතො කපියතෙ”ති.

තථ යො කාරකො අඤ්ඤාති අප්පසුතො වා, අපෙසිතො වා; අඤ්ඤාති පසුතො වා, පෙසිතො වා; අතතප්පධානො හුළා කිරියං නිබ්බතෙතති සො සුඛකතතාති වුච්චති, යො කාරකො අඤ්ඤායා කතතුතො කමමති පයොජකො සො හෙතුකතතාති කපිතො, යො කාරකො කමමභුතොපි සුකරො සයමෙව කිරියං නිබ්බතතො සො කමමකතතාති කපිතොති යොජනා කාතබ්බා, කිචි ඉමසමි වුත්තකතතුමති ඉමිනා සුත්තතත කතතුසඤ්ඤා හො ති නහොතිති? හොති, වුත්තඤ්ච:-සයමෙව යසා කමමුතො පුබ්බසා යො කතතො සො භගවා, “යො කරොති සකතතා”ති සුත්ත වචනෙනාති, යද්දවං කසමා “අතිනා දවො”ති එථ විය තති යාවිභතති නහොතිති? න හොති, කතථායා අබ්බාතාදිති වුත්ත තතා අතිතිතයා ව චිකඤ්ඤා වචනෙ පයොජනාභාවා ලිභන්තෙ ව පඨමා හොතිති, යදි තතියාවිභතති නසියා කතතුසඤ්ඤාය කිංපයොජනනති? අථ පයොජනා, අඤ්ඤාකාරකසඤ්ඤානං නිව තතතථං කතතුසඤ්ඤාය කාතබ්බතො, කතතුකාරකොති අබ්බාතාදිති වුත්තෙ සති සකථදබ්බලිභිතථං එව අපාද්‍යනාදිසඤ්ඤා සංඛාරණං හුළා තිඨනති, තසමා පංචසංඝසඤ්ඤාතිවාරණථං වු තෙතපි කතතුසඤ්ඤා කාතබ්බාති, කාරකසාධනං සනතිති වුත්ත තතා, කථං පත “සංයොගො ජයතෙ, සබ්බි හොති සමාගමො” ත්‍යාදිසු අසතො සංයොගාදිකසා ජනනාදිකිරියාය කතතුභාවො සියාති? වුච්චතෙ, ලොකසංකෙතසිඛො හි සද්දප්පයොගො, ලොකො ව අච්ඡාදනොපි සද්දහිතධ්‍යානය විජ්ජමානො විය පරික පොච්චා චොගරිතති, පරිකපපිත බුඞ්ණතිතාකාරෙපි වස්තුමිච්ඡා ව්‍යසන සද්දෙනාතිතිතෙන වස්තුසභාවො ව, තසමා සංයොගාදි සද්දෙනා අච්ඡාදනොපි බුඞ්ණපරිකපපිතවසෙන කතතුසඤ්ඤා ලභතිති, යථා:-

“වොහාගේ විසයෝ සදො නෙකන්පරමන්විකෝ,
බුඬියා කපටිතො අයෝ තසසයෝති පවුච්චති.

බුඬියා ගතිතතා හි සංයෝගො ජයෙන ඉති,
සංයෝගො විජ්ජමානොව කතතා භවති ජාතියා”ති.

එවං නොකු,බුඬිපරිකප්පනවසෙන අවිජ්ජමානසංසාපි කතතුස
ඤ්ඤාසිල්ලිනතො අවිජ්ජමානසරූපතො කිරියාපයොජනසමන්ත
කා සඤ්ඤා, තසමා කථං තෙන අවිජ්ජමානකතකුකෙන නිපජා
දියමානො ජනනකිරියාය ලබන්ති? ලබන්ති, සතතිරූපෙන වි
ජ්ජමානවත්තුමති ඕතසං යොගාදිකසං බ්‍යන්තිරූපනමනං ජයතිති
වොහාරසිල්ලිනතො, තඤ්ච බ්‍යන්තිරූපනමනං සතතිරූපවත්තු
සංසාරෙන විඤ්ඤාහි, අඤ්ඤාං සුතානුමානමයඤ්ඤෙන පච්ච
කඛං විය වත්තුසභාවසව්ඡිකරණපපසගෙ මුසාවාදකුදිභිවාදදීතං
සභාවපපසගො ව සියාති, අයං වුත්තකතතරි විතිව්ජයො, අවුත්ත
කතතා පන අබ්‍යාතාදිති අවුත්තො, තප්පගෙදො පන කාරකවිති
ව්ජයො ව වුත්තකතතරි වුත්තනතොතෙව වෙදිතබ්බො, “දෙවද
තොතන කටො කරියතෙ, දෙවදතොතන යඤ්ඤදතං කටො කා
රපියතෙ, කටොසා සගමෙව භිජ්ජතෙ”ති, වුත්තඤ්ච:-

“වුත්තාචුත්තප්පගෙදෙන කතතා භවති ජබ්බිබ්බො,
සුඛකතතා ගෙතුකතතා කම්මකතතාදිගෙදතො”ති.

අපරෙ පන-

“සයංකතතා ගෙතුකතතා කම්මකතතා භිතිකො කතතා,
කතතානාභිතිතො චෙති කතතා පංචවිධො භවෙ”ති.

වදන්ති, සයංකතතාදිකො පන මුච්චා අභිතිතානභිතිතක
තතා නාම නන්දී, ඉද්දති ගෙතුකතතො උපායං දසෙසතුං:-

284. යො කාගෙති සගෙතු.

ඉති වුත්තං, වතුපදමිදං සුත්තං, යොති අනිගතසඤ්ඤි නි
ගෙදසො, කාගෙතිති කිරියා නිගෙදසො,සොති නිගතසඤ්ඤි නිගෙද
සො, ගෙතුති සඤ්ඤා නිගෙදසො, සඤ්ඤා=ප=සඤ්ඤා, සුත්තානති
දඨබ්බං, අඤ්ඤාබ්‍යාපාරං පටිච්ච ගමනපච්චනාදිකං කිරියං හිතො
ති පවත්තෙතිති=ගෙතු, සො ව ගෙතුකාරකො අත්තනතා බ්‍යාපා
රං පටිච්ච කතතා ව නාම ගොති, තසං වුත්තාචුත්තගෙදො ගෙ
ඨා වුත්තො, මුඛොපචාරවසෙන දුට්ඨො,තත් මුඛගෙතුකතතා
යථා-“පුරිසො පුරිසං කම්මං කාගෙති” ත්‍යාදි, උපවාගෙ යථා

“භික්ඛා වාසයති” න්‍යාදි, නභි භික්ඛා අමනාකං උපනිස්සාය වස ථාති පයොජෙති, තස්ස පන නිමිත්තතතා පයොජනෙ කතතුස ඤාදො උපමාරෙතීති, දසාදිපෙසනෙ ච හෙතුකතතා නාම න භොති, පරපුත්තලපෙසනෙ පන භොති, වුත්තච:-

“දසාදිපෙසනෙ හෙතුකතතා නෙව විධියතෙ,
දසාදිපෙසනෙ කතතා පඤ්චමියෙව ගොවරෙ.

භෙසනෙ දබ්බමිත්තස්ස ආණ්ඩෙන පඤ්චමි සීයා,
සකිරියාපයොගෙ තු විධෙය්‍යානෙකයාදයො”ති.

සො පුරිසො නං පුරිසං කමමං කාරෙති නි එත් සො පුරි සොති කිරියාය නිප්පත්තිනිමිත්තතතා හෙතුකතතා නාම, කාරිත පථවයෙන වා වුත්තතතා හෙතු නාම, නිප්පථවයෙන වුත්තතතා කතතා නාම, “තා පුරිසං”ති සතිපි කිරියා නිප්පාදකතෙත පර සස පෙසනබ්‍යාපාරං පටිච්ච කාරිතකමමං නාම, කමමනාති කරණ කිරියාය කමමං නාම, ධාතුකමමංති වුත්තං භොති, “තෙන පුරිසෙ න තස්ස පුරිසස්ස”ති එත් ඤසබ්බාලවතාරානං මතෙන “ගතිබුඞ් =පෙ=කාරිතෙ වා”ති එත් කමමසඤ්ඤ අපවාදෙයං වාසදො, න දුතියාවිභතති අපවාදෙති මනසිකතා කතතරි යෙව “කතතරිවා” ති සුතෙතන තතියා ව “ඡග්ගිවා”ති සුතෙතන ඡග්ගිවිභතති ව භො ති, රූපසිඞ්ගතෙන පන දුතියාවිභතති මතතමෙව අපවාදෙති ක තා දුතියත්ථෙ “කතතරිවා”ති එත් වග්ගතණෙන තතියා ව “දුතී යාපථමිත්තවා”ති සුතෙතන ඡග්ගි ව භොති, වුත්තච.=“නිව්චසලප තෙන විකප්පත්ථොයං තෙන දුතියත්ථෙ තතියා භොතීති” අයං පයොගො එකකමමධාතුතතා විකමමිකො ව භොති, අකමමිකධා තුමනිති එකකමමකොව භොති, යථා “පුරිසො පුරිසං සයාපයති, ගජිපාලකො ගජං සයාපයති” ඉව්වාදි, එකකමමිකධාතුමති වික මමිකොව භොති, යථා-“පුරිසො පුරිසං කමමං කාරෙති, ඔදනං පවාපෙති” ඉව්වාදි, විකමමිකධාතුමති තිකමමිකොව භොති, යථා- දුසාදිගණේ පුරිසො ගොපාලං ගාචං ඛිරං දුභාපයති, පුරිසො දලිඤ්ඤං සමිධං ධනං යාවාපෙති, පුරිසො ගොපාලං ගාචං වජං අවරුධාපෙති” ඉව්වාදි, න්‍යාදිගණේ පන “දෙවදතො යඤ්ඤද තතං ගාමං අජං නයාපෙති, දෙවදතො පුරිසං භණ්ඩං ගාමං වා ගාපෙති” ඉව්වාදි, වුත්තච:-

“අකමමා ධාතුවො භොන්ති කාරිතෙ තු සකමමකා,
එකකමමා විකමමා ව විකමමා ව තිකමමකා”ති.

නිකමිකධානවො පන නැති, නිකමිකාසු න්‍යාදිගණ පධා නකමමමෙව ආබ්‍යානාදීති වුතනං, යථා “යඤ්ඤදගෙනන අතේ ගාමං නියතෙ, දෙවදනෙනන යඤ්ඤදතනං අතේ ගාමං නයාපය තෙ” ඉච්චාදි, දුතාදිගණ පන අපපධානකමමමෙව වුතනං, යථා— “ගොපාලෙන ගො බීරං දුග්ගතෙ, පුරිසෙන ගොපාලං ගො බීරං දෙගාපයතෙ” ඉච්චාදි, වුතනව:-

“නයාදීනං පධානව අපපධානං දුතාදීනං,
කාරිතෙ සුඛකතතා ච කමමමාබ්‍යාතගොචරං”ති.

තඤ්ඤාගමනේ, නිඤ්ඤානං බාහුතං පයොගෙ පධානඤ්ච, පධානකමමං ච; ආබ්‍යාතගොචරං, ආබ්‍යානානිතිවසස් වචනං; දුතාදීනං බාහුතං පයොගෙ අපපධානකමමං ච ආබ්‍යාතගොචරං සුඛකතතා ච කාරිතපච්චගෙ සති කාරිතකමමං නාම ගොති, තච කමමං වුතනකමමං නැති “අනතරගබාහිරගෙසු අනතරගොච බල වතරෙ ගොති”ති වුතනතතා අනතරගභූතං බාහුකමමමෙව වුතනං නාම ගොතිති, එවං කාරකසඤ්ඤාං දග්ගතො ඉද්දති අකාරකස ඤ්ඤාං දග්ගතං:-

285. යස්ස වා පරිගහගො නං සාමි.

ඉති වුතනං, පච්චදම්ඨං සුතනං, යස්සාති අතිගතසඤ්ඤිතිදො සො, වාති සමුවචය නිදොසො, පරිගහගොති සමබ්බිති නිදො සො, නනාති නිගතසඤ්ඤි නිදොසො, සාමිති සඤ්ඤා නිදොසො, සඤ්ඤා=පෙ=සඤ්ඤා සුතනනාති දඬබබං, එත් වාසදො, අවුතනසමු ච්චගතො, “තෙන සාමි සමුග සමිප විකාරවයවාදිගෙදෙ සංග ණ්හාති, යස්ස වා සාමි ගස්ස වා සමුගො නංසාමි සඤ්ඤා ගොති ඉච්චවච්චාදි ගොපේතබබං, සං ධනං එතස්ස අපීති=සාමිති වද නාති, එවමනේ සති “නස්ස භික්ඛුනො පටිච්චෙසො, නස්ස භික්ඛු නො පෙනනා” න්‍යාදිසු පරිගහගොගෙ යෙව සාමිසඤ්ඤා භවෙ යස, “අමතාකං ආචරිගො අමතාකං සාමි” න්‍යාදිසු ආචරිගොසාමිගො ගාදිසු සාමිසඤ්ඤා න භවෙය්‍යාති, තස්මා සමබ්බො එතස්ස අපී ති=සාමිති වුතෙන සබ්බසාධාරණං ගොති, ගො ච සාමිනාම කිරියා කාරකසමබ්බාහාවා කාරකතතං න සමභවති, සාමිභාවො හි කිරි යාකාරකභාවස්ස බලවභාවෙන ගතිගො, තථාහි “රඤ්ඤා පුරි සො”ති වුතෙන යස්මා රුත් දද්දති පෙසෙති පුරිසො ච පතිග ණ්හාති තස්මා “රුපුරිසො”ති සමබ්බො විඤ්ඤායති, එවං ගො යස්ස ආගතො භණ්ඩාහවෙන වා සමිපසාමිසමුභාවයවිකාර

තස්සායං අපො, හිති කාරණපො නිපාතො, යසමා සො සමිකො පරත්තතං පරෙසං සමිකිනං විසෙසනභාවෙන අපපානභාවො හොති තස් ජලී හොති, “උප=පෙ=තනො”ති විසෙසන කාරි ආගමිතො පරං විධියෙන, තනො විසෙසාදිතො විසෙසකාරියාගමතො පරං න විධියෙනති; යද්දවං “සමිකො ජලී”ති අවතා කසමා “සාමිසමි ජලී”ති වුත්තනති? වුවිතෙන, සමිකො හි නාම සරූපතො දට්ඨං නසකකා, තසමා සමිකි සහවරණසාමිසමි යෙව “ජලී”ති, වුත්තන:-

“සමිකි විස සමිකො රූපතො න කුදවනං,
දට්ඨං සකෙකාති විඤ්ඤති යද්දතෙන අනුමානතො.

අසමභවා භූ සමිකො සමිකිසහවාරිති,
ජතිසමිකාසමාහාර කිරියාන මිව සමභවො”ති,

තස්සායමපො, සමිකො පන අසමභවා සමිකිසහවාරිලි ජලී භවති, කිමිව? ජති=පෙ=කාරියානං සමාපො ඉව, “හො ජතිං ආනෙති, හිකුසතං ආනෙති”ති වුත්තන ජතිසමිකාසමාහරණ ස්ස අසමභවා නං සහවාරිගොතිකුද්දෙබ්බසෙව ආහරණක්‍රියා හොති, යථාති අභිප්පායො; අථවා සමිකො නාම සමිකිවය නිසිතො විනනං සමිකිනං ජනනපවත්තනගෙභූ ව හොති, වුත්තන:-

“ථනෙ සමිකිනො චෙති යසමාපො බුච්ඡි ජයතෙ,
සමිකො නාම සො අපො සමිකිවයනිසිතො”ති.

යද්දවං සමිකිවයතොව ජලියා භවිතබ්බනති? න, විසෙ සනසමිකිනො ජතජලියාව සමිකිකො ජෙතන සභාවතො, වුත්තන:-

“සමිකිවයෙ විසෙසො කොපි කොපි විසෙසනං,
කවුද්දිස ක්‍රියං තෙසං සමිකො සො පවත්තතෙ.

ජලී විශොපි සමිකො හෙදකසමාව ජයතෙ,
ජතා හි සා විසෙසමො සමිකං නාවජෙතයෙ”ති.

තස් කවුද්දිස ක්‍රියං තෙසනති තෙසං විනනං සමිකිනං කම්මිකං පෙසනාදිකිරියං උද්දිස නිසායනො සමිකො පව තතතෙ, හි යසමා විසෙසමො ජතා ජලී සමිකිනාද්ව න ජෙත යෙ, තසමා සමිකො විශොපි සති හෙදකසමා විසෙසනතොව ජලී ජයතෙති අපො; ථවං සත සාමිනා කාරකසඤ්ඤං දසෙයකො ඉදති විවිධවිධානං දසෙයකො:-

286. ලිඛිතයේ පඨමා.

ඉඞි සුභතමාරඬං, විපදමිදං, ලිඛිතයෙති විසයාධාරනිදෙදසො, පඨමාති විසයීනිදෙදසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුභතනාති දට්ඨබ්බං, තත්ථ විඛිසුභතං නිවිධං=ලොපාගමාදෙසවසෙන, “සරු සරෙ ලොපං” ඉට්ඨාදි ලොපවිධිනාම, “සව්වාසවණ්ණං දුතෙන” ඉට්ඨාදි ආදෙසවිධිනාම, “ගවමදනතරලං වාගමා” ඉට්ඨාදි ආගමවිධිනාම, තෙසු “ලිඛිතයේ පඨමා”ති ආදීනි සුභතනාති ආගමවිධි නාම, තත්ථ ලිඛිතස්ස අපාකට්ඨස්ස ගමනතො නාමුපසග්ගතිපාතකභින සමාසපදාති ලිඛිතං නාම, වුත්තම:-

“අනිත්ථපදසඤ්ඤාය ලිඛිතංති ලිඛිතආදිනා,
යපිතං තභිතාදිනා ලඛිතාමමුදිරිතං”ති.

අථවා “තත්ථසඤ්ඤා කොචි විජ්ජති, අනච්ඡි ආපනති කිරිගාය ආපජ්ජති”ති පසොගදස්සනතො ආබ්‍යාතෙන සහ පඤ්චනාම පදාති ලිඛිතංනාම, තස්ස අපේඨා=ලිඛිතයේ, සොභි දුට්ඨො-සුඛසං සඵවසෙන, “බුද්ධො දස්සලො සත්ථා” ත්‍යාදිසු සුඛලිඛිතයේ නාම කාරකරහිතනා; “භගවා භික්ඛු එතද්දෙවාව, භුජ්ජතෙ ඔදතො” ත්‍යාදිසු සංසඵ ලිඛිතයේ නාම, කතතුකවමකාරකමිස්ස කතො, වුත්තම:-

“තස්ස කම්මාදිසංසඵො සුඛයේථ ච විධා මතො,
ආබ්‍යාතාදිති භිතිතො සංසඵොතිතරිතරො”ති.

ඉමෙසු පඤ්චසු අපේඨසු පඨමා භොතීති, වුත්තම:-

“පඨමා උපසග්ගයේ කෙසඤ්චයේ නිපානානං,
ලිඛිතාදිකෙ ච සුඛයේ කම්මාදුතෙහිතිතෙපිවා”ති.

ඔදි කම්මාදිසංසඵයේ පඨමා සියා අගං හි පඨමාවිභනති කාරකවාවකා සියාති? න සියා. ආබ්‍යාතාදිතිහිතකාරකවජ්ජන ලිඛිතමතතස්සෙව තේතකතනා, සොභි ආබ්‍යාතකිතකතභිතසමා සොභි වුතෙනා කම්මාදිසංසඵො අපේඨා සො මිතියාදිනං පුත අනුතනා වතතබ්බස්ස අත්ථවිසෙසස්සාභාවෙන අවිසයනනා ලිඛිත මතතස්ස සභාවතො ච පඨමාගෙව විසයො භොති, වුත්තම:-

“වුතෙන කම්මාදි සාමිසමි ලිඛිතෙ පඨමා සියා,
අවුතෙන භු භවනතඤ්ඤා දුතියාදි යථාරහ”නති.

වුහනිං පන කෙවලං න ලිහනේයෙව පඨමාවිහනනි හොති, අථ බො නදන්තංගිධානසද්දෙපි හොතිති දසෙකං “ලිහිතන්තංගිධාන මනෙත”ති වුහනං, තත් ලිහිතන්තං ව අභිධානං වාති ලිහිතන්තංගි ධානං, තමෙව මනනං පමාණන්තං=ලිහිතන්තංගිධානමනනංගි විග්ග හො. එත් මනනාසද්දෙ විසෙසන නිවනනි අන්තං, තෙන ලිහිත න්තංගි එත් කාරකං නිවනෙතනි, අභිධානනනි එත් අත්තං නිව නෙතනි, ලිහිතමනනසද්දමනෙත ව පඨමාවිහනනි හොතිති අන්තං, අථවා ලිහිතන්තංගිධානමනෙත, ලිහිතන්තංගි කථනමනෙත ජොතන මනෙත; න කමමාදිකාරකෙති අන්තං, අයං හි පඨමාවිහනනි ජොතකායෙව න වාචකාති, අත්තංගිධානනෙත පන ලිහිතන්තංගිධා නෙත පාටිපදිකත්තිලිහිතපරිමාණවචනමනෙත පඨමා හොති”ති වුහනං, තත් “පාටිපදිකත්තිමනෙත”ති අත්තිසකකා ලබ්බා” ඉට්වාදු නේ, “ලිහිතන්තං”ති, ඉත්තිපුමනපුංසකලිඛෙත, “පරිමාණ මනෙත” ති “දෙණො බාරි” ඉට්වාදුනේ, “වචනමනෙත”ති එකවචන බහු වචන සංඛාතෙත “එකො චෙ” ඉට්වාදි සංඛාතමනෙත, ඤාසෙ පන “ලි හිතන්තං විහිතනසුප්පතනාභාවා ලිහිතන්තංගිධානමනෙත”ති අන්තං ගුරුත්තිති වුහනං, නති අයසමතා මහාකච්ඡායනන්තෙරෙන සද්දෙ විසයාධාරණාවෙන වුහෙතා, “නතො ව විහිතනිසො, ධාතුලිඛෙතති පරපච්චය”ති වචනතො “ආලපනෙ ව, කරණෙ තතියා” න්තාදි වචනතො වාති පුබ්බාපරිවරුජ්ඣිනතො ඤාසවචනං සාරතො න පච්චෙතබ්බනති, අයං පඨමා විහිතනි ලිහිතන්තංගිධාන න හොති ආලපනෙපි හොතිති දසෙකං:-

287. ආලපනෙ ව.

ඉති වුහනං, විපදමිදං සුතං, ආලපනෙති විසයාධාරණිද්දෙ සො, වාති අනුකම්පනනිද්දෙසො, සමුවචයනිද්දෙසො වා, සඤ්ඤ =පෙ=මිධිසුතනනි දඨබ්බා, ආලපනන්තංගිධානෙත ලිහිතන්තංගිධානම නෙත පඨමා හොතිති, අභිමුඛං කත්වා ලපනං ආමනනං=ආලප නං, එත් ආලපනං නාම විජ්ජමානස්ස වජ්ජස්ස සද්දෙන අභිමුඛි කරණං, තං ව කිරියානිපථාදකසන්තිවිරහිතං තස්මා කාරකං න හොති, කිරියාවිසෙසනමනනමෙව පන හොති, වුහනව:-

“සද්දෙනාතිමුඛිකාරෙ විජ්ජමානස්ස වජ්ජනො,
ආමනනං විධානබ්බෙ නත්ති රුජාභවෙතිදං.

ආලපනපදං යඤ්ච කිරියාය විසෙසනං,
වජාති දෙවදනෙති කාරකො සො නජායති”ති.

එත් වග්ගහණෙන අයං පඨමා විභතති අත්තනො අත්භු තෙසු චිත්ත ලිඛිතජාලපනෙතෙව න භොති, අඤ්ඤාදේසසු කතතු කම්මකරණසම්පදානාපාදානසාම්භුමමදිසායොගතේසුපි භොති, වුත්තම සම්ගහකාරෙති:-

“ලිඛිතදේස කතතුකම්මදේස කරණෙ සම්පදානිගෙ,
නිසංකෙක සාම්භුමමදේස දිසජාලපනෙ තථා”

ඉමෙසු දසසු අදේසසු පඨමා ව පට්ඨකතනීති, තත් ලිඛිතදේස “තථාගතො ජිනො බුද්ධො” ඉවාදි, කතමදේස “බුද්ධං බුද්ධො භවි ස්සති” තාදි, කම්මදේස-“ධම්මොව විනයොව දෙසිතො පඤ්ඤ තෙතා” තාදි, කරණදේස-“පේයාවිතෙතා ධානා වාවෙති, ආවික තාතිස්ස ඵාසු භොති, අභිජ්ඣාසංයං ආදිබ්බුමවරියං” තාදි, සම්පදා නදේස-“නදෙති නරකං” තාදි, නිසංකෙක-මිත්තදෙයො ඉමෙධ මමා බුද්ධො දුරතරෙ භවෙ” තාදි, ඉමෙති මිත්තදිතිත්තදේසා, සාමස දේස “සබ්බෙ බුද්ධා බලපපත්තා පවෙවකානව යං බලං” තාදි, භු මිමදේස “භගවා විහතවිසසරෙ” තාදි, විතෙත ඉස්සරෙති අදේසා. දිසායොගෙ, “යෙන භගවා තෙත්තපසංකම්” තාදි, ආලපනෙ “අභි කකන්තං භො ගොතම” තාදි, අභිකථාඅත්ථිපනියං පන “ලිඛිත දේස පඨමා”ති එත් අත්භුග්ගහණෙන න කෙවලමෙව ලිඛිතදේස කතමදේස කම්මදේස කරණදේස සම්පදානදේස පට්ඨමදේස සාමස දේස සත්තමසදේස දිසායොගදේස ආලපනදේස ව පඨමා විභතති භොති”ති වුත්තං.

288. කරණෙ තතියා.

විපදමිදං, කරණෙති විසයාධාර නිද්දසො, තතියාති විසති නිද්දසො, සංඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනති දඨබ්බං, කරණකාරකෙ අදේස තතියාවිභතති භොති, අපරෙ පන කරණජාතියානෙ තති යාවිභතති භොතීති වදන්ති, සභාදිසොගතේසු තාදිසු පන න වද නති, තසමා තං තෙසං මතිමත්තමෙව, අයඤ්ච තතියා විභතති න කරණකාරකෙ තෙව භොති, සභාදිසොගතකතුවගෙත්තසත්තමස ත්ථඅභිගිකාරවිසෙසනදේසසුපි භොතීති දසෙත්තං “සභාදිසො ගෙවා”ති ආදි ආරඨං, සග්ගකාරෙති පන “කරණකතුවකම්මප ඤාමිසත්තමසදේස නිපාතයොගෙ පටිකෙමපෙ පට්ඨමදේස කුට්ඨික ගෙ ඉත්ථමභුතෙ කිරියාපට්ඨෙත්ත පුබ්බසදිසසමානකලහතිපුණමි ස්සකසබ්බාදිසොගෙ තෙත්තදේස කාලධානෙ විසෙසනෙ මණ්ඩි තුයසුකෙකසු ව තතියා භොති”ති වුත්තං, තත්:-

289. සභාදිශෝගෙ ව.

විපදමිදං, සභාදිශෝගෙන විසයාධාරනිදෙදසො, වානි සමුච්චයනිදෙදසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං, “සභාදිශෝගෙ වෙඨ වා”ති සභ සමං සමං නානා විනා අලං කිං ඉච්චාදිති යෝගෙ ව සභාදෙඨ ව තනියා විභතනි හොතිති, එත් යෝගො නාම, කිරි යා ගුණදබ්බසමවාසො දඨබ්බො, යථා-විනාශානනි සභ වතනනි සුතෙනන සභ පුලො පිනා, අනෙතවාසිකසංවිච්චාපිකෙති යහ ආවර්ජිතපජ්ඣායානං ලාභො ඉච්චාදි.

290. කතනරි ව.

විපදමිදං, කතනරිති විසයාධාරනිදෙදසො, වානි සමුච්චය නිදෙදසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං, එත් වග්ගහණෙන ඉත්ථෙකුතලකබ්බෙණි කිරියාපවගෙන පුබ්බසදිසසමානකලහනිපුණ මිසසක සබ්ලාදිශෝගෙ කාලධානෙසු පච්චතකමථපඤ්චමත්ථාදි සුච තනියා විභතනිං සංගණ්හාති, තත්ථ ඉත්ථෙකුතලකබ්බෙණි ඉත්ථං පතනසීසාදිනං භිනනාපපකාරානුත්තරං පතනසං භිකුක්කාලි ආදිවජ්ජසං ලකබ්බෙණි පතනසීසාදිකෙ අත්ථෙ තනියා හොති, ය ථා-“යො පන භිකුක්කාලිනපච්චබ්බකෙන පතෙනන අඤ්ඤං පතනං චෙතාපෙය්‍ය, සා කාලි භිනෙනන සීසෙන පග්ගරතෙනන ලොති තෙන පච්චිසංකානං උජ්ඣාපෙසි”ත්තාදි, තත්ථ උනපච්චබ්බකෙන න පතෙනන උපලක්ඛිතො යො පන භිකුක්කා අඤ්ඤං පතනං චෙතා පෙය්‍යාති අත්ථො, එවං සෙසෙසුපි, උනපච්චබ්බකිනපතෙනා හු ත්වා භිනනසීසා හුත්වා පග්ගරතලොතිතා හුත්වා තිපි අත්ථං වද නාති, එත්ථ ච ඉත්ථනති පතනසීසාදිනං භිනනාකාරභූතො, ප තෙනාති භිකුක්කාදයො, ලකබ්බෙණිනති පතනාදි, නනුව පතනාද යො එව භිනනාකාරං පතනා,න භිකුක්කා ආදයොති? සච්චං, තථාපි භිනනපතනාදිති සභවරිතතතා තෙපි භිනනාකාරපතනා නාම ගොනති, අථවා“ඉත්ථෙකුතො”ති සිසපතෙන ව; ලකබ්බෙණි, ලකබ්බෙණිකිරියාය; භාවෙන භාවලකබ්බෙණි භූමිමනනි එත්ථ වියාති.

291. හෙතෙත්ථ ව.

විපදමිදං, හෙතෙත්ථති විසයාධාරනිදෙදසො, වානි සමුච්චය නිදෙදසො, සඤ්ඤාපෙ=විධිසුත්තනනි දඨබ්බං, එත් වග්ගහණං අවුත්ත සමුච්චත්ථං, තෙන ගෙතුයෝගෙ හෙතෙත්ථ හෙතුහා ත්තාදි උද්භරණං සංගණ්හාති, ඤ්ඤෙ පන යොගගහණානුකම්බන ත්ථං වුත්තං, යද්දෙවං හෙතුයොගුද්භරණං කච්චායෙන වුත්තං භ වෙය්‍ය, තඤ්ච තත්ථ න වුත්තං.

292. සත්තමත්තෙත්ථ ච.

චිපදම්දං, සත්තමත්තෙත්ථ විසයාධාරනීදේශයෝ, වානි සමුවව
යනීදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුභතනනි දඬබබං, එත්ථ වග්ගහණං
අවුත්ත සමුවවයත්ථං, තෙන පඤ්ඤමි භාමත්තෙත්ථ තනියා විභතනිං
සමුවවිතොති, වග්ගහණං පදපුරණනනිචි වදනාති. සත්තමත්තෙත්ථ
නි ඉමිනා කාලබද්ධසාද්‍යත්ථා ගහෙනබ්බා.

293. යෙනාබ්බවිකාරො.

චිපදම්දං, යෙනාති කරණත්ථනීදේශයෝ, අබ්බවිකාරොති
කම්මත්ථනීදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුභතනනි දඬබබං. එත්ථ ච
“කතතරි හෙතිත්තෙ” ත්‍යාදිසු විස විකල්පෙහති වත්තබ්බෙ සති
කසමා යෙනාබ්බවිකාරොති වුත්තනනි? සරිට්ඨවග්ගතානං චක්ඛා
දිවිකල්පිතානං අබ්බිභූත සරිට්ඨිකාරස්ස ලක්ඛණාභාව ඤාපනත්ථං
එවං වුත්තනනි, තසමා අත්ථිනාති ඉදං කාණොති එත්ථ අබ්බවිකා
ර ලක්ඛණාභාවෙන යොජෙතබ්බං, ලක්ඛණතනියාති වුත්තං හො
ති, ව්‍යතිචාර සම්භවාභාවා විසෙසනං න හොති, වුත්තව:-“ව්‍යති
චාරෙ සම්භවෙ ච සති විසෙසනං සාත්ථකං සියා”ති.

294. විසෙසනෙ ච.

චිපදම්දං, විසෙසනෙති විසයාධාරනීදේශයෝ, වානි අනුකම්ප
නනීදේශයෝ සමුවවයනීදේශයෝ වා, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුභතනනි
දඬබබං. එත්ථ “විසෙසනෙ”ති ඉමිනා ගොත්තනාම ජාතිසිප්පවග්ග
ගුණභාවෙන විසෙසනං ගහෙනබ්බං, වග්ගහණෙන පකති යෙහු
ය්‍යද්දමනස්ස සහස්සාදි ගණනාති, අගං ආවර්ගානං මති. හදන්ත
මහාකවචායනත්තෙරෙන පන “විසෙසනෙ”ති සාමඤ්ඤෙන වු
ත්තානුත්තබ්බං අසම්බන්ධං නාම නත්ථි, තසමා වග්ගහණස්ස
තනියානුකම්පනමෙව පයොජනං, “විසෙසනෙ”ති ච ක්‍රියාගුණ
විසෙසනමෙව ගහෙනබ්බං, න තබ්බිසෙසනං, තෙන “නිලො
පථො” ත්‍යාදිසු තනියා න හොති.

295. සම්පදනෙ චතුත්ථි.

චිපදම්දං, සම්පදනෙති විසයාධාරනීදේශයෝ, චතුත්ථි විසයි
නීදේශයෝ, සඤ්ඤාපෙ=චිබ්බසුභතනනි දඬබබං, ඉදං හි සුත්තං
සඤ්ඤා සුත්තනි ලබ්බසම්පදනසඤ්ඤා කාරකෙ විද්ධාති, තෙ
නෙවාහ ඤාපෙ “සම්පදනග්ගහණෙන වෙත්ථ අපාදනාපෙ=සත්ත
මත්තෙත්ථාං ගංගණනාති”ති, තසමා පන:-

296. නමොයොගාදියවපි ව.

ඉති සුතනං වුතනං, තිපදම්දං, නමොයොගාදියුති විසයාධාර නිදදොසො, භාවලකකණ්ණතනමිතිපි වදනති. අපිති අවධාරණ නිදදොසො, වාතී අනුකඛ්ඛිනනිදදොසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුතනනනි දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං වතුනී අනුකඛ්ඛිනනත්ථං, අපිග්ගහණෙන පන නමොයොගාදියු විජ්ජමානෙසු වතුනී ව තොතීති නියමෙති, නාගඤ්ඤාති බිණ්ණපවසං.

297. අපාදානෙ පවමි.

මිපදම්දං, අපාදානෙති විසයාධාර නිදදොසො, පවමිති විසයි නිදදොසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුතනනනි දඨබ්බං, ඉමිනා වතුති අපාදානසඤ්ඤා සුතෙතති විහිතා අපාදානකාරකෙ පවමිවිභනති භොති.

298. කාරණන්තෙ ව.

මිපදම්දං, කාරණන්තෙති විසයාධාරනිදදොසො, වාතී අනුකඛ්ඛිනනිදදොසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුතනනනි දඨබ්බං, කාරණන්තෙති, භෙතුවන්තෙ; නනුව භෙතුවන්තෙපි අපාදාන සඤ්ඤාය විහිතතතා පුබ්බසුතෙතන සිජ්ඣති, කසමා ඉදං පන වුතනනති? සවං, තථාපි භෙතුවන්තෙ තතියාය ව විහිතතතා විකප්පනත්ථං ඉදං වුතනනති.

299. කමමන්තෙ දුතියා.

මිපදම්දං, කමමන්තෙති, විසයාධාර නිදදොසො, දුතියාති විසයි නිදදොසො, සඤ්ඤා=පෙ=මිඛිසුතනනනි දඨබ්බං, එත්ථ “කරණ තතියා” ති වුතනං විය “කමම දුතියා” ති අවන්තා “කමමන්තෙ දුතියා” ති කසමා වුතනනති? වුවවතෙ, “කමම දුතියා” ති හි වුතෙත පධානකමමමෙව දුතියාති විඤ්ඤාය, “කමමන්තෙ දුතියා” ති වුතනවචනං පන කමමස ව කිරියාය කමමස ව පධානකමමස ව විසෙසනහුතො අන්තො කමමන්තො, පධානකමමම කමමන්තො ව=කමමන්තොති සරුපෙකසෙසවසෙන විග්ගහං කතො කමමන්තෙ දුතියා භොතිති අන්තො විඤ්ඤායති, තත්ථ කමම යථා “කටං කරුති” තාදි, කමමන්තෙ යථා “සොහනං ගව්ඤ්ඤි, විසමං චන්ද්‍රං සුරියා පරිවතනනති” තාදිසු කිරියා විසෙසනන්තෙ දුතියා, “විමලං ධම්මං පසාති” තාදිසු විමලං විසෙසනං, “කමමන්තෙ දුතියා” ති ඉදං ව සුතනං විභතතිකමමවසෙන “ආලපනෙ වා” ති

සුභතස්සානතතරෙ අවතො ඉහ කසමා වුතතනති? වුවවතෙ, යමිං
 හි වානොස යෙව වෙ වා තයො වා වතතායෙ වා පව වා කාරකා
 තිඨනති, තෙ විභතතිකකමෙන නතිඨනති උපපටිපාටියාපි තිඨ
 නතිති සුපතනථං ඉහ වුතතනති දඨබ්බං, යථා “ආරහථ නිකඛ
 මථ සුඤ්ජථ බුඛසාසනෙ” ති වචනතො භගවා ඉමසමිං සාසනෙ
 යොගාචාරං නිකඛසුඤ්ජසාසනා නිබ්බාණදස්සනාය නණ්ඩා
 ජටං මොහවනගුමං ඡිද්දපෙති ති, අථවා අයං දුතියාවිභතති
 න කෙවලං අතතනො අත්භුතෙ කමමකාරකො යෙව හොති
 පවසු අවසෙසකාරකෙසු ච කාරකමුතෙන සාමාද්දුතෙ ච හො
 තිති සුපතනථං ඉහ වුතතනති, තෙනාහ:-

300. කාලධානමච්චනාසංයොගෙ.

ඉව්වාදි, විපදමිදං, කාලධානනති සමබ්බ ඡිහිතිදෙසො, අවච
 නතසංයොගෙති විසයාධාර නිදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතතනති
 දඨබ්බං, කාලධානං දබ්බගුණකිරියාති අවචනතසංයොගෙ සති කා
 ලධෙ අවචනතසංයොගෙ අතෙථ වා දුතියාවිභතති හොති, යථා
 “සත්තාහං ගමපානං භුඤ්ජති, සරදං රමනිසා නදි, මාසමධිතො,
 අඛයොජනං චතග්ජි, යොජනං දිකො පබ්බතො, යොජනං
 කලහං කතෙහොනා ගවජනි” ති, තත්ථ සත්තාහනති ආදි කිරියා
 විසෙසනං, අථවා අවචනතසංයොගවසෙන භුමමතෙ උපයොගවච
 නං, “දසාහානාගතං කතතිකතෙමාසිකපුණ්ණම” නති ආදිසු විය
 සත්තාහෙ අවචනතමෙව ගවජනං භුඤ්ජතිති අතෙථා, අවචනතසං
 යොගෙති කිමත්ථං? “සංචචජ්ජෙ භුඤ්ජති” නාදිසු සතොසුපි
 කාලධෙසු අවචනතසංයොගස්ස අභාවා ඉමිනා දුතියා න හොතිති
 සුපතනථං.

301. කමමප්පච්චනීයසුතෙන.

එකපදමිදං, විසයාධාර නිදෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුතත
 නති දඨබ්බං, කමමප්පච්චනීයසුතෙන සති ඡෙතෙනබ්බෙ ඉත්ථෙහ
 තකඛ්ඤානත්ථාදිකෙ දුතියාවිභතති හොති, තථාහි පාරජික කණ්ඩ
 ටඨකථාසාමඤ්ඤසුතෙනසු වුතතං නංඛොපනා ති ඉත්ථෙහ
 තාඛ්ඤානත්ථාඋපයොගවචනනති, කමමප්පච්චනීයසුතෙන වා සති
 චචනීය සුතෙන වා සති චචනීයෙ සාමන්ත්ථාදිකෙ දුතියාවිභතති
 හොති තෙනාහ පාරජිකකණ්ඩටිකාදිසු, “තංඛොපන භගව
 නතං” ති ඉදං සාමිඅතෙථ උපයොගවචනනති. එවං මිති ආවර්

යෙන වුනතව්වනං න විරුජ්ඣති, විනනං ඉන්ධ්‍යාබ්‍යාන සා මෂ්ඨං නං භගවතනන්ති අන්තෙ යෙව ධීතනනා, කම්මපච්චනීය සුතෙතවා තසම් අන්තෙය දුතියා, තත් කම්මපච්චනීයනති කම්මං කිරියා ඉන්ධ්‍යාබ්‍යාන ලක්ඛණදිපකාරෙති වුව්වතීති කම්මපච්චනීයං, “භාවකම්මෙසු තබ්බාතියා”ති එන් තබ්බා නීයාති යොගවිභාගෙන කතීන්තේ අනිසපච්චයො, යථා අනිසෙ අනිසමන්තො “සත්තාපරිභානියා ධම්මා”ති, කෙ තෙ? අනුපතිපරි අභිඤ්ඤා උපසංගතිපාතා, කරියතෙති කම්මං, පවුච්චතීති පච්චනී යං, කම්මං පච්චනීයං යෙසං තෙ=කම්මපච්චනීයාතිපි වදන්ති, “පරසමඤ්ඤා පයොගෙ”ති වා වුහතනනා පරසමඤ්ඤා වසෙන අක්ඛා දයො කම්මපච්චනීයා නාම, තත් අනුපසංගො සහස්ථිත ලක්ඛණ ඉන්ධ්‍යාබ්‍යාන භාගවිච්ඡායොගෙසු පවතනති, සහන්තෙ යථා-නදිමත්ථිසිනාති, එන් නදිංති අනුපසංගයොගන්තනීය පසගෙ සහන්තේ උපයොගව්වනං, බාරණ්ඨි නදියා සහ අවබ්බාති අන්තො, භීතො යථා “අනුසාපිපුනනං පඤ්ඤාමාති, සාරිපුතනනති අනුපසංගයොගන්තපච්චිපසගෙ අපාදනන්තේ උපයොගව්වනං, පඤ්ඤාමා සාරිපුතනතො අනු භීතොති අන්තො, ලක්ඛණෙ යථා-පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසු, රුක්ඛමනුච්ඡේජානතො චන්ද්‍රෙයාති, තත් පබ්බජිතනති අනුපසංගයොගන්තෙතීන්තේ තතියාපස ඛේග සති ලක්ඛණන්තේ දුතියාව්වනං, ලක්ඛණං වෙන්තෙතනාම, බොධිසත්තං පබ්බජිතං අනුපලක්ඛණං කතියා පච්චිමා ජනා පබ්බජිංසුති අන්තො, හෙතුසංඛාතො හි පුරිමපබ්බජිතභාවො පච්චි මයං ව පබ්බජිතං උපලක්ඛණං හොති, අථවා බොධිසත්තෙත පබ්බජිතෙ සති පච්චිමා ජනා පබ්බජිංසුති අන්තො; භාවලක්ඛණං නාම ගෙතින්තලක්ඛණං, රුක්ඛනති සත්තම්පසඛේග සති අනුප සංගයොගතො ලක්ඛණන්තේ දුතියාව්වනං, රුක්ඛං ලක්ඛණං කතියා චන්ද්‍ර විජේජානතෙති අන්තො, රුක්ඛො හි ලක්ඛිතබ්බයං චන්ද්‍රං විජේජානමානභාවයං උපලක්ඛණං නාම, තච ජෙන නං සුපකභෙතො හොති, රුක්ඛන චන්ද්‍රං විජේජානනභාවො විඤ්ඤායතීති අභිපායො, ඉන්ධ්‍යාබ්‍යානෙතෙ යථා-සාධු දෙව දන්තො මාතරම්භුති, මාතරන්ති සත්තම්පසඛේග වා සත්තම්භ නේ වා සාම්භන්තේ වා දුතියාව්වනං, දෙවදන්තො මාතුච්ඡගෙ මාතුයා වා සාධුභාවං අනුපපත්තොති අන්තො, භාගෙ යථා-සද්දන්ත මං අනුසියා නං දිග්භුතී තනති ජභිපසඛේග සති භාගෙජෙනන අනුපසංගයොගතො සත්තම්භන්තේ දුතියාව්වනං, විච්ඡායොගෙති කිරියාගුණදබ්බවසෙන විච්ඡායොගෙ සති, විච්ඡාසද්දයොගෙති පි වදන්ති, යථා-රුක්ඛං රුක්ඛං අනුච්ඡේජානතො චන්ද්‍රෙයාමං

භාමිං අනුනිඨති රමණීයං, ගෙහං ගෙහං අනුලබ්‍හති ජලනථී-
 තථ “රුකං රුකං” නති සතතමිපසගෙහ සති විවර්තභවන
 අනුපසග්ගයොගතතා සතතමාසේ දුතියාවචනං, රුකෙබ්
 රුකෙබ් බ්‍යාපිචා විජ්ජොතතෙනි අපේඨා, නානාබිකරණං දඬු
 බිබ් එකකකුණෙ බ්‍යාපිචාං ඉවර්තං=විවර්තං, පරිපති උපසග්ගා පන
 සහස්ථිනථිං වජ්ජොතා ලකුණොදිසු වතුසු අපේඨු වතතනති,
 තෙපි පයොගා පන හෙඨා වුතතසදිසාව, අතිඋපසග්ගො ච භාගං
 වජ්ජොතා තිසු ලකුණොදිසු වතතති, තථ ලකුණවිවර්තා
 හෙඨා වුතතතයෙන දඬුබ්‍යා, ඉන්ද්‍රියාබ්‍යානභවනං පන
 පාකං කතා කපේසාම, “නං බ්‍යාපන භගවතනං ගොනමං
 එවං කලාණො කිතතිසද්දො අබ්‍යුග්ගතො, සාධු දෙව
 දහො මාතරමජීති, එතථ පන “නං බො පන භගවතනං ගොන
 මං” ති ඉන්ද්‍රියාබ්‍යානභවනකාතිසද්දොග්ගතතා ඉන්ද්‍රියාබ්‍යා
 බ්‍යාන කිරියං අධාරභූතෙ ජඪ්‍යපසංගෙ සාමාසථභූතෙ ච “භග
 වතන” නති දුතියාවචනං, තස්ස බොපන භොතො ගොතමස්ස
 කලාණො සාධුගුණසම්පන්නො “ඉතිපිසො භගවා” ඉවෙව මාදි
 කො එවං පකාගේ කිතතිසද්දො සදෙවකං ලොකං බ්‍යාපිචා උපග
 තොති අපේඨා, එතථ ච “මාතරමජී” ති එතථ විම “නං බොපන=පෙ=
 ම” නති එතථ අතිසද්දස්ස අයොගතතා කපං කම්මපච්චතීය
 සුතෙතන දුතියා සියාති? සියා, අන්තර්ගතෙපි දුතියාසම්භවතො
 අන්තර්ගතසම්බන්ධෙපි අන්තර්ගතො ගෙව පටානොති, බ්‍රාහ්මා
 රුද්‍රස්ස පන “නං බොපන” ති ආදි “කුචි දුතියා ජඪ්‍යවතෙ” ති සුභත
 සුදුහරණවසෙන වුතතං, අතිසද්දො වෙතථ ගුණිගුණස්ස භගව
 තො ච “ඉතිපි සො භගවා” ආදිගුණස්ස ගුණිගුණභාවෙන
 සම්බන්ධාවස්ථෙ ඉන්ද්‍රියාබ්‍යාපකස්ස භගවතො “ඉතිපි සො
 භගවා” ඉවෙව මාදි කිතතිසද්දස්ස බ්‍යාපිචා උග්ගමනපකාරපප
 තතභාවාබ්‍යාපනස්ථෙ භවතෙති, තෙන වුතතං “ඉන්ද්‍රියාබ්‍යාප
 නපේ උපයොගවචන” නති, පාරජික කණ්ඩසාමස්සසුභතඨ
 කථාදිසුපි අබ්‍යාපකසාමාසථවෙව සකුස “නං බොපන භගව
 නතං ගොතම” නති ඉන්ද්‍රියාබ්‍යාපනපේ උපයොගවචනං, තස්ස
 බො පන භොතො ගොතමස්සාති අපේඨාති වුතතං, කිරියාවතන
 සම්මිං හි පවතනදුතියා කිරියංපි පවතනතීති; තෙනෙවාහ පාර
 ජිකකණ්ඩපිකාදිසු පි “නං බොපන=පෙ=මනති ඉදං උපයොග
 වචනං සාමිඅපේපි සමානං=පෙ=ඉන්ද්‍රියාබ්‍යාපනපේ”
 ති තෙනෙවාහ “තස්සබො පන භොතො ගොතමස්සා ති
 අපේඨා” ති, “මාතර” නති සතතමිපසගෙ දුතියා වචනං, දෙව

දකො මාතර් විසයෙ සාධුභාවං අතිපපනොති අන්තො, අතිසද්ද, වෙත් මානුයා ව දෙවදතායා සාධුභාවයා ව විසයවිසයිභාවෙන සමිකිභාවයා ආබ්සාපකමානුයා අසද්දසං දෙවදතායා සාධුභාවාබ්සාපකයා ජනිතයා, එවං දුතියා විභතති වාති ඉත් මහුතාබ්සාපකයෙත් එත් ඉත්තංති විභතති පතිරුපකො නිපා තො, ඉත්තං බ්සාපිතො උග්ගමනපකාරයා සාධුභාවපකාරයා භුතො පනොති=ඉත්මහුතො, කො සො? කිතති සද්දදෙවදතාදි, ඉත්මහුතායා ආබ්සානං කප්තං ආරොචනං=ඉත්මහුතාබ්සානං, කිං තං? ගොතමවුධාදී හි කප්තකිරියා, කිතති සද්දදෙවදතාදිතං හි පකාරපතනභාවාබ්සාපකමපි තෙසං ආබ්සානං නාම, ඉත්මහුත භාවයා වා ආබ්සානං=ඉත්මහුතකබ්සානං, භාවපධානො හි ඉත් මහුතසද්දති, අප්චා ඉත්තං පකාරං භුතො පනොති ඉති ආබ්සායති කපිතතීති=ඉත්මහුතාබ්සානං, කිං තං? භගවා, තත් ඉත්තංති “ඉතිපි සො භගවා” ආදිගුණපකාරො, භුතොති තං ගුණසම්ප නොති කිතතිසද්දො, ආබ්සානනාති භගවා, තපාති වුතතං “තංඛො පන භගවතතං ගොතම”නති, ඉත්මහුතාබ්සානනෙ උපයොගවච නනති වා සාම්අත්ත උපයොගවචනනති වා, අත්තබ්සාබ්සානෙ පන ආබ්සානනාති ඉමිනා “තංඛොපන භගවතතං ගොතම”නති සද්දං ගුණභාවිති, කෙච්චි පන භුතොති ඉමිනා භගවතතාදි අත්තං ගුණභා නි, තං සාරතො න පට්ඨවතබ්බං, අත්තායුතතභාවතො, තති භගවා බ්සාපිතො උග්ගතොති, සද්දතීතිසං පන “භගවතතං ගොතම”නති ඉදං ඉත්මහුත උකමනනති වුතතං.

302. ගතිබුඞ්දුප්පඨභරකරසයාදිතං කාරිතො.

නිපදමිදං, ගති=පෙ=සයාදිතනති ඡසිතිදෙදසො, කාරිතෙති භාව සතතම් නිදෙදසො, වාති විකප්පනත් නිදෙදසො, සද්දසං=පෙ=මිඞ්සුතනති දඨබ්බං, ගති=පෙ=සයාදිතං බාහුතං පයොගෙ කමති කාරිතෙ සති විකප්පන දුතියා විභතති හොති, නනුව කාරිතෙ පයොජනබ්සාපාරං පට්ඨව කමමසද්දසං විතිතතතා “කමමත්තෙ දුතියා”ති ඉමිනාව දුතියා සිජ්ඣති? කසමා පුන ඉදං වුතතනති? සචං, සිජ්ඣති. තපාපි විකප්පනත් පුන වුතතනති, තපාති රුපසිඞ්ඤව වුතතං “නිවචසම්පනෙත විකප්පනත්තො ය”නති, කාරිතකමමබාහුකමමානං වා විසෙසදසානත්තං, තපාති කාරිතෙති වුතතං”ති, අපරො පන ඉධ වාසද්දන කමමසද්දසං නිවතෙතති, තෙන “පුරිසෙනා”ති එත් “කතතර් තතියා”ති වද

නති, කාරිතෙ පන සති පරබ්‍යාපාරෙසු පරබ්‍යාපාරස්ස පබ්‍යාන භාවතො පරබ්‍යාපාරං පටිච්ච කම්මසංකුලං යදි ලබ්‍හති, “පුරි සෙනා”ති එත්ථාපි කතතු සංකුලං කථං සියාති.

303. සාමිසමිං ජට්ඨි.

විපදමිදං, සාමිසමිනති විසයාධාරනිදොසො, ජසිති විසයි නිදොසො, සංකුලං=පෙ=චිධිසුභතනති දඨබ්බං. සාමිසමිනති සාමි සංකුලං අත්ථෙ ජසිවිභතති හොති අයං හි ජසිවිභතති න කෙවලං සාමිසංකුලංත්ථෙයෙව හොති, අථ ඛො නිධාරණෙ අනාදරෙ දුතියා තතියාපචම්මසතම්‍යත්ථෙසු කතතුකරණංපාදනොකාසකාරකෙ සුපි ව හොතිති වකඛති “නිධාරණෙ වා”ති අදි.

304. ඔකාසෙ සතතමි.

විපදමිදං, ඔකාසෙති විසයාධාරනිදොසො, සතතමිති විසය නිදොසො, සංකුලං=පෙ=චිධිසුභතනති දඨබ්බං, ඔකාසකාරකෙ අත්ථෙ සතතමි විභතති හොති, අයං හි සතතමි විභතති ව න කෙ වලං ඔකාසකාරකෙයෙව හොති, අථ ඛො කම්මකතතුකරණං සම්පදනාපාදනත්ථෙසු ව හොති, ඉදති ජසිසතතමිනං සදිස වාචකභාවෙන අභෙදභාවං දස්සෙතුං:-

305. සාමිසසරාධිපතිදුයාදසකම්පතිභූපසුභ කුසලෙහි ව.

ඉව්වාදි ආරබ්බං, තත්ථ “සාමි=පෙ=කුසලෙහි” ති එකපදමිදං සුභතං, සතත්ථ තතියා නිදොසො, සංකුලං=පෙ=චිධිසුභතනති දඨ බ්බං, සාමි=පෙ=කුසලෙහි යොගෙයති ජසියා අත්ථෙව ජසිසතතමි විභතති හොති, සතතම්‍යත්ථෙව ජසිසතතමි විභතති හොතිති අත්ථො, නඤ්ඤ ජඨත්ථෙ “සාමිසමිං ජසි” ති සුතෙතන, සතතම්‍යත්ථෙ “ජසිවා”ති සුතෙතන ජසිවිභතති සිජ්ඣති, තථා සතතම්‍යත්ථෙ “ඔකාසෙ සතතමි”ති සුතෙතන ජඨත්ථෙ “සම්පදනෙ වා”ති වග්ගහ ණෙන වා “පචම්‍යත්ථෙ වා”ති වග්ගහණෙන වා සතතමි විභතති සිජ්ඣති, කසමා සුභතමිදං චුතතනති? සච්චං, තථාහි උභයත්ථෙසු එකෙකඟමි වචනවයවිධානත්ථෙදං චුතතනති, තත්ථහි සාමියො ගෙ සාම්‍යත්ථෙ උභයවචනං; ඉසසරයොගෙ සතතම්‍යත්ථෙ උභය වචනං, අභිපතිසද්දස්ස සාමිපරියායෙ සාම්‍යත්ථෙ ඉසසරපරියායෙ සති සතතම්‍යත්ථෙ උභයවචනං, දුතබ්බං=දුගං, බිරුදිගව්‍යානං, දුගං

ආදදුනිති=දයාදො, පුග්ගලො, ඉමසමිං සාමයන්ථො දයාදොති මන සත්තානං සත්තකං, ඉමසමිං අන්තෙ සති අභෙදොපචාරෙන සාමය න්තො උභයවචනං, සකඛියොගෙ පන උභයන්තො උබ්බතී, පතිකු යොගෙ ඉය්‍යරසදිසො, පසුතකුසලානං යොගෙ සත්තමයන්තො උභයවචනං.

306. නිධාරණෙ ව.

විපදමිදං, නිධාරණෙති විසයාධාරනිද්දොසො, වානි සමුවචය නිද්දොසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුතතනනි දඨබ්බං, එන්ථ වග්ගභණං ඉධ කච්චායනෙ වුත්තාවසෙසං සමුවචිනොති, බාලාවතාරෙ පන “වකාරෙන පඨමන්තො ජසීසතනම්”ති වුත්තං; නිධාරණෙ, නිධාරණෙ සමුදයන්තො; නිධාරණෙ වා ගම්‍යමානෙ ජසීවිහතති හොතිති අන්තො, තන්තො නිධාරණං නාම විභජ්ජිතසමුදයන්තො වා අවිභජ්ජිත සමුදයන්තො වා විභජ්ජනං පුඨකකරණං, “ජනනවුත්ථිනං සාසණ්ඩා න”නති ආදි විභජ්ජිතවිභජ්ජනං නාම, කණ්‍යාගාමින”නති ආදි අවිභජ්ජිතවිභජ්ජනං නාම ඉදමෙව අධිපෙපතං, තච නිධාරණං ජනිගුණක්‍රියානාමවසෙන චතුර්බ්බං, තන්තොපි එකෙකං නිධාරණීයසමුදයහෙතුක්‍රියාවසෙන චතුර්බ්බං හොති, යථා- “මනුස්සානං ඛතතිසො සුරතමො ති අයං ජනිතිධාරණං නාම, කණ්‍යා ගාමිනං සමපනනිට්ඨමා ති අයං ගුණනිධාරණං නාම, පච්චෙකසු ධාවනොනා සීසනමො ති අයං කිරියානිධාරණං නාම, ආසකමා ආනිදො අරහතං අඤ්ඤාතමෙ ති අයං නාම නිධාරණං නාම, තෙසු ඛතතිසො ජනිවසෙන නිධාරණීයං, මනුස්සානනති ඛිධාරණසමුදයො, සුරගුණො නිධාරණහෙතු, නිධාරණකිරියා න තිණ්ණං මුඛෙන ඤාතබ්බං, එවං සෙසෙසුපි.

307. අනාදරෙ ව.

විපදමිදං, අනාදරෙති විසයාධාර නිද්දොසො, වානි අනුක්‍රමෙන නිද්දොසො, සඤ්ඤාපෙ=විබිසුතතනනි දඨබ්බං, එන්ථ වග්ගභණං විභතතිවයානුකම්‍භිතන්තො, අනාදරෙවානි අනාදරන්තොව සිවිභතති හොති-නන්ති ආදරං එන්ථ දුරකාදිකෙති=අනාදරෙ, දරං නාම ඉච්ඡානුරූප කරණං, අනාදරෙ වා ගම්‍යමානෙ ජසී හතති හොති, එන්ථ අනාදරියං=අනාදරං, දුරකාදීනං අකාමමනු භතතා, අජ්ඣාසයං අනාදරියමානොව කරණනති අන්තො, ජනෙ ආදරං අකාමානි එන්ථවිග්‍ය, පබ්බජ්ජි කිරියාගෙව හි අනා

දර කිරීම, සහ අරුතිකිරීම භූතාය රෙදනාදි කිරීමය උපලක්ඛණයන් පරකිරීමය අනාදරසමභාවේ අසනි භාවලක්ඛණය. හෙයින් අධිපාතය, ඉදංති අනාදරසමභාවා භාවලක්ඛණයෙහි විය මිස කිරීමයෙහිව ලබන, වුනාව:-

දුට්ඨා කිරීමය සෙය්‍යා ගම්‍යමානෙ අනාදරෙ,
සාමසමාසිඝ්ඛිතා චෙති චෙධාපෙසා ක්‍රියාඉධාති.

තස්ස සාමසෙය්‍යෙති කතන්තා සාධෙතබ්බං පබ්බජ්‍යා කිරීමය, අසිඝ්ඛිතාමාති කතන්තා අසාධිතා රෙදනාදිකිරීමය, එතෙනෙව ක්‍රියාවයවනනානං රෙදනං ඉච්ඡනතා රුද්‍රතො දුරකස්ස පබ්බජ්‍යෙති උද්භරණං අගහෙතො “අකාමකානං මාතෘපිතුනනං රුද්‍රගතානං දුරකානං පබ්බජ්‍යෙති, ආකාමසනෙතො සොනෙති සිච්ඡිත්තස්ස පෙක්ඛනො” ත්‍යාදි උද්භරණං ආහරනති, කෙසචෙත්දනාදි පබ්බජ්‍යාකිරීමයෙහි භික්ඛුසු භික්ඛනා රුද්‍රතො දුරකස්ස පබ්බජ්‍යෙති උද්භරණමපි යුජ්ජතිති, එත් රුද්‍රතො දුරකස්සාති පබ්බජ්‍යාකිරීමය භූතාය අනාදර කිරීමය ලක්ඛණ භූතරුද්‍ර කිරීමය යොග්‍යතා කමමත්ථේ අනාදරත්ථි, රුද්‍රනං දුරකං තස්ස ජ්‍යායං අනාදිත්ථි පබ්බජ්‍යෙති අත්ථා, සත්තමිඨානෙහි එසෙව නයො, අකාමකානං මාතෘපිතුනනනති ආදිසු පන කතමත්ථ ජ්‍යා හෙති සත්තමිඨ, අකාමකා මාතෘපිතරෙ රෙදනෙතො එව දුරකං පබ්බජ්‍යෙති අත්ථා, ඉදංති දුට්ඨාදිනං අඤ්ඤාචිතතස්සෙති පවතතිත භාවං දෙස්සතු:-

308. කවි දුතියාජරිතමත්ථේ.

ඉති සුතනමාරබං, තත්ථ “කවි දුතියාජරිතමත්ථේ”ති චතුපපදමිදං, කවිති කවත්ථ නිදද්දෙසො, දුතියාති විසයි නිදද්දෙසො, ජරිතතති සමකුජ්ජරිතනිදද්දෙසො, අත්ථෙති විසයාධාරනිදද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිතිසුත්තනති දඬබබං.

309. තතියාජරිතමිතං ච.

චපදමිදං, තතියාජරිතමිතනති සමකුජ්ජරිතනිදද්දෙසො, මාති අනුකුසිඝ්ඛිතනිදද්දෙසො, සඤ්ඤාපෙ=චිතිසුත්තනති දඬබබං, එත් චග්ගහණං උතතරසුත්තනානුචතතත්ථං, දුතියාචිතතතිඅනුකුසිඝ්ඛිතත්ථං වා, මකාරෙන “සමපදනෙ පවමත්ථෙ ච කවිදුතියාතිති.

වදනහි, යථා-පව්වාගේවෙමි නා, සුබ්බෙන ගාමං ත්‍යාදි. ක්‍රියා විසෙසනතෙපි දුතියා විභතනිං සංගණකානි, යථා “සුඛං සෙති” ත්‍යාදි, වුත්තව:-

“ක්‍රියාවිසෙසනං යථ තං සබ්බං හි නපුංසකෙ,
දුතියා එකවචනං යථා භික්ඛු සුඛං ජිත්‍යා”ති.

“පුබ්බණ්‍යසමයං නිවාසෙත්වා”ති ඉදං මොග්ගලානමාලාව තාරෙසු අවචනනසංයෝගනාති වුත්තං, තං “පුබ්බණ්‍යසමය”නති මිතා එකදෙසභුතං නිවාසනකාලමත්තවෙව ගතෙත්වා වුත්තං.

310. ජට්ඨි ච.

ච්චදම්දං, ජඨිති විසඨි නිද්දෙසො, වාහි අනුකඤ්ඤා නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනාති දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං තති යාසත්තමිතං අනුකඤ්ඤාත්ථං, කුච්ඡිති කිචත්ථං? “දෙසිතො ආනද මයා ධම්මොත්තාදිසු සතිපි තතියාසත්තමාත්තෙත්ථ කුච්ඡි සද්දෙත නිවාරිතත්තා ඉමිතා තසමිං ජඨි ත භොතිති සද්දතත්ථං.

311. දුතියාපචම්නව.

ච්චදම්දං, දුතියාපචම්නනාති සමබ්බජඨිතිද්දෙසො, වාහි අනුකඤ්ඤා නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනාති දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං කුච්ඡානුකඤ්ඤාත්ථං.

312. කම්මකරණනිමිත්තාත්තෙසු සත්තමි.

ච්චදම්දං, කම්මකරණනිමිත්තාත්තෙසුති විසයාධාරනිද්දෙසො, සත්තමිති විසඨිතිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනාති දඨබ්බං, එත්ථ ච නිමිත්තං “පචම්නාත්තෙ වා”ති සුත්තෙන සබ්බහණ්ණිද්දං සත්තකුණ්ණත්තා කසමා ඉධ ගතිත්තනි? නිමිත්තාත්තස්ස තතියාපචම්නං සාධාරණත්තා ඉධ ගතිත්තනි.

313. සම්පදගො ච.

ච්චදම්දං, සම්පදගොති විසයාධාරනිද්දෙසො, වාහි සමුච්චය නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනාති දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං කත්තරි සත්තමිං සමුච්චිතොති, යථා “පතිමති චස්සනිමිත්තා”නති, අනුකඤ්ඤාත්තනිපි වදනහි.

314. පචම්නාත්තෙ ච.

ච්චදම්දං, පචම්නාත්තෙති විසයාධාරනිද්දෙසො, වාහි සමුච්චය නිද්දෙසො, සඤ්ඤා=පෙ=විබිසුත්තනාති දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං

වුභත සමුවවයන්, තෙන න කෙවලං කම්මකරණ නිමිත්තකෙසෙසු සම්පදනකෙසෙසු ව හොති, අප්පො පච්චන්දෙසි හොතිති දසෙසුති, “පච්චන්දෙසුතිපි” සුභතං අනි.

315. කාලභාවෙසු ව.

මිපදමිදං සුභතං, කාලභාවෙසුති විසයාධාර නිද්දෙසො, වානි අනුකඤ්ඤානිද්දෙසො, සංඤ්ඤාපෙ=මිධිසුභතනනි දඨබ්බං, එත්ථ වග්ගහණං අත්ථානුකඤ්ඤානන්. කාලභාවෙසු ව, කාලකෙසෙසු ව භාවෙන භාවලක්ඛණේ භාවකෙසෙසු ව කතතරි ලබ්භකිරියාය කතතු භාවෙන පසුප්පමානෙ සත්තමිවිභතති හොති, තෙනෙවාහ අති ධම්මටිකානුටිකාදිසු “භාවෙන භාවලක්ඛණේ භුමම”නති, රුපසිඤ්ඤා ටිකාබාලාවතාරදිසු පි ඉමමත්ථං සකිය “භාවලක්ඛණේ කිරියනත රසොගලක්ඛණේ භාවකෙසෙසු ව වතනමාන ලිඛනවතා සත්තමිවිභ තතීති අකෙසා”ති ආදි වුභතං, තත්ථ භාවෙන භාවලක්ඛණෙති භා වෙන භුප්පමානාදිකිරියාය භාවස්ස ගමනාදිකිරියාය ලක්ඛණං. උප ලක්ඛණං, සංඤ්ඤානකිරියාය නසමි. ජෙතෙනෙබ්බ අකෙසාති අකෙසා, න සංඤ්ඤාන කිරියා නාම භික්ඛුආදීනි විනා විසුං අනි, තස්ම භික්ඛාදිසෙව සත්තමිවිභතති හොති, ඉමිනා අධිප්පායෙ නෙව සද්දතීතිමොග්ගලාන බාලාවතාරදිසු භික්ඛුසුති භාවසත්ත මිති, කපං පන භාවසත්තමි නාම භවතීති චෙ? භාවවසෙන ලබා සත්තමි භාවසත්තමිති අත්ථවසෙනාති ආදි වුභතං, මිංජුසට්ඨකා යමපි “යස්ස භාවෙන භාවලක්ඛණං භවති තස්මිං සත්තමි භවතී”ති වුභතං, තත්ථ හි “යස්සා”ති භික්ඛාදි පුග්ගලස්ස, ගද්දෙවං “භුප්ප මානෙසු”ති ආදිසු කතරෙන සත්තමි සිජ්ඣතීති? තුල්‍යාධිකරණ නතා ඉමිනා සුතෙනෙනෙව සිජ්ඣති, යථා-“කම්මකෙසෙසු දුතියා”ති ඉමිනා පටිකාකමෙව ව විසෙසනකමෙව ව සිජ්ඣතීති වුභතං, සද්දතීතිආදිසු පන “විජ්ජාචරණසම්පන්නං බුධං වන්දම ගොතම” නති එත්ථ “බුධ”නති “කම්මකෙසෙසු දුතියා”ති අනෙත සිධං, “විජ්ජා චරණසම්පන්නං ගොතම”නති ව අනෙතෙව, තථා භාවසත්තමි විසයෙ ව වුභතපසකාරෙනෙව ලක්ඛණෙන සමානාධිකරණසද්දෙ සු විභතතූප්පතති සිජ්ඣතීති වුභතං, එත්ථ හි ලක්ඛණස්ස අභිනානි වතතාරි හොනති-“ලක්ඛණං ලක්ඛණවන්තො ලබ්භං ලබ්භවන්තො වා”ති, තත්ථ “ලක්ඛණ”නති කාරකභූතා කිරියා, සා ව “භුප්පමානෙ සු”ති එවමාදීනි දසසිතා, “ලක්ඛණවන්තො”ති ලක්ඛණකිරියාය ව කාරණභූතකිරියාය ව ආධාරභූතා භික්ඛු ආදයො, “භික්ඛුසු”ති එවමාදීනි දසසිතා, භාවො භාවවන්තොනිපි එතෙසමෙව නාමං, “ලබ්භා”ති ගමනාදිකිරියා, සා “ආගතො”ති එවමාදීනි දසසිතා,

“ලබ්‍යවනෙතා”නි ගමනාදිකිරියානං කතනානි, අයං ගන්තකාරකා නං මනිඅවිරුජ්ඣනභූතො විනිවජ්ඣො; අපරෙ පන “භාවලක්ඛණං”නි ඉමිනා කාරණභූතං භූරනාදිකිරියං ගහෙතො රූපසිඛි අභිකථාථිකාකාරකානං මනියා “භූරමානෙසු”නි ආදිසෙව ඉමි නා සුතෙතන භාවසත්තම් හොති, න “භික්ඛුසු”නි ආදිසු, තෙසු පන සුතෙතන වග්ගහණෙන සත්තම් හොති, සද්දනීතිමොග්ගලාන කාරකානං පන ආවරියානං මනියා “භික්ඛුසු”නි ආදිසෙව භාව සත්තම් හොති, න “භූරමානෙසු”නි ආදිසු, පඨානානං පන භික්ඛු ආදීනං සිඛිභාවෙන තෙපි සිඛාව හොන්තීති වදන්ති, තං තෙසං මනියානුරූපෙන වුත්තමෙව.

316. උපාධ්‍යධිකිසසරවචනෙ.

ඵපදමිදං සුත්තං, උපාධිති සමබ්බ ජ්ඣාන්තනිද්දෙසො, අධි කිසසරවචනෙති භාවසත්තම් නිද්දෙසො, විසයනිද්දෙසො වා, සඤ්ඤාපෙ=මිධිසුත්තන්ති දඨබ්බං, උපාධිති වෙත්ථ උපසග්ගන්තා ජඬිලොපොති දඨබ්බො, රූපසිඛිනං පන තනියාලොපවසෙන වුත්තං, උප=පෙ=පයොගෙ වාක්‍යපදෙ තෙසං අධිකිසසරවචනෙ, අධිකඉසසරන්තානං යථාකකමං උදිරණෙ සති සත්තම්විභන්ති හොති, තත්ථ අධිකිසසරවජ්ඣසං ව ඉසසරසං පුග්ගලසං ව වචනං උදිරණං=අධිකිසසරවචනං, උපාධිසද්දනං තංවචනෙ සති අධිකඉසසරවන්තවාචක ලිඛගමනා සත්තම් හොතීති අන්තො, අථවා-අධිකසං වචනං එතස්මිං අපීති=අධිකවචනං; කිං තං? ඉසසරසං වචනං එතස්මිං අපීති=ඉසසරවචනො, කො සො? ඉසසරෙන ගොතම් බ්‍රහ්මදහනාදිනා සමබ්බෙතො; නව පමාලාදිකො, අධිකථවනව ඉසසරවචනො ව=අධිකිසසරවචනො, තස්මිං අන්තො සත්තම් හොතීති අන්තො; ඤ්ඤාලොපතාදිසු පන ඉසසරසං වචනං =ඉසසර වචනං, ඉසසරසං වචනං යසොති=ඉසසරවචනන්ති වෙධො විග්ගහං කතො පුබ්බපකෙතන අධිබ්‍රහ්මදහනනි ආදිපයොගං සංගණනානි, පථජ්ඣෙන අධිග්ගෙවමනි ආදි පයොගං සංගණනානි, එවං ගහෙතො තද්දීපකවචනෙ ව සත්තම්විභන්ති හොතීති වුත්තං, තං අධිකවචනසද්දන විරුජ්ඣනි වීග දිසන්ති, අපරෙපි තං ඤ්ඤාදිසු වුත්තවචනං නියොග “අධිතවෙව”නි ඉසසරවන්තවචනෙ සත්තම්, “අධිබ්‍රහ්මදහන”නි ඉසසරවචනෙ සත්තම්ති වදන්ති, තමපි විරුඬං වීග දිසන්ති, උපඅධිසද්ද කමමපවචනියාති වදන්ති, තමපි න පවෙවතබ්බං, පුන වචනෙ පයොජනාභාවා, “කමමප වචනීයසුතෙත”නි ඉමිනා සංගණනිඬං සකකුණෙයන්තො ව, උප අධිසද්දනං හි අන්තො ගුණපපඨානා, නකිරියාපඨානා “බාරග”න්ති

අපාද්‍යන්‍ය ජ්‍යෙෂ්ඨ සහති, එවං “නිකේත” නි එන්‍යාපි දෙ
 තේනා බාරියා උප අධිකේ, කභාපණං නිකේතස්‍ය උප අධිකේනා
 අපේනා, “නවේත” නි කමේත ජ්‍යෙෂ්ඨ සහති අධාර්‍යේතෙව
 වා සහති, “අධි බ්‍රහ්‍මදේවත” නි බ්‍රහ්‍මදේවතස්‍ය මාසනතභූතො ඉස්‍යර
 යුතන පමාලදේව සහති, “පමාලා ජනා බ්‍රහ්‍මදේවතස්‍ය රා” නි
 අපේනා, බ්‍රහ්‍මදේවතස්‍ය මාසනතභූතො නි බ්‍රහ්‍මදේවතස්‍ය දේවතො අධිපතොග
 සහති හොති, න වාක්‍යපදවසේනාති.

317. මණ්ඩිතසුන්‍යකේතස්‍ය තතියා.

විපදමිදං සුන්‍යං, මණ්ඩිතසුන්‍යකේතස්‍ය භාවසහති නිදේශසං,
 තතියාති විසයිනිදේශසං, සංකෘතං=පෙ=මිධිසුන්‍යනාති දඬුබබං.
 රූපයිතිසද්‍යති අදිසු වසද්‍ය, අප්‍රී, සො සමිතිනිතේනා,
 මණ්ඩි=පෙ=තේසු ගමනමානෙසු ව ඉවර්තෙසු වා නං නිමිතන
 තේ තතියාවිහතති හොති, සද්‍යෙස පන විසයභාවෙන වුතනං,
 තත් මණ්ඩිත සද්‍ය, පසනන වාවතො, උසස්‍යන සද්‍ය, ඊතා
 වාවතො සො කතතුවාවතොතිපි වදනාති.

කාරකං ජිනිධං සංකෘතං වසා එකුන තිංසධා,
 සාමිතා සහ සහතිධා පහේදෙන බ්‍රහ්‍මදේවත.

තත් හි දසධා කමමං කතනා පවිට්ඨො හවෙ,
 කරණං ද්‍රවිධං හොති සමපද්‍යනං තිධා මතං.

අපාද්‍යනං පවිට්ඨං අධාරො තු වතුබ්‍රහ්‍මදේවත,
 තෙ ව හෙතා මයා වුතනා සද්‍යො නත් සරූපතො.

වචනේන නවධා හොනති වාවකා පන සහතිධා,
 ලිඛිතේනා කතතූ කමමං කරණං සමපද්‍යනං.

අපාද්‍යනව මකාසො සාමි අලපනංපි ව,
 සහතිවිහතතියො වෙතෙ වාවකා ජේතකාපි වාති.

ඉති කාරකකප්‍යස්‍ය සුන්‍යනිදේශසං නාම
 ජ්‍යෙෂ්ඨ කණ්ඩා.